राष्ट्रिय जनगणना २०७८

जनसाङ्ख्यिक प्रतिवेदन

लेकबेशी नगरपालिका

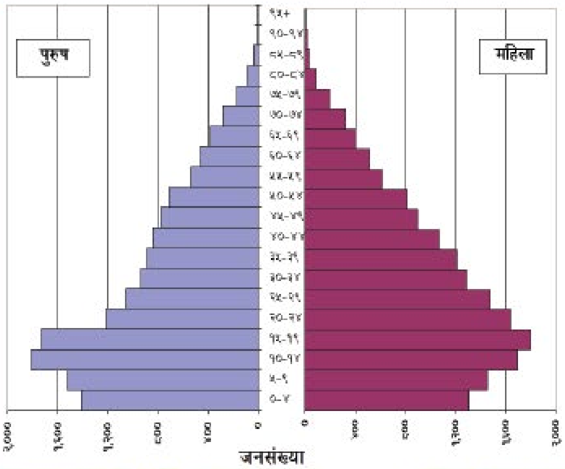

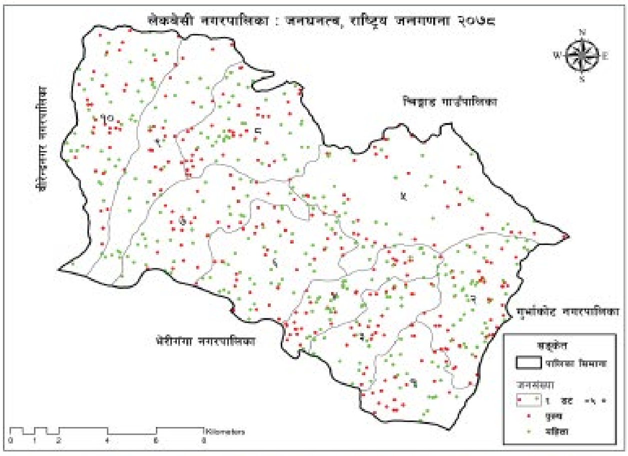

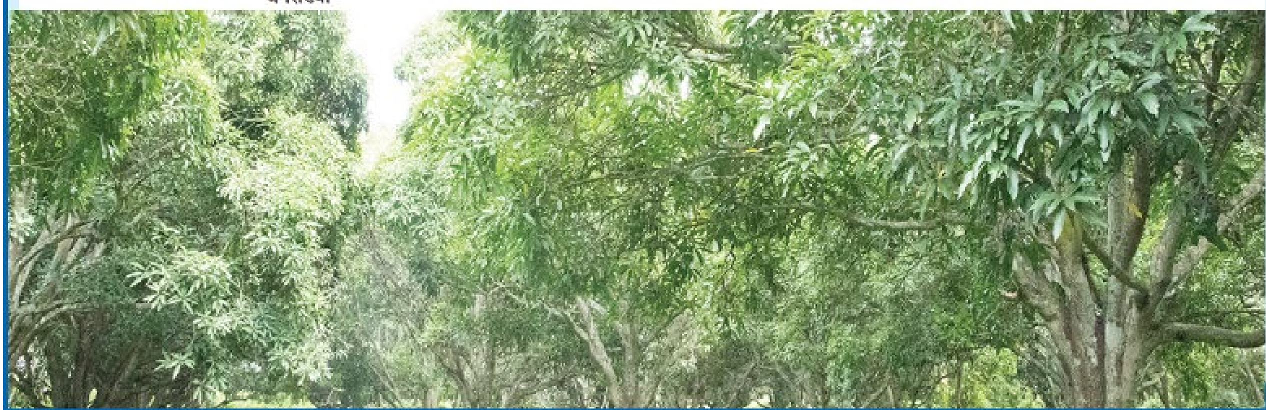

नेपाल सरकार
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
थापाथली काठमाडौं

लेकबेसी नगरपालिका

राष्ट्रिय जनगणना २०७८, जनसाङ्ख्यिक प्रतिवेदन,
लेकबेशी नगरपालिका

प्रकाशकः
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
रामशाहपथ, थापाथली, काठमाडौं, नेपाल
फोन नं.: +९७७-१५३६५३२३, ०१५३२९४०६, ०१५३४५९४७
फ्याक्सः +९७७-१५३२७७२० ।पो.ब.न.: ११०३१
वेवसाइटः www.nsonepal.gov.np, www.censusnepal.cbs.gov.np
इमेलः info@nsonepal.gov.np, popcen@nsonepal.gov.np
प्रथम संस्करणः ..... प्रति
प्रकाशन वर्षः २०८१

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

फोन ४२४५९४६, ४२४५९४७, ४२४५९४८, ४२४५८४८, ४२४१८०१, ४२२८४०६
फ्याक्स: ९७७-१-२२७७२०
पो.ब.नं. ११०३१
रामशाहपथ
थापाथली, काठमाडौं

पत्र संख्याः

मन्तव्य

च.नं.:-

नेपालमा जनगणनाको इतिहास एक शताब्दीभन्दा लामो रहेको छ । प्रथम जनगणनाको प्रारम्भ सँगसँगै नेपालको तथ्याङ्कीय पूर्वाधारको पनि औपचारिक प्रारम्भ भएको विश्वास गरिन्छ । जनगणनाको मुख्य उद्देश्य जनसङ्ख्याको आकार, संरचना, वितरण, वृद्धिदर र घरपरिवारसँग जोडिएका सामाजिक तथा आर्थिक सूचकका लागि आधार तथ्याङ्क उपलब्ध गराउनु हो । तथ्यमा आधारित नीति, योजना तथा कार्यक्रम निर्माणको लागि सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहसम्मका खण्डीकृत तथ्याङ्क जनगणनाबाट प्राप्त हुन्छ । बालबालिका, युवायुवती, प्रौढ र वृद्धवृद्धासँग सम्बन्धित लिङ्ग, उमेर, जातजाति, भाषा, धर्म, शिक्षा, विवाह, अपाङ्गता र बसाइँसराइ जस्ता जनसाङ्ख्यिक सूचकको प्रमुख स्रोत जनगणना नै हो । यसबाहेक निर्दिष्ट उमेर समूहका व्यक्तिले गर्ने आर्थिक काम, कामको प्रकार, अवधि, मृत्यु, महिलाको प्रजनन आदि विषयसँग सम्बन्धित तथ्याङ्कको आधिकारिक र प्राथमिक स्रोत पनि जनगणना नै हो ।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले आफ्नो स्थापना कालदेखि नै देशभित्र र देशबाहिरसमेत लाखौंको सङ्ख्यामा रहेका प्रयोगकर्ताको आवश्यकता, माग, पृष्ठपोषण र सुझावको कदर गर्दै खण्डीकृत र विषयकेन्द्रित विविध तथ्याङ्क निरन्तर उत्पादन तथा आपूर्ति गर्दै आएको छ । नीति तथा योजना तर्जुमा र निर्णय निर्माण प्रक्रियामा तथ्याङ्कको माग निरन्तर बढिरहेको सन्दर्भमा तथ्याङ्क उत्पादक निकायका सामु नीतिनिर्माता र निर्णकर्ताले आवश्यकता बोध गरेको गुणस्तरीय तथ्याङ्क उत्पादन गरी उपलब्ध गराउने चुनौती रहेको छ । यस्तो चुनौतीले प्रयोगकर्तामैत्री तथ्याङ्क उत्पादन, आपूर्ति तथा उच्चतम प्रयोगका लागि अवसरको ढोका पनि खोलिदिएको छ ।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले विगत एक वर्षयता जनगणनाबाट प्राप्त तथ्याङ्कको सरल भाषामा विश्लेषणसहित विषयगत एवम् जनसाङ्ख्यिक प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्यक्रम निरन्तर रूपमा भइरहेको छ । यसै सिलसिलामा कार्यालयले लेकबेंशी नगरपालिकाको जनसाङ्ख्यिक प्रतिवेदन तयार गरी हस्तान्तरण गर्न पाउँदा अत्यन्तै खुसी लागेको छ । राष्ट्रिय जनगणनाको नवीनतम तथ्याङ्कमा आधारित यस प्रतिवेदनले नगरपालिकालाई विभिन्न नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न सहज हुने विश्वास लिएको छु ।

प्रतिवेदनमा पछिल्लो राष्ट्रिय कृषिगणनाबाट प्राप्त स्थानीय तहको प्रमुख तथ्याङ्क र सूचकसमेत समावेश गरिएको हुँदा यसभित्र विषयगत दायरा फराकिलो रहेको छ । प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्यमा संयोजन तथा समन्वय गर्नुहुने सामाजिक तथ्याङ्क महाशाखाका उपप्रमुख तथ्याङ्क अधिकारीसहित जनसङ्ख्या शाखाको सिंगो टोलीको विज्ञतापूर्ण परिश्रमका निम्ति विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । प्रतिवेदन तयारीको विभिन्न चरणहरूमा समन्वय, सहयोग तथा सुझाव प्रदान गर्नुहुने लेकबेंशी नगरपालिका नगर प्रमुख श्री उमेश कुमार पौडेल, नगर उपप्रमुख श्री विमला खड्लुक, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री बखतबहादुर खड्का, नगरपालिकाका विभिन्न शाखाका प्रमुख लगायतका कर्मचारी तथा आर्थिक सहयोग गर्ने द एसिया फाउण्डेसनका साथसाथै कार्यक्रम संयोजन गर्ने अपिल मेडियाप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

यो प्रतिवेदन अरू स्थानीय तहको लागि पनि एक नमुनाको रूपमा रहने छ । यसको संरचनामा आधारित भई इच्छुक अन्य स्थानीय तहले आआफ्नो जनसाङ्ख्यिक प्रतिवेदन तयार गर्न अग्रसर हुने विश्वास लिएको छु ।

भविष्यमा यस प्रतिवेदनको सुधार र परिमार्जनका लागि विज्ञ पाठकहरूबाट प्राप्त हुने रचनात्मक सुझावको राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय सदैव सम्मान र स्वागत गर्दछ ।

मिति : २०८१ आश्विन

मधु सुदन बुर्लाकोटी
प्रमुख तथ्याङ्क अधिकारी

लेकवेशी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
कल्याण, सुर्खेत
कर्णाली प्रदेश, नेपाल

मन्तव्य

लेकबेशी नगरपालिका तथ्यमा आधारित विकासमा विश्वास गर्दछ । जबसम्म तथ्याङ्क उपलब्ध हुदैन तबसम्म न्यायोचित ढंगले योजना र बजेट विनियोजन गर्न सकिदैन भन्ने मान्यता हाम्रो छ । त्यसैले यस नगरपालिकालाई विकासमा मार्गदर्शन गर्नका लागि हामीले राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयसँगको सहकार्यमा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाका आधारमा जनसाङ्ख्यिक प्रतिवेदन तयार गरेका छौं ।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय नेपाल सरकारको आधारिक तथ्याङ्कको मुख्य निकाय हो । यही कार्यालयले सम्पन्न गरेको जनगणनाले लेकवेशी नगरपालिकाको घर तथा घरपरिवार र जनसंख्या सम्वन्धी विविध तथ्याङ्कहरु उजागर गरेको छ । प्रतिवेदनमा समेटिएका तथ्याङ्क मध्ये केही विभिन्न ठाउँमा छरिएर रहेका र केही अप्रकाशित तथ्याङ्कहरु हुन् । यी दुवै तथ्याङ्कहरुलाई समेटेर जनसाङ्ख्यिक प्रतिवेदन तयार गरेका छौं । प्रतिवेदनमा समग्र नगरपालिकाको जनसाङ्ख्यिक विशेषताका अलावा १० वटै वडाको जनसांख्यिक विशेषताहरु विष्लेषण गरिएको छ ।

हामी चाहन्छौं नगरपालिकाका हरेक नागरिकले समन्यायिक विकासको महशुष गर्न पाउन् । हाम्रो प्रयास पनि त्यसमै केन्द्रित छ । तर कतिपय अवस्थामा वैज्ञानिक ढंगले योजना तर्जुमा गर्न, बजेट विनियोजन गर्न हामीसँग आधार थिएन । तर यो प्रतिवेदन तयारीसँगै त्यसका लागि हामीलाई महत्वपूर्ण आधार प्राप्त भएको छ । हाम्रो नगरपालिका,वडापालिकाहरुबाट पनि यसको भरपुर उपयोग गरिनेछ भन्ने म विश्वास दिलाउन चाहन्छु । यो प्रतिवेदन हाललाई नगरपालिका र राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको वेवसाइटमा राखिनेछ । उक्त वेवसाइटहरुबाट नगरपालिकाका निकाय तथा तथ्याङ्कका सबै प्रयोगकर्ताहरुले सहजै उपयोग गर्न सक्नुहुनेछ । आवश्यकता अनुसार जनसाङ्ख्यिक प्रतिवेदनलाई नगरपालिकाले प्रकाशन पनि गर्नेछ ।

अन्त्यमा प्रतिवेदन तयारीका लागि खट्नुहुने राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको विज्ञ टिम,आर्थिक सहयोग गर्ने दि एशिया फाउण्डेसनको डाटा फर डेभलेपमेन्ट कार्यक्रम र यस कामका लागि समन्वय गरिदिने अपिल मिडियालाई धेरै धेरै धन्यवाद भन्न चाहन्छु ।

उमेश कुमार पौडेल
नगर प्रमुख

उमेश कुमार पौडेल
नगर प्रमुख

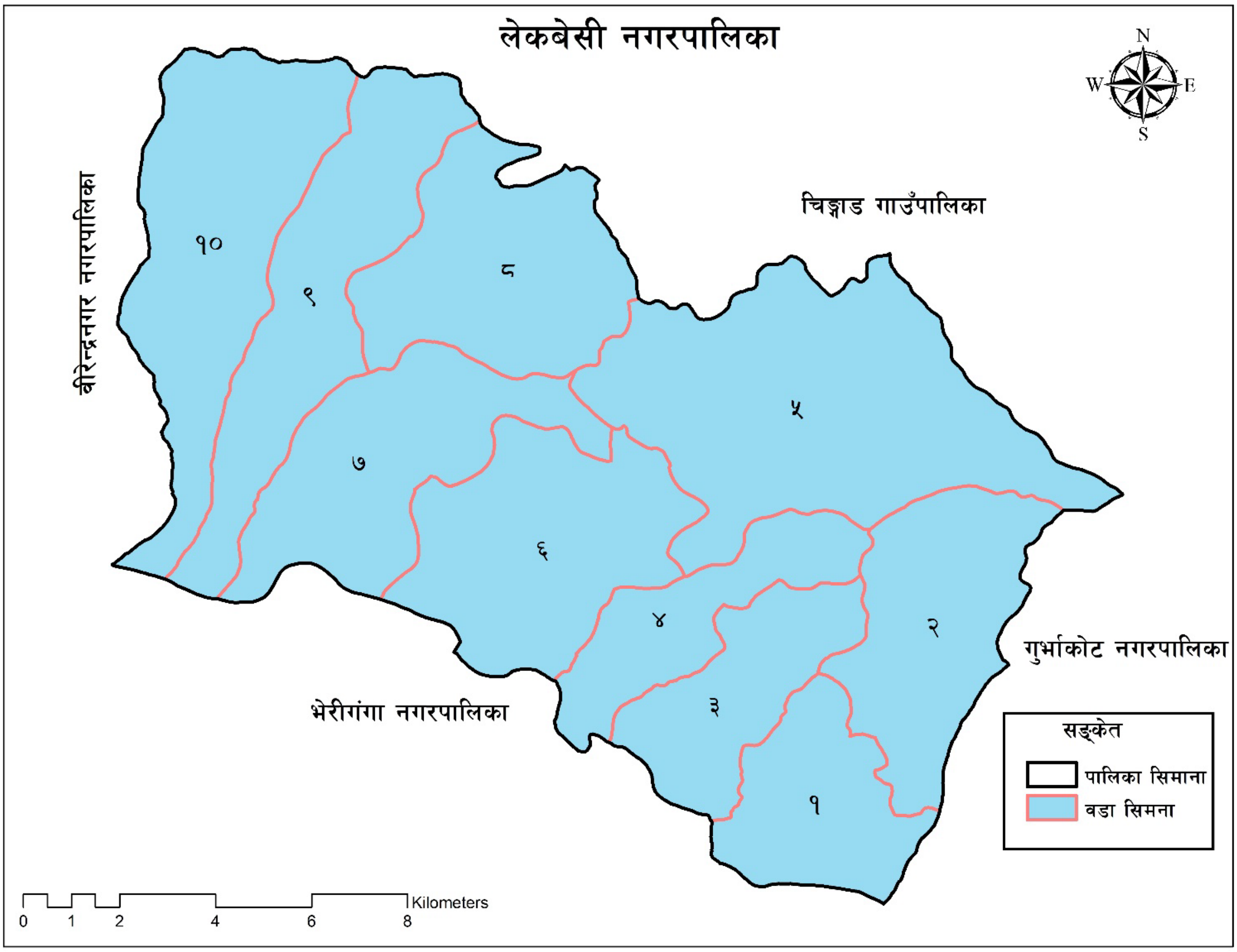
लेकबेसी नगरपालिका
N
W
E
S
बीरेन्द्रनगर नगरपालिका
चिङ्गाड गाउँपालिका
गुर्भाकोट नगरपालिका
भेरीगंगा नगरपालिका
१०
९
८
७
६
५
४
३
२
१
सङ्केत
पालिका सिमाना
वडा सिमना
0 1 2 4 6 8
Kilometers

पुस्तिका तयारीमा संलग्न कर्मचारीहरूको नामावली

समन्वय तथा राय-सुझाव प्रदान गर्नुहुने

१. उपप्रमुख तथ्याङ्क अधिकारी डा. हेमराज रेग्मी

तयारीमा संलग्न कर्मचारी

१. निर्देशक श्री ढुण्डिराज लामिछाने

२. निर्देशक श्री राजन सिलवाल

३. तथ्याङ्क अधिकृत श्री दीनानाथ लम्साल

५. कम्प्युटर अधिकृत श्री डोल नारायण श्रेष्ठ

६. तथ्याङ्क अधिकृत श्री कपिल धिताल

७. तथ्याङ्क सहायक श्री अशोक न्यौपाने

विषयसूची

तालिका सूची xv

चित्र सूची xviii

नक्सासूची xx

खण्ड १: परिचय १

१.१ परिचय १

खण्ड २: जनसाङ्ख्यिक विवरण २

२.१ जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात २

२.२ नगरपालिकाको वि.सं. २०६८ र २०७८ को जनसाङ्ख्यिक स्थिति ३

२.३ सहरी तथा ग्रामीण जनसङ्ख्या ६

२.४ नगरपालिकाको वडागत लैङ्गिक अनुपात ६

२.५ परिवारको संरचना ८

२.६ परिवारमुली ९

२.६.१ वडागत महिला परिवारमुली १०

२.७ परिवारमुलीसँगको नाताअनुसार जनसङ्ख्या १०

२.८ उमेरगत जनसङ्ख्या ११

२.९ उमेर समूहअनुसार जनसङ्ख्याको संरचना (Population structure by age group) १४

२.१० बृहत् उमेर समूह र विशेष उमेरअनुसारको जनसङ्ख्या १६

२.११ उमेरअनुसार परिवारमुलीको सङ्ख्या .... ज्ञठ

खण्ड ३: जातजाति, भाषा तथा धर्मसम्बन्धी विवरण १९

३.१ नगरपालिकामा जातजातिको अवस्था १९

३.२ जातजातिअनुसार साक्षरतादर २०

३.३ मातृभाषाको अवस्था २१

३.४ धर्मसम्बन्धी विवरण २२

३.५ दोस्रो भाषाअनुसारको जनसङ्ख्या २३

३.६ नेपालमा बसोबास गर्ने विभिन्न देशका नागरिकको जनसङ्ख्या २४

खण्ड ४: वैवाहिक अवस्थासम्बन्धी विवरण २५

४.१ जनसङ्ख्याको वैवाहिक स्थिति २५

४.२ पहिलो विवाह गर्दाको उमेर २६

४.३ विवाहको औसत उमेर २७

४.४ एकल महिलाको अवस्था २८

खण्ड ५: ज्येष्ठ नागरिक ३०

५.१ ज्येष्ठ नागरिक र लैङ्गिक अनुपात ३०

५.२ वडाअनुसार साठी वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या ३०
५.३ सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्न योग्य ज्येष्ठ नागरिक..... ३१
५.४ बुढ्यौली जनसङ्ख्या..... ३१
खण्ड ६: बालबालिकाको स्थिति..... ३३
६.१ बालबालिकाको जनसङ्ख्या तथा लैङ्गिक अनुपात ३३
६.२ वडाको कुल जनसङ्ख्यामा बालबालिकाको अनुपात ३४
६.३ बाल-आश्रित अनुपात..... ३४
६.४ बाल विवाह..... ३५
६.५ बालबालिकाको साक्षरतादर ३७
६.६ अध्ययनरत तथा स्कुल बाहिर रहेका बालबालिकाको विवरण ३८
६.७ बालश्रमको विवरण ३९
६.८ जन्मदर्ताको अवस्था..... ४०
खण्ड ७: अपाङ्गता भएका व्यक्तिको स्थिति..... ४२
७.१ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात ४२
७.२ अपाङ्गताको प्रकारसम्बन्धी विवरण ४३
७.३ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको साक्षरतादर ४४
७.४ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आर्थिक काममा संलग्नताको अवस्था (१० वर्ष वा सोभन्दा माथिका) ४५
खण्ड ८: जनसङ्ख्याको शैक्षिक स्थिति..... ४६
८.१ साक्षरतादर (५ वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेरका)..... ४६
८.२ वडाअनुसार साक्षरतादर..... ४६
८.३ साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तहसम्बन्धी विवरण..... ४९
८.४ पाँच वर्षदेखि २५ वर्षसम्मका हाल स्कुल गइरहेका वा विगतमा स्कुल गएको जनसङ्ख्याको विवरण ५१
८.५ अध्ययन गरेको विषयक्षेत्र..... ५२
खण्ड ९: बसाइसराइसम्बन्धी विवरण..... ५४
९.१ जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या ५४
९.२ पछिल्लोपटक बसाइँ सरेको स्थानको आधारमा जनसङ्ख्या ५५
९.३ पछिल्लोपटक मुलुकभित्रकै अर्को स्थानबाट यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको कारण..... ५६
९.४ यसअघिको बसोबास भएको देश ५८
९.५ विदेशबाट यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको कारण..... ५८
खण्ड १०: प्रजननसम्बन्धी विवरण ६०
१०.१ जीवनकालभरि जन्माएका बच्चाको सङ्ख्याअनुसारको महिला ६०
१०.२ महिलाको उमेर समूहअनुसार जीवितै जन्मिएका, जीवितै जन्मिएर मरेका र हालसम्म जीवित बच्चाहरूको सङ्ख्या..... ६१
१०.३ विगत १२ महिनामा जीवितै बच्चा जन्माएका महिलाहरूको सङ्ख्या र जीवितै जन्मिएका बच्चा ६१
खण्ड ११: आर्थिक क्रियाकलापसम्बन्धी विवरण..... ६३
११.१ आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या..... ६४१
११.२ आर्थिक क्रियाकलापसम्बन्धी विवरण ६४
११.३ आर्थिक कामको पेसागत वर्गीकरण अनुसारको जनसङ्ख्या..... ६५
११.४ आर्थिक कामको औद्योगिक क्षेत्र वर्गीकरणअनुसारको जनसङ्ख्या ६६

११.५ कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या ६७
११.६ आर्थिक काममा संलग्नताको प्रकार अनुसारको विवरण ६८
११.७ घरायसी तथा गैरघरायसी क्षेत्रानुसार आर्थिक काममा संलग्नताअनुसार जनसङ्ख्या........ ६९
खण्ड १२: घरको संरचना तथा प्रयोग........ ७१
१२.१ घरको मुख्य प्रयोग ७१
१२.२ घरको तला ७२
१२.३ घरको आयु ७३
१२.४ घरको स्वामित्व ७४
१२.५ घरको जग ७५
१२.६ घरको बाहिरी गारो ७६
१२.७ घरको छानो ७७
१२.८ घरको भुइँ ७८
१२.९ घरको गुणस्तरीयता वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण ८०
खण्ड १३: पारिवारिक सेवा सुविधा तथा पहुँच........ ८२
१३.१ परिवारमा खानेपानीको मुख्य स्रोत ८२
१३.२ परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन........ ८४
१३.३ परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत........ ८५
१३.४ परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालय ८७
१३.५ परिवारमा उपलब्ध साधन/सुविधा ८८
१३.६ सम्पन्नताको वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण ९१
१३.७ आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदानप्राप्त परिवार ९२
१३.८ बैंक तथा वित्तीय संस्थामा बैंक खातासम्बन्धी विवरण........ ९२
१३.९ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम........ ९३
१३.१० बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएको विवरण........ ९४
१३.११ घर, जग्गामा महिलाको स्वामित्व........ ९४
१३.१२ कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवारको विवरण........ ९५
खण्ड १४: अक्सर विदेश बस्ने जनसङ्ख्या........ ९७
१४.१ परिवारमा अनुपस्थित विदेश........ ९७
१४.२ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको उमेर समूहअनुसारको विवरण ९७
१४.३ अक्सर विदेश बसोबास गर्ने व्यक्तिको देशअनुसारको विवरण ९८
१४.४ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको विदेश जानुको कारणअनुसारको विवरण........ ९९
१४.५ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाँदाको अवस्थामा उत्तीर्ण गरेको तहअनुसारको विवरण १००
खण्ड १५: मृत्युसम्बन्धी विवरण १०२
१५.१ मृत्युसम्बन्धी विवरण १०२
१५.२ विगत १२ महिनामा मृत्यु भएको कारण १०२
१५.३ पन्ध्रदेखि ४९ वर्षका महिलाको मृत्यु हुँदाको अवस्था १०३
खण्ड १६: कृषिसम्बन्धी विवरण १०४
१६.१ कृषिसम्बन्धी विवरण १०४

१६.२ जग्गाको उपभोग १०४

१६.३ जग्गाको उपयोग १०५

१६.४ पशुपन्छीको विवरण १०५

खण्डः १७ सारांश तथा निष्कर्ष १०७

अनुसूचीहरू ११५

अनुसूची १ः वडाअनुसार महिलाको नाममा घर, जग्गा वा घर र जग्गा दुबै हुने परिवार ११६

अनुसूची २ : लेकबेशी नगरपालिकामा आर्थिक रुपले सक्रिय जनसङ्ख्या ११६

अनुसूची ३ः अक्सर बसोबास, स्वदेश अनुपस्थित र विदेश अनपस्थित विवरण ११७

अनुसूची ४ : उमेर समूहअनुसारको जनसङ्ख्या ११८

तालिका सूची

तालिका १ : नगरपालिकामा रहेका प्रमुख १० ओटा जातजाति तथा ५ ओटा मातृभाषा र धर्म........१
तालिका २ : परिवार सङ्ख्या, जनसङ्ख्या तथा लैङ्गिक अनुपात........२
तालिका ३ : नगरपालिका, नेपालको अन्य स्थान र विदेशमा अक्सर बसोबास गर्ने जनसङ्ख्या........४
तालिका ४ : वडाअनुसार अक्सर बसोबास, अनुपस्थित स्वदेश र अनुपस्थित विदेशको विवरण........५
तालिका ५ : लेकबेशी नगरपालिकामा लैङ्गिक अनुपात (प्रति १०० महिलामा पुरुष सङ्ख्या)........६
तालिका ६ : परिवारको संरचनागत विवरण........९
तालिका ७ : लेकबेशी नगरपालिकामा पुरुष तथा महिला परिवारमुलीको वितरण........९
तालिका ८ : परिवारमुलीसगको नाताअनुसारको विवरण........१०
तालिका ९ : उमेरगत (Single Year) जनसङ्ख्या........११
तालिका १० : नगरपालिकामा उमेर समूहअनुसार जनसङ्ख्या........१५
तालिका ११ : विशेष उमेर समूहअनुसारको जनसङ्ख्या........१६
तालिका १२ : उमेर समूहअनुसार परिवारमुलीको सङ्ख्या र प्रतिशत........१७
तालिका १३ : नगरपालिकामा जातजातिअनुसारको जनसङ्ख्या........१९
तालिका १४ : जातजातिको समूहगत साक्षरता स्थिति........२०
तालिका १५ : १०० भन्दा बढी सङ्ख्यामा भएका जातजातिको साक्षरतादर........२१
तालिका १६ : नगरपालिकामा बोलिने मातृभाषा अनुसारको जनसङ्ख्या........२१
तालिका १७ : नगरपालिकामा धर्मअनुसारको जनसङ्ख्या........२२
तालिका १८ : नगरपालिकामा बोलिने दोस्रो भाषाअनुसारको जनसङ्ख्या........२३
तालिका १९ : लेकबेशी नगरपालिकामा १० वर्षमाथिको जनसङ्ख्याको वैवाहिक अवस्था........२५
तालिका २० : उमेर समूहअनुसार पहिलो विवाहसम्बन्धी विवरण........२६
तालिका २१: वडाअनुसार पहिलो विवाह गर्दाको औसत उमेर........२७
तालिका २२ : वडाअनुसार एकल महिलाको अवस्था........२८
तालिका २३: वडाअनुसार ज्येष्ठ नागरिकको सङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात........३०
तालिका २४ : ६0 वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या (%........३१
तालिका २५: वडाअनुसार बुढ्यौली जनसङ्ख्या र सूचकाङ्क........३२
तालिका २६: वडाअनुसार बालबालिकाको जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात (0-१७ वर्ष)........३३
तालिका २७ : वडाको कुल जनसङ्ख्यामा बालबालिकाको अनुपात........३४
तालिका २८: वडाअनुसार बाल-आश्रित अनुपात........३५
तालिका २९: वडाअनुसार बालविवाहको अवस्था........३६
तालिका ३० : वडाअनुसार बाल साक्षरतादर........३७
तालिका ३१: अध्ययनरत तथा स्कुल बाहिर रहेका बालबालिकाको विवरण........३८
तालिका ३२ : वडाअनुसार बालश्रमको अवस्था........३९
तालिका ३३ : वडाअनुसार जन्मदर्ता भएका बालबालकिाको अवस्था........४०
तालिका ३४ : अपाङ्गताको जनसङ्ख्या र विद्यमानता दर........४२
तालिका ३५ : अपाङ्गतासम्बन्धी वडागत विवरण........४२
तालिका ३६: अपाङ्गताको प्रकारअनुसारको जनसङ्ख्या वितरण........४३
तालिका ३७ : वडाअनुसार अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आर्थिक काममा संलग्नताको अवस्था........४५
तालिका ३८ : नगरपालिकाका वडाअनुसार साक्षरतादर........४७
तालिका ३९ : साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह........५०
तालिका ४० : पाच वर्षदेखि २५ वर्षसम्मका हाल स्कुल गइरहेका वा विगतमा स्कुल गएको जनसङ्ख्याको विवरण........५१
तालिका ४१ : अध्ययन गरेको क्षेत्रअनुसारको विवरण........५३
तलिका ४२ : जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या........५४

तालिका ४३ : पछिल्लोपटक बसाइ सरेको स्थानको आधारमा जनसङ्ख्या ५५
तालिका ४४ : यस नगरपालिकामा बसोबास गर्न आउनुको कारण....... ५७
तालिका ४५ : यसअघि विदेशमा बसोबास हुनेले बसोवास गरेको देश....... ५८
तालिका ४६ : यसअघिको बसोबास विदेश हुनेको यस पालिकामा बसोवास गर्न आउनुको कारण....... ५८
तालिका ४७ : १५ वर्षदेखि ४६ वर्षको महिलाले हालसम्म जीवित जन्माएको बच्चाको सङ्ख्या र महिलाको उमेर समूहको आधारमा जनसङ्ख्या ६०
तालिका ४८ : १५ देखि ४६ वर्षको महिलाले अहिलेसम्म जन्माएका जीवित बच्चा, जीवित जन्मेर मरेका बच्चा र अहिलेसम्म जीवित रहेका बच्चाको सङ्ख्या ६१
तालिका ४९ : १५ वर्ष देखि ४६ वर्षका महिलाले विगत १ वर्षमा जीवित जन्माएको बच्चाको सङ्ख्याको आधारमा उमेर समूहअनुसार महिलाको सङ्ख्या ... ६२
तालिका ५० : आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्याको वितरण (१० वर्ष वा सोभन्दा बढी)....... ६३
तालिका ५१ : आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नता अनुसारको जनसङ्ख्या (१० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरका ६५
तालिका ५२: आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको मुख्य पेसा अनुसारको विवरण (१० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरका)....... ६५
तालिका ५३ : आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको मुख्य औद्योगिक क्षेत्र अनुसारको विवरण (१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका)....... ६६
तालिका ५४: वडाअनुसार कृषि तथा गैरकृषि काममा संलग्न जनसङ्ख्या (%)....... ६८
तालिका ५५ .: रोजगारीको अवस्थाअनुसार आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको विवरण ६९
तालिका ५६ : घरायसी तथा गैरघरायसी क्षेत्रानुसार आर्थिक काममा संलग्नताअनुसार जनसङ्ख्या विवरण....... ६९
तालिका ५७ : घरको मुख्य प्रयोग अनुसारको विवरण (% मा)....... ७१
तालिका ५८ : घरको तला अनुसारको विवरण (% मा)....... ७२
तालिका ५९ : घरको आयु अनुसारको विवरण (% मा)....... ७३
तालिका ६० : घरको स्वामित्वअनुसार पारिवारिक विवरण (%)....... ७४
तालिका ६१ : घरको जगअनुसार पारिवारिक वितरण....... ७५
तालिका ६२ : घरको बाहिरी गारोअनुसार पारिवारिक वितरण....... ७७
तालिका ६३ : नगरपालिकामा घरको छानोको प्रकारअनुसार परिवारको विवरण....... ७८
तालिका ६४: घरको भुइँको बनोटअनुसार परिवारको विवरण....... ७९
तालिका ६५ : वडाअनुसार परिवारले प्रयोग गर्ने घरको गुणस्तरीयता वर्गीकरण....... ८०
तालिका ६६ : खानेपानीको स्रोतअनुसार परिवारको वितरण....... ८२
तालिका ६७: खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धनअनुसार परिवारको विवरण....... ८४
तालिका ६८ : बत्ती बाल्ने स्रोतको आधारमा परिवारको वितरण....... ८५
तालिका ६९: परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकार....... ८७
तालिका ७० : परिवारमा उपलब्ध सेवा सुविधाको अवस्था....... ८९
तालिका ७१ : सम्पन्नताको पञ्चमकअनुसार परिवारको वितरण (%)....... ९१
तालिका ७२ : आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदानप्राप्त परिवारको विवरण (% मा)....... ९२
तालिका ७३ : बैक तथा वित्तीय संस्थामा बैंक खातासम्बन्धी विवरण (% मा)....... ९३
तालिका ७४: प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम लिएको परिवार तथा जनसङ्ख्या विवरण (% मा)....... ९३
तालिका ७५: बैक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएका परिवारको विवरण (% मा)....... ९४
तालिका ७६: साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवारको वितरण....... ९५
तालिका ७७ : क्षेत्रअनुसार साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवार....... ९५
तालिका ७८ : परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका परिवारको सङ्ख्या....... ९७
तालिका ७९ : परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिहरूको विदेश जाँदाको उमेर तथा लिङ्गअनुसारको विवरण....... ९७
तालिका ८०: परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको लिङ्ग तथा देशअनुसारको विवरण....... ९८
तालिका ८१: परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको लिङ्ग तथा कारण अनुसारको विवरण....... ९९
तालिका ८२ : परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाँदाको अवस्थाको शैक्षिक तह....... १००
तालिका ८३ : मृत्यु भएका पुरुष तथा महिलाको विवरण (% मा)....... १०२
तालिका ८४: मृत्यु भएका व्यक्तिको मृत्युको कारण....... १०३

तालिका ८५ : १५ देखि ४६ वर्षका महिलाको मृत्यु हुन्नाको कारणजन्य अवस्था.......१०३
तालिका ८६: कृषक सङ्ख्या, चलन गरेको जग्गाको क्षेत्रफल, कित्ता सङ्ख्या र सिंचित क्षेत्रफल.......१०४
तालिका ८७ : कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको उपभोग.......१०४
तालिका ८८ : कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको उपयोग.......१०५
तालिका ८९ : पशुपन्छी पालन गरेको कृषकको विवरण.......१०५
तालिका ९० : पाल्तु चौपाया र पन्छीको सङ्ख्या र कृषक परिवार.......१०६

चित्र सूची

चित्र १ : वडा तहमा लैङ्गिक अनुपातको अवस्था (%) ३
चित्र २ : नगरपालिको कुल जनसङ्ख्यामध्ये वडागत वितरण (२०६८ र २०७८) ३
चित्र ३ : वि.सं. २०६८ र २०७८ को वडागत जनसङ्ख्या वितरण (%) ४
चित्र ४ : सहरी तथा ग्रामीण जनसङ्ख्या वितरण ६
चित्र ५ : नगरपालिकामा वडाअनुसारको लैङ्गिक अनुपात ७
चित्र ६ : वडाअनुसार महिला परिवारमुली भएको परिवार प्रतिशतमा १०
चित्र ७ : नगरपालिकाको जनसङ्ख्या पिरामिड १४
चित्र ८ : लैङ्गिक रूपमा परिवारमुली (% मा) (कुल परिवार सङ्ख्याको) १७
चित्र ९ : नगरपालिकामा रहेको प्रमुख १० जातजातिको विवरण (% मा) २०
चित्र १० : नगरपालिकामा १०० भन्दा बढी व्यक्तिले बोल्ने मातृभाषाको विवरण (% मा) २२
चित्र ११ : नगरपालिकामा धर्मअनुसारको विवरण (% मा) २३
चित्र १२ : दश वर्षमाथिको जनसङ्ख्याको वैवाहिक अवस्था २५
चित्र १३ : दश वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यामा पुरुष र महिलाको वैवाहिक उमेर (%) २७
चित्र १४: वडाअनुसार विवाह गर्ने औसत उमेर २८
चित्र १५ : वडाअनुसार एकल महिलाको प्रतिशत २९
चित्र १६ : वडाअनुसार ६८ र सोभन्दा माथिका जनसङ्ख्या (प्रतिशत) ३१
चित्र १७ : वडाअनुसार बुढ्यौली जनसङ्ख्या र सूचकाङ्क **(प्रतिशत)** ३२
चित्र १८: वडाअनुसार बालबालिकाको लैङ्गिक अनुपात ३३
चित्र १९ : वडाअनुसार बाल आश्रित अनुपात ३५
चित्र २० : वडाअनुसार बाल विवाहको विद्यमानता स्थिति ३६
चित्र २१ : वडाअनुसार बालबालिकाको साक्षरतादर ३८
चित्र २२ : वडाअनुसार बालश्रम (गैरघरायसी क्षेत्र) ३९
चित्र २३ : वडाअनुसार जन्मदर्ताको अवस्था ४०
चित्र २४ : वडाअनुसार अपाङ्गता विद्यमानतादर ४३
चित्र २५: अपाङ्गताको प्रकारअनुसारको जनसङ्ख्या (% मा) ४४
चित्र २६: अपाङ्गता भएका व्यक्तिको साक्षरतादर ४५
चित्र २७ : नगरपालिकाको २०६८ र २०७८ को साक्षरतादर (% मा) ४६
चित्र २८ : वडाअनुसार साक्षरतादर (% मा) ४८
चित्र २९ : नगरपालिकाका साक्षर पुरूष तथा महिलाले उत्तीर्ण गरेको तह (% मा) ५०
चित्र ३०: अध्ययन गरेको विषयक्षेत्र अनुसारको विवरण ५३
चित्र ३१ : नगरपालिकाको जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या (% मा) ५५
चित्र ३२ : अर्को स्थानीय तह वा जिल्लामा जन्म भई यस लेकबेशी नगरपालिकामा बसोबास गर्ने ५६
चित्र ३३ : अर्को पालिका र अर्को जिल्लाबाट यस पालिकामा बसोबास गर्न आउनुको कारण (% मा) ५७
चित्र ३४: विदेशबाट यस पालिकामा बसोबास गर्न आउनुको कारण (% मा) ५९
चित्र ३५: अवधिका आधारमा आर्थिक काममा सक्रिय र निष्क्रिय जनसङ्ख्या (%) ६४
चित्र ३६ : आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको मुख्य पेसा अनुसारको विवरण प्रतिशतमा ६६
चित्र ३७ : औद्योगिक क्षेत्रअनुसार आर्थिक काममा संलग्न जनसङ्ख्या (%) ६७
चित्र ३८ : वडाअनुसार गैरकृषि क्षेत्रका आर्थिक काममा संलग्न जनसङ्ख्या (%) ६८
चित्र ३९ : घरायसी तथा गैरघरायसी क्षेत्रानुसार आर्थिक काममा संलग्नताअनुसार जनसङ्ख्या जनसङ्ख्या (%) ७०
चित्र ४० : प्रमुख प्रयोगअनुसार घरको वितरण (%) ७२
चित्र ४१ : उमेर समूहअनुसार घरको आयु (%) ७३

चित्र ४२: घरको स्वामित्वअनुसार पारिवारिक विवरण......७५
चित्र ४३ : घरको जगअनुसार पारिवारिक वितरण (%)......७६
चित्र ४४ : घरको बाहिरी गारोअनुसार पारिवारिक वितरण......७७
चित्र ४५: नगरपालिकामा घरको छानोको प्रकारअनुसार परिवारको विवरण (% मा)......७८
चित्र ४६ : घरको भुइँको बनोटअनुसार परिवारको विवरण (% मा)......७९
चित्र ४७ : वडाअनुसार न्यून गुणस्तरका घर भएका परिवार प्रतिशतमा......८१
चित्र ४८ : खानेपानीको स्रोतअनुसार परिवारको वितरण......८३
चित्र ४९ : खानेपानीको स्रोतमा भएको दशकीय परिवर्तन (%)......८३
चित्र ५० : खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गरिने परिवारको विवरण (% मा)......८४
चित्र ५१ : खाना पकाउने इन्धनमा गत एक दशकमा भएको परिवर्तन......८५
चित्र ५२ : बत्ती बाल्ने स्रोतको आधारमा परिवारको दशकीय वितरण......८६
चित्र ५३ : शौचालय प्रयोग गर्ने परिवारको दशकीय परिवर्तन (%)......८७
चित्र ५४ : आफ्नै शौचालय नभएका परिवारको वडागत विवरण (%)......८८
चित्र ५५: घरपरिवारमा उपलब्ध सेवा सुविधाको अवस्था......९१
चित्र ५६ : सम्पन्नताको वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण (प्रतिशत)......९२
चित्र ५७: घर र जग्गामा महिलाको स्वामित्व (%)......९४
चित्र ५८ : कृषिबाहेक साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गरेका परिवार (%)......९६
चित्र ५९ : विदेशमा अनुपस्थित पुरूष र महिलाको उमेर समूह अनुसारको वितरण......९८
चित्र ६० : पुरूष र महिलाको शीर्षस्थ तीन गन्तव्य देश/क्षेत्र (%)......९८
चित्र ६१ : नगरपालिकाबाट परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिहरूको विदेश जाने प्रमुख कारण (%)......१००
चित्र ६२ : परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाँदाको अवस्थाको शैक्षिक तह......१०१

नक्सासूची

नक्सा १ : लेकबेशी नगरपालिकाको वडाअनुसारको जनसङ्ख्या वितरण......५
नक्सा २ : नगरपालिकाको वडाअनुसार जनघनत्व......८
नक्सा ३ : वडाअनुसारको साक्षरतादर......४९

तथ्याङ्कमा लेकबेशी नगरपालिका : (वि.सं. २०७८)

विवरण	तथ्याङ्क
परिवार संख्या	७४४१
जम्मा जनसङ्ख्या	३१,७१०
पुरुष	१४,८७७
महिला	१६,८३३
औसत परिवार संख्या	४.२६
लैङ्गिक अनुपात	८८.४
वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर	०.४४
जनघनत्व	१७५
१६ देखि ४० वर्षका युवाको जनसङ्ख्या	४३.५
ज्येष्ठ नागरिक (६० वर्ष माथि)	८.१
६८ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या	४.१
६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या	६.४
बालबालिका (०-१७) (% मा)	३५.९
अनुपस्थित विदेश (जना)	२५२२
एकल परिवार (% मा)	४२.५
संयुक्त परिवार (% मा)	५७.५
महिला परिवारमुली (% मा)	३४.९
साक्षरतादर (% मा)	८२.२
पुरुष	८९.२
महिला	७६.२
बालबालिकाको साक्षरता दर	९८.४
विवाहित (% मा)	
पुरुष	६२.३
महिला	६७.९
बालविवाह	३६.०%
एकल महिला	८.३
आश्रित बालबालिका अनुपात (% मा)	४५.०
आश्रित ज्येष्ठ नागरिक अनुपात (% मा)	९.९
अपाङ्गता (% मा)	३.०

विवरण	तथ्याङ्क
जन्मदर्ता (५ वर्ष मुनिका) (% मा)	७१.०
घरको स्वामित्व (% मा)	
आफ्नै	९७.९
भाडामा	१.६
घरको जग (% मा)	
माटोजडित इँटा/ढुङ्गा	७३.४
सिमेन्टजडित इँटा/ढुङ्गा	९.५
घरको छाना (% मा)	
जस्ता/टिन/च्यादर	६२.१
सिमेन्ट/ढलान	११.०
परिवारमा खानेपानीको मुख्य स्रोत (% मा)	
घर परिसरभित्र र बाहिरको धारा/पाइप	८९.५
मुल धारा	७.९
परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन (% मा)	
एल.पी.ग्यास	१०.९
काठ/दाउरा	८८.०
परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत (% मा)	
बिजली	८२.५
कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवार (% मा)	६.५
शौचालय नभएको परिवार (% मा)	१.८
महिलाको नाममा घर, जग्गा वा दुवै हुने परिवार (% मा)	१५.८
कृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या प्रतिशत	४३.९
गैरकृषि आर्थिक काममा संलग्न जनसङ्ख्या प्रतिशत	५६.०
आर्थिक काममा संलग्नता (% मा)	
गैरघरायसी क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या प्रतिशत	१५.४
घरायसी क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या प्रतिशत	४९.९
आर्थिक काम नगर्ने	३१.१

खण्ड १: परिचय

१.१ परिचय

नगरपालिकाको पृष्ठभूमि

नेपाल सरकारको वि.सं.२०७३ फागुन २७ गतेको निर्णयानुसार साविकका ५ ओटा गाविसहरू लेखफर्सा, दशरथपुर, नेटा, कल्याण र साटाखानीलाई एक आपसमा गाभेर १० ओटा वडामा विभाजन गरी लेकबेशी नगरपालिकाको संरचना तयार पारिएको हो [1]। कुल १८०.६२ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफमा फैलिएको यो नगरपालिका सुर्खेत जिल्लाको सबैभन्दा सानो नगरपालिका हो ।कर्णाली प्रदेशको राजधानी वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको पूर्वी सिमानासँग जोडिएको यस नगरपालिका भेरी नदीको किनारामा अवस्थित छ ।यसको भूगोलले दुन, टार, चुरे र महाभारत श्रेणीलाई समेत समेटेको छ ।नगरपालिका भइकन पनि पूर्वाधार र बस्ती विकासका दृष्टिले यसका सम्पूर्ण वडाहरू ग्रामीण प्रकृतिका रहेका छन् ।वि.सं. २०७८ को जनगणनाअनुसार यहाँको कुल जनसङ्ख्या ३१,७१० रहेको छ भने वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर ०.४४ प्रतिशत रहेको छ ।यस नगरपालिकाको कुल भूभागमध्ये ५४ प्रतिशत भूभाग वनले ढाकेको छ र भेरी नदी लगायत पर्याप्त संख्यामा खोलानालासमेत रहेका छन् [2]।

यस नगरपालिकामा पर्यटन, कृषि र पशुपालनको विशेष सम्भावना रहेको देखिन्छ ।सामाजिक संरचनाका दृष्टिले यस नगरपालिकामा ब्राह्मण, क्षेत्री, मगर र दलितहरूको बाहुल्य रहेको देखिन्छ ।अधिकांश बासिन्दाले नेपाली भाषालाई नै मातृभाषाको रूपमा व्यवहार गरेको देखिन्छ ।खेतीपातीबाट जीविकोपार्जन गर्न कठिन हुने परिवारका सदस्य भारत लगायतका मुलुकमा रोजगारीका लागि जाने गरेका छन् ।बाबियाचौर बजार यहाँको प्रमुख व्यापारिक केन्द्रका रूपमा चिनिन्छ ।धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको रूपमा यहाँ भोटेको दरबार, खाँडादेवी मन्दिर, देवीडाँडा मन्दिर आदि रहेका छन् ।नगरपालिकाको प्रशासनिक काम वडा नं. ६ स्थित कल्याणबाट सञ्चालन हुने गरेको छ ।

लेकबेशी नामकरण

नगरपालिका गठन गर्ने निर्णय भइसकेपछि यसको नामाकरण सम्बन्धमा व्यापक विचार विमर्श भयो ।यस सिलसिलामा विभिन्न (उदाहरणका लागि सिद्धढुंगा, कल्याणपुर, दशरथपुर) प्रस्तावित नामहरू प्रस्ताव गरिए ।एकजना स्थानीय राजनीतिज्ञले यस नवगठित नगरपालिकाको भूगोल एकातिर साबिकका लेखफर्सा, नेटा र साटाखानीका बेंसीयुक्त बनोट भएको र अर्कोतिर तिनै गाउपालिकाहरूको लेक र चुचुराजन्य भूबनोट दुवैको प्रतिनिधित्व हुने गरी लेकबेशी नामकरण गर्ने प्रस्ताव गरेअनुसार त्यसमाथि बृहत् छलफल तथा परामर्श भई सबैको सहमतिबाट लेकबेशी नामाकरण भएको देखिन्छ ।

लेकबेशी नगरपालिकाको गठन: साबिकका लेखफर्सा, दशरथपुर, नेटा, कल्याण र साटाखानीसहित पाँचओटा गाउँ विकास समितिहरूलाई गाभेर वि.सं. २०७३ फागुन २७ गते लेकबेशी नगरपालिकाको गठन भएको ।

सिमाना:

पूर्वमा गुर्भाकोट गाउँपालिका
पश्चिम र पश्चिम उत्तरमा वीरेन्द्रनगर नगरपालिका
उत्तरमा चिङ्गाड गाउँपालिका
दक्षिणमा भेरीगंगा नगरपालिका

तालिका १ : नगरपालिकामा रहेका प्रमुख १० ओटा जातजाति तथा ५ ओटा मातृभाषा र धर्म

क्र.सं.	प्रमुख १० जाति	%	क्र.सं.	जातजाति	%	क्र.सं.	प्रमुख भाषा	%	क्र.सं.	प्रमुख धर्म	%
१	मगर	४५.९	६	मिजार/सार्की	१.४	१	नेपाली		१	हिन्दु	८८.२
२	क्षेत्री	२०.१	७	ठकुरी	१.३	२	थारु		२	क्रिस्चियन	६.२
३	विश्वकर्मा/कामी	१४.८	८	गुरुङ	१.१	३	मगर ढुट		३	बौद्ध	४.८
४	ब्राह्मण पहाड	९.५	६	सुनुवार	०.५	४	हिन्दी		४	प्रकृति	०.५
५	परियार/दमाई	३.०	१०	बादी	०.४	५	मगर खाम		५	इस्लाम	०.१

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८

[1] हेर्नुहोस् https://lekbeshimun.gov.np/

[2] लेकबेशी नगरपालिका (२०७४), नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण, पृ. ६

खण्ड २: जनसाङ्ख्यिक विवरण

२.१ जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात

वि.सं. २०७८ को राष्ट्रिय जनगणनानुसार लेकबेशी नगरपालिकामा ७,४४१ परिवार र कुल जनसङ्ख्या ३१,७१० रहेको छ ।कुल जनसङ्ख्यामा पुरुष १४,८७७ (४६.६ %) र महिला १६८३३ (५३.१%) रहेका छन् ।यहाको औसत परिवार सङ्ख्या ४.२६ जना रहेको छ अर्थात् १०० ओटा परिवारमा ४२६ जना अक्सर बसोबास गर्ने सदस्य रहेका छन् ।यस नगरपालिकाको लैङ्गिक अनुपात ८८.३८ रहेको छ ।यस अनुपातले प्रति १००० जना महिला बराबर करिब ८८४ जना पुरुष रहेका छन् भन्ने देखिन्छ ।यो अनुपातले पुरुषको संख्या निकै कम छ भन्ने देखाएको छ ।

यस नगरपालिकामा १ ओटा संस्थागत परिवारहरूमा कुल ७९ जनसङ्ख्या रहेको देखिन्छ जसमध्ये ७६ जना पुरुष र ३ जना महिला रहेका छन् ।स्मरणीय छ कि संस्थागत परिवारमा सेना र प्रहरीको ब्यारेकमा बस्ने सेना तथा प्रहरी, छात्राबासमा बस्ने विद्यार्थी, बालगृहमा बस्ने बालबालिका, कारागारमा बस्ने कैदी, वृद्धाश्रममा बस्ने वृद्धवृद्धा आदि समावेश भएका हुन्छन् ।

वि.सं. २०६८ मा लेकबेशी नगरपालिकामा ६३४६ परिवार र कुल ३०२९५ जनसङ्ख्या रहेको थियो ।

जनघनत्व सम्बन्धमा यस नगरपालिकामा प्रतिवर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलभित्र १७५ जना मानिस बसोबास गर्दछन् ।पछिल्लो जनगणना २०७८ अनुसार यस नगरपालिकाको वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर ०.४४ प्रतिशत रहेको छ (तालिका २) ।

तालिका २: परिवार सङ्ख्या, जनसङ्ख्या तथा लैङ्गिक अनुपात

क्षेत्र	२०६८			२०७८								वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर
	परिवार संख्या	जनसङ्ख्या	वडाको प्रतिशत	परिवार संख्या	जनसङ्ख्या			वडाको प्रतिशत	औसत परिवार आकार	लैङ्गिक अनुपात	जनघनत्व	
					जम्मा	पुरुष	महिला					
लेकबेशी	६,३४६	३०,२९५	१००	७४४१	३१७१०	१४८७७	१६८३३	१००	४.२६	८८.३८	१७५	०.४४
१	८८०	३,८८९	१२.८	१०४१	४३८३	१९९२	२३९१	१३.८	४.२	८३.३	२७१	१.१५
२	४२१	१,९३४	६.४	४६९	२०३७	९९३	१०४४	६.४	४.३	९५.१	१७८	०.५०
३	५१३	२,२८३	७.५	५८८	२३५६	१०३५	१३२१	७.४	४.०	७८.३	२११	०.३०
४	७०८	३,०६४	१०.१	७५८	३२६६	१५६५	१७०१	१०.३	४.३	९२.०	३१७	०.६१
५	६४७	३,५६७	११.८	७२२	३३८४	१७४१	१६४३	१०.७	४.७	१०६.०	१००	-०.५१
६	७२६	३,४५९	११.४	९०१	३५३१	१५८९	१९४२	११.१	३.९	८१.८	१७९	०.२०
७	५४५	२,८४८	९.४	६४२	२८१५	१२९५	१५२०	८.९	४.४	८५.२	१५९	-०.११
८	४४७	२,३१३	७.६	५४९	२२१४	९९०	१२२४	७.०	४.०	८०.९	११७	-०.४२
९	७५६	३,६२८	१२.०	९२५	३९७४	१८६७	२१०७	१२.५	४.३	८८.६	१७१	०.८७
१०	७०३	३,३१०	१०.९	८४६	३७५०	१८१०	१९४०	११.८	४.४	९३.३	२०४	१.२०
नगरपालिका	६,३४६	३०,२९५	१००.०	७४४१	३१७१०	१४८७७	१६८३३	१००	४.३	८८.४	१७५	०.४४

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०६८ र २०७८

जनसङ्ख्याको विश्लेषणमा लैङ्गिक अनुपात अत्यन्त महत्वपूर्ण आयाम हो ।पुरुष र महिलाको जनसङ्ख्यामा विद्यमान रहन सक्ने समता वा विषमतालाई लैङ्गिक अनुपातले प्रतिविम्बित गर्दछ ।त्यसैगरी भविष्यमा कुनै स्थान विशेषको जनसङ्ख्यामा हुनसक्ने परिवर्तनका साथसाथै समाजमा पुरुष र महिलाको उपस्थिति र गैरउपस्थितिका सवाललाई समेत लैङ्गिक अनुपातले उजागर गर्दछ ।सबैभन्दा उच्च (१०६.०) लैङ्गिक अनुपात भएको वडा नं. ५ हो भने सबैभन्दा न्यून (७८.३) लैङ्गिक अनुपात वडा नं. ३ मा रहेको

छ ।नगरपालिकाको समग्र लैङ्गिक अनुपात (८८.४) भन्दा कम लैङ्गिक अनुपात हुने वडाहरू ५ ओटा र बढी हुने वडाहरू ५ ओटा रहेका छन् जसलाई चित्रमा ठाडो रातो धर्काद्वारा संकेत गरिएको छ (चित्र १) ।

lrq १ॱ j8f txdf n}Ës cgkftsf]cj:yf -Ü_

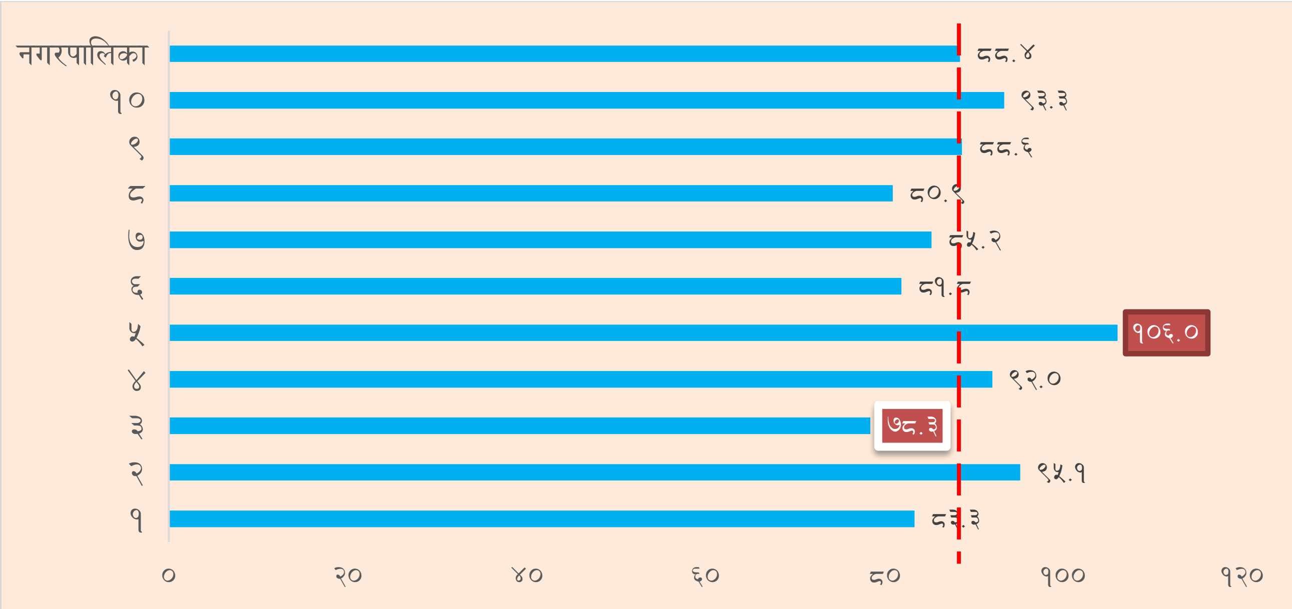

२.२ नगरपालिकाको वि.सं. २०६८ र २०७८ को जनसाङ्ख्यिक स्थिति

वि.सं. २०६८ र २०७८ को तुलना गर्दा यस नगरपालिकाका केही वडाहरूमा जनसङ्ख्या घटेको र केही वडामा बढेको देखिन्छ ।विगत १० वर्षमा जनसङ्ख्या घटेका वडाहरू क्रमशः ५, ७ र ८ हुन् ।बाक्री सबै वडामा जनसङ्ख्या घटेको छ ।राष्ट्रिय जनगणनाअनुसार वडा तहमा सर्वाधिक (१३.८ %) जनसङ्ख्या वडा नं. १ मा छ भने सबैभन्दा कम (६.४ %) जनसङ्ख्या वडा नं. २ मा रहेको देखिन्छ ।वडा विशेषमा जनसङ्ख्या घटबढ हुनुमा विविध कारण अन्तरनिहीत हुनसक्छन् ।तिनको बेग्लै अध्ययन हुनसक्छ ।

चित्र २: नगरपालिको कुल जनसङ्ख्यामध्ये वडागत वितरण (२०६८ र २०७८)

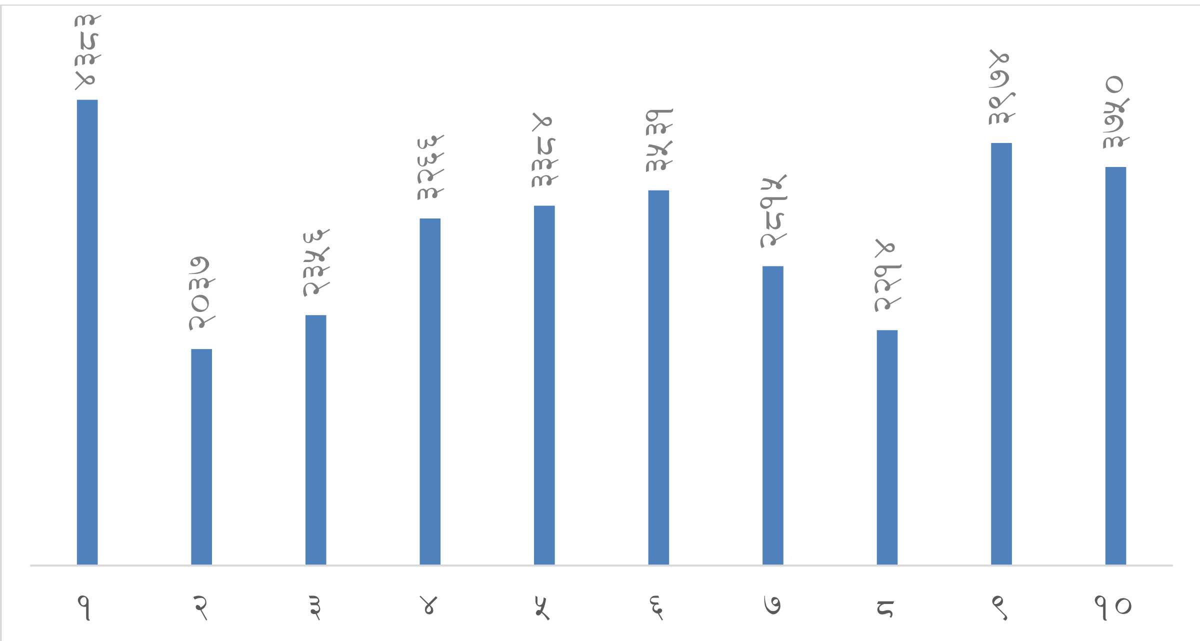

यस नगरपालिकाको वि.सं. २०६८ र २०७८ को वडागत जनसङ्ख्यामा आएको परिवर्तन चित्र ३ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।विगत १० वर्षमा वडा नं. ३, ५, ६, ७ र ८ मा जनसङ्ख्या घटेको छ ।वडा नं. ३ मा आएको ऋणात्मक परिवर्तन उल्लेखनीय देखिँदैन ।तर, वडा नं. ५ मा पछिल्लो दश वर्षमा ११ प्रतिशत विन्दुले जनसङ्ख्या घटेको छ भने वडा नं. ६ र ७ मा क्रमशः ०.३ र ०.५ प्रतिशत विन्दुले घटेको देखिन्छ ।जनसङ्ख्या वृद्धि देखिएका वडाहरूमध्ये उच्चतम जनसङ्ख्या वृद्धिदर वडा नं. १ मा रहेको छ जहाँ पछिल्लो दश वर्षमा १० प्रतिशत विन्दुले जनसङ्ख्या बढेको छ भने वडा नं. १० मा पनि जनसङ्ख्या वृद्धि भएको देखिन्छ जुन ०.६ प्रतिशत विन्दुले बढेको छ ।जनसङ्ख्या घटेका वडाहरूको ऋणात्मक वृद्धिलाई चित्रमा बेग्लै प्रकारले सङ्केत गरिएको छ ।

lrq ३ lj=;+@)^* / @)&* sf] j8fut hg;ª\Vof ljt/0f -Ü_

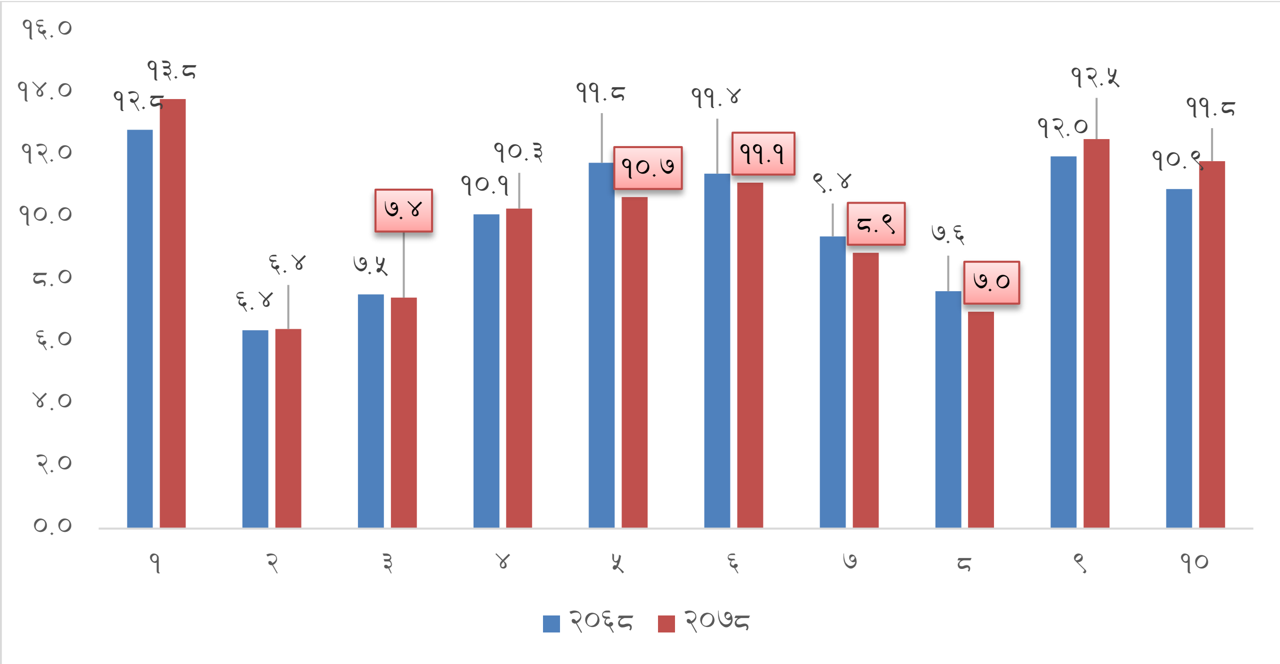

२.२.१ अक्सर बसोबासः लेकबेशी नगरपालिका, नेपालभित्रै अरू स्थान र विदेश

लेकबेशी नगरपालिका स्थायी बसोबास भई अक्सर नेपालभित्रै अन्यत्र बसोबास गर्नका लागि १२३० परिवारवाट कम्तीमा एक जना गएको देखिएको छ ।उक्त परिवारबाट २२६६ जना व्यक्ति नेपालभित्रै अन्यत्र बसोबास गरेको पाइएको छ ।त्यसैगरी यस स्थानका १८१५ परिवारबाट कम्तीमा एक जना व्यक्ति विदेशमा अक्सर बसोबास गर्ने गएको देखिएको छ ।यी परिवारबाट कुल २५२२ जना विदेश गएका छन् ।नेपालभित्रै अनुपस्थित रहने पुरुष र महिलाको अनुपातमा उल्लेखनीय भिन्नता देखिन्छ भने विदेशमा अनुपस्थित रहनेमा महिलाभन्दा पुरुष करिब सात गुणा रहेको छ (तालिका ३) ।

तालिका ३ : नगरपालिका, नेपालको अन्य स्थान र विदेशमा अक्सर बसोबास गर्ने जनसङ्ख्या

अक्सर बसोबासको स्थान	परिवार संख्या	जनसङ्ख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला
लेकबेशी नगरपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने	७४४१	३१७१०	१४८७७	१६८३३
नेपालको अन्य स्थानमा बसोबास गर्ने	१२३०	२२६६	१४३३	८३३
विदेशमा अक्सर बसोबास गर्ने	१८१५	२५२२	२२१२	३१०

वडास्तरमा अनुपस्थित विदेश हुनेको सबैभन्दा उच्च संख्या (५२३ जना) वडा नं. १ मा रहेको देखिन्छ भने स्वदेशमै अनुपस्थित हुनेहरूमध्ये सर्वाधिक संख्या वडा नं. ६ (४२३ जना) मा रहेको देखिन्छ ।विदेशमा अनुपस्थित सबैभन्दा न्यून संख्या वडा नं. ५ मा छ भने स्वदेशमा अनुपस्थित सबैभन्दा न्यून (६३ जना) पनि वडा नं. ५ मै रहेको देखिन्छ ।

तालिका ४ : वडाअनुसार अक्सर बसोबास, अनुपस्थित स्वदेश र अनुपस्थित विदेशको विवरण

	अक्सर बसोबास			अनुपस्थित स्वदेश			अनुपस्थित विदेश		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
१	४३८३	१९९२	२३९१	२४७	१६६	८१	५२३	४५३	७०
२	२०३७	९९३	१०४४	१००	७२	२८	९७	८८	९
३	२३५६	१०३५	१३२१	३१२	२१४	९८	२६३	२४८	१५
४	३२६६	१५६५	१७०१	२४९	१५०	९९	१६८	१५२	१६
५	३३८४	१७४१	१६४३	९३	५८	३५	७९	६१	१८
६	३५३१	१५८९	१९४२	४२३	२७२	१५१	३११	२७१	४०
७	२८१५	१२९५	१५२०	६८	४४	२४	२६३	२३२	३१
८	२२१४	९९०	१२२४	३५८	१८५	१७३	२३६	१९५	४१
९	३९७४	१८६७	२१०७	२५१	१७३	७८	३५६	३१४	४२
१०	३७५०	१८१०	१९४०	१६५	९९	६६	२२६	१९८	२८
लेकबेशी	**३१७१०**	**१४८७७**	**१६८३३**	**२२६६**	**१४३३**	**८३३**	**२५२२**	**२२१२**	**३१०**

नक्सा १: लेकबेशी नगरपालिकाको वडाअनुसारको जनसङ्ख्या वितरण

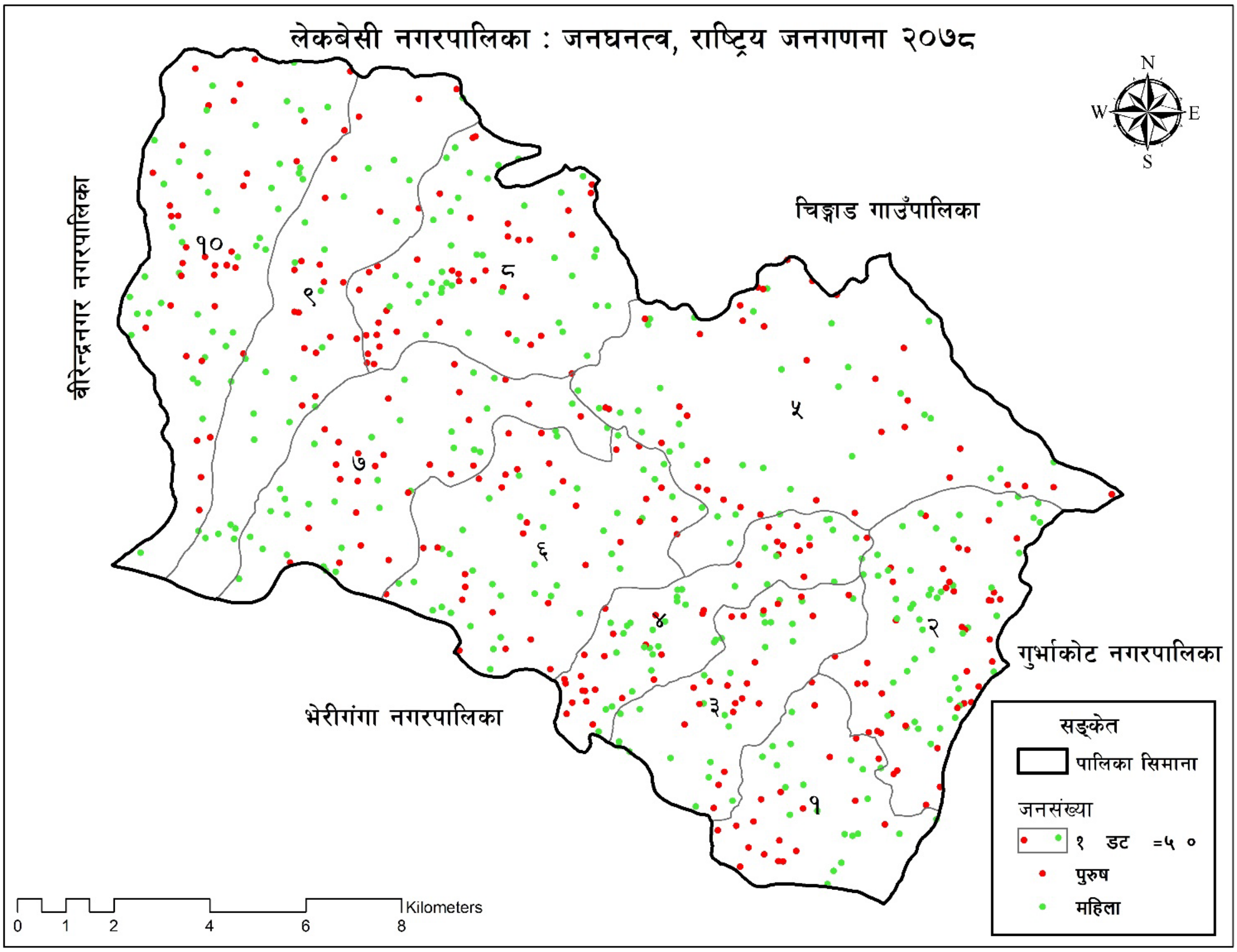

२.३ सहरी तथा ग्रामीण जनसङ्ख्या

विगतमा नगरपालिकालाई सहरी क्षेत्रका रूपमा र गाउपालिकालाई ग्रामीण क्षेत्रका रूपमा स्वतः वर्गीकरण गरी सहरी तथा ग्रामीण जनसङ्ख्या निकाल्ने अभ्यास रहेको थियो ।राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का विषयगत नतिजा प्रकाशन गर्ने सिलसिलामा सहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रको वर्गीकरणमा नयाा अवधारणा अनुशरण गरिएको छ ।यसअनुसार नगरपालिकामा पनि सहरी, अर्धसहरी र ग्रामीण प्रकृतिका वडाहरू हुनसक्छन् भने गाउपालिकामा पनि कुनै वडा सहरी, कुनै अर्धसहरी र कुनै ग्रामीण प्रकृतिका हुनसक्दछन् ।यसै वस्तुतथ्यलाई अङ्गीकार गर्दै राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले वि.सं. २०८० मा सहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रको श्रेणीगत वर्गीकरण नामक प्रतिवेदन प्रकाशन गरेको छ र यसमा देशका ७५३ ओटै स्थानीय तहका वडाहरूलाई निश्चित आधारमा सहरी, अर्धसहरी र ग्रामीण वडाका रूपमा वर्गीकरण गरेको छ ।

यस लेकबेशी नगरपालिकाको समग्र जनसङ्ख्यालाई सहरीकरणको अवस्थानुसार वर्गीकृत गर्दा शतप्रतिशत जनसङ्ख्या ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गरेको पाइएको छ (चित्र ४) ।

चित्र ४: सहरी तथा ग्रामीण जनसङ्ख्या वितरण

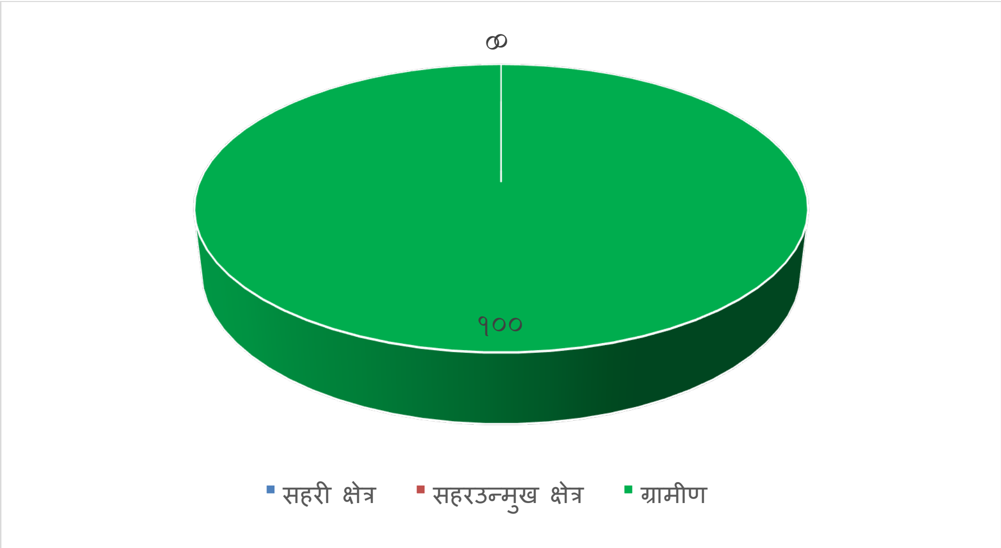

२.४ नगरपालिकाको वडागत लैङ्गिक अनुपात

यस नगरपालिकामा वडागत रूपमा हेर्दा लैङ्गिक अनुपातमा उल्लेखनीय विषमता रहेको देखिन्छ ।नगरपालिकाको लैङ्गिक अनुपात साग तुलना गर्दा ४ ओटा वडाको ८८.४ भन्दा कम छ भने बाकी ५ ओटा वडाको लैङ्गिक अनुपात नगरपालिकाको समग्र अनुपातभन्दा माथि रहेको छ ।वडामध्ये सबैभन्दा उच्च लैङ्गिक अनुपात वडा नं. ५ मा १०६.० छ भने सबैभन्दा न्यून वडा नं. ३ मा ७८.३ रहेको छ (तालिका ५ र चित्र ५) ।

तालिका ५: लेकबेशी नगरपालिकामा लैङ्गिक अनुपात (प्रति १०० महिलामा पुरुष सङ्ख्या)

वडा	पुरुष	महिला	जम्मा	लैङ्गिक अनुपात
१	१,९९२	२,३९१	४,३८३	८३.३
२	९९३	१,०४४	२,०३७	९५.१
३	१,०३५	१,३२१	२,३५६	७८.३
४	१,५६५	१,७०१	३,२६६	९२.०
५	१,७४१	१,६४३	३,३८४	१०६.०
६	१,५८९	१,९४२	३,५३१	८१.८
७	१,२९५	१,५२०	२,८१५	८५.२

वडा	पुरुष	महिला	जम्मा	लैङ्गिक अनुपात
८	९९०	१,२२४	२,२१४	८०.९
९	१,८६७	२,१०७	३,९७४	८८.६
१०	१,८१०	१,९४०	३,७५०	९३.३
लेकबेशी	१४,८७७	१६,८३३	३१,७१०	**८८.४**

चित्र ५ : नगरपालिकामा वडाअनुसारको लैङ्गिक अनुपात

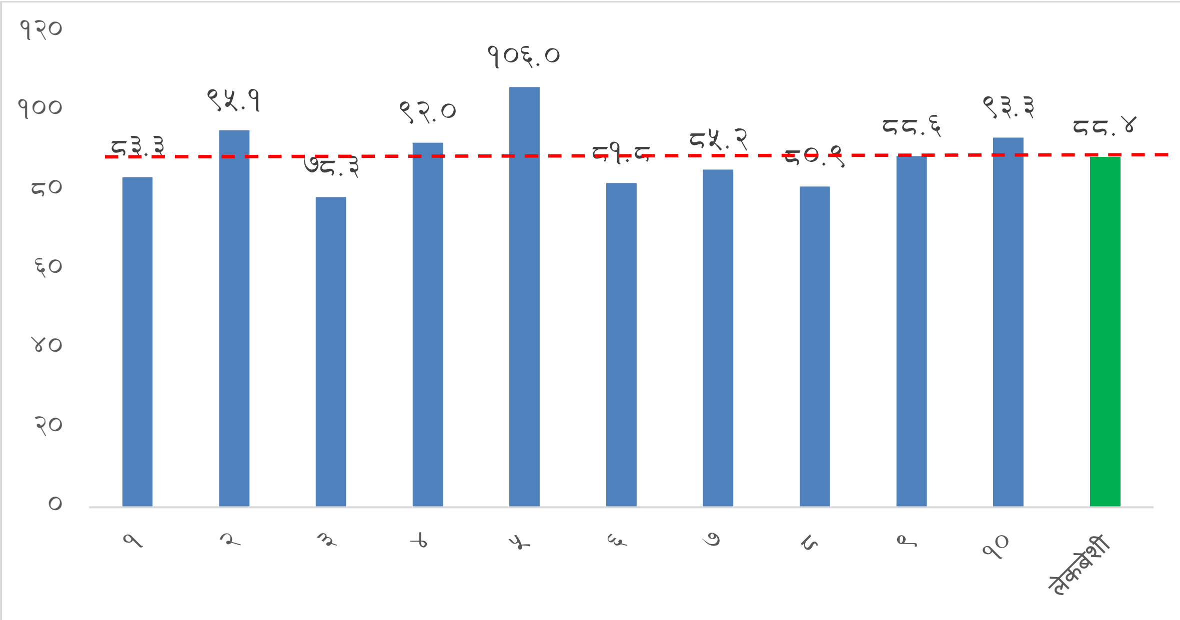

नक्सा २ : नगरपालिकाको वडाअनुसार जनघनत्व

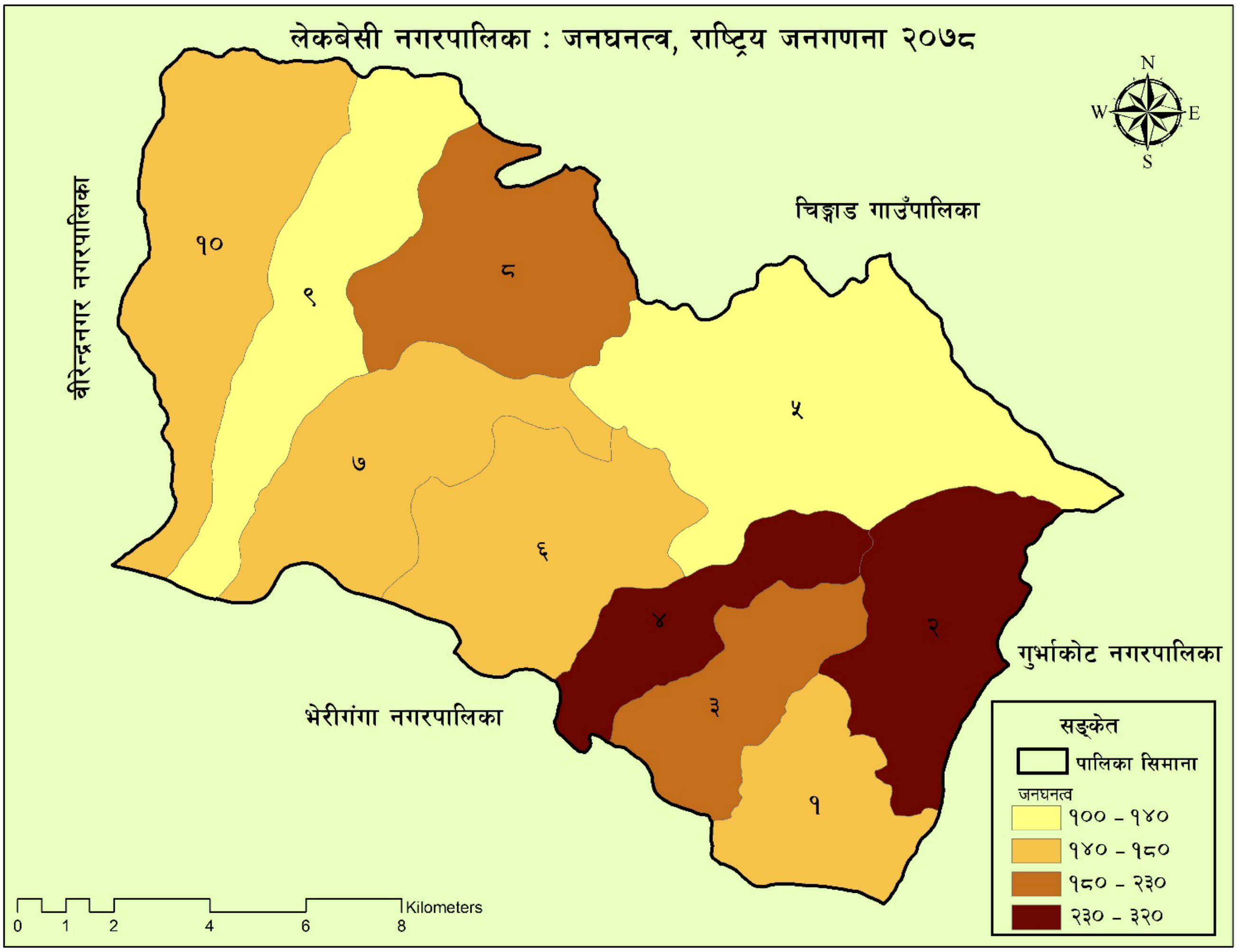

२.५ परिवारको संरचना

परिवारको बनावटलाई गत जनगणनामा दुई प्रकारमा वर्गीकृत गरेर विवरण सङ्कलन गरिएको थियो ।पहिलो एकल परिवार र दोस्रो संयुक्त परिवार ।प्रयोगकर्ताको सुविधाको लागि एकल र संयुक्त परिवारको अवधारणा यहाा प्रस्तुत गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ ।

एकल परिवार भन्नाले एकै घरमा बसोबास गर्नुका साथसाथै देहायको शर्त पूरा भएको हुनुपर्दछ ।

क) बाबु, आमा (दुई जना) र अविवाहित छोरा/छोरी भएको परिवार,
ख) श्रीमान्–श्रीमती मात्र भएको परिवार,
ग) परिवारमा एकजना मात्र सदस्य भएको,
घ) अविवाहित दाजुभाइ, दिदीबहिनी मात्र भएको परिवार सम्झनुपर्छ ।

एकल परिवारको यस परिभाषाभित्र नपर्ने सम्पूर्ण परिवार संयुक्त परिवारमा पर्दछन् ।

परिवारको संरचनाले खास भूगोल वा प्रशासनिक क्षेत्रको सामाजिक स्वरूप र पारिवारिक आयाममा भइरहेका परिवर्तनहरूलाई प्रतिविम्बित गर्दछ ।कुनै व्यक्ति वा परिवारको सोच, पृष्ठभूमि, परम्परा, पेसा, व्यवसाय, आवश्यकता, सामाजिक वातावरण र बाध्यता लगायतका कारणले पनि परिवारको संरचना निर्देशित हुने गर्दछ ।

लेकबेशी नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्यामध्ये ४२.५ प्रतिशत एकल परिवारमा बसोबास गर्दछन् भने बाकी ५७.५ प्रतिशत जनसङ्ख्या संयुक्त परिवारभित्र अक्सर बसोबास गर्दछन् (तालिका ६) ।

तालिका ६ : परिवारको संरचनागत विवरण

वडा	जम्मा जनसङ्ख्या	एकल परिवारमा	संयुक्त परिवारमा	संयुक्त परिवारमा	एकल परिवारमा
		बसोबास गर्ने जनसङ्ख्या		जनसङ्ख्या प्रतिशत	
१	४,३८३	१,७३५	२,६४८	६०.४	३९.६
२	२,०३७	८२३	१,२१४	५९.६	४०.४
३	२,३५६	१,०५९	१,२९७	५५.१	४४.९
४	३,२६६	१,५४९	१,७१७	५२.६	४७.४
५	३,३८४	१,३८९	१,९९५	५९.०	४१.०
६	३,५३१	१,६२२	१,९०९	५४.१	४५.९
७	२,८१५	१,२३६	१,५७९	५६.१	४३.९
८	२,२१४	९८२	१,२३२	५५.६	४४.४
९	३,९७४	१,५१६	२,४५८	६१.९	३८.१
१०	३,७५०	१,५७८	२,१७२	५७.९	४२.१
लेकबेशी	३१,७१०	१३,४८९	१८,२२१	५७.५	४२.५

२.६ परिवारमुली

परिवारभित्रै अक्सर बसोबास भएको सदस्यमध्येबाट परिवारको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी वहन गर्ने, परिवार सञ्चालनको लागि आवश्यक चाजोपाजो मिलाउने र पारिवारिक विषयमा निर्णय लिने व्यक्ति नै परिवारमुली हो ।परिवारमुली पुरुष वा महिला जो पनि हुनसक्दछ ।परिवारमुलीको उमेर, पेसा, व्यवसाय, शिक्षा, स्वास्थ्य, निर्णय क्षमता आदि विषयले समग्र परिवारको आर्थिक, सामाजिक, धार्मिक, सांस्कृतिक अवस्थालाई धेरै हदसम्म निर्धारण गर्दछ ।परिवारभित्र कसले परिवारमुलीको भूमिका निर्वाह गर्दछ भन्ने विषय अक्सर परिवार र समाजअनुसार फरक पर्दछ ।तथापि, उमेर र अनुभवले परिपक्व, आम्दानी–खर्चको प्रबन्ध मिलाउन सक्ने, आवश्यकतानुसार निर्णय लिन सक्ने व्यक्ति नै सामान्यतया परिवारमुली हुने गर्दछ ।विशेष अवस्थामा बालबालिकाले पनि परिवारमुलीको जिम्मेवारी वहन गरेका हुनसक्दछन् ।

लेकबेशी नगरपालिकामा कुल ७४४१ परिवार रहेका छन् भने तीमध्ये ६५.१ प्रतिशत परिवारमा पुरुष परिवारमुली रहेका छन् । एक तिहाइभन्दा थोरै बढी परिवार अर्थात् ३४.६ प्रतिशत परिवारको मुली महिलाहरू रहेका देखिन्छन् ।

तालिका ७ : लेकबेशी नगरपालिकामा पुरुष तथा महिला परिवारमुलीको वितरण

वडा	जम्मा परिवार	पुरुष परिवारमुली	महिला परिवारमुली	महिला परिवारमुली भएको परिवार
१	१,०४१	६६६	३७५	३६.०
२	४६९	३३६	१३३	२८.४
३	५८८	२८८	३००	५१.०
४	७५८	५३२	२२६	२९.८
५	७२२	६३३	८९	१२.३
६	९०१	४७५	४२६	४७.३
७	६४२	४३३	२०९	३२.६
८	५४९	३०२	२४७	४५.०
९	९२५	६००	३२५	३५.१

१०	८४६	५८१	२६५	३१.३
लेकबेशी	७,४४१	४,८४६	२,५९५	३४.९

२.६.१ वडागत महिला परिवारमुली

महिला सशक्तीकरणमा केन्द्रित राज्यका नीति र संघसंस्थाको आधारभूमिबाट हेर्दा कुन स्थानमा कति महिला परिवारमुली छन् भन्ने सवाल महत्वपूर्ण हुन्छ ।

जनगणनाबाट सङ्कलन गरिएका जनसाङ्ख्यिक विवरणले केन्द्रदेखि स्थानीय तहसम्मको जनसाङ्ख्यिक, सामाजिक एवम् आर्थिक नीति तथा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा विशेष भूमिका खेल्ने हुँदा तथ्याङ्क गुणस्तरीय हुनुपर्ने अपेक्षा राखिन्छ ।गुणस्तरीय तथ्याङ्क प्राप्तिको एउटा सर्त भनेको उत्तरदाताको परिपक्वता र इमान्दारी पनि हो ।परिवारमुली नै उत्तरदाता हुँदाको अवस्थामा परिवारका सदस्य र परिवारको विवरण जति सत्यतथ्यको नजिक हुन्छ त्यो अरू सदस्य उत्तरदाता भएको खण्डमा त्यति वस्तुगत नहुन पनि सक्दछ ।परिवारमुलीको उमेर, साक्षरता र अभिभावकीय सक्षमताले सिंगो परिवारको अवस्थालाई सकारात्मक वा नकारात्मक प्रभाव पार्दछ ।

वडा तहमा महिला परिवारमुलीको वितरण तुलना गर्दा सर्वाधिक (५१.० %) वडा नं. ३ मा रहेको देखियो भने वडा नं. ५ मा महिला परिवारमुली सबैभन्दा न्यून (१२.३%) रहेको देखियो ।वडा नं. २, ४, ५, ७ र १० मा महिला परिवारमुली समग्र नगरपालिकाको औसत मान (३४.६ %) भन्दा कम रहेको छ भने बाँकी ४ ओटा वडामा महिला परिवारमुलीको हिस्सा ३५ देखि ५१ प्रतिशतसम्म रहेको देखिन्छ (चित्र ६) ।यसका पछाडि रहेका सम्भावित सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक वा जनसाङ्ख्यिक - बसाइसराइ, परिवारको संरचाना आदि) कारण थप अध्ययनका लागि राम्रो विषय हुनसक्छ ।

चित्र ६ : वडाअनुसार महिला परिवारमुली भएको परिवार प्रतिशतमा

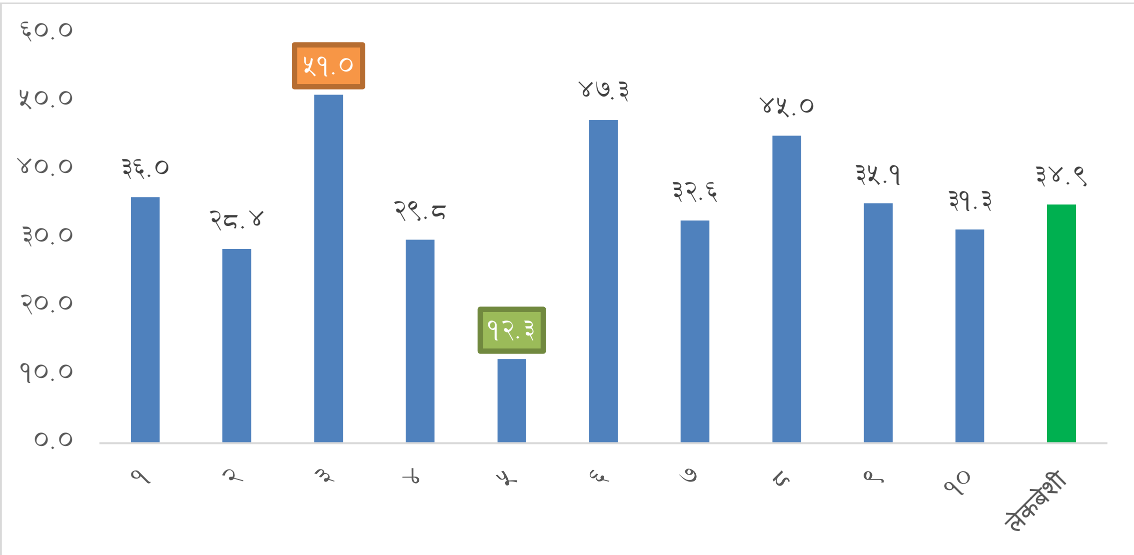

२.७ परिवारमुलीसँगको नाताअनुसार जनसङ्ख्या

परिवारमुलीसँगको नाताअनुसार सबैभन्दा ठुलो समूह (२८.५%) छोराबुहारीको छ भने दोस्रो (१६.७ %) र तेस्रो ठुला (१४.६%) समूह क्रमशः श्रीमान्/श्रीमती र छोरी/ज्वाइँको रहेको छ ।नातिनातिनीको हिस्सा ११.४ प्रतिशतसहित चौथो क्रममा छ भने परिवारमुलीसँग बाबुआमा नाता पर्ने व्यक्ति २.३ प्रतिशत रहेका छन् ।परिवारमुलीको सासुससुरा नाताका पारिवारिक सदस्य १२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ (तालिका ८) ।

तालिका ८: परिवारमुलीसँगको नाताअनुसारको विवरण

लिङ्ग		जम्मा		पुरुष		महिला	
संख्या / %		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
	जम्मा	३१७१०	१००	१४८७७	१००	१६८३३	१००
परिवारमुलीको नाता	परिवारमुली	७४४१	२३.५	४८४६	३२.६	२५९५	१५.४
	श्रीमान्/ श्रीमती	५३१०	१६.७	७३३	४.९	४५७७	२७.२
	छोरा/ बुहारी	९०३६	२८.५	६७४२	४५.३	२२९४	१३.६
	छोरी/ज्वाइँ	४६३७	१४.६	५४	०.४	४५८३	२७.२
	बुबा/ आमा	७२६	२.३	२१४	१.४	५१२	३.०
	सासु ससुरा	३६९	१.२	१२२	०.८	२४७	१.५
	दाजुभाइ/ दिदीबहिनी	२५४	०.८	१४८	१.०	१०६	०.६
	नाती/नातिनी	३६०२	११.४	१८५९	१२.५	१७४३	१०.४
	अन्य	३१४	१.०	१४१	०.९	१७३	१.०
	घरेलु कामदार	७	०.०	६	०.०	१	०.०
	नाता नपर्ने	१४	०.०	१२	०.१	२	०.०

२.८ उमेरगत जनसङ्ख्या

समग्र जनसङ्ख्याभित्र कुन उमेरको जनसङ्ख्या कति छ भन्ने प्रश्न महत्वपूर्ण हुन्छ ।कुल जनसङ्ख्यामा बालबालिका (बाल आश्रित जनसङ्ख्या), युवा, प्रौढ र वृद्धवृद्ध (जेष्ठ नागरिक आश्रित जनसङ्ख्या) हुने हुनाले उमेरगत जनसङ्ख्याको वितरण विश्लेषण गर्नु उपयुक्त मानिन्छ ।एकल उमेर समूहको जनसङ्ख्याबाट प्रयोगकर्ताले आफ्नो आवश्यकतानुसार विभिन्न उमेर वर्गमा विभाजन गरेर विश्लेषण गर्न सहज हुन्छ ।जनगणनाबाट प्राप्त तथ्याङ्कलाई एकल उमेरअनुसार ० देखि १०० र सोभन्दा माथि गरी कुल १०१ ओटा समूहमा उपलब्ध गराइएको छ ।

लेकबेशी नगरपालिकामा एकल उमेर समूहअनुसार सर्वाधिक (२.५%) जनसङ्ख्या १४ वर्ष उमेर समूहको छ भने त्यसपछिका चार स्थान क्रमशः १५ (२.४ %), १३ (२.३%), १६ (२.३%) र १८ (२.३%) नं. एकल उमेर समूह रहेका छन् (तालिका ६) ।

तालिका ९ : उमेरगत (Single Year) जनसङ्ख्या

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
जम्मा	३१७१०	१००.०	१४८७७	१००.०	१६८३३	१००.०
०	५१८	१.६	२४६	१.७	२७२	१.६
१	४८०	१.५	२४८	१.७	२३२	१.४
२	५८४	१.८	३०७	२.१	२७७	१.६
३	५६७	१.८	२९५	२.०	२७२	१.६
४	५६८	१.८	३१४	२.१	२५४	१.५
५	५२१	१.६	२४५	१.६	२७६	१.६
६	६१९	२.०	३२४	२.२	२९५	१.८
७	५४०	१.७	२७७	१.९	२६३	१.६
८	६६३	२.१	३४९	२.३	३१४	१.९
९	६३८	२.०	३३४	२.२	३०४	१.८
१०	६९२	२.२	३६६	२.५	३२६	१.९
११	६२३	२.०	३०८	२.१	३१५	१.९
१२	६७५	२.१	३६१	२.४	३१४	१.९
१३	७३९	२.३	३८०	२.६	३५९	२.१

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
१४	७७७	२.५	३९६	२.७	३८१	२.३
१५	७५५	२.४	३८८	२.६	३६७	२.२
१६	७४०	२.३	३६८	२.५	३७२	२.२
१७	६७३	२.१	३३२	२.२	३४१	२.०
१८	७३७	२.३	३४२	२.३	३९५	२.३
१९	६२६	२.०	३०४	२.०	३२२	१.९
२०	६०३	१.९	२७५	१.८	३२८	१.९
२१	५४६	१.७	२२०	१.५	३२६	१.९
२२	६१९	२.०	२७०	१.८	३४९	२.१
२३	५७१	१.८	२३५	१.६	३३६	२.०
२४	५१६	१.६	२१९	१.५	२९७	१.८
२५	५६६	१.८	२१२	१.४	३५४	२.१
२६	५७२	१.८	२५७	१.७	३१५	१.९
२७	४२१	१.३	१६२	१.१	२५९	१.५
२८	५२३	१.६	२२८	१.५	२९५	१.८
२९	४४९	१.४	१९६	१.३	२५३	१.५
३०	४८७	१.५	२०९	१.४	२७८	१.७
३१	३५८	१.१	१५८	१.१	२००	१.२
३२	४८३	१.५	२०२	१.४	२८१	१.७
३३	४६२	१.५	१८१	१.२	२८१	१.७
३४	४३८	१.४	१८७	१.३	२५१	१.५
३५	४३५	१.४	१७७	१.२	२५८	१.५
३६	४४३	१.४	१७१	१.१	२७२	१.६
३७	३७५	१.२	१६९	१.१	२०६	१.२
३८	४६८	१.५	२०४	१.४	२६४	१.६
३९	३७७	१.२	१६८	१.१	२०९	१.२
४०	४६४	१.५	२१४	१.४	२५०	१.५
४१	२९५	०.९	१३७	०.९	१५८	०.९
४२	४०७	१.३	१६५	१.१	२४२	१.४
४३	४२१	१.३	१८३	१.२	२३८	१.४
४४	३१९	१.०	१३९	०.९	१८०	१.१
४५	३३७	१.१	१४७	१.०	१९०	१.१
४६	३९९	१.३	१९१	१.३	२०८	१.२
४७	२८५	०.९	१३४	०.९	१५१	०.९
४८	३५१	१.१	१६८	१.१	१८३	१.१
४९	३०१	०.९	१३८	०.९	१६३	१.०
५०	४१८	१.३	१९१	१.३	२२७	१.३
५१	२६३	०.८	१२०	०.८	१४३	०.८
५२	३०७	१.०	१४८	१.०	१५९	०.९

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
५३	२८२	०.९	१३९	०.९	१४३	०.८
५४	२५९	०.८	११४	०.८	१४५	०.९
५५	२३७	०.७	१००	०.७	१३७	०.८
५६	२७९	०.९	१२४	०.८	१५५	०.९
५७	१९१	०.६	९४	०.६	९७	०.६
५८	२३३	०.७	११०	०.७	१२३	०.७
५९	२०८	०.७	१०७	०.७	१०१	०.६
६०	२३४	०.७	१०४	०.७	१३०	०.८
६१	१५६	०.५	७८	०.५	७८	०.५
६२	२३०	०.७	११२	०.८	११८	०.७
६३	१९०	०.६	८५	०.६	१०५	०.६
६४	१६६	०.५	८०	०.५	८६	०.५
६५	१६१	०.५	६६	०.४	९५	०.६
६६	२१७	०.७	११०	०.७	१०७	०.६
६७	१२४	०.४	५४	०.४	७०	०.४
६८	१४९	०.५	८२	०.६	६७	०.४
६९	१३५	०.४	७१	०.५	६४	०.४
७०	१४७	०.५	७०	०.५	७७	०.५
७१	१३२	०.४	७३	०.५	५९	०.४
७२	१२३	०.४	५३	०.४	७०	०.४
७३	९९	०.३	४६	०.३	५३	०.३
७४	१०७	०.३	४३	०.३	६४	०.४
७५	८४	०.३	४१	०.३	४३	०.३
७६	८५	०.३	३६	०.२	४९	०.३
७७	७७	०.२	३२	०.२	४५	०.३
७८	६९	०.२	३८	०.३	३१	०.२
७९	५२	०.२	२६	०.२	२६	०.२
८०	४४	०.१	२२	०.१	२२	०.१
८१	३१	०.१	१७	०.१	१४	०.१
८२	३२	०.१	१५	०.१	१७	०.१
८३	२७	०.१	१३	०.१	१४	०.१
८४	३८	०.१	१७	०.१	२१	०.१
८५	२१	०.१	१२	०.१	९	०.१
८६	२१	०.१	११	०.१	१०	०.१
८७	१०	०.०	५	०.०	५	०.०
८८	७	०.०	३	०.०	४	०.०
८९	७	०.०	३	०.०	४	०.०
९०	७	०.०	१	०.०	६	०.०
९१	५	०.०	१	०.०	४	०.०

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
९२	४	०.०	२	०.०	२	०.०
९३	२	०.०	१	०.०	१	०.०
९४	३	०.०	२	०.०	१	०.०
९५	४	०.०	२	०.०	२	०.०
९६	२	०.०	२	०.०	०	०.०
९८	३	०.०	१	०.०	२	०.०
९९	१	०.०	०	०.०	१	०.०
१०० +	१	०.०	०	०.०	१	०.०

२.९ उमेर समूहअनुसार जनसङ्ख्याको संरचना (Population structure by age group)

जनसङ्ख्याको संरचनाभित्र विभिन्न उमेर समूहका पुरुष र महिलाको अनुपात के कसरी वितरण भएको छ सोको तथ्याङ्क समेटिएको हुन्छ ।त्यसैगरी जनघनत्व, जातजाति जस्ता विषय पनि यसभित्र पर्दछन् ।यस लेकबेशी नगरपालिकामा पुरुषको तुलनामा महिलाको जनसङ्ख्या अधिक रहेको विषय माथिका उपखण्डमा विश्लेषण गरिसकिएको छ ।जनसङ्ख्या पिरामिडबाट उमेर समूहअनुसार पुरुष र महिलाको वितरण कस्तो छ भन्ने सूचना सहजै प्राप्त गर्न सकिन्छ ।

पुरुष र महिला दुवैको जनसङ्ख्या ० देखि १६ वर्षसम्म क्रमशः बढेको देखिन्छ ।त्यसपछि पुरुषको जनसङ्ख्या क्रमशः एउटा निश्चित प्रवृत्तिमा रहेर ०४–१४ सम्म क्रमशः बढेको देखिन्छ र त्यसपछि ८५–८६ वर्ष उमेर समूहसम्मै निरन्तर घटिरहेको देखिन्छ ।महिलाको जनसङ्ख्या ०४–१६ वर्षसम्म निरन्तर बढेको र २०–२४ उपरान्त ८५–८६ सम्म क्रमशः घटेको देखिन्छ । वैदेशिक रोजगारी र अध्ययनसमेतको उद्देश्यले विदेशिने पुरुषको सङ्ख्या ठुलो भएकोले २० वर्षदेखि लगभग ६० वर्षसम्म नै जनसङ्ख्या संरचनामा प्रत्येकजसो पुरुषको तुलनामा महिलाको सङ्ख्या अधिक रहेको स्पष्ट देखिन्छ (चित्र ७) ।

चित्र ७ : नगरपालिकाको जनसङ्ख्या पिरामिड

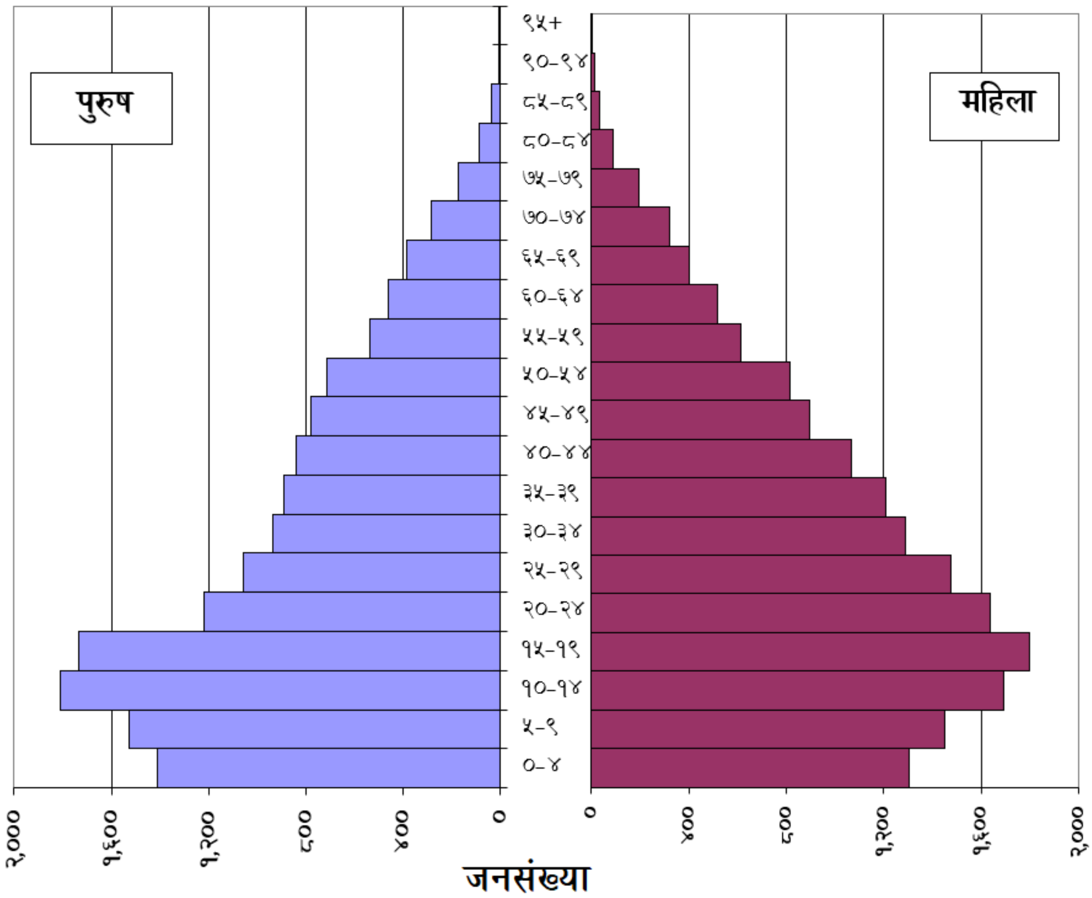

यस नगरपालिकाको समग्र जनसङ्ख्यालाई विभिन्न उमेर समूहअनुसार तुलना गर्दा सबैभन्दा ठुलो (१०.७% जनसङ्ख्या १५–१९ वर्षको उमेर समूहमा रहेको छ र त्यसलाई दोस्रो (१०.१% स्थानमा रहेर पछ्याएको छ १०–१४ उमेर समूहले ।

तालिका १० : नगरपालिकामा उमेर समूहअनुसार जनसङ्ख्या

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
लेकबेशी नगरपालिका						
जम्मा	३१७१०	१००.०	१४८७७	१००.०	१६८३३	१००.०
००–०४ वर्ष	२७१७	८.६	१४१०	९.५	१३०७	७.८
०५–०९ वर्ष	२९८१	९.४	१५२९	१०.३	१४५२	८.६
१०–१४ वर्ष	३५०६	११.१	१८११	१२.२	१६९५	१०.१
१५–१९ वर्ष	३५३१	११.१	१७३४	११.७	१७९७	१०.७
२०–२४ वर्ष	२८५५	९.०	१२१९	८.२	१६३६	९.७
२५–२९ वर्ष	२५३१	८.०	१०५५	७.१	१४७६	८.८
३०–३४ वर्ष	२२२८	७.०	९३७	६.३	१२९१	७.७
३५–३९ वर्ष	२०९८	६.६	८८९	६.०	१२०९	७.२
४०–४४ वर्ष	१९०६	६.०	८३८	५.६	१०६८	६.३
४५–४९ वर्ष	१६७३	५.३	७७८	५.२	८९५	५.३
५०–५४ वर्ष	१५२९	४.८	७१२	४.८	८१७	४.९

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
५५-५९ वर्ष	११४८	३.६	५३५	३.६	६१३	३.६
६०-६४ वर्ष	९७६	३.१	४५९	३.१	५१७	३.१
६५-६९ वर्ष	७८६	२.५	३८३	२.६	४०३	२.४
७०-७४ वर्ष	६०८	१.९	२८५	१.९	३२३	१.९
७५-७९ वर्ष	३६७	१.२	१७३	१.२	१९४	१.२
८०-८४ वर्ष	१७२	०.५	८४	०.६	८८	०.५
८५-८९ वर्ष	६६	०.२	३४	०.२	३२	०.२
९०-९४ वर्ष	२१	०.१	७	०.०	१४	०.१
९५+ वर्ष	११	०.०	५	०.०	६	०.०

२.१० बृहत् उमेर समूह र विशेष उमेरअनुसारको जनसङ्ख्या

नीति निर्माण र योजना तर्जुमाको लागि विभिन्न उमेर समूहअनुसारको जनसङ्ख्या आवश्यक पर्दछ ।एक वर्षमुनिका शिशुको सङ्ख्या खोप व्यवस्थापन, जन्मदर्ताको अभिलेख तुलना आदिको लागि उपयोगी हुनसक्छ ।पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको जनसङ्ख्याले पूर्वप्राथमिक र प्राथमिक तहका सम्भाव्य सङ्ख्याको आकलन गर्न तथा त्यस उमेरभित्र दिनुपर्ने खोपका लागि आवश्यक पर्दछ ।त्यस्तै १४ वर्ष र सोभन्दा मुनिको जनसङ्ख्याले विद्यालय गइरहेका वा विद्यालयबाहिर रहेको जनसङ्ख्या र परिवारमा आश्रित जनसङ्ख्याबारे सूचना उपलब्ध हुन्छ ।अठार वर्षभन्दा मुनिको जनसङ्ख्याले कुल बालबालिकाको जनसङ्ख्या थाहा हुन्छ ।पुरुष र महिलाको ६८ वर्षभन्दा माथिको जनसङ्ख्या सामाजिक सुरक्षा भत्ताको लागि आवश्यक बजेट व्यवस्थापनका लागि महत्वपूर्ण हुन्छ ।

लेकबेशी नगरपालिकामा १ वर्षभन्दा मुनिको जनसङ्ख्याले कुल जनसङ्ख्यामा १.६ प्रतिशत अंश ओगटेको छ जब कि ५ वर्षभन्दा कम उमेरको जनसङ्ख्या ८.६ प्रतिशत रहेको छ ।नागरिकता प्राप्त गर्न योग्य उमेर १६ वर्ष हो ।यस नगरपालिकामा १६ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या ६८.६ प्रतिशत रहेको छ ।महिलाहरूको प्रजनन उमेर १५ देखि ४६ वर्ष हो ।यस उमेरका महिलाको जनसङ्ख्या नगरपालिकाको कुल महिलामध्ये ५५.७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।नेपाल सरकारले दिने सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्न योग्य ६८ वर्ष र सोभन्दा माथिको ज्येष्ठ नागरिकको हिस्सा ५.२ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ११) ।

तालिका ११ : विशेष उमेर समूहअनुसारको जनसङ्ख्या

उमेर समूह	लेकबेशी नगरपालिका		सुर्खेत	
	जम्मा	प्रतिशत	जम्मा	प्रतिशत
१ वर्षभन्दा कम	५१८	१.६	६९०४	१.७
५ वर्षभन्दा कम	२७१७	८.६	३७६२६	९.१
०-१४ वर्ष	९२०४	२९.०	१२५१७७	३०.२
१६ वर्ष वा सोभन्दा माथि	२१७५१	६८.६	२७९९७८	६७.४
०-१८ वर्ष	१२१०९	३८.२	१६३९०८	३९.५
१५-५९ वर्ष	१९४९९	६१.५	२५६५२३	६१.८
६० वर्ष वा सोभन्दा माथि	३००७	९.५	३३४२६	८.१
१५-४९ वर्षका महिला (कुल महिलामध्ये)	९३७२	५५.७	१२२३४९	५६.८
६८ वर्ष वा सोभन्दा माथि	१६५३	५.२	१६८१८	४.१
१६-२४ वर्ष	५६३१	१७.८	७९५९०	१९.२
१६-४० वर्ष	१२९५२	४०.८	१८०६८३	४३.५
जम्मा	३१७१०	१००	४१५१२६	१००

२.११ उमेरअनुसार परिवारमुलीको सङ्ख्या

परिवारमुलीको उमेर, शिक्षा, पेसा र साक्षरताले सिङ्गो परिवारको व्यवस्थापन र दैनिक जीवनयापनलाई निर्देशित गर्दछ । जनगणनामा परिवारमुली कम्तीमा पनि १० वर्ष उमेर पूरा भएको र परिवारमा अक्सर बसोबास गर्ने व्यक्ति नै हुनुपर्दछ भन्ने मान्यता राखिएको थियो ।परिवारमुलीले नै घरपरिवारको महत्वपूर्ण विषयमा निर्णय गर्ने र दैनिक व्यवहारका चाजोपाजो मिलाउने भएकोले मुलीको उमेर र लैङ्गिक हिसाबले अरू पारिवारिक सवाललाई तदनुरूप दिशानिर्देश गर्दछ ।

यस नगरपालिकामा उमेर समूहअनुसार परिवारमुलीलाई विभाजन गरेर हेर्दा सबैभन्दा धेरै (२५.८%) ३०–३६ वर्षका देखिन्छन् । दोस्रो (२४.३%), तेस्रो (१८.७%) र चौथो (१२.२%) ठुलो उमेर समूह क्रमशः ४०–४६, ५०–५६ र २०–२६ रहेका छन् ।वृद्ध उमेर (७० वर्ष र सोभन्दा माथि) का परिवारमुलीको हिस्सा ६.२ प्रतिशत रहेको छ ।परिवारमुलीको जिम्मेवारी वहन गर्न बाध्यता भएका १४ वर्षभन्दा कम उमेरका बालबालिकाको हिस्सा ०.२ प्रतिशत रहेको छ ।

लैङ्गिक रूपमा परिवारमुलीको सङ्ख्यालाई विश्लेषण गर्दा असमान प्रवृत्ति रहेको देखिन्छ ।उदाहरणका लागि ३० देखि ३६ वर्ष उमेर समूहका पुरुष परिवारमुलीको हिस्सा २२.० प्रतिशत छ भने सोही उमेरका महिला परिवारमुलीको हिस्सा ३२.६ प्रतिशत रहेको छ ।यहा तथ्याङ्कले एउटा रोचक प्रवृत्ति प्रस्तुत गरेको छ ।चौध वर्षभन्दा कम, १५–१६, २०–२६ र ३०–३६ उमेर समूहमा महिला परिवारमुलीको प्रतिशत उच्च छ ।चालिस वर्षभन्दा माथिको उमेर समूहमा पुरुष परिवारमुलीको अनुपात महिलाको तुलनामा निकै उच्च रहेको देखिन्छ (तालिका १२, चित्र ८) ।

तालिका १२ : उमेर समूहअनुसार परिवारमुलीको सङ्ख्या र प्रतिशत

उमेर समूह	जम्मा परिवार		पुरुष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
जम्मा	७४४१	१००	४८४६	१००.०	२५९५	१००.०
१४ वर्षभन्दा कम	१८	०.२	४	०.१	१४	०.५
१५-१९	५९	०.८	१६	०.३	४३	१.७
२०-२९	९०६	१२.२	४०६	८.४	५००	१९.३
३०-३९	१९२०	२५.८	१०६६	२२.०	८५४	३२.९
४०-४९	१८०७	२४.३	१२३१	२५.४	५७६	२२.२
५०-५९	१३९०	१८.७	१०७९	२२.३	३११	१२.०
६०-६९	८७९	११.८	६७६	१३.९	२०३	७.८
७० वर्षमाथि	४६२	६.२	३६८	७.६	९४	३.६

चित्र ८ : लैङ्गिक रूपमा परिवारमुली (% मा) (कुल परिवार सङ्ख्याको)

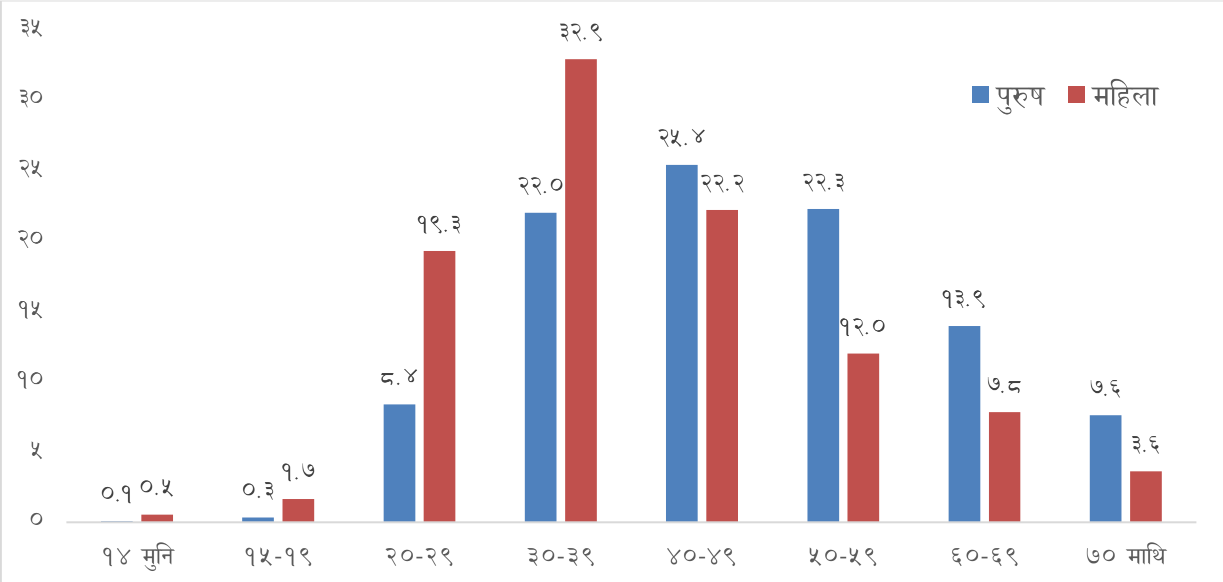
पुरुष
महिला
३५
३०
२५
२०
१५
१०
५
०
०.१
०.५
०.३
१.७
८.४
१९.३
२२.०
३२.९
२५.४
२२.२
२२.३
१२.०
१३.९
७.८
७.६
३.६
१४ मुनि
१५-१९
२०-२९
३०-३९
४०-४९
५०-५९
६०-६९
७० माथि

खण्ड ३ : जातजाति, भाषा तथा धर्मसम्बन्धी विवरण

३.१ नगरपालिकामा जातजातिको अवस्था

लेकबेशी नगरपालिकामा जातजातिगत विविधता रहेको छ ।यहा ब्राह्मण, क्षेत्री, थारु, मगर, विश्वकर्मा, परियार, सन्यासीलगयात भन्दा बढी जातजातिको उपस्थिति रहेको छ यद्यपि कुनै कुनै जातजातिको सङ्ख्या १०० भन्दा कम पनि रहेको छ ।यहा सर्वाधिक (४.६ %) मगर रहेका छन् भने दोस्रो ठुलो (२०.१%) जनसङ्ख्या क्षेत्री जातिको रहेको छ ।तेस्रो (१४.८ %), चौथो (६.% र पाचौ (३.० %) मा क्रमशः विश्वकर्मा–कामी, ब्राह्मण–पहाड र र परियार/दमाई रहेका छन् ।त्यसैगरी छैठौ (१.४ %) मा मिजार/सार्की, सातौ (१.३%) मा ठकुरी, आठौ (१.१%) गुरुङ नवौ (०.%) मा सुनुवार र दशौ (०.४ %) मा बादी रहेका छन् (तालिका १३, चित्र ६) ।

तालिका १३ : नगरपालिकामा जातजातिअनुसारको जनसङ्ख्या

जातजातिको नाम	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	३१७१०	१००.०	१४८७७	१००.०	१६८३३	१००.०
मगर	१४५७०	४५.९	६८६४	४६.१	७७०६	४५.८
क्षेत्री	६३८१	२०.१	३०३७	२०.४	३३४४	१९.९
विश्वकर्मा/कामी	४६८९	१४.८	२१५१	१४.५	२५३८	१५.१
ब्राह्मण - पहाड	३०१९	९.५	१४३०	९.६	१५८९	९.४
परियार/दमाई	९६२	३.०	४२८	२.९	५३४	३.२
मिजार/सार्की	४५०	१.४	२०७	१.४	२४३	१.४
ठकुरी	४२०	१.३	२०७	१.४	२१३	१.३
गुरुङ	३३९	१.१	१४०	०.९	१९९	१.२
सुनुवार	१७३	०.५	८५	०.६	८८	०.५
बादी	१३८	०.४	६१	०.४	७७	०.५
बोटे	९१	०.३	४७	०.३	४४	०.३
सन्यासी/दसनामी	८१	०.३	३९	०.३	४२	०.२
छन्त्याल/छन्तेल	७६	०.२	३९	०.३	३७	०.२
घले	४८	०.२	२२	०.१	२६	०.२
राजी	४७	०.१	१६	०.१	३१	०.२
नेवाः (नेवार)	२७	०.१	११	०.१	१६	०.१
तामाङ	२६	०.१	१६	०.१	१०	०.१
घर्ती/भुजेल	२६	०.१	९	०.१	१७	०.१
थारू	२५	०.१	९	०.१	१६	०.१
राई	२३	०.१	१०	०.१	१३	०.१
गाइने	२२	०.१	९	०.१	१३	०.१
मुसलमान	१७	०.१	७	०.०	१०	०.१
अन्य	६०	०.२	३३	०.२	२७	०.२

चित्र १ : नगरपालिकामा रहेको प्रमुख १० जातजातिको विवरण (% मा)

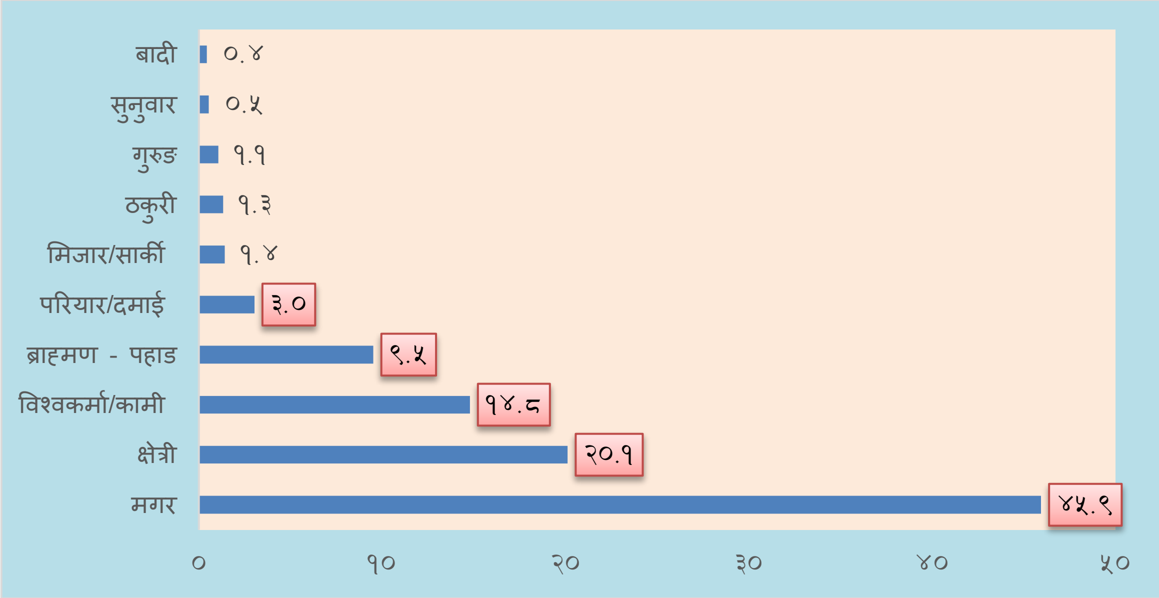

यस नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्यालाई विभिन्न ८ ओटा समूहमा समूहीकृत गर्दा सर्वाधिक हिस्सा पहाडी जनजाति (४८.८%) को रहेको छ ।दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पाचौं ठुलो हिस्सा क्रमशः पहाडी जातजाति (३१.२%), पहाडी जातजाति (३१.२%), पहाडी दलित (१६.७%) र तराई जातजाति (०.१%) को रहेको छ (तालिका १३) ।

तालिका १४ मा जातजाति र उनीहरूको साक्षरतादरलाई पनि तुलनायोग्य बनाउने उद्देश्य राखिएको छ ।पहाडी जातजाति र तराई जातजातिको साक्षरतादरमा सामान्य अन्तर छ ।पहाडी जातजातिको र पहाडी जनजातिको साक्षरतादर करिब बराबर अर्थात् ८३ प्रतिशत हाराहारी रहेको छ ।पहाडी दलितको साक्षरतादर पहाडी जातजातिको भन्दा २.२ प्रतिशत विन्दुले न्यून अर्थात् ८०. प्रतिशत रहेको छ ।न्यून संख्यामा रहेका तराई जनजातिको साक्षरतादर ८६.२ प्रतिशत रहेको छ ।यस नगरपालिकामा केवल ०.१ प्रतिशत उपस्थिति रहेका धार्मिक/भाषिक समूहको साक्षरतादर सबैभन्दा कम अर्थात् ६४.७ प्रतिशत मात्र रहेको छ (तालिका १४) ।

तालिका १४: जातजातिको समूहगत साक्षरता स्थिति

जातजाति समूह	जनसङ्ख्या	%	साक्षरता दर
जम्मा	३१,७१०	१००	८२.२
पहाडी जनजाति	१५,४६६	४८.८	८२.६
पहाडी जातजाति	९,९०१	३१.२	८२.७
पहाडी दलित	६,२६१	१९.७	८०.५
तराई जातजाति	२१	०.१	७६.५
तराई जनजाति	३३	०.१	८६.२
तराई दलित	०	०.०	०.०
धार्मिक/भाषिक समूह	१७	०.१	६४.७
अन्य/विदेशी/नखुलेको	११	०.०	८१.८

३.२ जातजातिअनुसार साक्षरतादर

लेकबेशी नगरपालिकाको समग्र साक्षरतादर ८२.२ प्रतिशत रहेको छ ।यो सबै वडा, सबै लिङ्ग र सबै जातजातिका बासिन्दाको औसत साक्षरतादर हो ।नीतिनिर्माताका लागि खण्डीकृत साक्षरतादर विशेष उपयोगी हुने गरेको छ ।जसरी वडास्तरमा साक्षरतादर समान हुँदैन त्यसरी नै जातजातिका तहमा हेर्दा साक्षरतादरमा उल्लेखनीय भिन्नता रहेको देखिन्छ ।यसका पछाडि

खास समाज वा समुदायको मूल्य–मान्यता र आर्थिक–सामाजिक अवस्थाका साथसाथै सरकारको लगानी, नीति तथा कार्यक्रमको योगदानसमेत रहेको हुन्छ ।

लेकबेशी नगरपालिकाभित्र अक्सर बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिको साक्षरतादर यस खण्डमा तुलना गरिएको छ ।कम्तीमा १०० जना जनसङ्ख्या भएको जातजातिको साक्षरता स्थितिलाई मात्र यहा तुलना गरिएको छ ।यस नगरपालिकामा उच्च साक्षरतादरका आधारमा प्रमुख तीन जातजाति क्रमशः सुनुवार (८५.८%), ठकुरी (८५.२%) र ब्राह्मण पहाड (८४.४%) रहेका छन् ।नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्यामा पहिलो ठुलो स्थानमा रहेका मगर जनजातिको साक्षरतादर ८२.५ प्रतिशत रहेको छ जुन नगरपालिकाको औसतभन्दा ०.३ प्रतिशत विन्दुले बढी हो (तालिका १५) ।

तालिका १५ : १०० भन्दा बढी सङ्ख्यामा भएका जातजातिको साक्षरतादर

क्र. सं.	जातजाति	जनसङ्ख्या	जनसङ्ख्या प्रतिशत	साक्षर जनसङ्ख्या	५ वर्ष वा सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्या	साक्षरता दर प्रतिशत
१	मगर	१४,५७०	४५.९५	११,०५९	१३,४०९	८२.५
२	क्षेत्री	६,३८१	२०.१२	४,७४५	५,८११	८१.७
३	विश्वकर्मा	४,६८९	१४.७९	३,४४३	४,२२५	८१.५
४	ब्राह्मण पहाड	३,०१९	९.५२	२,३६१	२,७९९	८४.४
५	परियार	९६२	३.०३	६६४	८५२	७७.९
६	मिजार	४५०	१.४२	३१५	४०८	७७.२
७	ठकुरी	४२०	१.३२	३२३	३७९	८५.२
८	गुरुङ	३३९	१.०७	२५६	३०६	८३.७
९	सुनुवार	१७३	०.५५	१३३	१५५	८५.८
१०	बादी (Badi)	१३८	०.४४	९४	१२८	७३.४

३.३ मातृभाषाको अवस्था

यस नगरपालिकामा जातिगत विविधता सगसगै भाषिक विविधता पनि रहेको छ ।यहा अक्सर बसोबास गर्ने कुल जनसङ्ख्याले ८ ओटाभन्दा बढी मातृभाषा व्यवहार गरेको देखिन्छ ।कुल जनसङ्ख्यामा नेपाली मातृभाषा हुने जनसङ्ख्याको हिस्सा ८९.९ प्रतिशत रहेको छ ।दोस्रो ठुलो (९.५%) मातृभाषा मगर ढुट रहेको छ ।भने मगर ढुट भाषालाई मातृभाषाको रूपमा व्यवहार गर्ने जनसङ्ख्या ०.१ प्रतिशत रहेको छ ।तामाङ मातृभाषा हुने जनसङ्ख्या ०.१ प्रतिशत रहेको छ ।तामाङ, खस, घले र भोजपुरी मातृभाषा बोल्ने प्रत्येकको मान ०.१ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १६) ।

तालिका १६: नगरपालिकामा बोलिने मातृभाषा अनुसारको जनसङ्ख्या

मातृभाषा	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	३१७१०	१००.०	१४८७७	१००.०	१६८३३	१००.०
नेपाली	२८४९६	८९.९	१३३५७	८९.८	१५१३९	८९.९
भोजपुरी	४४	०.१	२३	०.२	२१	०.१
तामाङ	१९	०.१	१०	०.१	९	०.१
मगर ढुट	३००६	९.५	१४२६	९.६	१५८०	९.४
गुरुङ	११	०.०	४	०.०	७	०.०

मातृभाषा	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
घले	२९	०.१	१४	०.१	१५	०.१
राजी	१३	०.०	२	०.०	११	०.१
खस	४२	०.१	१८	०.१	२४	०.१
अन्य	५०	०.२	२३	०.२	२७	०.२

चित्र १०: नगरपालिकामा १०० भन्दा बढी व्यक्तिले बोल्ने मातृभाषाको विवरण (% मा)

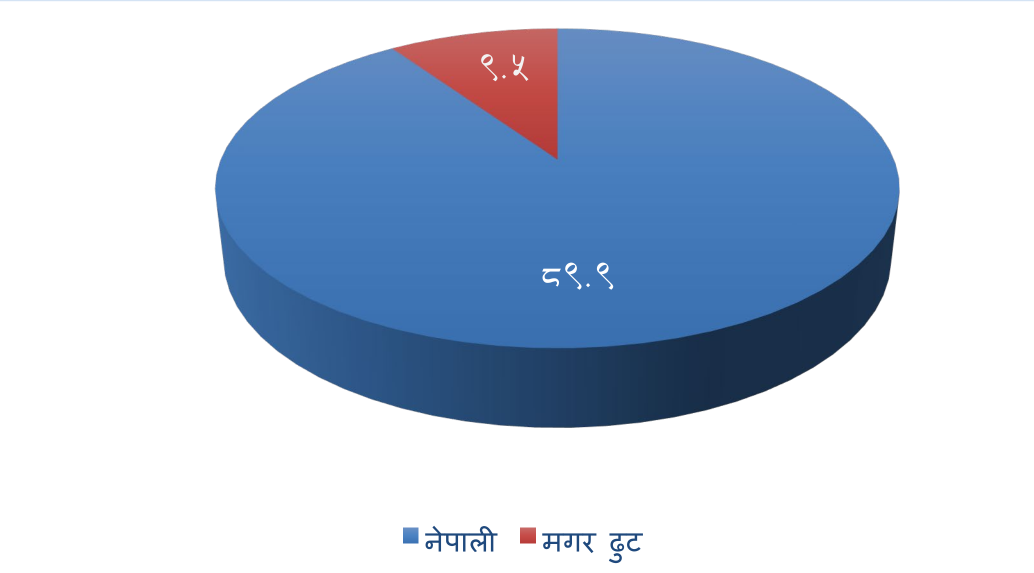

३.४ धर्मसम्बन्धी विवरण

नेपालका जनगणनाहरूमा धर्मसम्बन्धी प्रश्नले निरन्तरता पाउदै आएको छ ।धर्म मानिसहरूको आस्था, पहिचान, संस्कृति र सभ्यतासग जोडिएको विषय हो ।समाज वा कुनै भौगोलिक क्षेत्र कुन हदसम्म बहुधार्मिक रहेको छ भन्ने सूचना धर्मसम्बन्धी तथ्याङ्कबाट मिल्दछ ।यस नगरपालिकामा मूलतः ७ ओटा धर्म अवलम्बनमा रहेको देखिन्छ ।कुल जनसङ्ख्यामध्ये ८८.२ प्रतिशतले हिन्दु धर्म अवलम्बन गरेको देखिन्छ भने बौद्धमार्गीहरूको हिस्सा ४.६ प्रतिशत रहेको छ ।क्रिस्चियन धर्म अनुशरण गर्नेको अनुपात ६.२ प्रतिशत रहेको छ ।प्रकृति धर्म अनुशरण गर्ने जनसङ्ख्या ०.५ प्रतिशत देखिएको छ ।किरात, बोन र इस्लाम धर्म मान्ने जनसङ्ख्याको सङ्ख्या निकै न्यून रहेको देखिन्छ ।यहा अवलम्बनमा रहेका हरेक धर्ममा पुरुष र महिलाको अनुपात समान नरहेको देखिन्छ किनभने एउटै परिवारभित्र पनि पुरुष र महिलाको धार्मिक आस्था र मान्यता स्वाभाविक रूपमा फरक हुनसक्दछ ।

तालिका १७: नगरपालिकामा धर्मअनुसारको जनसङ्ख्या

धर्म	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	३१७१०	१००	१४८७७	१००	१६८३३	१००
हिन्दु	२७९७८	८८.२	१३२०५	८८.८	१४७७३	८७.८

धर्म	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
बौद्ध	१५५८	४.९	७१०	४.८	८४८	५.०
इस्लाम	१७	०.१	७	०.०	१०	०.१
किराँत	२	०.०	०	०.०	२	०.०
क्रिस्चियन	१९५८	६.२	८७३	५.९	१०८५	६.४
प्रकृति	१६९	०.५	७१	०.५	९८	०.६
बोन	२८	०.१	११	०.१	१७	०.१

चित्र ११ : नगरपालिकामा धर्मअनुसारको विवरण (% मा)

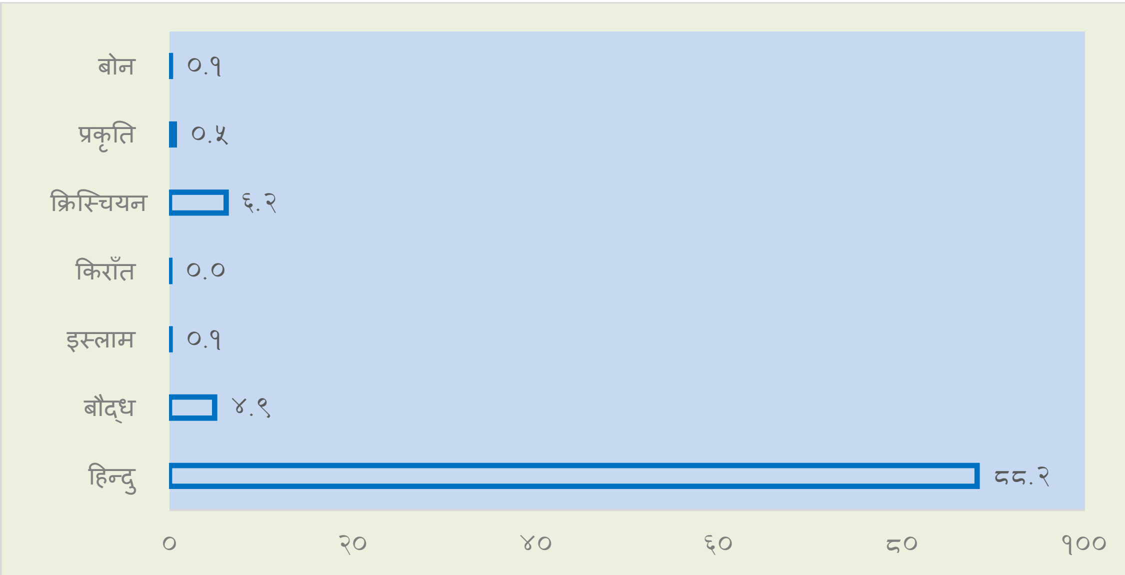

३.५ दोस्रो भाषाअनुसारको जनसङ्ख्या

समाजमा विभिन्न मातृभाषा बोल्ने समुदायका व्यक्ति हुने भएकोले आफ्नो परिवार र समभाषी समुदायभित्र मातृभाषाको व्यवहार गरे पनि फरक समुदायका व्यक्तिसाग र अवस्थाअनुसार एकै परिवारभित्र समेत दोस्रो भाषा बोल्ने जनसङ्ख्या हुन्छ । नेपाल बहुभाषिक देश भएको हुँदा स्थान विशेषमा पनि बहुभाषिक व्यक्तिहरूले बसोबास गरेका हुनसक्छन् ।यस्तो अवस्थामा कुनै पनि वडा वा स्थानीय तहमा मातृभाषाबाहेक दोस्रो भाषा बोल्ने जनसङ्ख्या रहेको हुन्छ ।

लेकबेशी नगरपालिकामा आफ्नो मातृभाषाबाहेक अरू कुनै पनि दोस्रो भाषा नबोल्ने जनसङ्ख्या ६०.० प्रतिशत रहेको छ ।दोस्रो (अर्थात् सम्पर्क भाषा) भाषा नेपाली हुने जनसङ्ख्या १०.० प्रतिशत रहेको छ भने ६.४ प्रतिशत जनसङ्ख्याले नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाको रूपमा व्यवहार गरेको देखिन्छ ।यसका अलावा मगर ढुट (०.३%), तामाङ (०.१%) र हिन्दी (०.१% पनि दोस्रो भाषाको रूपमा प्रयोग भएको देखिन्छ ।

तालिका १८ : नगरपालिकामा बोलिने दोस्रो भाषाअनुसारको जनसङ्ख्या

दोस्रोभाषा	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	३१७१०	१००.०	१४८७७	१००.०	१६८३३	१००.०

दोस्रोभाषा	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
दोश्रो भाषा नभएका	२८५३२	९०.०	१३३७९	८९.९	१५१५३	९०.०
नेपाली	२९७६	९.४	१४०२	९.४	१५७४	९.४
तामाङ	३०	०.१	१८	०.१	१२	०.१
मगर ढुट	९७	०.३	३५	०.२	६२	०.४
उर्दु	११	०.०	६	०.०	५	०.०
हिन्दी	२०	०.१	१६	०.१	४	०.०
अन्य	४४	०.१	२१	०.१	२३	०.१

३.६ नेपालमा बसोबास गर्ने विभिन्न देशका नागरिकको जनसङ्ख्या

जनगणनाको अवधिमा नेपालभित्र अक्सर बसोबास गर्ने सबै व्यक्तिहरूको गणना गरिन्छ ।यहा बुझ्नैपर्ने अर्को यथार्थ यो छ कि विदेशस्थित नेपाली कुटनीतिक नियोगभित्र बसोबास गर्ने व्यक्तिहरूलाई पनि नेपालको जनसङ्ख्यामा गणना गरिन्छ भने नेपालस्थित विदेशी कुटनीतिक नियोगभित्र बसोबास गर्ने व्यक्तिलाई नेपालको जनगणनामा समावेश गरिदैन ।जनगणनाको तथ्याङ्क सङ्कलनको अवधिभित्र पर्यटक भई वा अन्य उद्देश्यले नेपालमा आएका तर अक्सर बसोबास नभएका कुनै पनि विदेशी नागरिकलाई नेपालको जनगणनामा गणना गरिदैन ।

पछिल्लो बाह्रौ राष्ट्रिय जनगणनाअनुसार नेपालमा कुल १७६,७५५ जना विदेशी नागरिकले अक्सर बसोबास गरेको देखिन्छ जसलाई नेपालको कुल जनसङ्ख्या २६,१६४,५७८ भित्र समावेश गरिएको छ ।यस नगरपालिकाको कुल ३१,७१० जनसङ्ख्यामध्ये कोही पनि विदेशी नागरिक अक्सर बसोबास गर्ने गरेको देखिएन ।

खण्ड ४: वैवाहिक अवस्थासम्बन्धी विवरण

४.१ जनसङ्ख्याको वैवाहिक स्थिति

जनगणनामा १० वर्ष र सोभन्दा माथिको प्रत्येक व्यक्तिलाई निजका वैवाहिक अवस्थाबारे प्रश्न सोधिएको थियो ।वैवाहिक स्थितिसम्बन्धी प्रश्नबाट कुनै व्यक्ति विवाहित वा अविवाहित के हो भन्ने सूचनाका साथसाथै विवाहितमध्ये कुनै व्यक्तिको अवस्था विधुर/विधवा, पारपाचुके वा छुट्टिएको कुन हो भन्ने तथ्याङ्क उपलब्ध हुन्छ ।

यस नगरपालिकामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्या २६०१२ रहेको छ र त्यसमध्ये विवाह नभएको जनसङ्ख्या २९.१ प्रतिशत रहेको छ ।लैङ्गिक रूपमा हेर्दा १० वर्षमाथिका महिलाको कुल सङ्ख्या १४०७४ मध्ये २४.३ प्रतिशत अविवाहित रहेका छन् भने अविवाहित पुरुषको सङ्ख्या करिब १०.४ प्रतिशत विन्दुले बढी अर्थात् ३४.७ प्रतिशत रहेको छ ।

विवाहित जनसङ्ख्यामा जीवनमा एकपटक मात्र विवाह गरेका वा श्रीमान्/श्रीमतीसग पारपाचुके भएर पुनः विवाह गरेको जनसङ्ख्यासमेत समावेश भएको हुन्छ ।दश वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्या २६०१२ मध्ये ६५.३ प्रतिशत विवाहित छन् भने कुल महिलामा विवाहित महिलाको सङ्ख्या ६७.६ प्रतिशत रहेको छ ।

विधुर/विधवाको जनसङ्ख्यामा गणना हुनका लागि पति वा पत्नीमध्ये एकजनाको मृत्यु भइसकेको र जीवित पति वा पत्नीले पुनर्विवाह नगरी बसेको अवस्था हुनुपर्दछ ।यस नगरपालिकामा विधुर/विधवाको अंश समग्रमा ४.६ प्रतिशत, पुरुषतर्फ २.० प्रतिशत र महिलातर्फ ६.८ प्रतिशत रहेको छ । विधुर महिलालाई राज्यले एकल महिलाको रूपमा स्वीकार गरेको र तोकिएअनुसारको मासिक निर्वाह भत्ता उपलब्ध गराउदै आएको छ ।स्थानीय तहका लागि पनि यो तथ्याङ्क महत्वपूर्ण मानिन्छ ।

कानुनी रूपमा पति र पत्नी अलग भएको अवस्था पारपाचुके हो ।कुनै धार्मिक सम्प्रदायमा परम्पराअनुसार पति पत्नी पारपाचुकेकै हैसियतमा अलग भएको जनसङ्ख्यासमेत पारपाचुकेमै गत जनगणनामा समावेश गरिएको छ ।यस नगरपालिकामा पारपाचुके भएको जनसङ्ख्या समग्रमा ०.३ प्रतिशत छ ।पारपाचुके हुनका लागि पुरुष र महिला बराबरै सङ्ख्यामा हुने हुनाले लैङ्गिक रूपमा पनि यो मान बराबर हुने गर्दछ ।छुट्टिएको जनसङ्ख्या यस नगरपालिकामा ०.७ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १६) ।

वैवाहिक जीवनमा पति र पत्नीबिच मनोमालिन्य भई छुट्टै बसेको तर वैधानिक रूपमा पारपाचुके नभएको अवस्थामा रहेका जनसङ्ख्यालाई छुट्टिएकोअन्तर्गत गणना गरिएको छ ।

तालिका १९: लेकबेशी नगरपालिकामा १० वर्षमाथिको जनसङ्ख्याको वैवाहिक अवस्था

वैवाहिक स्थिति	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
१० वर्ष वा सोभन्दा माथि	२६०१२	१००.०	११९३८	१००.०	१४०७४	१००.०
विवाह नभएको	७५६१	२९.१	४१३९	३४.७	३४२२	२४.३
विवाहित	१६९८९	६५.३	७४३८	६२.३	९५५१	६७.९
विधुर/विधवा	११८९	४.६	२३९	२.०	९५०	६.८
पारपाचुके	८०	०.३	३५	०.३	४५	०.३
छुट्टिएको	१९३	०.७	८७	०.७	१०६	०.८

चित्र १२ : दश वर्षमाथिको जनसङ्ख्याको वैवाहिक अवस्था

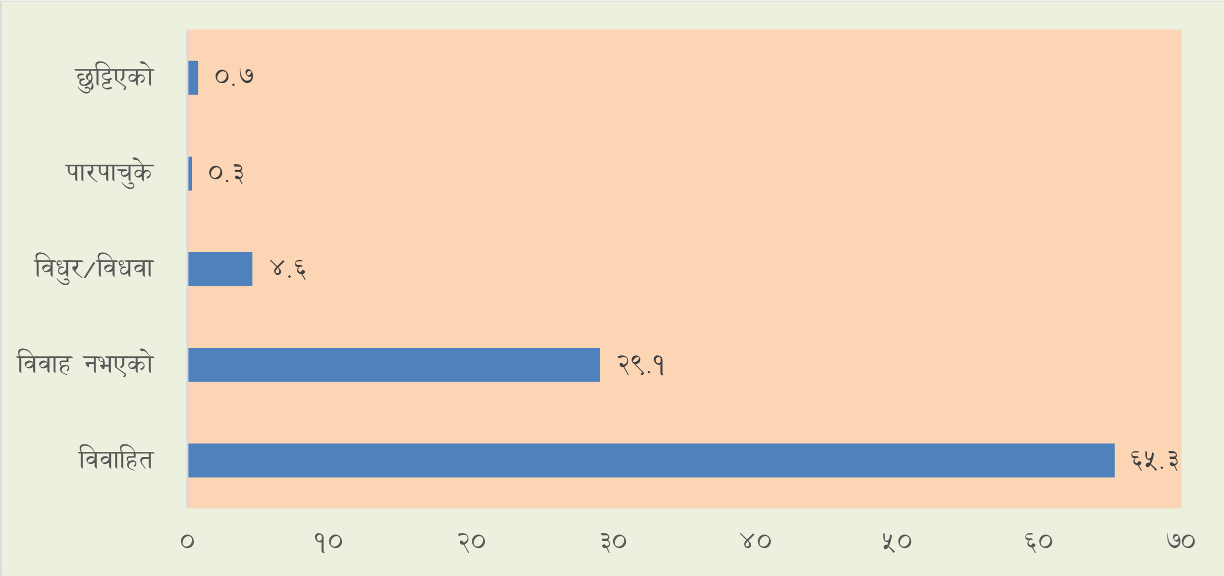

४.२ पहिलो विवाह गर्दाको उमेर

उमेरअनुसार १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्याले फरक फरक उमेरमा पहिलो विवाह गरेको हुन्छ ।सामाजिक संरचना र परम्परा, पारिवारिक अवस्था, वैयक्तिक चाहना, बाध्यतालगायतका कारणले पुरुष र महिलाको विवाह गर्ने उमेर फरक फरक हुन्छ ।कतिपय व्यक्तिले एकपटक भन्दा बढी विवाह गरेका हुनसक्दछन् तर जनगणनामा व्यक्तिको पहिलोपटक कुन उमेरमा विवाह भएको थियो सोही तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषण गरिन्छ ।

कानुनले २० वर्ष नपुगी विवाह गर्न नपाइने भए तापनि समाजमा कानुनी उमेर हद नपुगी विवाह भइरहेको देखिन्छ र यसलाई तथ्याङ्कले पनि पुष्टि गरेको छ ।यस नगरपालिकामा २५ जना (०.१%) व्यक्तिको १० वर्ष पनि नपुगी विवाह भएको देखिन्छ । स्मरणीय यो छ कि आजभन्दा छ सात दशकअघि नेपाली समाजमा केटा र केटीको सानै उमेरमा पनि विवाह हुने गर्दथ्यो ।वि.सं. २०७८ को जनगणनाबाट यस नगरपालिकामा १०–१४ वर्ष उमेर समूहका ६.८ प्रतिशत जनसङ्ख्याको विवाह भएको देखिन्छ । यस उमेर समूहमा पुरुषतर्फ यो अनुपात २.८ प्रतिशत छ भने महिलातर्फ ६.६ प्रतिशत विन्दुले बढी अर्थात् ६.७ प्रतिशत रहेको छ ।विवाहको तीब्रता भएका अरु दुई उमेर समूह क्रमशः १५–१७ र १८–२० हुन् ।यहाको २६.५ प्रतिशत जनसङ्ख्याको १५–१७ वर्षभित्र विवाह भइसकेको देखिन्छ जहा पुरुषतर्फको मान १८.१ र महिलातर्फको मान ३७.८ प्रतिशत रहेको छ ।

लेकबेशी नगरपालिकामा विवाहको उत्कर्ष उमेर समूह १८–२० देखिएको छ ।यस समूहमा ३६.२ प्रतिशत १० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्याको विवाह भइसकेको देखिन्छ ।यसलाई लैङ्गिक रूपमा तुलना गर्दा पुरुषतर्फ ३८.४ प्रतिशत र महिलातर्फ ३४.६ प्रतिशत रहेको छ ।त्यसै गरी २१–२४ वर्ष उमेर समूहमा विवाह भइसकेको १० वर्षमाथिको जनसङ्ख्या १८.१ प्रतिशत रहेको छ ।

पुरुष वा महिला परिपक्व भइसक्ने उमेर अर्थात् २५–२९ वर्षभित्र पहिलोपटक विवाह गर्ने जनसङ्ख्या ७.० प्रतिशत रहेको छ । यस उमेर समूहमा पुरुषतर्फको हिस्सा १०.६ प्रतिशत छ भने महिलातर्फको हिस्सा ४.२ प्रतिशत मात्र रहेको छ ।पुरुष र महिला दुवैको पहिलो विवाह हुने उमेर २० वर्ष पूरा भएपछि क्रमशः घट्दै गएको छ (तालिका २१, चित्र ११) ।

पहिलो पटक विवाह भएका महिलाको अनुपात सर्वाधिक (३७.८ वर्ष) १५–१७ वर्ष उमेर समूहभित्र रहेको छ जब कि पुरुषहरूले पहिलो विवाह हुने सर्वाधिक (३६.२%) ठुलो उमेर समूह १८–२० वर्षको रहेको देखिन्छ ।नेपालको कानुनले विवाहका लागि तोकेको न्यूनतम उमेर अर्थात् २० वर्षभन्दा माथि प्रथमपटक विवाह गर्ने पुरुषको संख्या २१ देखि २४ वर्ष उमेर समूहमा महिलाको भन्दा १४.३ प्रतिशत विन्दुले उच्च अर्थात् २६.३ प्रतिशत रहेको छ (तालिका २०) ।

tflnsf २० M pdf] ;dxcg';f/ klxnf]lj jfx ;DaGwL lj j/0f

उमेर समूह	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
जम्मा	१८४५१	१००.०	७७९९	१००.०	१०६५२	१००.०

उमेर समूह	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
दश वर्षमुनि	२५	०.१	६	०.१	१९	०.२
१०-१४	१२५६	६.८	२१८	२.८	१०३८	९.७
१५-१७	५४४१	२९.५	१४१०	१८.१	४०३१	३७.८
१८-२०	६६८५	३६.२	२९९६	३८.४	३६८९	३४.६
२१-२४	३३३२	१८.१	२०५१	२६.३	१२८१	१२.०
२५-२९	१२९८	७.०	८५२	१०.९	४४६	४.२
३०-३४	२५०	१.४	१७४	२.२	७६	०.७
३५-३९	६५	०.४	५०	०.६	१५	०.१
४०-४४	११	०.१	७	०.१	४	०.०
४५-४९	०	०.०	०	०.०	०	०.०
५०-५४	०	०.०	०	०.०	०	०.०
५५+	०	०.०	०	०.०	०	०.०
नखुलेको	८८	०.५	३५	०.४	५३	०.५

चित्र १३ : दश वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यामा पुरुष र महिलाको वैवाहिक उमेर (%)

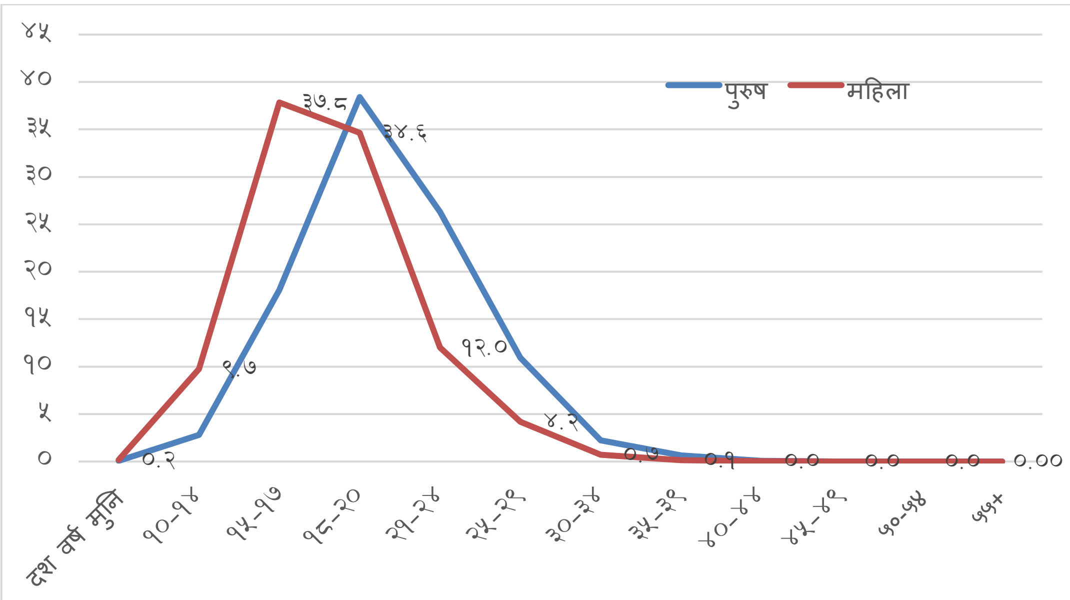

४.३ विवाहको औसत उमेर

विवाह गर्ने उमेर समुदाय, समाज, भूगोल, परम्परा, पारिवारिक अवस्था आदिसाग अन्तरसम्बन्धित हुन्छ ।राज्यले जारी गरेको कानुनले पनि वैवाहिक उमेरको सीमालाई धेरै हदसम्म नियन्त्रण गरेको हुन्छ ।विवाहित जनसङ्ख्यामध्ये लेकबेशी नगरपालिकामा विवाह भएका पुरुष तथा महिलाको औसत उमेर १९ वर्ष रहेको छ ।यहाका विवाहित पुरुषको औसत उमेर महिलाको भन्दा २.३ प्रतिशत विन्दुले माथि अर्थात् २०.३ वर्ष रहेको छ भने विवाहित महिलाको औसत उमेर १८.० वर्ष रहेको देखिन्छ ।

यहाका सबै वडाहरूमा विवाहित पुरुष र महिलाको औसत उमेरमा उल्लेखनीय ठुलो भिन्नता छैन तथापि वडा नं. १ मा विवाहित पुरुष र महिलाको औसत उमेर अन्य वडाहरूमा भन्दा बढी छ ।यहा पुरुषको औसत २०.६ वर्ष छ भने महिलाको १७.८ प्रतिशत रहेको छ (तालिका २२, चित्र १२) ।

तालिका २१: वडाअनुसार पहिलो विवाह गर्दाको औसत उमेर

वडा	जम्मा	पुरुष	महिला
१	१९.१	२०.९	१७.८
२	१९.१	२०.५	१८.०
३	१९.४	२१.१	१८.४
४	१९.५	२०.८	१८.४
५	१९.४	२०.४	१८.४
६	१९.०	२०.१	१८.२
७	१९.०	२०.०	१८.२
८	१८.७	१९.८	१७.९
९	१८.८	२०.०	१७.९
१०	१८.६	२०.०	१७.५
लेकबेशी	१९.०	२०.३	१८.०

चित्र १४: वडाअनुसार विवाह गर्ने औसत उमेर

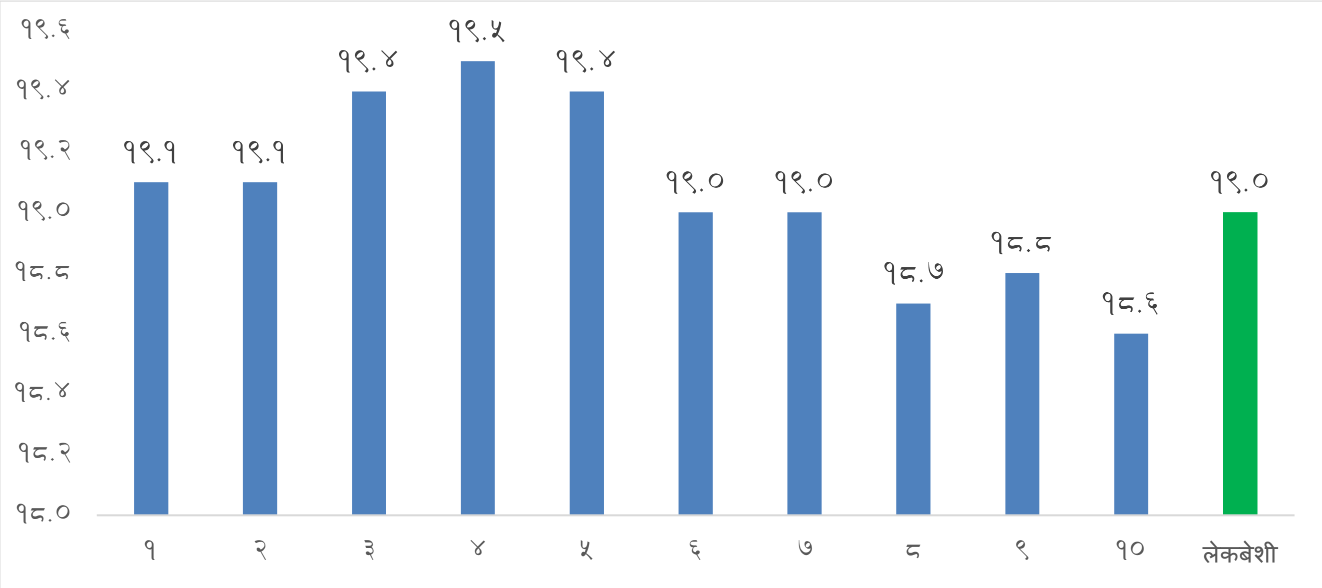

४.४ एकल महिलाको अवस्था

राज्यले एकल महिलालाई सामाजिक सुरक्षाको प्रबन्ध गरेको छ ।समाज पनि बिस्तारै एकल महिलाका समस्या र मुद्दाप्रति सकारात्मक हुँदै गएको देखिन्छ ।नीतिनिर्माता र निर्णयकर्तालाई एकल महिलाको तथ्याङ्क उपयोगी हुने गरेको छ ।एकल महिलाको तथ्याङ्कले वैयक्तिक, पारिवारिक र सामाजिक संरचनाको बारेमा यथेष्ट सूचना प्रवाह गर्दछ ।यहाँ एकल महिलाको परिभाषा प्रस्तुत गर्नु मनासिब ठानिएको छ ।

एकल महिलामा गणना हुनका लागि कुनै महिला विधवा, पारपाचुके भएको, श्रीमान्‌सँग छुट्टिएर बसेको, ३ वर्षभन्दा माथिको उमेरसम्म विवाह नगरी बसेको र श्रीमान बेपत्ता भएका वा हराएका हुनुपर्दछ ।तर, राष्ट्रिय जनगणनमा श्रीमान बेपत्ता भएका वा हराएका महिलाको विवरण सङ्कलन नगरिएको कारणले यस प्रतिवेदनमा अघिल्ला चार प्रकारका महिलाहरूलाई एकल महिलाको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।यस नगरपालिकामा एकल महिलाको कुल जनसङ्ख्या ११६६ रहेको छ जुन १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका कुल महिला जनसङ्ख्याको ८.३ प्रतिशत हो ।वडा तहमा एकल महिलाको सङ्ख्या अध्ययन गर्दा वडा नं. २ मा सर्वाधिक अर्थात् १०.८ प्रतिशत रहेको छ भने दोस्रो र तेस्रो स्थानमा क्रमशः वडा नं. १ (९.८%) र वडा नं. ६ (८.८%) रहेका छन् ।सबैभन्दा कम (५.८%) एकल महिला वडा नं. ५ मा रहेका छन् (तालिका २३, चित्र १३) ।

नगरपालिकाका १० ओटा वडामध्ये ४ ओटा वडा (३, ४, ५ र ७) मा यस नगरपालिकाकामा रहेका एकल महिलाको औसत विद्यमानतादर (८.३%) भन्दा कम विद्यमानतादर छ भने बाँकी ६ ओटा वडाहरूमा सोभन्दा उच्च अनुपातमा एकल महिला रहेका छन् ।

तालिका २२: वडाअनुसार एकल महिलाको अवस्था

वडा	जम्मा	विवाहित	विधुर/ विधवा	पारपाचुके	छुट्टिएको	३५ वर्ष भन्दा माथिका अविवाहित	३५ वर्ष भन्दा कम उमेरका अविवाहित	एकल महिला (मा)
१	२,०१०	१,३४३	१५९	५	२०	१२	४७१	९.८
२	८८८	६०१	७५	४	६	११	१९१	१०.८
३	१,११६	७३१	५३	३	१४	६	३०९	६.८
४	१,४४४	९४९	८०	४	१८	४	३८९	७.३
५	१,३७३	९९५	५९	६	४	१०	२९९	५.८
६	१,६१८	१,०८७	१२५	६	७	१२	३८१	९.३
७	१,२७०	८२९	८२	६	२	१	३५०	७.२
८	९८०	६९८	६९	५	७	४	१९७	८.७
९	१,७७७	१,२४२	१३५	४	७	४	३८५	८.४
१०	१,५९८	१,०७६	११३	२	२१	४	३८२	८.८
लेकबेशी	१४,०७४	९,५५१	९५०	४५	१०६	६८	३,३५४	८.३

चित्र १५: **वडाअनुसार एकल महिलाको प्रतिशत**

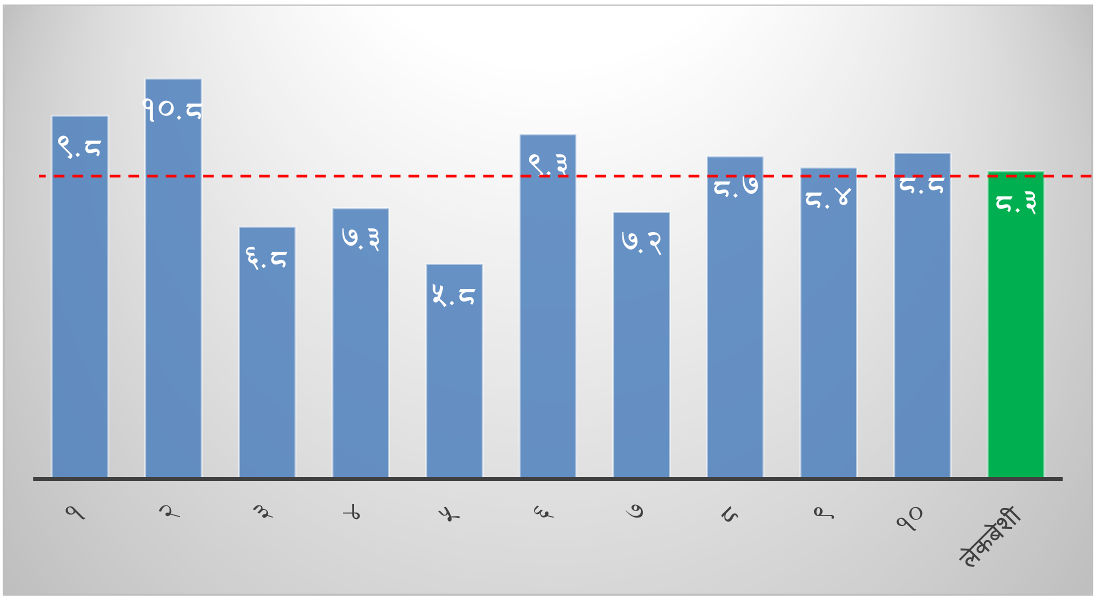

खण्ड ५: ज्येष्ठ नागरिक

५.१ ज्येष्ठ नागरिक र लैङ्गिक अनुपात

ज्येष्ठ नागरिक परिवार एवम् समाजका अभिभावक हुन् ।हरेक व्यक्तिले आफ्नो जीवनकालमा यो अवस्थालाई अनुभव गर्नैपर्दछ ।राज्यले पनि सामाजिक सुरक्षा भत्तालगायतका नीति तथा कार्यक्रममार्फत ज्येष्ठ नागरिकको पक्षपोषण गरेको देखिन्छ ।आश्रित जनसङ्ख्याको गणना गर्दा ज्येष्ठ नागरिकको सङ्ख्या आवश्यक पर्दछ ।ज्येष्ठ नागरिकको सङ्ख्याले जनसङ्ख्याको बनावट र जीवन प्रत्याशासमेत (Life Expectancy) लाई प्रतिविम्बित गर्दछ ।

लेकबेशी नगरपालिकामा ६० वर्ष वा सोभन्दा माथि (ज्येष्ठ नागरिक) को कुल जनसङ्ख्या ३००७ रहेको छ जुन यहाको कुल जनसङ्ख्या ३१७१० को ६.५ प्रतिशत हुन आउछ ।ज्येष्ठ नागरिकको लैङ्गिक अनुपात ६०.७ रहेको छ ।यसलाई १००० महिला ज्येष्ठ नागरिकका माझमा ६०७ जना पुरुष ज्येष्ठ नागरिक रहेका छन् भन्ने अर्थमा बुझिन्छ ।

वडा तहमा हेर्दा अनुपातका दृष्टिले सबैभन्दा धेरै (१०.८%) ज्येष्ठ नागरिक वडा नं. १ मा रहेका छन् भने सबैभन्दा न्यून (७.७%) अनुपात वडा नं.७ मा रहेको छ (तालिका २४) ।सङ्ख्यात्मक हिसाबले सबैभन्दा धेरै अर्थात् ३८० जना ज्येष्ठ नागरिक वडा नं. ६ मा रहेका छन् भने सबैभन्दा कम २०८ जना वडा नं. ८ मा रहेका छन् ।

ज्येष्ठ नागरिकको उच्चतम (११२.१) लैङ्गिक अनुपात वडा नं. ५ मा रहेको छ ।यसको अर्थ यस वडामा ६० वर्ष वा सोभन्दा माथिका प्रत्येक १००० वृद्धाहरूमा ११२१ जना वृद्धहरू रहेका छन् ।ज्येष्ठ नागरिकको न्यूनतम ७६.३ लैङ्गिक अनुपात वडा नं. ८ मा रहेको छ ।

तालिका २३: वडाअनुसार ज्येष्ठ नागरिकको सङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात

वडा	जम्मा जनसङ्ख्या	६० वर्ष वा माथिका पुरुष	६० वर्ष वा माथिका महिला	६० वर्ष वा माथिका जेष्ठ नागरिक	जेष्ठ नागरिकको जनसङ्ख्या प्रतिशत	लैङ्गिक अनुपात (प्रति १०० जना ज्येष्ठ महिलामा)
१	४,३८३	२२६	२४७	४७३	१०.८	९१.५
२	२,०३७	१०५	११३	२१८	१०.७	९२.९
३	२,३५६	११५	१११	२२६	९.६	१०३.६
४	३,२६६	१४२	१५८	३००	९.२	८९.९
५	३,३८४	१५७	१४०	२९७	८.८	११२.१
६	३,५३१	१५६	१८९	३४५	९.८	८२.५
७	२,८१५	१०२	११५	२१७	७.७	८८.७
८	२,२१४	९०	११८	२०८	९.४	७६.३
९	३,९७४	१७७	२०३	३८०	९.६	८७.२
१०	३,७५०	१६०	१८३	३४३	९.१	८७.४
लेकबेशी	३१,७१०	१,४३०	१,५७७	३,००७	९.५	९०.७

५.२ वडाअनुसार साठी वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या

लेकबेशी नगरपालिकामा ६० वर्ष र सोभन्दा माथिको समग्र जनसङ्ख्या अनुपात ६.५ प्रतिशत रहेको छ ।वडा तहमा हेर्दा यो सर्वाधिक (१०.८%) वडा नं. १ मा रहेको छ भने सबैभन्दा न्यून (७.७%) वडा नं. ७ मा रहेको छ (तालिका २४) ।

तालिका २४: ६० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या (%)

वडा	जम्मा जनसङ्ख्या	६० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या %	६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या %	६८ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या %
१	४,३८३	१०.८	७.७	५.७
२	२,०३७	१०.७	७.४	५.४
३	२,३५६	९.६	६.२	५.०
४	३,२६६	९.२	६.३	५.०
५	३,३८४	८.८	५.६	४.२
६	३,५३१	९.८	६.४	४.८
७	२,८१५	७.७	५.३	३.९
८	२,२१४	९.४	५.९	४.२
९	३,९७४	९.६	६.५	४.७
१०	३,७५०	९.१	६.३	५.०
लेकबेशी	३१,७१०	९.५	६.४	४.८

५.३ सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्न योग्य ज्येष्ठ नागरिक

नेपाल सरकारले ६८ वर्ष उमेर पूरा भएका सबै ज्येष्ठ नागरिकलाई मासिक रूपमा सामाजिक सुरक्षा भत्ता उपलब्ध गराउदै आएको छ ।यस लेकबेशी नगरपालिकामा ६८ वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या ४.८ प्रतिशत रहेको छ ।वडास्तरमा ज्येष्ठ नागरिकहरूको अनुपात फरक फरक रहेको छ ।वडा नं. ७ मा यो अनुपात ३.९ प्रतिशत मात्र रहेको छ भने वडा नं. १ मा ज्येष्ठ नागरिक भत्ता प्राप्त गर्न योग्य जनसङ्ख्या ५.७ प्रतिशत रहेको छ ।अधिकांश वडामा ज्येष्ठ नागरिकको अनुपात ३.९ प्रतिशतदेखि ५.७ प्रतिशतसम्म रहेको छ (चित्र १६) ।

चित्र १६ : वडाअनुसार ६८ र सोभन्दा माथिका जनसङ्ख्या (प्रतिशत)

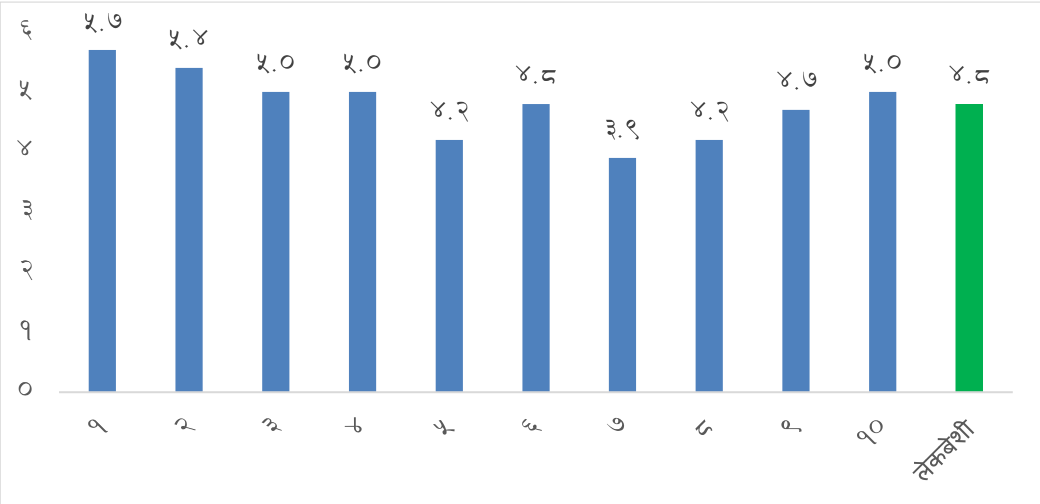

५.४ बुढ्यौली जनसङ्ख्या

विश्वव्यापी रूपमा ६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यालाई बुढ्यौली जनसङ्ख्याका रूपमा लिइन्छ ।यस्तो तथ्याङ्कबाट बुढ्यौली जनसङ्ख्याको स्वास्थ्य, जीवनशैली, आर्थिक सक्रियता लगायतका विषयमा पर्याप्त सूचना प्राप्त हुन्छ ।बुढ्यौली सूचकाङ्क निकाल्नका लागि पनि यो तथ्याङ्क आवश्यक छ ।बुढ्यौली सूचकाङ्क निकाल्नको लागि १४ वर्ष र सोभन्दा कम उमेरको

कुल जनसङ्ख्याले ६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्यालाई भाग गरेर प्रतिशतमा रूपान्तरण गरिन्छ ।बुढ्यौली सूचकाङ्क बढ्नु भनेको उक्त क्षेत्रको जनसङ्ख्या बुढ्यौलीउन्मुख हुँदै गएको वा भएको भन्ने जनाउछ ।

लेकबेशी नगरपालिकामा कुल २०३१ जना (६.४ %) ६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या रहेको छ ।त्यसै गरी १४ वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्या ६२०४ (२६.० %) रहेको छ ।यी दुई तथ्याङ्कबाट बुढ्यौली सूचकाङ्क २२.१ हुन आउछ (तालिका २५) ।यसको सरल अर्थ यो हुन्छ कि १४ वर्ष र सोभन्दा मुनिका १००० बालबालिका हुँदा २२१ जना ६५ वर्ष वा सोभन्दा माथिका बुढाबुढी रहेका छन् ।यसले यस नगरपालिकाको जनसङ्ख्या बुढ्यौलीउन्मुख भए पनि बुढ्यौली जनसङ्ख्यामा पूर्ण प्रवेश नगरेको सङ्केत गर्दछ ।

यस नगरपालिकामा बुढ्यौली जनसङ्ख्या अनुपात सर्वाधिक (७.७ %) वडा नं. १ मा रहेको छ भने सबैभन्दा कम (५.३%) वडा नं. ७ मा रहेको छ ।तर, बुढ्यौली सूचकाङ्क सबैभन्दा धेरै (२८.४ %) वडा नं. २ मा र सबैभन्दा कम (१७.५%) वडा नं. ७ मा रहेको देखिन्छ (तालिका २५) ।

तालिका २५: वडाअनुसार बुढ्यौली जनसङ्ख्या र सूचकाङ्क

वडा नं.	जनसङ्ख्या			बुढ्यौली	
	० – १४ वर्ष	६५ वर्ष र सोभन्दा माथि	कुल	सूचकाङ्क	जनसङ्ख्या %
१	१,२७९	३३७	४,३८३	२६.३	७.७
२	५२९	१५०	२,०३७	२८.४	७.४
३	७८३	१४७	२,३५६	१८.८	६.२
४	९१६	२०६	३,२६६	२२.५	६.३
५	९२२	१९१	३,३८४	२०.७	५.६
६	१,०४५	२२५	३,५३१	२१.५	६.४
७	८५८	१५०	२,८१५	१७.५	५.३
८	६८१	१३१	२,२१४	१९.२	५.९
९	१,१०४	२५८	३,९७४	२३.४	६.५
१०	१,०८७	२३६	३,७५०	२१.७	६.३
लेकबेशी	९,२०४	२,०३१	३१,७१०	२२.१	६.४

चित्र १७ : वडाअनुसार बुढ्यौली जनसङ्ख्या र सूचकाङ्क (प्रतिशत)

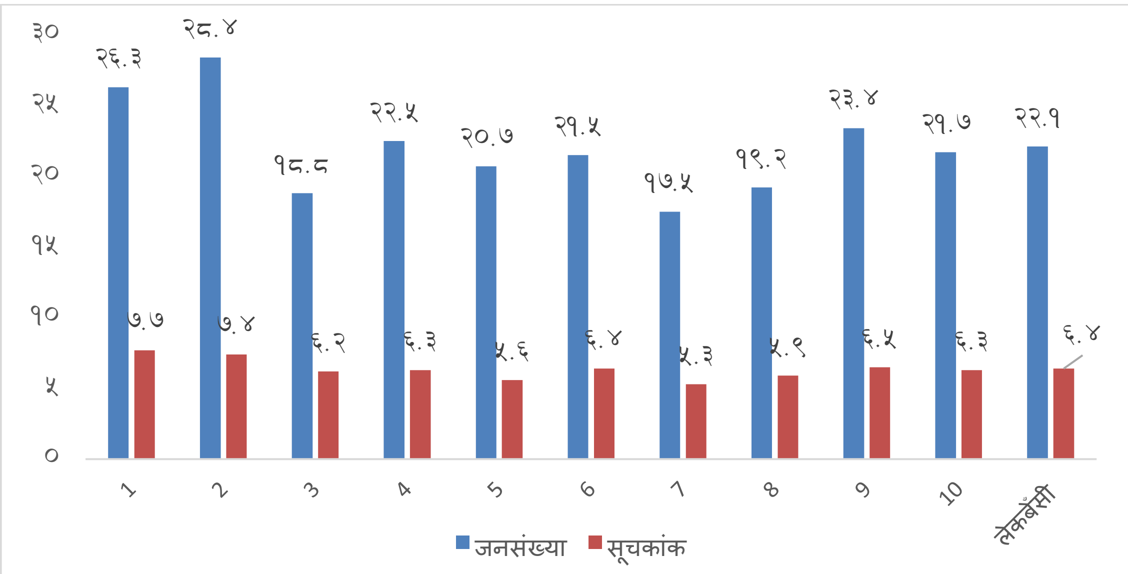

खण्ड ६: बालबालिकाको स्थिति

६.१ बालबालिकाको जनसङ्ख्या तथा लैङ्गिक अनुपात

नेपालको कानुनले १८ वर्ष उमेर पूरा नभएका सबैलाई बालबालिका स्वीकार गरेको छ ।विश्वका विभिन्न देशहरूका बिच बालबालिकासम्बन्धी तथ्याङ्कको तुलना गर्दा पनि यही १८ वर्षको सीमालाई आत्मसात गरेको देखिन्छ ।बालबालिका समग्र जनसङ्ख्यामा आश्रित जनसङ्ख्या हो र कुनै पनि देशको जनसङ्ख्या संरचनाको एक महत्वपूर्ण हिस्सा पनि हो ।लेकबेशी नगरपालिकामा कुल ११३७२ जना बालबालिका रहेका छन् जुन यहाको कुल जनसङ्ख्याको ३५.६ प्रतिशत हुन आउछ ।

नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्यामा हेर्ने हो भने १८.४ प्रतिशत बालक र १७.५ प्रतिशत बालिका रहेका छन् ।यहा बालबालिकाको समग्र लैङ्गिक अनुपात १०५.५ रहेको छ ।यसको सरल अर्थ यो छ कि प्रति १००० बालिकामा १०५५ जना बालकहरू रहेका छन् ।यस नगरपालिकाका ३ ओटा वडा (वडा नं. ६, ७ र ८) हरूमा बालबालिकाको लैङ्गिक अनुपात १०० भन्दा कम रहेको छ भने बाकी ७ ओटै वडामा लैङ्गिक अनुपात १०० भन्दा माथि रहेको छ (तालिका २६) ।

तालिका २६: वडाअनुसार बालबालिकाको जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात (0-१७ वर्ष)

वडा	बालक	बालिका	जम्मा	लैङ्गिक अनुपात
१	७९९	७६६	१,५६५	१०४.३
२	३४९	३१३	६६२	१११.५
३	५०६	४५१	९५७	११२.२
४	६००	५५१	१,१५१	१०८.९
५	६००	५३४	१,१३४	११२.४
६	६३०	६३२	१,२६२	९९.७
७	५२९	५४८	१,०७७	९६.५
८	४०३	४२२	८२५	९५.५
९	७२१	६५४	१,३७५	११०.२
१०	७०१	६६३	१,३६४	१०५.७
लेकबेशी	५८३८	५५३४	११३७२	**१०५.५**

चित्र १८: वडाअनुसार बालबालिकाको लैङ्गिक अनुपात

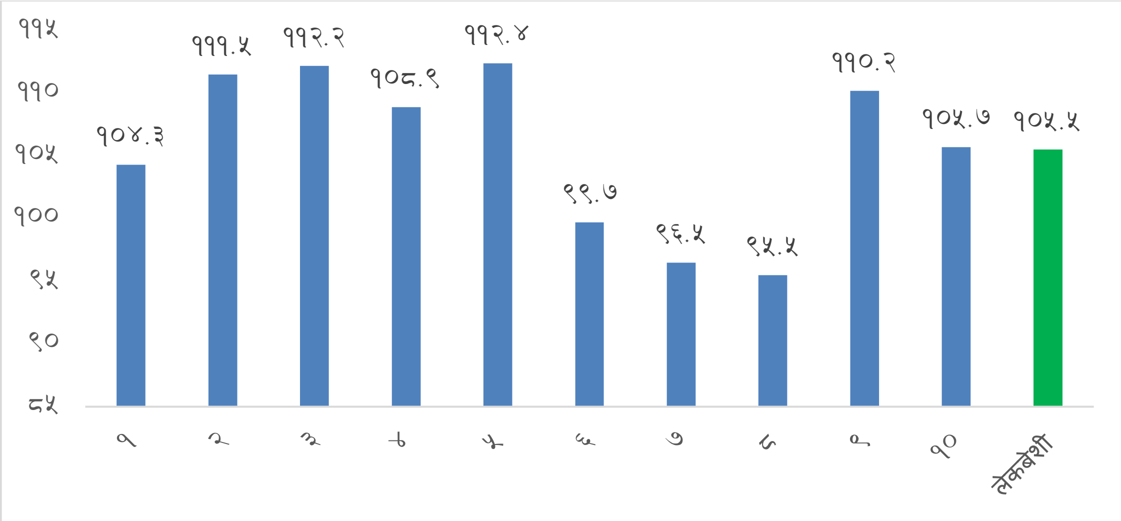

६.२ वडाको कुल जनसङ्ख्यामा बालबालिकाको अनुपात

बालबालिकाकेन्द्रित नीति, योजना तथा कार्यक्रम बनाउनका लागि तल्लो स्तरसम्म कुल जनसङ्ख्यामा बालबालिकाको अनुपात कति छ भन्ने तथ्याङ्क महत्वपूर्ण रहन्छ ।लेकबेशी नगरपालिकाका १० ओटा वडाहरूको कुल जनसङ्ख्यामा बालबालिकाहको अनुपात तालिका २७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।वडास्तरमा तुलना गर्दा बालबालिकाको सर्वाधिक (४०.६%) अंश वडा नं. ३ मा रहेको देखिन्छ ।दोस्रो (३८.३%) र तेस्रो (३७.३%) ठुलो अनुपात वडा क्रमशः वडा नं. ७ र ८ मा रहेको देखिन्छ ।

बालकहरूको अनुपात सर्वाधिक (२१.५%) वडा नं. ३ मा रहेको छ भने बालिकाहरूको सर्वाधिक (१९.५%) अनुपात वडा नं. ७ मा रहेको छ ।

तालिका २७: वडाको कुल जनसङ्ख्यामा बालबालिकाको अनुपात

वडा	जम्मा जनसङ्ख्या	बालक		बालिका		बालबालिका	
		संख्या	%	संख्या	%	जम्मा	%
१	४३८३	७९९	१८.२	७६६	१७.५	१५६५	३५.७
२	२०३७	३४९	१७.१	३१३	१५.४	६६२	३२.५
३	२३५६	५०६	२१.५	४५१	१९.१	९५७	४०.६
४	३२६६	६००	१८.४	५५१	१६.९	११५१	३५.२
५	३३८४	६००	१७.७	५३४	१५.८	११३४	३३.५
६	३५३१	६३०	१७.८	६३२	१७.९	१२६२	३५.७
७	२८१५	५२९	१८.८	५४८	१९.५	१०७७	३८.३
८	२२१४	४०३	१८.२	४२२	१९.१	८२५	३७.३
९	३९७४	७२१	१८.१	६५४	१६.५	१३७५	३४.६
१०	३७५०	७०१	१८.७	६६३	१७.७	१३६४	३६.४
लेकबेशी	३१,७१०	५८३८	१८.४	५५३४	१७.५	११,३७२	३५.९

६.३ बाल-आश्रित अनुपात

बालबालिकालाई कुनै पनि देशको भविष्यका रूपमा लिइन्छ ।यससँगै गासिएको अर्को पाटो भनेको बालबालिका कुल आश्रित जनसङ्ख्या (बालबालिका र बृद्धबृद्ध) को सबैभन्दा ठुलो हिस्सा हुन् ।बाल-आश्रित अनुपात निकाल्नको लागि बालबालिकाको खास स्थानको जनसङ्ख्यालाई सोही स्थानको १५ देखि ६४ वर्षसम्मको कुल जनसङ्ख्याले भाग गर्ने प्रचलन रहेको छ ।लेकबेशी नगरपालिकाको समग्र बाल-आश्रित अनुपात ४५.० प्रतिशत रहेको छ ।यसको अर्थ १०० जना काम गर्ने उमेर समूहको जनसङ्ख्याले ४५ जना बालबालिकाको खानपिन, रेखदेख, शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतको हेरविचार गर्नु परिरहेको भन्ने बुझिन्छ । उक्त जनसङ्ख्याको भार उत्पादक जनसङ्ख्यामाथि पर्ने हुन्छ ।

वडास्तरमा बाल-आश्रित अनुपात न्यूनतम ३६.० प्रतिशत (वडा नं. २) देखि अधिकतम ५४.६ प्रतिशत (वडा नं. ३) सम्म रहेको छ ।बाल-आश्रित अनुपात ४५ प्रतिशतभन्दा बढी भएका वडाहरूमा १, ३, ६, ७ र ८ रहेका छन् ।बाकी वडाहरूको बाल-आश्रित अनुपात ३६ प्रतिशतदेखि ४५ प्रतिशतसम्म रहेको छ (तालिका २८, चित्र १९) ।

तालिका २८: वडाअनुसार बाल-आश्रित अनुपात

वडा	० – १४ वर्ष	१५ – ६४ वर्ष	६५ वर्ष र सोभन्दा माथि	जम्मा
१	१,२७९	२,७६७	३३७	४,३८३
२	५२९	१,३५८	१५०	२,०३७
३	७८३	१,४२६	१४७	२,३५६
४	९१६	२,१४४	२०६	३,२६६
५	९२२	२,२७१	१९१	३,३८४
६	१,०४५	२,२६१	२२५	३,५३१
७	८५८	१,८०७	१५०	२,८१५
८	६८१	१,४०२	१३१	२,२१४
९	१,१०४	२,६१२	२५८	३,९७४
१०	१,०८७	२,४२७	२३६	३,७५०
लेकबेशी	९,२०४	२०,४७५	२,०३१	३१,७१०

चित्र १९: वडाअनुसार बाल आश्रित अनुपात

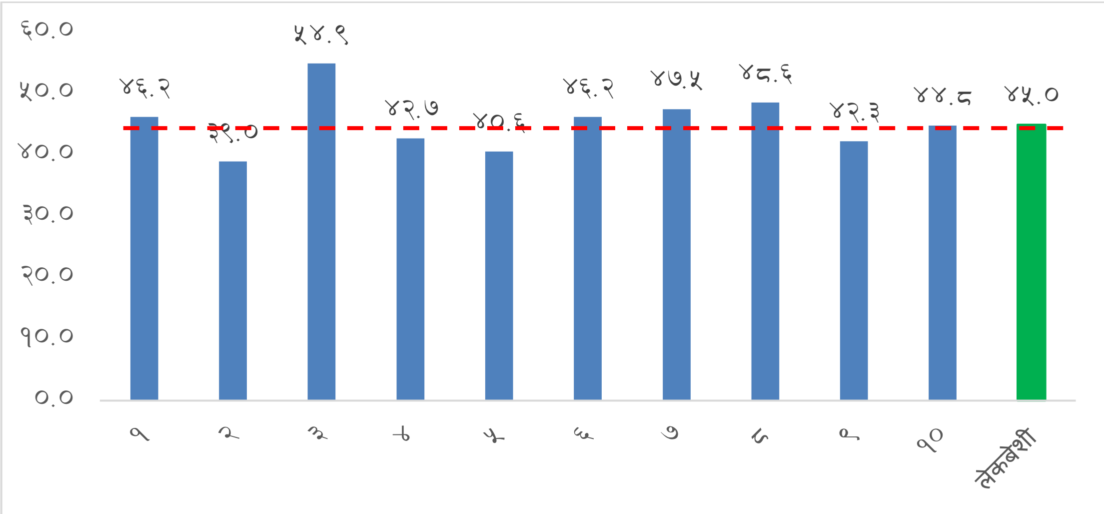

६.४ बाल विवाह

समाजमा अभ्यासमा रहेको भए तापनि बाल विवाहलाई वैयक्तिक, सामाजिक र कानुनी तीनओटै दृष्टिकोणबाट सकारात्मक मानिदैन । बालक वा बालिकाको वृद्धि र व्यक्तित्व विकासमा बाल विवाह बाधक हुनसक्ने भएकोले यसलाई हतोत्साहित गर्ने उद्देश्यले कानुनी व्यवस्थासमेत गरिएको छ । बाल विवाह केन्द्रदेखि सबै स्थानीय तहका वडास्तरसम्म विद्यमान रहेको तथ्याङ्कबाट देखिएको छ । बाल विवाहको तथ्याङ्क प्रस्तुत गर्नुअघि यहाँ बाल विवाहको अवधारणाबारेमा स्पष्ट हुनु जरूरी छ ।

सामान्यत: कानुनले बालबालिकाअन्तर्गत गणना हुने उमेरभित्र विवाह भएको अवस्था नै बाल विवाह हो ।विवाह बन्धनमा बाधिने पुरुष वा महिला दुवैजना १८ वर्षभन्दा मुनि भएको अवस्थामा वा ती दुईमध्ये एक जना १८ वर्षभन्दा कम उमेरको भए पनि बाल विवाहमै गणना हुन्छ ।तालिका २७ मा १८ वर्ष उमेर नपुग्दै विवाह भएका बालबालिकाको तथ्याङ्क विश्लेषण गरिएको छ ।बाल विवाहको विश्लेषण गर्दा जोडिएर आउने अर्को प्रमुख विषय कानुनले तोकेको उमेर हद पूरा नभई विवाह गरेका

व्यक्तिहरूको बिचमा भएको विवाह पनि हो ।नेपालमा कानुनले २० वर्ष पूरा नभएका केटा र केटीलाई विवाहका लागि अयोग्य मानेको छ ।तसर्थ, १८ र १९ वर्षको उमेरमा विवाह भएको जनसङ्ख्याको अनुपात पनि यहा विश्लेषण गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासअनुसार गणनाको समयमा २० देखि २४ वर्षको उमेर समूहभित्र रहेका पुरुष र महिलालाई उनीहरूको पहिलोपटक विवाह हुदा उमेर कति थियो भन्ने आधारमा बाल विवाहको विद्यमानतादर निकाल्ने गरिएको छ । लेकबेशी नगरपालिकामा १८ वर्षभन्दा कम उमेरमा विवाह हुने पुरुष र महिलाको समग्र अनुपात २५.३ प्रतिशत रहेको छ ।सोही उमेर समूहका महिलामध्ये १८ वर्ष उमेर नपुगी विवाह हुनेको अनुपात ३५.८ प्रतिशत छ भने पुरुषका हकमा यो मान ११.२ प्रतिशत रहेको छ ।यसबाट यस नगरपालिकामा पुरुषको तुलनामा महिलाहरूको बाल विवाह दर तीन गुणा बढी रहेको देखिन्छ (तालिका २९) ।

तालिका २९: वडाअनुसार बालविवाहको अवस्था

वडा नं.	१८ वर्षभन्दा कम उमेरमा विवाहित		२० देखि २४ वर्षका जनसंख्या		बाल विवाह दर %		
	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	जम्मा
१	१८	७६	१५५	२३६	११.६	३२.२	२४.०
२	८	४०	८७	१०६	९.२	३७.७	२४.९
३	२	३३	५४	११०	३.७	३०.०	२१.३
४	११	४७	१३५	१६२	८.१	२९.०	१९.५
५	१४	५९	१६०	१७६	८.८	३३.५	२१.७
६	१४	८९	११२	१९२	१२.५	४६.४	३३.९
७	१४	५९	११८	१४३	११.९	४१.३	२८.०
८	१३	४८	६७	१२१	१९.४	३९.७	३२.४
९	१९	६८	१७५	२०६	१०.९	३३.०	२२.८
१०	२३	६७	१५६	१८४	१४.७	३६.४	२६.५
लेकबेशी	१३६	५८६	१२१९	१६३६	**११.२**	**३५.८**	**२५.३**

वडागत रूपमा हेर्दा बाल विवाहको तीव्रता वडा नं. ६ मा रहेको देखिन्छ जहा बालिका अवस्थामा भएको विवाहको विद्यमानतादर ३३.६ प्रतिशत छ ।पुरुषतर्फ सबैभन्दा उच्च बाल विवाहदर वडा नं. ८ मा रहेको छ जहा यसको मान १६.४ प्रतिशत रहेको छ ।महिलातर्फ उच्चतम (४६.४ %) बाल विवाहदर वडा नं. ६ मा रहेको छ ।पुरुषतर्फ न्यूनतम (३.७ %) बालविवाह विद्यमानतादर वडा नं. ३ मा रहेको देखिन्छ भने महिलातर्फको न्यूनतम मान (२६.० %) वडा नं. ४ मा रहेको छ । नगरपालिकाका १० ओटा वडामध्ये सबैभन्दा न्यून (१६.५%) बाल विवाहदर वडा नं. ४ मा रहेको देखिन्छ (चित्र २०) ।

lrq २०॥ j8fcg';f/ afn ljjfxsf]ljBdfgtf l:ylt

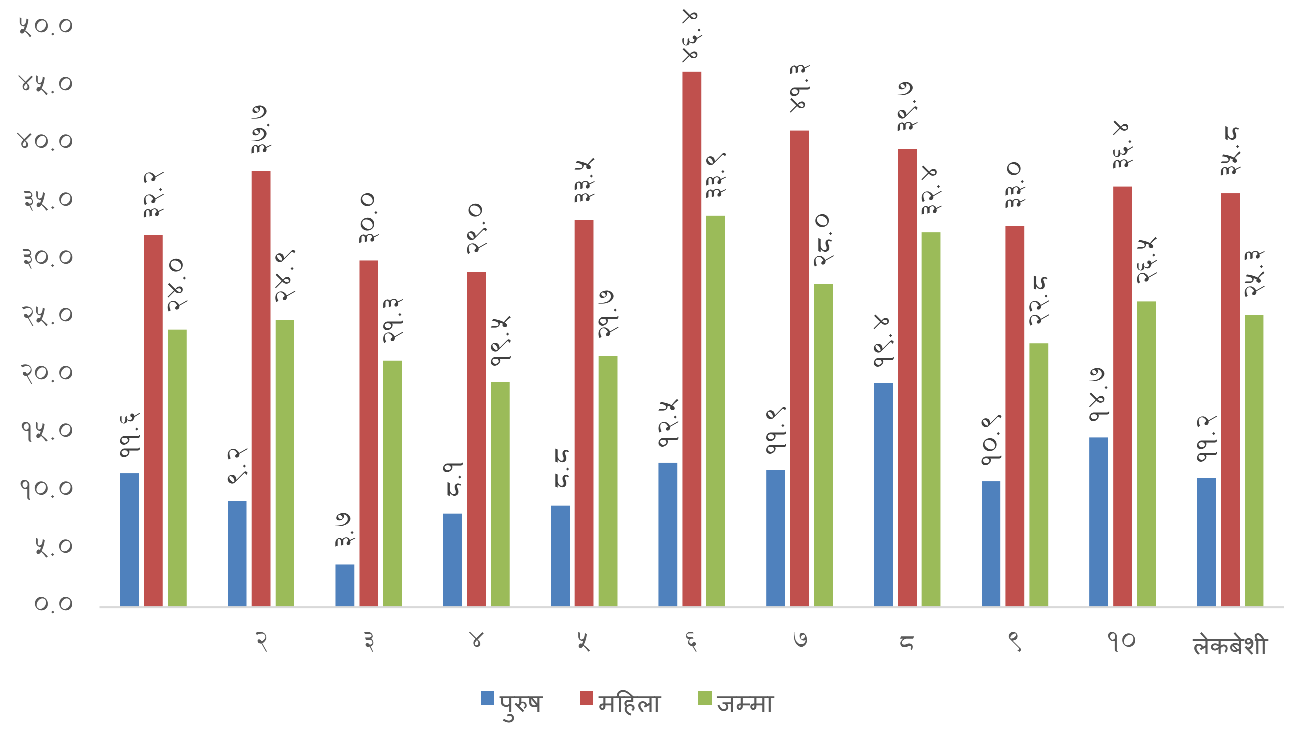

६.५ बालबालिकाको साक्षरतादर

जनगणनामा ५ वर्ष र सोभन्दा माथिको सम्पूर्ण जनसङ्ख्यालाई साक्षरतासम्बन्धी प्रश्न सोधिएको थियो ।बालबालिकाको अन्य सूचकजस्तै साक्षरतादर पनि योजना तथा नीतिनिर्माणको चरणमा र तिनको मूल्याङ्कनमा महत्वपूर्ण हुने गर्दछन् ।हाम्रो जस्तो विकासोन्मुख देशमा वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्याको समग्र साक्षरतादरभन्दा बालबालिकाको साक्षरतादर सामान्यत: उच्च हुने गर्दछ ।यस्तो हुनुको सम्भावित कारणमा पुरानो पुस्ताले नयाा पुस्ताले जस्तो सहज रूपमा विद्यालय जाने अवसर पाएको हुदैन ।पछिल्ला चार पाच दशकमा बालबालिकालाई विद्यालय पठाउने प्रचलन व्यापक हुदै गएको छ र सरकारले प्राथमिक शिक्षालाई अनिवार्य घोषणा गरेको छ ।लेकबेशी नगरपालिकामा बालक तथा बालिकाको समग्र साक्षरतादर ९८.४ प्रतिशत रहेको छ ।

वडागत रूपमा बाल साक्षरतादरलाई तुलना गर्दा सर्वाधिक (९९.९%) साक्षरतादर वडा नं. ३ मा रहेको छ ।वडा नं. ४ र ६ को बालबालिका साक्षरतादर समान अर्थात् ९९.५ प्रतिशत छ ।वडा नं. २ र १० को साक्षरतादर पनि समान अर्थात् ९९.४ प्रतिशत रहेको छ (चित्र २०) ।

चित्र २० मा बालबालिकाको वडागत साक्षरतादर नगरपालिकाको औसतभन्दा तल वा माथि रहेको सङ्केत गर्नका लागि रातो रङ्गको खण्डित रेखाद्वारा सङ्केत गरिएको छ ।यस रेखाले वडा नं.१, ५, ६, ७ र ८ मा बालबालिकाको साक्षरतादर औसतभन्दा कम रहेको देखाएको छ भने बाकी ५ ओटा वडाको औसत साक्षरतादर नगरपालिकाको समग्रभन्दा माथि वा बराबर रहेको देखिन्छ ।

तालिका ३०: वडाअनुसार बाल साक्षरतादर

वडा नं.	साक्षर बालबालिका	निरक्षर बालबालिका	साक्षरता उल्लेख नभएको	जम्मा	साक्षरता दर
१	१,१३४	२२	२	१,१५८	९७.९
२	४८९	३	०	४९२	९९.४
३	७५६	१	०	७५७	९९.९
४	८७५	४	०	८७९	९९.५
५	८०१	३६	०	८३७	९५.७
६	९६०	२१	८	९८९	९७.१
७	८३५	११	४	८५०	९८.२
८	५९५	१७	०	६१२	९७.२

९	१,०२५	५	०	१,०३०	९९.५
१०	१,०४५	६	०	१,०५१	९९.४
लेकबेशी	८,५१५	१२६	१४	८,६५५	**९८.४**

चित्र २१: वडाअनुसार बालबालिकाको साक्षरतादर

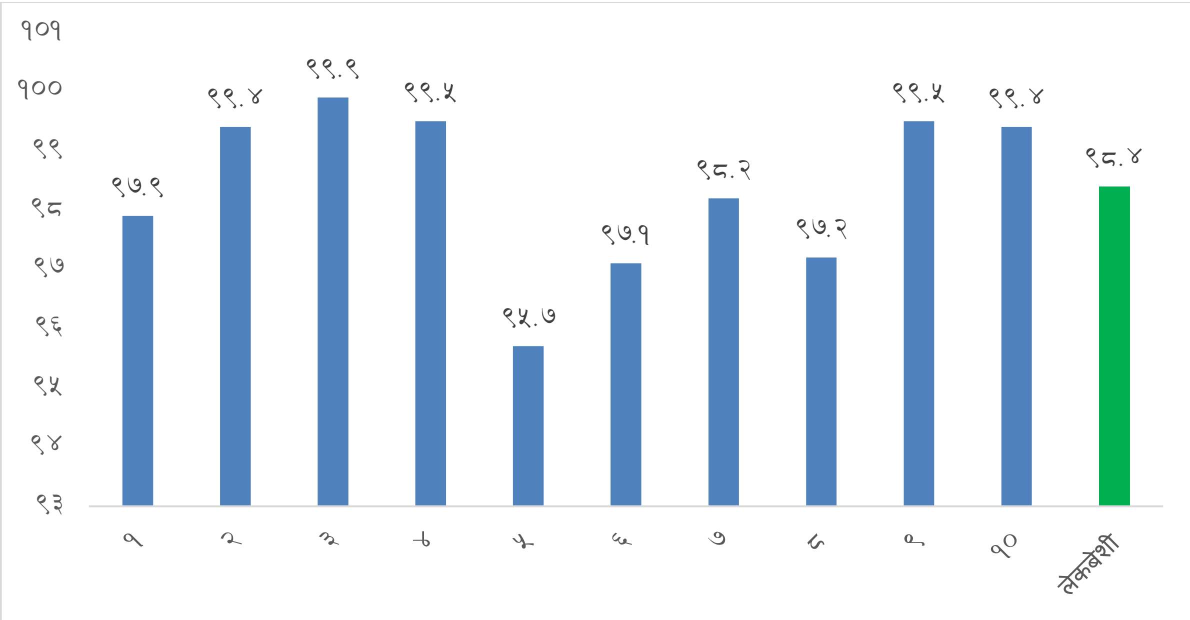

६.६ अध्ययनरत तथा स्कुल बाहिर रहेका बालबालिकाको विवरण

राष्ट्रिय जनगणनामा ५ वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिलाई अध्ययन गर्न हाल स्कुल गइरहनुभएको छ भनी सोधिएको प्रश्नमा प्राप्त उत्तरको विश्लेषण गर्दा यस नगरपालिकाका ५ देखि १७ वर्षसम्मका कुल ८११६ जनामध्ये ७५८३ (९३.४ %) जना हाल स्कुल गइरहेको देखिन्छ भने ५.१ प्रतिशत विगतमा गएको तर हाल स्कुल नगएको तथ्याङ्कले देखाएको छ ।कहिल्यै स्कुल नगएका बालबालिकाको हिस्सा १३ प्रतिशत रहेको छ ।कहिल्यै पनि स्कुल नगएका ५ देखि १७ वर्षसम्मका सर्वाधिक (३.२ %) बालबालिका वडा नं. ८ मा रहेका छन् ।त्यसैगरी हाल स्कुल गइरहेका सर्वाधिक अर्थात् ९६.२ प्रतिशत बालबालिका वडा नं. ४ मा रहेका छन् (तालिका ३१) ।

तालिका ३१: अध्ययनरत तथा स्कुल बाहिर रहेका बालबालिकाको विवरण

वडा नं.	५ देखि १७ वर्षका बालबालिका संख्या					प्रतिशत		
	स्कुल गइरहेका	विगतमा स्कुल गएका	स्कुल नगएका	नखुलेको	जम्मा	स्कुल गइरहेका	विगतमा स्कुल गएका	कहिल्यै स्कुल नगएका
१	१,०२८	४७	१४	३	१,०९२	९४.१	४.३	१.३
२	४३०	२९	२	०	४६१	९३.३	६.३	०.४
३	६७४	२७	३	०	७०४	९५.७	३.८	०.४
४	७५४	२६	४	०	७८४	९६.२	३.३	०.५
५	७३०	४१	१८	०	७८९	९२.५	५.२	२.३
६	८९७	२९	२०	९	९५५	९३.९	३.०	२.१
७	७३३	४२	११	४	७९०	९२.८	५.३	१.४
८	५३१	४३	१९	०	५९३	८९.५	७.३	३.२
९	८९१	५५	५	०	९५१	९३.७	५.८	०.५
१०	९१५	७५	६	१	९९७	९१.८	७.५	०.६

लेकबेशी	७,५८३	४१४	१०२	१७	८,११६	९३.४	५.१	१.३

६.७ बालश्रमको विवरण

बालश्रमका विभिन्न अवस्था, प्रकार र अवधारणा प्रचलित छन् ।संयुक्त राष्ट्रसंघ बालकोषकाअनुसार प्रत्येक १० जनामा १ जना बालबालिका बालश्रम गर्न बाध्य छन् ।जो बालबालिका उनीहरूको उमेरका हिसाबले कुनै काम गर्न शारीरिक रूपमा सबल छैनन् अथवा कामको प्रकृति र परिस्थितिअनुसार कुनै काम जोखिमपूर्ण छ, त्यस्तो काममा संलग्न भएका रहेछन् भने त्यो स्थिति बालश्रममा पर्दछ ।तर, बालबालिकाको शारीरिक र मानसिक विकासमा सकारात्मक योगदान गर्ने काम जस्तो कि हलुका प्रकृतिका घरायसी काम र विद्यालय बिदा हुँदाको अवस्थामा गरिएका कुनै सरल कामबाहेक बालश्रमले उनीहरूको स्वास्थ्य, सुरक्षा र मानसिक विकासमा क्षति पुऱ्याउँदछ ।[3]

लेकबेशी नगरपालिकामा समग्र बालश्रम विद्यमानतादर घरायसी क्षेत्रमा ७.६ प्रतिशत र गैरघरायसी क्षेत्रमा १३.८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।यहा बालश्रम गर्दा कति समय काम गरेको आधारमा हिसाबकिताब गरिएको छ भन्ने सवाल बुझ्नु मनासिब हुन्छ । जनगणनामा आर्थिक कामको बारेमा १० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यालाई मात्र प्रश्न सोधिएको थियो ।उनीहरूले गणनाको दिनदेखि अघिल्लो १२ महिनामा कम्तीमा १ दिन काम गरेको भए त्यसलाई पनि श्रम गरेको मानिने प्रावधान राखिएको थियो । अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डअनुसार विगत एक हप्तामा कम्तीमा एक घण्टा नाफा वा आम्दानी हुने काम गरेका बालबालिकालाई बालश्रमको रूपमा मान्ने चलन छ ।

यहा गैरघरायसी क्षेत्र भन्नाले वित्तीय, गैरवित्तीय तथा नाफा नकमाउने संस्था पर्दछ ।घरायसी क्षेत्र भन्नाले असंगठित रूपमा परिवारले संचालन गरेका सबै प्रकारका आर्थिक क्रियाकलापहरू पर्दछन् जस्तै कृषि, अनौपचारिक र असंगठित रूपमा व्यक्ति वा परिवारले संचालन गरेका व्यापार, उद्योग, व्यवसाय, सडक किनारमा बिक्री गर्ने आदि यसअन्तर्गत पर्दछ ।

वडास्तरमा बालश्रम विद्यमानतादर तुलना गर्दा घरायसी क्षेत्रमा सर्वाधिक (१९.६%) वडा नं. ३ मा देखिन्छ भने सबैभन्दा कम (३.५%) वडा नं. १ मा रहेको छ ।गैरघरायसी क्षेत्रको सर्वाधिक बालश्रम विद्यमानतादर सर्वाधिक ((१५.० %) वडा नं. ६ मा र सबैभन्दा कम (१२.६%) वडा नं. ३ मा रहेको छ (तालिका ३१) ।

तालिका ३२: वडाअनुसार बालश्रमको अवस्था

अघिल्लो १२ महिनामा कम्तीमा एक दिन आर्थिक काममा संलग्नता							
वडा	गैरघरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	उल्लेख नभएको	काम नगर्ने	जम्मा	बालश्रम प्रतिशत	
						गैरघरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र
१	१०२	२७	०	६३९	७६८	१३.३	३.५
२	४५	८१	०	१९६	३२२	१४.०	२५.२
३	६४	१००	०	३४५	५०९	१२.६	१९.६
४	८७	२५	०	४९९	६११	१४.२	४.१
५	७८	४१	०	४३६	५५५	१४.१	७.४
६	८३	२५	२	४९६	६०६	१३.७	४.१
७	८४	२९	०	४६०	५७३	१४.७	५.१
८	४९	२५	०	३०९	३८३	१२.८	६.५
९	१००	३७	०	५२९	६६६	१५.०	५.६
१०	९२	६०	०	५२९	६८१	१३.५	८.८
लेकबेशी	७८४	४५०	२	४,४३८	५,६७४	१३.८	७.९

चित्र २२: वडाअनुसार बालश्रम (गैरघरायसी क्षेत्र)

---
[3] हेर्नुहोस् https://www.unicef.org/protection/child-labour

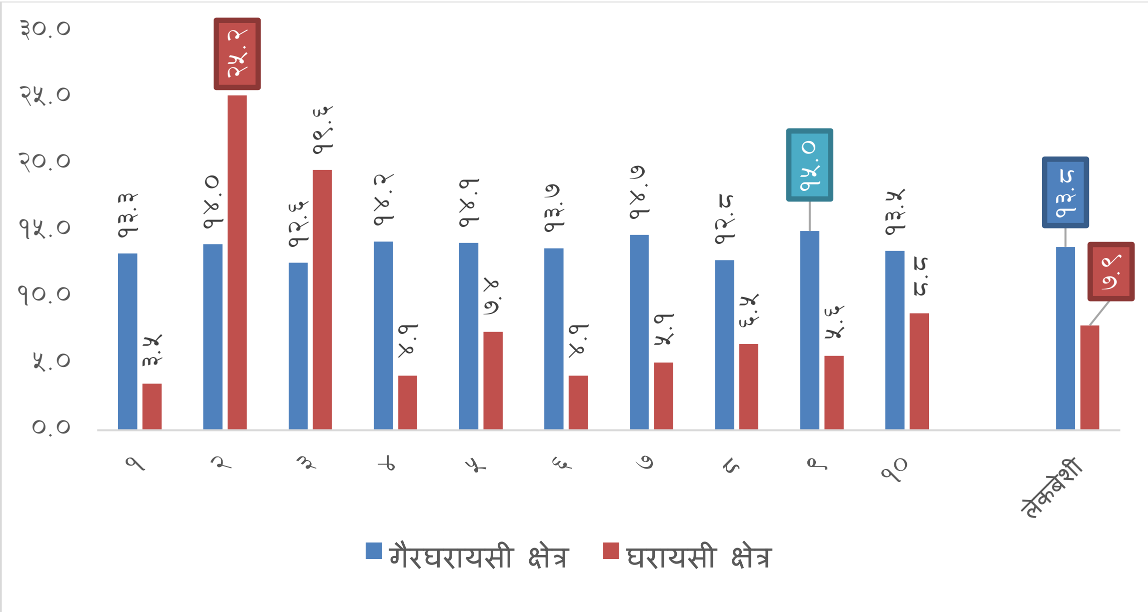

६.८ जन्मदर्ताको अवस्था

नेपालमा जन्मदर्तालाई बालबालिकाको संवैधानिक हक हो ।पछिल्लो जनगणनामा ५ वर्षमुनिका प्रत्येक बालबालिकाको जन्मदर्ता गरिएका छ वा छैन भन्ने प्रश्न सोधिएको थियो ।राज्यप्रदत्त कैयन् सुविधामा जन्मदर्ताको अत्यन्तै महत्व रहेको हुदा यो प्रश्न राखिएको थियो ।सरकारले विभिन्न नीति तथा कार्यक्रममार्फत जन्मदर्तालाई अभियानका रूपमा सञ्चालन गरिरहेको छ ।

लेकबेशी नगरपालिकामा ५ वर्ष वा सोभन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरूको समग्र जन्मदर्ताको अवस्था ७१.० प्रतिशत रहेको छ ।वडा तहमा तुलना गर्दा जन्मदर्ताको अधिकतम (८०.१%) उपलब्धि वडा नं. ५ र वडा नं. ७ ले हासिल गरेको देखिन्छ ।न्यून जन्मदर्ता भएका तीनओटा वडाहरू क्रमशः वडा नं. २ (५०.२%), वडा नं. ६ (६४.०%) र वडा नं. १० (६८.२%) रहेका छन् (तालिका ३३, चित्र २३) ।

नगरपालिकाको औसत जन्मदर्ता ७१.० प्रतिशतभन्दा कम वा बढी जन्मदर्ता स्थिति रहेका वडाहरूलाई खण्डीकृत रातो रङ्गको रेखाले सङ्केत गरिएको छ ।यसअनुसार वडा नं. १, २, ६, ९ र १० मा जन्मदर्ताको स्थिति समग्र नगरपालिकाभन्दा कम रहेको छ भने बाकी वडाहरूमा यो मान औसतभन्दा माथि रहेको छ ।

तालिका ३३: वडाअनुसार जन्मदर्ता भएका बालबालिकाको अवस्था

वडा नं.	५ वा सोभन्दा कम उमेरका बालबालिका	जम्मा		जन्मदर्ता गरेको प्रतिशत
		जन्मदर्ता गरेको	जन्मदर्ता नगरेको	
१	४८२	३३७	१४५	६९.९
२	२०३	१०२	१०१	५०.२
३	२४२	१९०	५२	७८.५
४	३१९	२३३	८६	७३.०
५	३४१	२७३	६८	८०.१
६	३२५	२०८	११७	६४.०
७	२८१	२२५	५६	८०.१
८	२६१	१९३	६८	७३.९
९	४०४	२७९	१२५	६९.१
१०	३८०	२५९	१२१	६८.२
लेकबेशी	३,२३८	२,२९९	९३९	**७१.०**

चित्र २३: वडाअनुसार जन्मदर्ताको अवस्था

९०
८०
७०
६०
५०
४०
३०
२०
१०
०
६९.९
५०.२
७८.५
७३.०
८०.१
६४.०
८०.१
७३.९
६९.१
६८.२
७१.०
१
२
३
४
५
६
७
८
९
१०
लोकबेशी

खण्ड ७: अपाङ्गता भएका व्यक्तिको स्थिति

७.१ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात

सामाजिक तथ्याङ्कलाई विभिन्न वर्गमा खण्डीकृत गर्ने सन्दर्भमा अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्या पनि महत्वपूर्ण मानिन्छ। समावेशी विकास र अवसरमा समान पहुँचका लागि जुनसुकै शारीरिक तथा मानसिक क्षमता भएका व्यक्तिहरुका लागि राज्यले नीति, योजना तथा कार्यक्रम अगाडि ल्याउने सिलसिलामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको जनसङ्ख्या अपरिहार्य हुन्छ । मूलतः प्राकृतिक वा मानवसिर्जित कारणले नै मानिसमा अपाङ्गता हुनसक्दछ। त्यसबाहेक जन्मजात अपाङ्गता पनि हुने गर्दछ। शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी, राज्य सञ्चालन, सामाजिक सुरक्षालगायतका क्षेत्रमा अपाङ्गता भएका जनसङ्ख्याको बेग्लै पहुँच र सहभागिता सुनिश्चितता गर्नका लागि अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्याको वडा तहसम्मको तथ्याङ्क आवश्यक पर्दछ।

लेकबेशी नगरपालिकामा कुल ३१,७१० जनसङ्ख्यामध्ये ९५४ जनामा अपाङ्गता रहेको छ । यो संख्या नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्याको ३.० प्रतिशत हुन आउँछ र यसैलाई यस नगरपालिकाको अपाङ्गता विद्यमानतादर मानिन्छ। वडागत रुपमा **अपाङ्गता विद्यमानतादर तुलना गर्दा सर्वाधिक (६.५%) वडा नं. २ मा देखिन्छ ।वडा नं. १० दोस्रोमा (४.२%) र तेस्रोमा (३.८%) वडा नं. ८ रहेको छ ।अपाङ्गता विद्यमानतादर सबैभन्दा न्यून (१.७%) वडा नं. ३ मा रहेको छ** (तालिका ३४)।

यहाँ पुरूष र महिलाको अपाङ्गताको आँकडामा भिन्नता रहेको तथ्य विचारणीय छ। कुल जनसङ्ख्यामा ५६.० प्रतिशत पुरूषमा अपाङ्गता रहेको छ भने ४४.० प्रतिशत महिलामा यो मान प्रतिशत रहेको छ। पुरूषमा अपाङ्गता विद्यमानतादर महिलाको भन्दा ०.६ प्रतिशत विन्दुले बढी देखिएको छ। (तालिका ३५)। व्यक्तिमा अपाङ्गताको प्रकार, गहनता र असर फरक फरक हुन्छ।

तालिका ३४: अपाङ्गताको जनसङ्ख्या र विद्यमानता दर

लिङ्ग	अपाङ्गता भएका व्यक्ति	अपाङ्गता नभएका व्यक्ति	अपाङ्ता नखुलेका	जम्मा	**अपाङ्गताको विद्यमानता दर**	अपाङ्गता भएकामध्ये लैङ्गिक हिस्सा प्रतिशत
पुरुष	५३४	१४,४१८	१	१४,९५३	३.६	५६.०
महिला	४२०	१६,४१३	३	१६,८३६	२.५	४४.०
जम्मा	९५४	३०,८३१	४	३१,७८९	३.०	१००.०

तालिका ३५: अपाङ्गतासम्बन्धी वडागत विवरण

वडा	जम्मा जनसङ्ख्या	अपाङ्गता नभएका	जम्मा अपाङ्गता भएका व्यक्ति	अपाङ्गता विद्यमानतादर
१	४३८३	४२५५	१२८	२.९
२	२०३७	१९०३	१३३	६.५
३	२३५६	२३१५	४१	१.७
४	३२६६	३२०१	६५	२.०
५	३३८४	३३१९	६५	१.९
६	३५३१	३४३०	१०१	२.९
७	२८१५	२७६०	५२	१.८
८	२२१४	२१३०	८४	३.८
९	३९७४	३८४८	१२६	३.२
१०	३७५०	३५९१	१५९	४.२
लेकबेशी	३१७१०	३०७५२	९५४	३.०

राज्यले अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्याको लागि विशेष हक र सामाजिक सुरक्षाको नीति लिएको छ र तदनुरुप कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ ।अपाङ्गतासम्बन्धी स्थानीय नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन गर्नका लागि यसप्रकारको खण्डीकृत तथ्याङ्क अपरिहार्य मानिन्छ ।नेपालमा अपाङ्गतासम्बन्धी तथ्याङ्कको सबैभन्दा ठूलो प्राथमिक स्रोत जनगणना नै हो ।

वडाअनुसार अपाङ्गता विद्यमानतादर तुलना गर्दा सबैभन्दा उच्च (६.५% विद्यमानतादर वडा नं. २ मा रहेको देखिन्छ भने सबैभन्दा न्यून (१.७% वडा नं. ३ मा रहेको छ (चित्र २४)।

चित्र २४: वडाअनुसार अपाङ्गता विद्यमानतादर

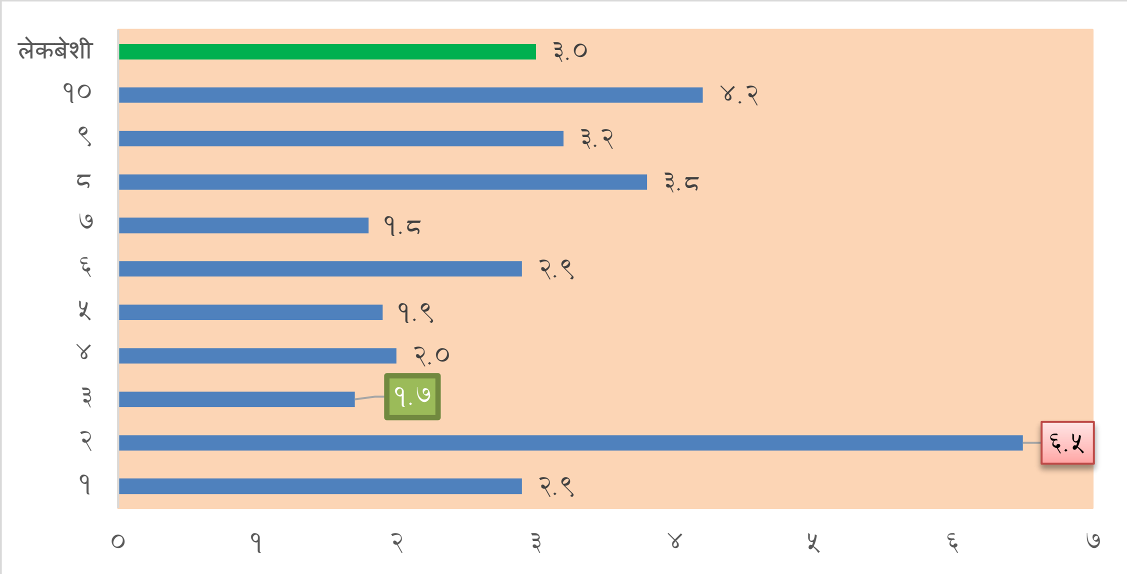

७.२ अपाङ्गताको प्रकारसम्बन्धी विवरण

गत बाह्रौ राष्ट्रिय जनगणनामा अपाङ्गताको प्रकारलाई यसअघिका जनगणनामाभैं विभिन्न १२ ओटा वर्गमा विभाजन गरी त्यसैअनुरुप तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको थियो ।अपाङ्गताको प्रकारमध्ये यस नगरपालिकामा सबैभन्दा धेरै (४०.६%) शारीरिक अपाङ्गता रहेको छ ।दोस्रो र तेस्रोमा क्रमशः न्यून दृष्टियुक्त (११.७%) र सुस्तश्रवण (१०.८%) रहेका छन् ।अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्यामध्ये बहिरोपन हुनेको अनुपात ६.१ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।कतिपय मानिसमा बहुअपाङ्गता रहेको हुन्छ ।यस नगरपालिकामा बहुअपाङ्गता हुने जनसङ्ख्या ८.६ प्रतिशत रहेको छ ।

खास प्रकारको अपाङ्गता विद्यमानतादर पुरुष र महिलामा भिन्न हुनु स्वाभाविकै हो ।उदाहरणका लागि शारीरिक अपाङ्गताको दर पुरुषका हकमा ४२.५ प्रतिशत छ भने यो महिलामा ४.४ प्रतिशत विन्दुले कम अर्थात् ३८.१ प्रतिशत मात्र छ ।बहिरोपनको विद्यमानतादर पुरुष र महिला दुवैमा ६ प्रतिशतको हाराहारी रहेको छ ।न्यून दृष्टियुक्त अपाङ्गता पुरुषतर्फ १०.५ प्रतिशत छ भने महिलातर्फ १३.३ प्रतिशत रहेको छ ।वर्तमान समयमा अटिजम्प्रभावित जनसङ्ख्या क्रमशः बढिरहेको देखिएको छ ।यस नगरपालिकामा अटिजम् विद्यमानतादर ०.५ रहेको छ जसमध्ये पुरुषतर्फको मान ०.७ र महिलातर्फ ०.२ प्रतिशत छ ।यसबाट अटिजम्ले महिलाको तुलनामा पुरुषलाई बढी प्रभावित गरेको देखिन्छ ।त्यसै गरी अनुवंशीय रक्तस्रावबाट केवल पुरुषहरू मात्र प्रभावित भएको देखिन्छ ।(तालिका ३६, चित्र २५) ।

तालिका ३६: अपाङ्गताको प्रकारअनुसारको जनसङ्ख्या वितरण

अपाङ्गताको अवस्था	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	९५४	१००	५३४	१००	४२०	१००
शारीरिक अपाङ्गता	३८७	४०.६	२२७	४२.५	१६०	३८.१

अपाङ्गताको अवस्था	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
न्यून दृष्टियुक्त	११२	११.७	५६	१०.५	५६	१३.३
पूर्ण दृष्टिविहीन	४०	४.२	१९	३.६	२१	५.०
बहिरोपन	८७	९.१	४९	९.२	३८	९.०
सुस्तश्रवण	१०३	१०.८	५६	१०.५	४७	११.२
श्रवण दृष्टिविहीन	१३	१.४	९	१.७	४	१.०
स्वर र बोलाइ	६६	६.९	३५	६.६	३१	७.४
मानसिक वा मनोसामाजिक	३६	३.८	१६	३.०	२०	४.८
बौद्धिक अपाङ्गता	१७	१.८	९	१.७	८	१.९
अनुवंशीय रक्तश्राव (हेमोफेलिया)	३	०.३	३	०.६	०	०.०
अटिजम्	५	०.५	४	०.७	१	०.२
बहुअपाङ्गता	८५	८.९	५१	९.६	३४	८.१

चित्र २५: अपाङ्गताको प्रकारअनुसारको जनसङ्ख्या (% मा)

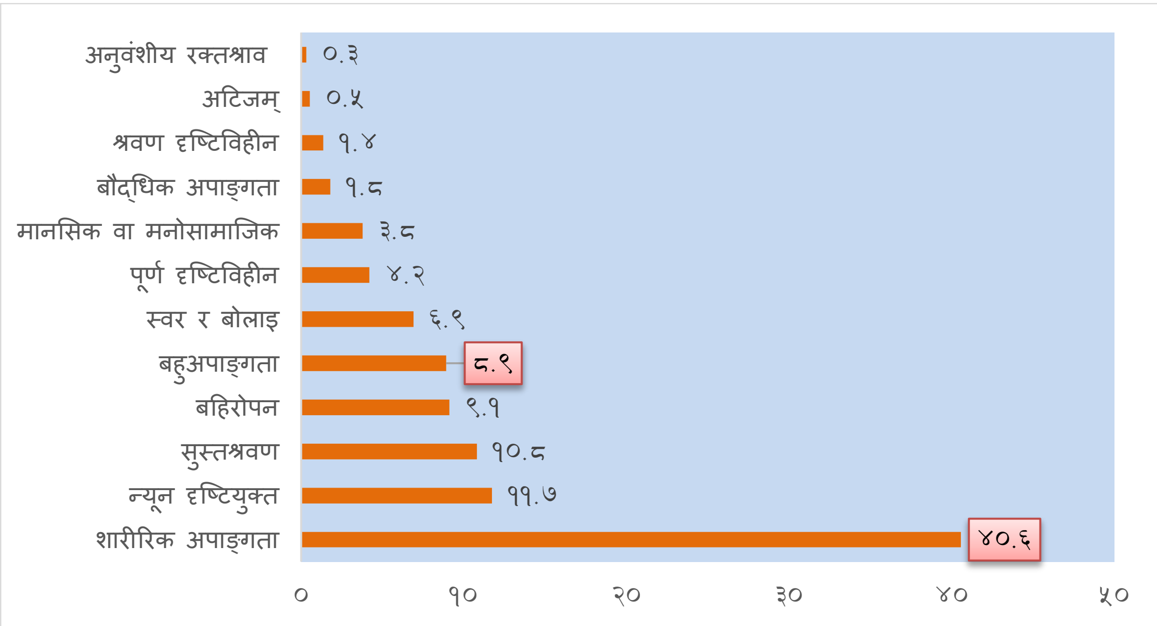

७.३ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको साक्षरतादर

अपाङ्गताले कुनै पनि मानिसको दैनिकीलाई असर पार्दछ ।अपाङ्गताको प्रकारअनुसार यस्ता असरको गहनता फरक फरक हुने गर्दछ ।कुनै व्यक्तिमा अपाङ्गता छ भने उसको कार्यक्षमतामा अपाङ्गताको कारण सीमितता पैदा हुन्छ फलस्वरूप सामान्य मानिसको जस्तो प्रभावकारी कार्यसम्पादन नहुने वा गर्न नसक्ने स्थिति पैदा हुन्छ ।हाम्रो जस्तो विकासका पूर्वाधार कमजोर, अपर्याप्त र अपाङ्गमैत्री विरलै हुने देशमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको साक्षरता पनि स्वाभाविक रूपमा प्रभावित हुन्छ ।

लेकबेशी नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको समग्र साक्षरतादर ५५.७ प्रतिशत रहेको छ ।वडास्तरमा हेर्दा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको उच्चतम (६७.६%) साक्षरतादर वडा नं. १० मा रहेको छ भने न्यूनतम (३४.२%) साक्षरतादर वडा नं. ८ मा रहेको छ ।

चित्र २६: अपाङ्गता भएका व्यक्तिको साक्षरतादर

७.४ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आर्थिक काममा संलग्नताको अवस्था (१० वर्ष वा सोभन्दा माथिका)

अघिल्लो खण्डमा उल्लेख गरिसकिएको छ कि अपाङ्गताका कारण कुनै व्यक्तिको कार्यक्षमतामा असर पर्न सक्छ ।अपाङ्गतामैत्री वातावरण भएन भने उनीहरू विकासका अवसर, सहभागिता र लाभहरूबाट वञ्चित हुने वा सीमित मात्रामा मात्र लाभान्वित हुने सम्भावना रहन्छ ।दिगो विकास लक्ष्यले कोही पनि पछाडि नछुटून् भन्ने जुन नारा अगाडि सारेको छ त्यो अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि समेत लागु हुन्छ ।

लेकबेशी नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको घरायसी क्षेत्रको आर्थिक काममा संलग्नता ३६.४ प्रतिशत रहेको छ भने गैरघरायसी क्षेत्रमा उनीहरूको संलग्नतादर १५.७ प्रतिशत रहेको छ ।दुवै क्षेत्रमा उनीहरूको समग्र संलग्नतादर ५२.१ प्रतिशत रहेको छ ।वडास्तरमा हेर्दा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आर्थिक काममा समग्र संलग्नतादर सर्वाधिक (७२.२%) वडा नं. ८ मा देखिन्छ भने सबैभन्दा कम (३१.९ %) वडा नं. १ मा रहेको छ (तालिका ३७) ।

तालिका ३७ : वडाअनुसार अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आर्थिक काममा संलग्नताको अवस्था

वडा	गैर घरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	काम नगरेका	जम्मा	गैर घरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	जम्मा
१	२४	१४	८१	११९	२०.२	११.८	३१.९
२	१५	४९	५८	१२२	१२.३	४०.२	५२.५
३	७	१२	१८	३७	१८.९	३२.४	५१.४
४	६	२३	३१	६०	१०.०	३८.३	४८.३
५	९	२६	२४	५९	१५.३	४४.१	५९.३
६	१४	३६	४६	१००	१४.०	३६.०	५०.०
७	८	१७	२०	४५	१७.८	३७.८	५५.६
८	९	४८	२२	७९	११.४	६०.८	७२.२
९	२१	४१	५५	११७	१७.९	३५.०	५३.०
१०	२१	४४	४९	११४	१८.४	३८.६	५७.०
लेकबेंसी	१३४	३१०	४०४	८५२	१५.७	३६.४	५२.१

खण्ड ८ः जनसङ्ख्याको शैक्षिक स्थिति

८.१ साक्षरतादर (५ वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेरका)

साक्षर जनसङ्ख्या कुनै पनि देश, सरकार र समाजको लागि महत्वपूर्ण जनशक्ति मानिन्छ ।उच्चतम साक्षरतादर त्यस्तो सूचक हो जसले कुनै पनि देशको शैक्षिक विकासको अवस्थालाई प्रतिविम्बित गर्दछ ।साक्षर जनसङ्ख्याले विकास प्रयास र विकासका विभिन्न आयामलाई सहजीकरण र निर्देशित गर्ने हुनाले नीतिनिर्माता, योजनाविद् र निर्णयकर्ताका लागि यसले अत्यन्त महत्वपूर्ण तथ्याङ्क उपलब्ध गराउँदछ ।साक्षरतादरलाई पनि पुरुष, महिला, हिमाल, पहाड, तराई, ग्रामीण–सहरी, सम्पन्नताको पञ्चम वर्गीकरण र वडा तहमा वर्गीकरण गरेर विश्लेषण गर्दा तथ्याङ्कमा फरक फरक अवस्था र प्रवृत्ति देखिने भएकोले यहाँ त्यसैअनुसार सङ्क्षेपमा चर्चा गरिएको छ ।

जनगणनामा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासको अनुशरण गर्दै वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यालाई साक्षरतासम्बन्धी प्रश्न सोधिएको थियो ।यस उमेर समूहका प्रत्येक व्यक्तिले यदि पढ्न र लेख्न दुवै जानेको भए साक्षर भएको मानी साक्षर जनसङ्ख्याभित्र समावेश गरिएको छ ।विगतको तुलनामा साक्षर जनसङ्ख्या बढ्नु स्वाभाविक हो तर एक जनगणनादेखि अर्को जनगणनासम्म साक्षरतादर कति प्रतिशतले बढ्यो भन्ने प्रश्नले राज्यको शैक्षिक नीति र लगानीको मूल्याङ्कन गर्न सहज हुनेछ ।यस नगरपालिकामा वि.सं. २०६८ को साक्षरतादर ७६.१ प्रतिशत रहेको थियो जसमा पुरुष साक्षरतादर ८४.१ प्रतिशत रहेको थियो भने महिलातर्फ यो मान ६९.२ प्रतिशत मात्र थियो ।एक दशकपछि अर्थात् वि.सं. २०७८ मा यस नगरपालिकामा समग्र (पुरुष र महिला) साक्षरतादर ८२.२ प्रतिशत पुगेको छ जुन अघिल्लोको तुलनामा ६.१ प्रतिशत विन्दुले बढी हो ।यस अवधिमा पुरुष साक्षरतादरमा ५.१ प्रतिशत विन्दुले वृद्धि भई ८९.२ प्रतिशत पुगेको छ भने महिला साक्षरतादरमा पुरुषको तुलनामा उल्लेखनीय रूपले वृद्धि भई एक दशक अवधिमा ६.६ प्रतिशत विन्दुले माथि अर्थात् ७६.२ प्रतिशत पुगेको छ (चित्र २७) ।

चित्र २७ : नगरपालिकाको २०६८ र २०७८ को साक्षरतादर (% मा)

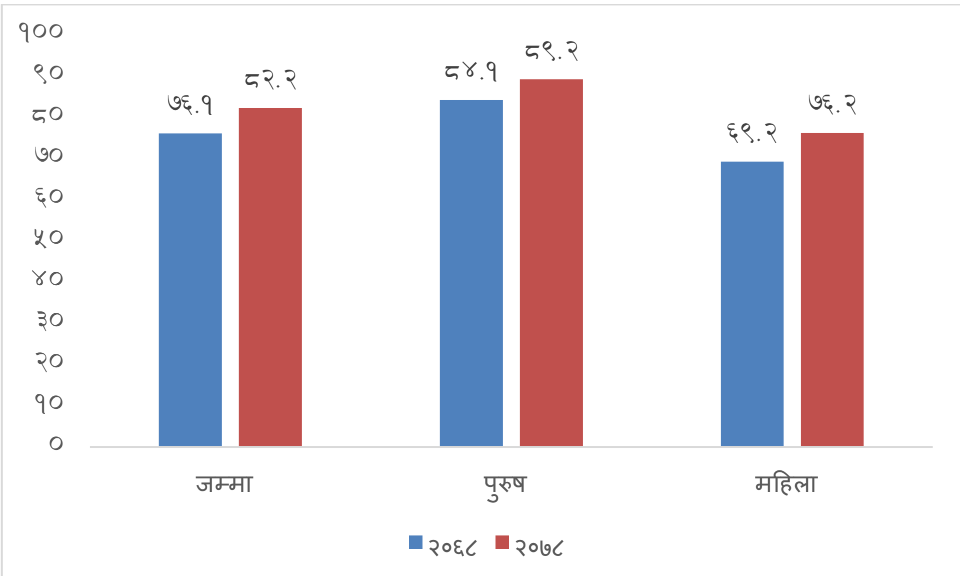

८.२ वडाअनुसार साक्षरतादर

वडाअनुसारको साक्षरतासम्बन्धी तथ्याङ्क वडास्तरका जनप्रतिनिधिसहित सबै सरोकारवालाको लागि विशेष रुचिको विषय रहँदै आएको छ ।यस नगरपालिकाका १० ओटा वडामध्ये सबैभन्दा उच्च साक्षरतादर भएका पाँचओटा वडाहरू क्रमशः २ (८७.४ %), १ (८४.२%), ४ (८३.%), ७ (८३.%) र ६ (८२.८%) रहेका छन् ।त्यसैगरी साक्षरतादर न्यून रहेका तीनओटा वडाहरू क्रमशः ८ (७६.४ %), ६ (८०.३%) र १० (८१.३%) रहेका छन् ।समग्र नगरपालिकाको औसत साक्षरतादर (८२.२%) भन्दा कम साक्षरतादर

भएका चारओटा वडाहरू (५, ६, ८ र १०) रहेका छन् ।बाँकी वडाहरूको साक्षरतादर नगरपालिकाको औसत साक्षरतादरभन्दा उच्च रहेको देखिन्छ ।चित्रमा रातो खण्डित रेखाले यस अवस्थालाई प्रतिविम्बित गरिएको छ ।वडास्तरमा साक्षरतादरमा उल्लेखनीय भिन्नताका पछाडि विभिन्न कारणहरू विद्यमान रहेका हुनसक्दछन् ।घरपरिवारको आर्थिक अवस्था, बुढ्यौली उमेरको ठूलो जनसाङ्ख्यिक हिस्सा, सामाजिक विश्वास, पेसा, व्यवसाय, विद्यालयको उपलब्धता, बसाइसराइ, राज्य र स्थानीय तहको लगानी आदिले यसमा भूमिका खेलेको हुनसक्दछ ।यसमा अन्तरनिहीत पृष्ठभूमि र कारण थप अध्ययन र अनुसन्धानको लागि राम्रो विषय हुनसक्दछ (तालिका ३८, चित्र २८) ।

तालिका ३८: नगरपालिकाका वडाअनुसार साक्षरतादर

वडा	५ वर्ष माथिको जनसङ्ख्या	पढ्न लेख्न दुवै जानेको	पढ्न मात्र जानेको	पढ्न लेख्न नजानेको	नखुलेको	साक्षरता दर
लेकबेंसी नगरपालिका						
जम्मा	२८९९३	२३८३४	२२०	४९००	३९	८२.२१
पुरुष	१३४६७	१२०१०	७७	१३६३	१७	८९.१८
महिला	१५५२६	११८२४	१४३	३५३७	२२	७६.१६
वडा नं. १						
जम्मा	३९७६	३३४७	१७	६१०	२	८४.१८
पुरुष	१७७३	१५९४	६	१७२	१	८९.९०
महिला	२२०३	१७५३	११	४३८	१	७९.५७
वडा नं. २						
जम्मा	१८६७	१६३२	१४	२२१	०	८७.४१
पुरुष	९०२	८४५	३	५४	०	९३.६८
महिला	९६५	७८७	११	१६७	०	८१.५५
वडा नं. ३						
जम्मा	२१५६	१७७३	११	३७२	०	८२.२४
पुरुष	९२३	८२२	४	९७	०	८९.०६
महिला	१२३३	९५१	७	२७५	०	७७.१३
वडा नं. ४						
जम्मा	२९९४	२५००	१	४९३	०	८३.५०
पुरुष	१४२०	१२७९	१	१४०	०	९०.०७
महिला	१५७४	१२२१	०	३५३	०	७७.५७
वडा नं. ५						
जम्मा	३०८७	२४८१	२८	५७८	०	८०.३७
पुरुष	१५९४	१३९९	१२	१८३	०	८७.७७
महिला	१४९३	१०८२	१६	३९५	०	७२.४७
वडा नं. ६						
जम्मा	३२५८	२६१५	६२	५५१	३०	८०.२६
पुरुष	१४४५	१२५६	११	१६५	१३	८६.९२
महिला	१८१३	१३५९	५१	३८६	१७	७४.९६
वडा नं. ७						

वडा	५ वर्ष माथिको जनसङ्ख्या	पढ्न लेख्न दुवै जानेको	पढ्न मात्र जानेको	पढ्न लेख्न नजानेको	नखुलेको	साक्षरता दर
जम्मा	२५८८	२१६०	६	४१५	७	८३.४६
पुरुष	११८७	१०९३	२	८९	३	९२.०८
महिला	१४०१	१०६७	४	३२६	४	७६.१६
वडा नं. ८						
जम्मा	२००१	१५२९	१०	४६२	०	७६. ४१
पुरुष	८८५	७४८	२	१३५	०	८४.५२
महिला	१११६	७८१	८	३२७	०	६९.९८
वडा नं. ९						
जम्मा	३६२९	३००३	३६	५९०	०	८२.७५
पुरुष	१६८४	१५१६	१७	१५१	०	९०.०२
महिला	१९४५	१४८७	१९	४३९	०	७६. ४५
वडा नं. १०						
जम्मा	३४३७	२७९४	३५	६०८	०	८१.२९
पुरुष	१६५४	१४५८	१९	१७७	०	८८.१५
महिला	१७८३	१३३६	१६	४३१	०	७४.९३

चित्र २८ : वडाअनुसार साक्षरतादर (% मा)

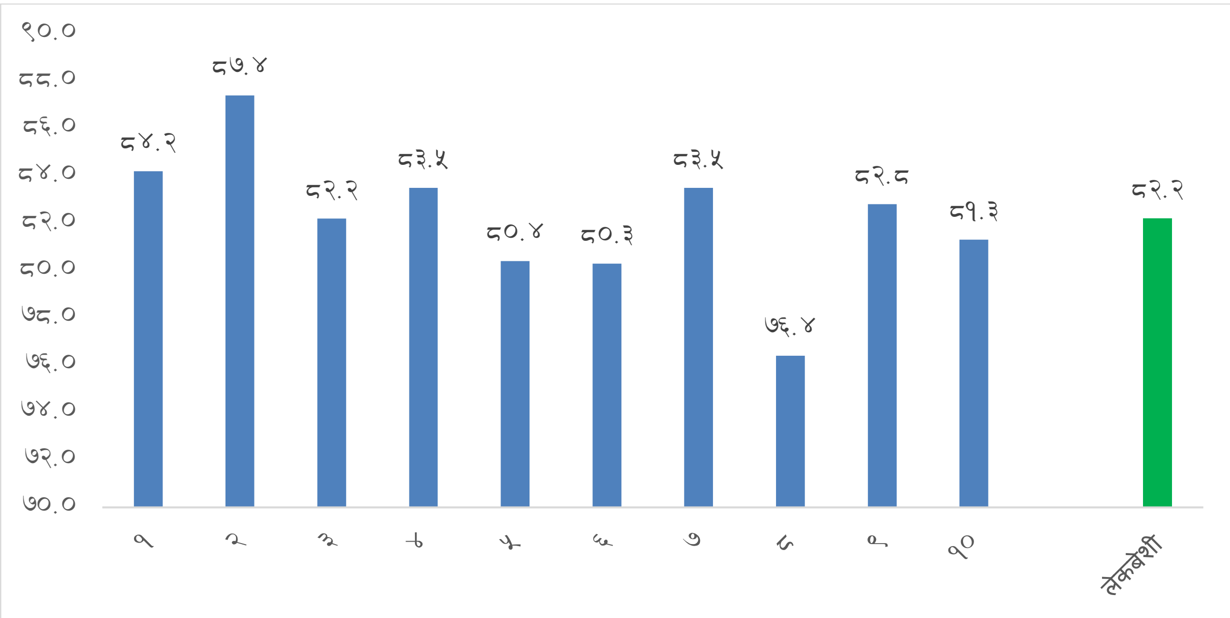

नक्सा ३: वडाअनुसारको साक्षरतादर

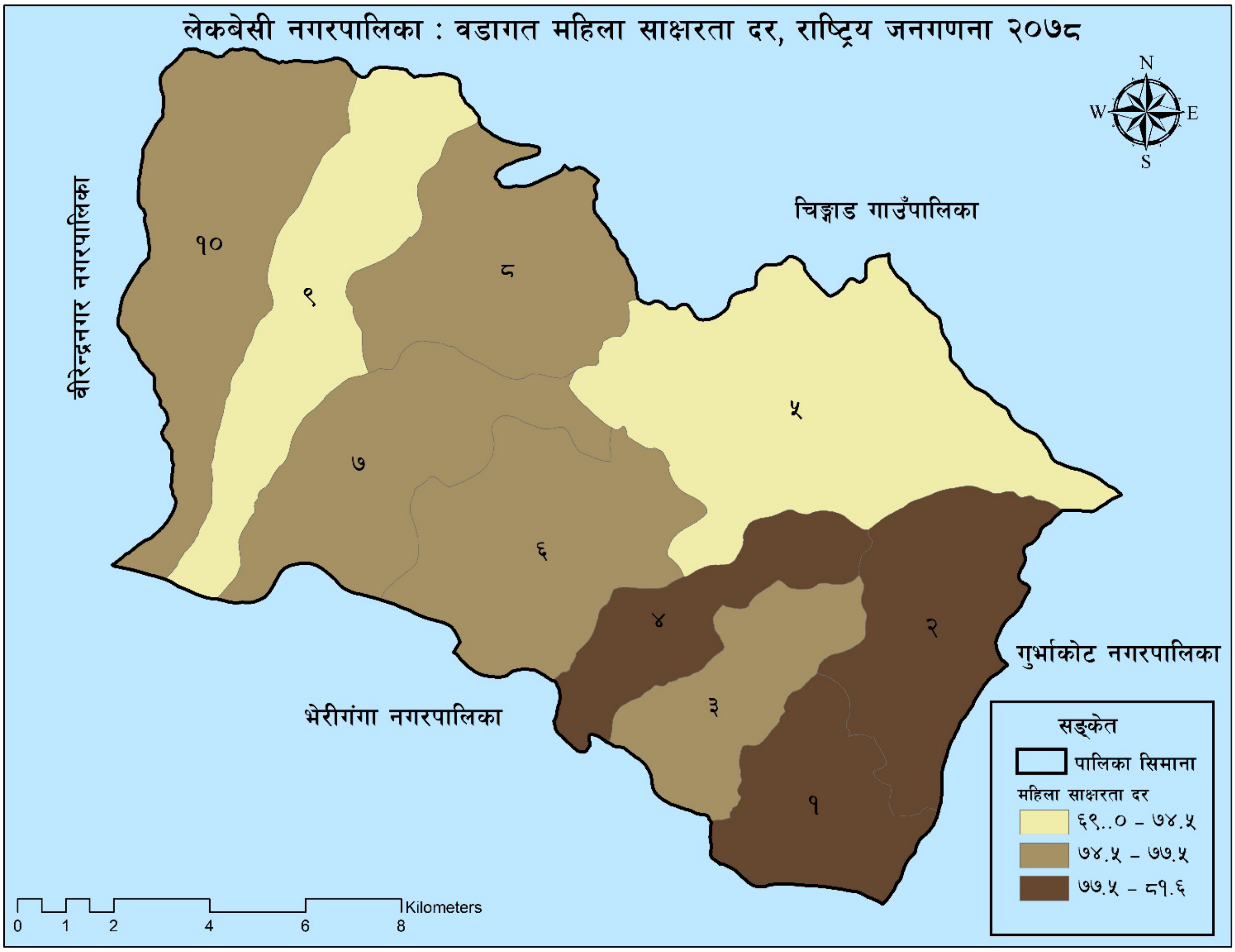

८.३ साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तहसम्बन्धी विवरण

साक्षर जनसङ्ख्यालाई उनीहरूले उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तहअनुसार विश्लेषण गर्न जरुरी हुन्छ ।नेपाल सरकारले प्राथमिक शिक्षा अनिवार्य गरेको छ भने माध्यमिक तहसम्मको शिक्षालाई निःशुल्क घोषणा गरेको छ ।सबै व्यक्तिलाई विभिन्न परिस्थिति र व्यक्तिगत कारणले उच्च शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर नमिल्न सक्छ ।देशका लागि सबै प्रकारको शैक्षिक जनशक्ति आवश्यक पर्दछ ।तथापि, राज्यका लागि उच्च शिक्षित जनसङ्ख्या नै बढी ग्राह्य र महत्वपूर्ण हुनसक्दछ ।

जनगणनामा साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तहलाई पूर्वप्राथमिकदेखि स्नातकोत्तर वा सोसरहसम्म समूहीकृत गरिएको छ । कुल साक्षर जनसङ्ख्या २४०१२ मध्ये सर्वाधिक ३३.५ प्रतिशतले प्राथमिक तह (कक्षा १ देखि सम्म) पूरा गरेको देखिन्छ भने २.६ प्रतिशत जनसङ्ख्याले निम्नमाध्यमिक तह (कक्षा ६ देखि ८ सम्म) उत्तीर्ण गरेको देखिन्छ ।तेस्रो ठुलो (१७.७%) समूहले माध्यमिक तह पूरा गरेको देखिन्छ ।एस.एल.सी. (हाल एस.ई.ई.) र दश जोड दुई उत्तीर्ण हुनुलाई अझै पनि निकै महत्वका साथ हेर्ने गरिएको देखिन्छ ।कुल ६.७ प्रतिशतले एस.एल.सी. वा सोसरह उत्तीर्ण गरेका छन् भने पाँच वर्ष वा सोभन्दा माथिको ७.१ प्रतिशत जनसङ्ख्याले प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण गरेका छन् ।

स्नातक उत्तीर्ण गर्नेको अनुपात १.७ प्रतिशत मात्र रहेको छ भने स्नातकोत्तर वा सोसरह उत्तीर्ण गर्ने जनसंख्या ०.७ प्रतिशत मात्र रहेको छ ।प्रत्येक तह उत्तीर्ण गर्ने पुरुष र महिलाको अनुपातमा कतै सामान्य भिन्नता छ भने कतै उल्लेखनीय भिन्नता रहेको देखिन्छ ।उदाहरणका लागि स्नातकोत्तर गर्ने पुरुषको अनुपात ०.९ प्रतिशत छ भने यो तह पूरा गर्ने महिलाको अनुपात केवल ०.५ प्रतिशत रहेको छ ।तर, प्रमाणपत्र तह वा सोसरह पूरा गर्ने पुरुषभन्दा महिलाको अनुपात १.६ प्रतिशत विन्दुले बढी अर्थात् ७.९ प्रतिशत रहेको देखिन्छ (तालिका ३९, चित्र २९) ।

तालिका ३९ : साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह

उत्तीर्ण गरेको तह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	२४०१२	१००.०	१२०४७	१००.०	११९६५	१००.०
पूर्व प्राथमिक तह	७५४	३.१	३८५	३.२	३६९	३.१
प्राथमिक तह (१-५)	८०५१	३३.५	४२१७	३५.०	३८३४	३२.०
निम्न माध्यमिक तह (६-८)	६१५१	२५.६	३१०८	२५.८	३०४३	२५.४
माध्यमिक तह (९-१०)	४२५६	१७.७	२१७०	१८.०	२०८६	१७.४
एस.एल.सी. वा सोसरह	१६०७	६.७	८३०	६.९	७७७	६.५
प्रमाणपत्र वा सोसरह	१७०४	७.१	७६३	६.३	९४१	७.९
स्नातक वा सोसरह	४०५	१.७	१९८	१.६	२०७	१.७
स्नातकोत्तर वा सोसरह	१७०	०.७	११४	०.९	५६	०.५
अन्य	१	०.०	१	०.०	०	०.०
तह नभएको/तह नखुलेको	६५८	२.७	१६५	१.४	४९३	४.१
उल्लेख नभएको	२५५	१.१	९६	०.८	१५९	१.३

चित्र २९ : नगरपालिकाका साक्षर पुरुष तथा महिलाले उत्तीर्ण गरेको तह (% मा)

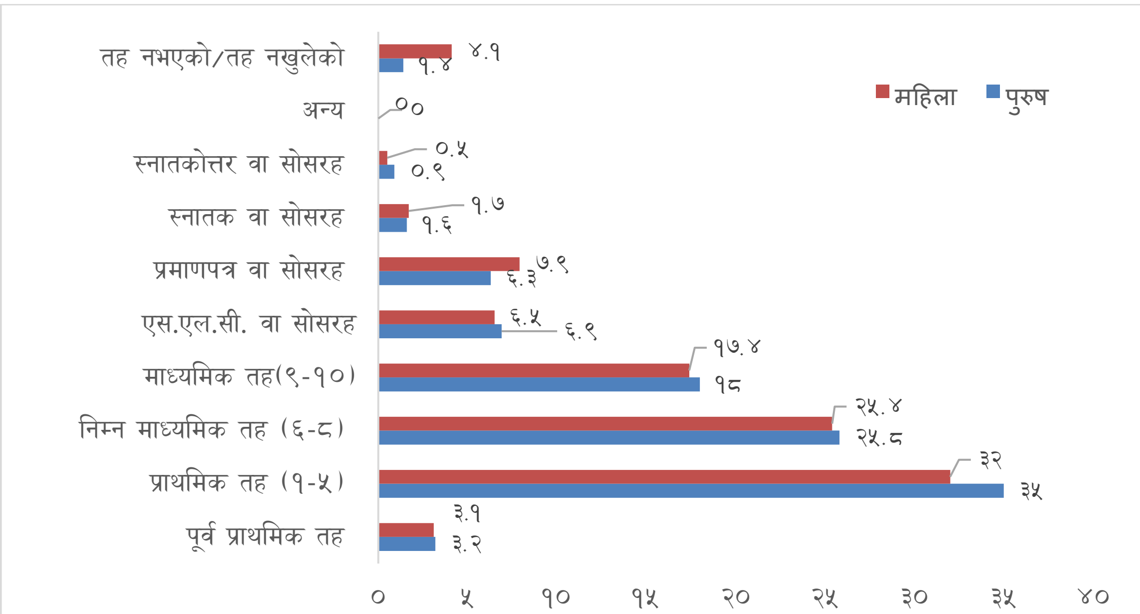

८.४ पाँच वर्षदेखि २५ वर्षसम्मका हाल स्कुल गइरहेका वा विगतमा स्कुल गएको जनसङ्ख्याको विवरण

नीतिनिर्माता र योजनाविद्का लागि ५–२५ वर्ष उमेरका व्यक्तिमध्ये कति जना हाल विद्यालय गइरहेका छन् र कति जनसङ्ख्या विगतमा विद्यालय जाने गरेको भए पनि हाल विद्यालय जान छोडिसकेका छन् भन्ने तथ्याङ्क महत्वपूर्ण रहिआएको छ ।त्यसैगरी कहिल्यै पनि विद्यालय नगएको त्यस उमेरको जनसङ्ख्यालाई पनि राज्यको शैक्षिक नीतिको समयसापेक्ष मूल्याङ्कनका लागि आधार तथ्याङ्कका रूपमा लिइन्छ ।राज्यले प्राथमिक तहसम्मको शिक्षालाई अनिवार्य गर्ने नीति लिएको भए तापनि कैयन् विद्यार्थीले प्राथमिक तह नै पूरा नगरी विद्यालय छाड्ने प्रवृत्ति अझै पनि देखिएको छ भने निशुल्क गर्ने नीति लिइएको माध्यमिक तहमा पनि लाखौं बालबालिका अध्ययनविमुख भएको अवस्था तथ्याङ्कबाट देखिन आएको छ ।

यस नगरपालिकाको पाच वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल ११०६४ (१०० %) जनसङ्ख्यामध्ये ७१.८ प्रतिशत हाल (गणनाको समयमा) विद्यालय गइरहेको देखिन्छ भने २६.६ प्रतिशत विगतमा विद्यालय जाने गरेको तर गणनाको समयमा विद्यालय नजाने गरेको देखिन्छ ।त्यसैगरी कहिल्यै पनि विद्यालय वा कलेज नगएको जनसङ्ख्याको अनुपात १.५ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ४०) ।

तालिका ४० : पाच वर्षदेखि २५ वर्षसम्मका हाल स्कुल गइरहेका वा विगतमा स्कुल गएको जनसङ्ख्याको विवरण

क्षेत्र	जम्मा	हाल स्कूल गइरहेका	विगतमा स्कूल गएका	कहिल्यै स्कुल नगएका	नखुलेको
लेकबेंसी					
जम्मा	११०९४	७१.८	२६.६	१.५	०.२
पुरुष	५४६८	७४.६	२३.८	१.५	०.२
महिला	५६२६	६९.०	२९.४	१.४	०.२
वडा १					
जम्मा	१४७७	७३.६	२४.४	१.८	०.२
पुरुष	६९३	७८.६	१९.८	१.४	०.१
महिला	७८४	६९.१	२८.६	२.०	०.३
वडा २					
जम्मा	६६५	६८.९	३०.७	०.५	०.०
पुरुष	३३९	६९.९	२९.५	०.६	०.०
महिला	३२६	६७.८	३१.९	०.३	०.०
वडा ३					
जम्मा	८५९	८१.३	१८.२	०.६	०.०
पुरुष	४२०	८५.५	१३.८	०.७	०.०
महिला	४३९	७७.२	२२.३	०.५	०.०
वडा ४					
जम्मा	१००६	७७.१	२२.१	०.८	०.०
पुरुष	५२२	७७.२	२२.०	०.८	०.०
महिला	४८४	७७.१	२२.१	०.८	०.०
वडा ५					
जम्मा	११७२	६७.६	३०.३	२.१	०.०
पुरुष	६१९	७०.३	२७.५	२.३	०.०
महिला	५५३	६४.६	३३.५	२.०	०.०
वडा ६					

क्षेत्र	जम्मा	हाल स्कूल गइरहेका	विगतमा स्कूल गएका	कहिल्यै स्कुल नगएका	नखुलेको
जम्मा	१३०७	७२.८	२४.६	१.८	०.८
पुरुष	६०८	७८.०	१९.६	१.६	०.८
महिला	६९९	६८.२	२८.९	२.०	०.९
वडा ७					
जम्मा	१०७६	७१.३	२६.६	१.७	०.५
पुरुष	५१८	७३.२	२५.१	१.२	०.६
महिला	५५८	६९.५	२८.०	२.२	०.४
वडा ८					
जम्मा	८१४	६७.०	३०.१	२.९	०.०
पुरुष	३७२	७०.४	२६.१	३.५	०.०
महिला	४४२	६४.०	३३.५	२.५	०.०
वडा ९					
जम्मा	१३४१	६९.१	३०.०	०.९	०.०
पुरुष	६७१	७३.५	२५.५	१.०	०.०
महिला	६७०	६४.८	३४.५	०.७	०.०
वडा १०					
जम्मा	१३७७	६९.६	२९.१	१.२	०.१
पुरुष	७०६	६९.७	२८.६	१.६	०.१
महिला	६७१	६९.६	२९.७	०.७	०.०

८.५ अध्ययन गरेको विषयक्षेत्र

साक्षर जनसङ्ख्याले कुन कुन विषयमा उच्च शिक्षा अध्ययन गरिरहेको छ भन्ने सवाल अत्यन्त महत्वपूर्ण छ ।सन्तुलित विकासको लागि राज्यलाई विविध विषयको जनशक्ति आवश्यक पर्दछ ।देशको युवा शक्ति के कस्तो विषयको अध्ययनमा आकर्षित छ भन्ने चित्र उनीहरूले अध्ययन गरेको विषयबाट ज्ञात हुन्छ ।उच्च शिक्षा प्राप्त गर्ने जनशक्तिले के कस्ता प्राविधिक विषय र गैरप्राविधिक विषय अध्ययन गरिरहेको वा गरेको छ र राज्यको विकास अभियानमा भावी दिनमा माग हुने विषयविशिष्ट जनशक्तिको आपूर्ति कस्तो हुनेछ भनेर यस तथ्याङ्कबाट स्पष्ट हुन सकिन्छ ।

कुनै पनि स्थानीय तहमा अक्सर बसोबास भएका व्यक्ति (विद्यार्थी) हरूले अध्ययन गरेको विषयले त्यस स्थानीय तहको शैक्षिक अवस्था, प्राथमिकता र जनशक्ति आपूर्तिको सम्भावनालाई इङ्गित गर्दछ ।लेकबेशी नगरपालिकामा १० जोड दुई वा सोभन्दा माथि अध्ययन गरेका व्यक्तिको तथ्याङ्क हेर्दा समग्र (पुरुष तथा महिला) मा ४७.७ प्रतिशत जनसङ्ख्याले व्यवस्थापन अध्ययन गरेको देखिन्छ ।दोस्रोमा शिक्षा (२२.७%) र तेस्रोमा मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र (११.६%) रहेको छ ।विज्ञान तथा प्रविधितर्फ ६.८ प्रतिशत शिक्षित जनसङ्ख्या छ भने स्वास्थ्य/चिकित्साशास्त्रमा ३.४ प्रतिशतले उच्च शिक्षा अध्ययन गरेको देखिन्छ । इन्जिनियरिङ अध्ययन गरेको जनसङ्ख्या १.६ प्रतिशत छ ।कृषि तथा वन, पशुविज्ञान, सूचना प्रविधिजस्ता प्राविधिक विषय अध्ययन गर्नेहरू निकै कम देखिएका छन् (तालिका ३७, चित्र २६) ।

उच्च शिक्षामा विषयक्षेत्र चयनको प्रवृत्ति पुरुष महिलामा भिन्न रहेको अवस्था तथ्याङ्कबाट देखिन्छ ।समग्रमा व्यवस्थापन अध्ययन गरेको जनसङ्ख्या उच्च (४७.७%) भए तापनि ५१.० प्रतिशत पुरुषको अध्ययन क्षेत्र व्यवस्थापन छ भने ४४.२ प्रतिशत महिलाले मात्र व्यवस्थापन अध्ययन गरेको देखिन्छ ।व्यवस्थापनपछि महिलाको दोस्रो रुचिको विषय शिक्षा रहेको छ जहा उनीहरूको हिस्सा २९ प्रतिशत छ ।शिक्षा विषय अध्ययन गर्ने पुरुषको अंश १६.७ प्रतिशतका साथ दोस्रो क्रममा रहेको छ ।

विज्ञान तथा प्रविधि अध्ययन गरेका पुरुषको हिस्सा ८.५ प्रतिशत छ जब कि ५.० प्रतिशत महिलाले मात्र विज्ञान तथा प्रविधि अध्ययन गरेका छन् ।

कतिपय विषयको अध्ययनमा लैङ्गिकताको पनि प्रभाव हुन्छ भन्ने मान्यता स्वास्थ्य/चिकित्साशास्त्र, इन्जिनियरिङ, कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधि अध्ययन गरेको जनसङ्ख्याको तुलनात्मक अध्ययनबाट देखिन्छ ।उदाहरणका लागि स्वास्थ्य/चिकित्साशास्त्र अध्ययन गर्ने महिला ५.१ प्रतिशत छन् भने पुरुष १.८ प्रतिशत मात्र ।इन्जिनियरिङ अध्ययन गरेका पुरुष २.८ प्रतिशत छन् भने महिला ०.४ प्रतिशत मात्र रहेका छन् ।कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधि अध्ययन गरेका २.० प्रतिशत पुरुषको तुलनामा महिला आधाभन्दा बढीले कम अर्थात् ०.६ प्रतिशत मात्र रहेका छन् (तालिका ४० र चित्र ३०) ।

व्यवस्थापन, शिक्षा र मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अध्ययन गरेकाहरूको योग ८२.० प्रतिशत छ ।विज्ञान तथा प्रविधिसँग सम्बन्धित विषय (विज्ञान, चिकित्साशास्त्र, इन्जिनियरिङ्ग, कृषि तथा वन, पशुविज्ञान र कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधि) अध्ययन गरेकाहरूको योग १४.४ प्रतिशत छ ।यसबाट प्राकृतिक विज्ञानको तुलनामा सामाजिक विज्ञान अध्ययन गरेकाहरू करिब ६ गुणा बढी देखिएका छन् ।

तालिका ४१ : अध्ययन गरेको क्षेत्रअनुसारको विवरण

विवरण	व्यवस्थापन	शिक्षा	मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र	विज्ञान तथा प्रविधि	स्वास्थ्य,चिकित्सा शास्त्र	इन्जिनियरिङ्ग	कानुन	कृषि र वन	पशुविज्ञान,पशुचिकित्सा,मत्स्यपालन	कम्प्युटर,सूचना प्रविधि	अन्य र उल्लेख नभएका
जम्मा	४७.७	२२.७	११.६	६.८	३.४	१.६	०.३	१.०	०.३	१.३	३.४
पुरुष	५१.०	१६.७	११.५	८.५	१.८	२.८	०.५	१.१	०.४	२.०	३.९
महिला	४४.२	२९.०	११.७	५.०	५.१	०.४	०.१	०.९	०.१	०.६	२.९

चित्र ३०: अध्ययन गरेको विषयक्षेत्र अनुसारको विवरण

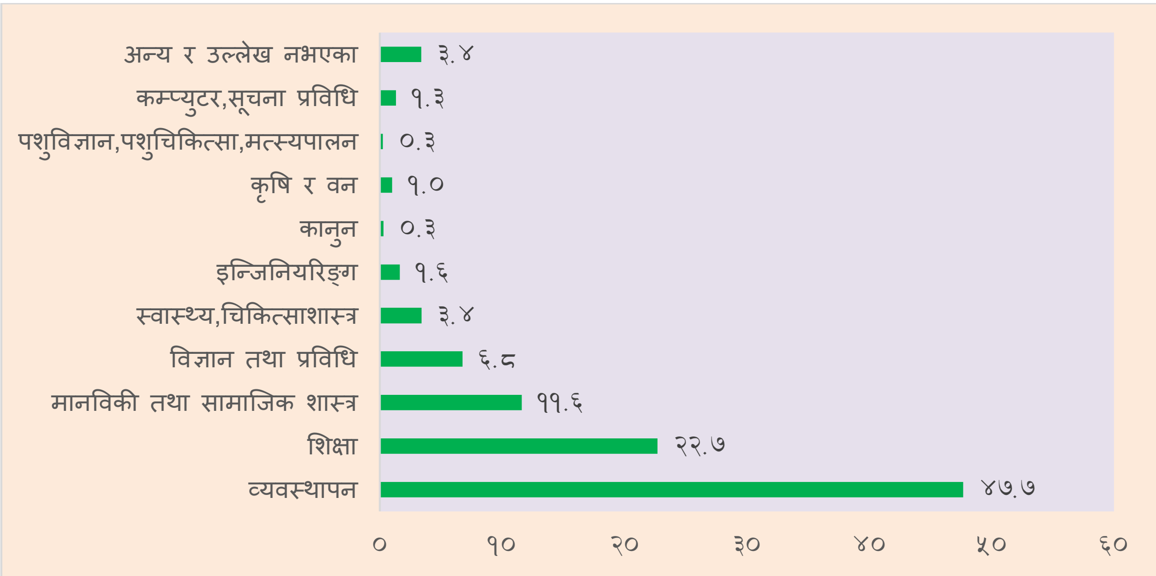

खण्ड ६: बसाइसराइसम्बन्धी विवरण

५.१ जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या

गणनाको समयमा नेपालभित्र अक्सर बसोबास गरिरहेका व्यक्तिहरूको जन्मस्थानको तथ्याङ्कले बसाइसराइ गर्ने जनसङ्ख्याको बारेमा पर्याप्त सूचना दिन्छ ।अर्को शब्दमा भन्नुपर्दा जन्मस्थानसम्बन्धी विवरणबाटै बसाइसराइको तथ्याङ्क प्राप्त हुन्छ । बसाइसराइले कुनै खास स्थानको जनसङ्ख्याको आकार, संरचना, वितरण र वृद्धिदरलाई प्रत्यक्ष प्रभाव पारिरहेको हुन्छ । जनगणनामा कुनै खास ठाउमा बसोबास गरिरहेका मानिसहरूको जन्मस्थान देहायका चारमध्ये कुनै एकमा भएको हुनसक्छ ।

क) बसोबास गरिरहेकै पालिकाभित्र वा
ख) बसोबास गरिरहेकै जिल्लाको अर्को कुनै पालिकामा वा
ग) बसोबास गरिरहेको जिल्ला बाहेक नेपालकै कुनै जिल्लामा वा
घ) विदेशमा ।

बाह्रौ राष्ट्रिय जनगणनाको तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा आन्तरिक र बाह्य दुवै प्रकारको बसाइसराइमा ख देखि घ सम्मको बुदामा समेटिने जनसङ्ख्याकै आधार लिइन्छ ।हाल बसोबास गरिरहेको स्थानीय तह रहेको जिल्लाकै कुनै अर्को गाउपालिका वा नगरपालिकामा जन्म भएको व्यक्ति आन्तरिक बसाइसराइअन्तर्गतको जिल्लाभित्रको (Intra-district migration) बसाइसराइका रूपमा लिइन्छ ।अघिल्लो ११ औं राष्ट्रिय जनगणनामा अन्तरजिल्ला (Inter-district migration) बसाइसराइलाई मात्र आन्तरिक बसाइसराइका रूपमा लिई व्याख्या र विश्लेषण गरिएको सन्दर्भ यहा स्मरणीय छ ।

लेकबेशी नगरपालिकाको वि.सं. २०७८ को जनगणनाअनुसार कायम रहेको कुल जनसङ्ख्या ३१७१० मध्ये ९८.७ प्रतिशत नेपालमा जन्मेका र १.३ प्रतिशत जनसङ्ख्या विदेशमा जन्मेका देखिन्छ ।नेपालमा जन्म भएकामध्ये ६६.० प्रतिशत लेकबेशी नगरपालिकामा नै जन्मेका हुन् भने ६.१ प्रतिशत जनसङ्ख्या सुर्खेत जिल्लाकै कुनै अर्को स्थानीय तहमा जन्म भई जनगणनाको समयमा लेकबेशी नगरपालिकाभित्र अक्सर बसोबास भएका व्यक्ति हुन् ।यो ६.१ प्रतिशत जनसङ्ख्यालाई जिल्लाभित्रकै एक स्थानीय तहबाट अर्को स्थानीय तह (लेकबेशी नगरपालिका) भित्र भएको आन्तरिक जनसङ्ख्याका रूपमा लिन सकिन्छ ।यस तथ्याङ्कले जीवनकालको बसाइसराइ (Life-time migration) लाई अभिव्यक्त गर्दछ ।

सुर्खेतबाहेक नेपालको कुनै पनि जिल्लामा जन्म भई गणनाको समयमा लेकबेशी नगरपालिकाभित्र बसोबास गर्ने जनसङ्ख्याको हिस्सा २३.६ प्रतिशत रहेको छ ।यसलाई आन्तरिक बसाइसराइतर्फको अन्तरजिल्ला बसाइसराइका रूपमा लिने गरिन्छ ।यस तथ्याङ्कलाई लैङ्गिक रूपमा विश्लेषण गर्दा सुर्खेत जिल्लाको अर्कै स्थानीय तहबाट वा अर्कै जिल्लामा जन्मस्थान हुने महिलाको सङ्ख्या उल्लेखनीय रूपले बढी छ ।यसो हुनुमा विवाहपश्चात् श्रीमान्को घरमा बसोबास गर्ने अधिकतम महिलाहरूको कारण प्रमुख रहेको विश्वास गर्न सकिन्छ ।कुल पुरुषमध्ये लेकबेशी नगरपालिकामै जन्मस्थान हुनेको अनुपात ७१.१ प्रतिशत छ जब कि महिलातर्फ यो आकडा ६१.६ प्रतिशत मात्र रहेको छ ।अर्को पालिकामा जन्म हुने पुरुष केवल ५.५ प्रतिशत रहेका छन् भने महिलाहरू दोब्बरभन्दा बढी अर्थात् १२.३ प्रतिशत रहेका छन् ।त्यसैगरी अर्को जिल्लामा जन्मस्थान हुने पुरुषको अनुपात २२.० प्रतिशत रहेको छ भने महिलातर्फ यो मान २४.९ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ४२, चित्र ३१) ।

तालिका ४२: जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या

विवरण	यही जिल्लाको यही पालिकामा जन्मेको	यही जिल्लाको अर्को पालिकामा जन्मेको	अर्को जिल्लामा जन्मेको	विदेशमा जन्मेको	जन्म स्थान नखुलेको
जम्मा	६६.०	९.१	२३.६	१.३	०.०३
पुरुष	७१.१	५.५	२२.०	१.३	०.०३
महिला	६१.६	१२.३	२४.९	१.२	०.०४

चित्र ३१ : नगरपालिकाको जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या (% मा)

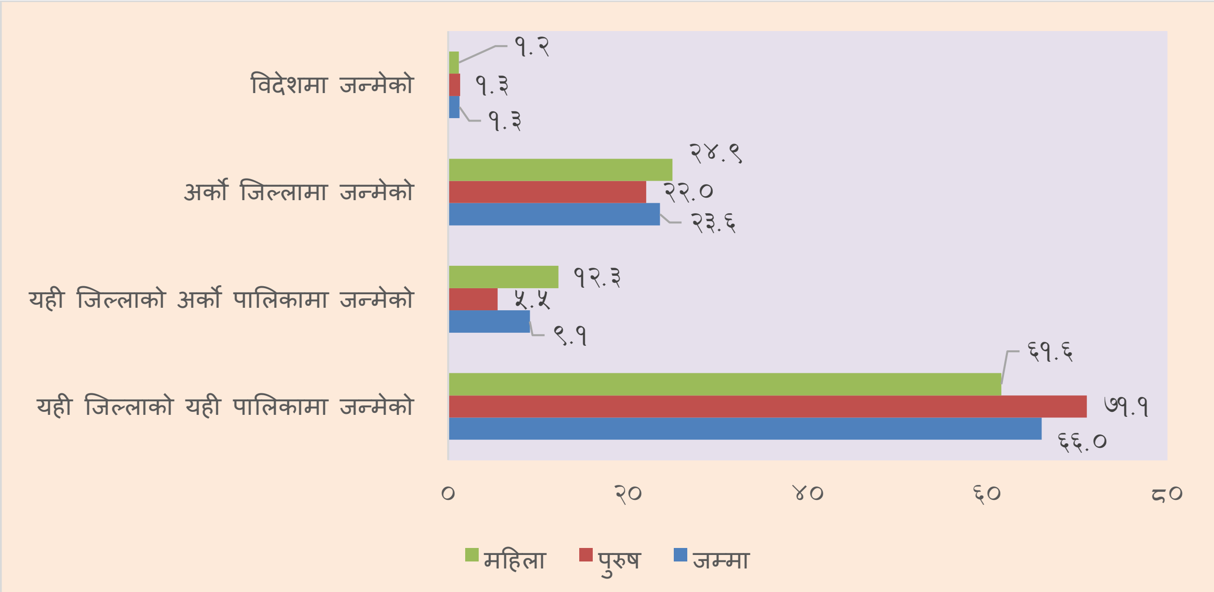

९.२ पछिल्लोपटक बसाइँ सरेको स्थानको आधारमा जनसङ्ख्या

अघिल्लो उपखण्डमा जन्मस्थानअनुसारको जनसङ्ख्याको आकारबारे चर्चा गरियो जुन आन्तरिक वा अन्तर्राष्ट्रिय बसाइसराइ भएको र नभएको जनसङ्ख्या निकाल्नका लागि उपयोगी थियो ।यहा हाल अक्सर बसोबास गरिरहेका व्यक्तिहरूको यसअघिको बसोबाससम्बन्धी तथ्याङ्क विश्लेषण गरिएको छ ।खासमा यस तथ्याङ्कले हालको बसाइसराइ (Current migration) लाई अभिव्यक्त गर्दछ ।यस नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्या ३१७१० मध्ये ८०.६ प्रतिशत यसै स्थानमा जन्म भएका हुन् तर ११.५ प्रतिशत व्यक्तिहरूको यसअघि यसै जिल्लाको अर्को पालिकामा बसोबास रहेको थियो ।यस नगरपालिकामा सुर्खेतबाहेकका जिल्लामा यसअघिको बसाइसराइ भएको जनसङ्ख्या ७.३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।यसले अन्तरजिल्ला हालको बसाइसराइलाई अभिव्यक्त गरेको छ ।

विदेशमा यसअघि बसोबास भएका तर गणनाको समयमा लेकबेशी नगरपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने जनसङ्ख्या ०.४ प्रतिशत मात्र रहेको छ ।यस तथ्याङ्कले हालको बसाइसराइको कुल हिस्सामा अर्को जिल्लाबाट बसाइसराइ गरी आउनेको बाहुल्य स्पष्ट देखिएको छ (तालिका ४३, चित्र ३२) ।

तालिका ४३ : पछिल्लोपटक बसाइ सरेको स्थानको आधारमा जनसङ्ख्या

वडा	जम्मा जनसङ्ख्या	यही पालिकामा जन्मेका	अर्को पालिकामा जन्मेका	अर्को जिल्लामा जन्मेका	अर्को स्थानीय तह वा जिल्लामा जन्म भई यस लेकबेंसी नपामा बसोबास गर्ने (%)	विदेशमा जन्मेका	विदेशमा जन्म भई यस लेकबेंसी नपामा बसोबास गर्ने (%)	नखुलेको
१	४,३८३	३,५३२	५३१	२८८	१८.७	३१	०.७	१
२	२,०३७	१,७१७	२५४	५६	१५.२	१०	०.५	०
३	२,३५६	१,४७०	५०३	३६८	३७.०	१५	०.६	०
४	३,२६६	२,६४३	३८४	२३७	१९.०	२	०.१	०
५	३,३८४	३,२४८	९२	३७	३.८	३	०.१	४
६	३,५३१	३,०७५	३२६	११२	१२.४	१३	०.४	५
७	२,८१५	२,३१३	३०६	१४६	१६.१	८	०.३	४२

वडा	जम्मा जनसङ्ख्या	यही पालिकामा जन्मेका	अर्को पालिकामा जन्मेका	अर्को जिल्लामा जन्मेका	अर्को स्थानीय तह वा जिल्लामा जन्म भई यस लेकबेंसी नपामा बसोबास गर्ने (%)	विदेशमा जन्मेका	विदेशमा जन्म भई यस लेकबेंसी नपामा बसोबास गर्ने (%)	नखुलेको
८	२,२१४	२,०२३	१३०	५३	८.३	८	०.४	०
९	३,९७४	३,३१४	४८५	१६५	१६.४	९	०.२	१
१०	३,७५०	२,२२४	६२५	८६८	३९.८	३०	०.८	३
लेकबेशी	३१,७१०	२५,५५९	३६३६	२३३०	१८.८	१२९	०.४	५६

चित्र ३२: अर्को स्थानीय तह वा जिल्लामा जन्म भई यस लेकबेशी नगरपालिकामा बसोबास गर्ने

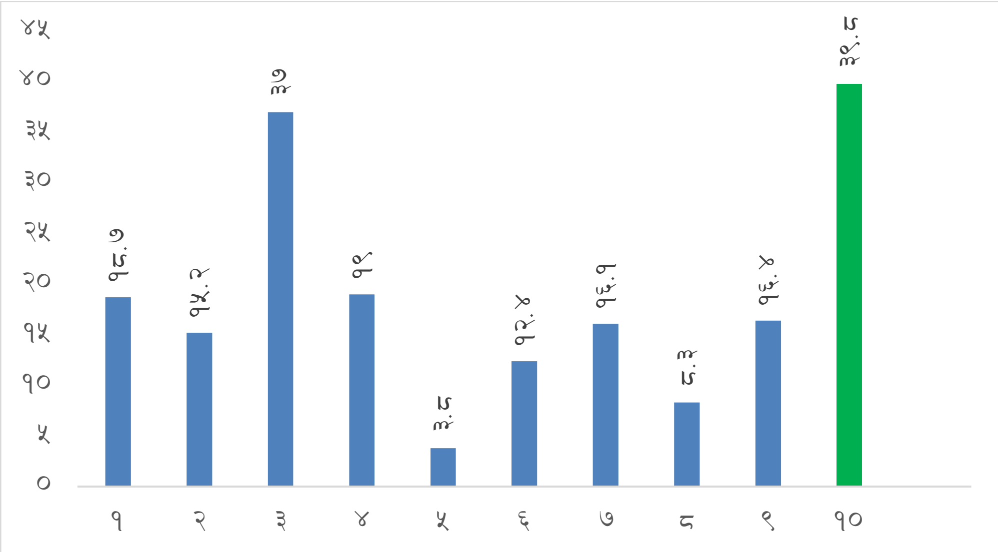

९.३ पछिल्लोपटक मुलुकभित्रकै अर्को स्थानबाट यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको कारण

कतिपय घरपरिवार र जनसङ्ख्याको चलायमान प्रवृत्ति हुने गरेको छ ।मुलुकको संविधानले पनि नेपाली नागरिकलाई देशभित्र एक ठाउबाट अर्को ठाउमा स्वतन्त्र रूपमा आवतजावत गर्न र बसोबास गर्ने स्वतन्त्रता दिएको छ [4]त्यसैगरी नेपाली नागरिकले नेपालको कुनै पनि भागमा पेसा, रोजगार गर्ने र उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको स्थापना र सञ्चालन गर्ने स्वतन्त्रता प्राप्त गरेका छन् (धारा १७, उपधारा १ ङ) ।संवैधानिक तथा कानुनी अधिकारका उदार व्यवस्थाले मात्र नभई मानिसहरू सयौ हजारौ वर्षदेखि एक स्थानबाट अर्को स्थानमा बसाइसराइ गर्दै आएका छन् ।बसाइसराइका पछाडि दृश्य र अदृश्य प्रेरक एवम् दबाबजन्य कारण रहेका हुन्छन् ।

बसाइसराइले जनसङ्ख्या व्यवस्थापनमा अवसर र चुनौती दुवै सिर्जना गर्दछ ।राज्यको विकास प्रयासमा बसाइसराइलाई आबद्ध गरेर लैजानका लागि बसाइसराइका पछाडि अन्तरनिहीत कारण पहिचान गर्नु जरुरी हुन्छ ।जनगणना २०७८ को प्रश्नावलीमा मानिसहरू के कति कारणले हाल बसोबास गरिरहेको स्थानमा पछिल्लोपटक बसाइसराइ गरेका रहेछन् भन्ने प्रश्न राखिएको थियो ।

विगतको अनुभवबाट देखिएको छ कि मानिसहरू अक्सर काम वा रोजगारी, विवाह, अध्ययन/तालिम, आश्रित अवस्था, प्राकृतिक प्रकोप, कृषिलगायतका उद्देश्यले बसाइसराइ गर्दछन् ।कतिपय मानिसहरू पहिला परिवारबाट अन्यत्र गएको तर गणनाको समयमा

[4] हेर्नुहोस् : नेपालको संविधान २०७२ धारा १७ को उपधारा १ (ङ)

अक्सर बसोबास गर्ने गरी घर फर्किएका पनि हुन्छन् ।यी कारणहरू पनि पुरुष, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा र युवायुवतीको लागि भिन्दाभिन्दै प्रभावयुक्त हुने गर्दछन् ।

लेकबेशी नगरपालिकामा अक्सर बसोबास गर्न आउने कुल जनसङ्ख्यामध्ये करिब ३६.७ प्रतिशत हाल अर्थात् पछिल्लो पटक काम वा रोजगारीका कारणले बसाइसराइ भएका देखिन्छन् ।करिब २६ प्रतिशत जनसङ्ख्याको बसाइसराइ हुनुको कारण व्यापार/व्यवसाय रहेको छ ।यसअघि घरपरिवारबाट अन्यत्र गई बसोबास गरेका तर गणनाको समय (वि.सं. २०७८ कार्तिक २ देखि मङ्सिर ६ सम्म) मा 'घर फर्किएको' कारण हुने जनसङ्ख्या १९.७ प्रतिशत रहेको छ ।विवाहका कारण यहाँ बसोबास गर्न आउने जनसङ्ख्या ७.९ प्रतिशत रहेको छ भने अध्ययन वा तालिमको सिलसिलामा यहाँ बसोबास गर्न आउने जनसङ्ख्या ५ प्रतिशत रहेको छ ।आश्रित हुनुको कारणबाट २.५ प्रतिशत जनसङ्ख्या यस नगरपालिकामा बसोबास गरिरहेको देखिन्छ (तालिका ४४, चित्र २९) ।यसअघि उल्लेख गरिएझैं पुरुष र महिलाको बसाइसराइका पछाडि विद्यमान कारण फरक हुन्छन् ।बालबालिका र युवायुवतीको बसाइसराइका कारणमा पनि एकरूपता पाइँदैन ।

यस नगरपालिकामा वैवाहिक कारणले बसाइसराइ भएका महिलाको अंश करिब ८.२ प्रतिशत छ भने पुरुषको अंश ७.४ प्रतिशत मात्र रहेको छ ।रोजगारीका लागि यस स्थानमा बसोबास गर्ने पुरुष ४४.३ प्रतिशत छन् भने महिला ३१.३ प्रतिशत मात्र ।घर फर्किएको कारण भएका पुरुष २३.७ प्रतिशत छन् भने महिला १६.९ प्रतिशत रहेका छन् ।

तालिका ४४ : यस नगरपालिकामा बसोबास गर्न आउनुको कारण

विवरण	काम/ रोजगारी	व्यापार/ व्यवसाय	अध्ययन/ तालिम	विवाह	आश्रित	प्राकृतिक प्रकोप	कृषि	घर फर्किएको	अन्य
जम्मा	३६.७	२६.१	५.०	७.९	२.५	१.३	०.२	१९.७	०.६
पुरुष	४४.३	१३.०	५.३	७.४	३.३	२.०	०.३	२३.७	०.७
महिला	३१.३	३५.५	४.९	८.२	१.९	०.८	०.१	१६.९	०.६

चित्र ३३ : अर्को पालिका र अर्को जिल्लाबाट यस पालिकामा बसोबास गर्न आउनुको कारण (% मा)

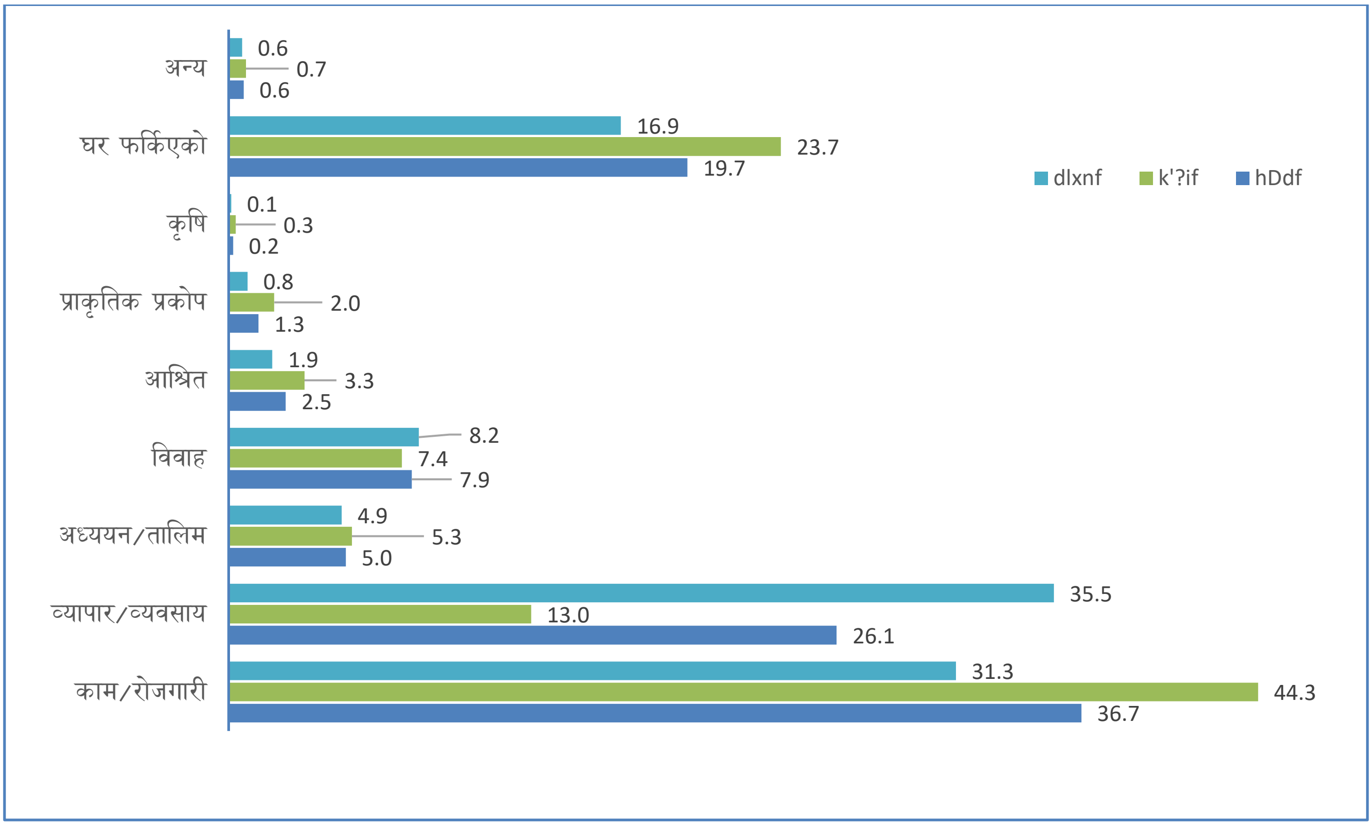

५.४ यसअघिको बसोबास भएको देश

जनगणनाको प्रकाशित तथ्याङ्कले लेकबेशी नगरपालिकाको कुल ३३३ (१.१%) जनाको यसअघिको बसोबास विभिन्न विदेशी मुलुकहरूमा भएको देखाएको छ ।यीमध्ये सर्वाधिक (९०.४ %) भारतबाट आएका देखिन्छन् भने दोस्रोमा (३.६%) मध्यपूर्व र तेस्रो (३.३%) मा आसियान मुलुकबाट आएका देखिन्छन् ।सार्क मुलुकबाट यहा अक्सर बसोबास गर्न आएका ०.६ प्रतिशत छन् ।यी बाहेकका अन्य मुलुकमा यसअघि बसोबास गर्ने जनसङ्ख्या खासै उल्लेखनीय देखिँदैन (तालिका ४५) ।

तालिका ४५ : यसअघि विदेशमा बसोबास हुनेले बसोवास गरेको देश

यस अघिको बसोबास	जम्मा		पुरुष		महिला	
	सङ्ख्या	%	सङ्ख्या	%	सङ्ख्या	%
जम्मा	३३३	१००.०	२१२	१००.०	१२१	१००.०
भारत	३०१	९०.४	१८७	८८.२	११४	९४.२
सार्क मुलुक	३	०.९	२	०.९	१	०.८
आसियन मुलुक	११	३.३	१०	४.७	१	०.८
मध्यपूर्व	१२	३.६	११	५.२	१	०.८
अन्य देश	६	१.८	२	०.९	४	३.३

५.५ विदेशबाट यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको कारण

विदेशमा यसअघि अक्सर बसोबास भएका तर जनगणनाको अवधिमा यस स्थानमा बसोबास गर्ने गरी आएका व्यक्तिहरू कुन कुन प्रमुख कारणबाट यहा आएका हुन् भन्ने सवाल महत्वपूर्ण छ ।केही देशहरूलाई अपवादका रूपमा छोडेर विश्लेषण गर्ने हो भने काम, रोजगारी, अध्ययन वा तालिमको सिलसिलामा विदेश गएका अधिकांश जनसङ्ख्या घर फर्किन्छन् ।यस नगरपालिकामा यस्तो जनसङ्ख्या ले दोस्रो ठुलो स्थान (१५.६ %) लिएको छ ।घर फर्किनेहरूको हिस्सा सर्वाधिक अर्थात् ३४.६ प्रतिशत रहेको छ ।काम वा रोजगारीका लागि यहा बसोबास गर्न आउनेको हिस्सा १५.६ प्रतिशत रहेको छ ।

विवाहका कारणबाट यहा आउनेको हिस्सा ८.२ प्रतिशत, व्यापार वा व्यवसायका कारणबाट आउने ३.६ प्रतिशत र अन्य कारणबाट यहा आउनेहरू ६.७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।विवाहको कारणबाट केवल ०.३ प्रतिशत पुरुष फर्किएका छन् भने २१.० प्रतिशत महिला विवाहका कारणबाट फर्किएका छन् ।त्यस्तै घर फर्किने पुरुषको हिस्सा ४४.७ प्रतिशत हुँदा महिलाको हकमा यो मान १८.४ प्रतिशत मात्र छ (तालिका ४६, चित्र ३४) ।

तालिका ४६ : यसअघिको बसोबास विदेश हुनेको यस पालिकामा बसोवास गर्न आउनुको कारण

विवरण	काम/ रोजगारी	व्यापार/ व्यवसाय	अध्ययन/ तालिम	विवाह	आश्रित	प्राकृतिक प्रकोप	कृषि	घर फर्किएको	अन्य	उत्तर नलेखिएको
जम्मा	१५.९	३.६	२.७	८.२	२५.८	०.२	२.२	३४.६	६.७	०.३
पुरुष	२१.१	४.४	२.५	०.३	१९.७	०.१	२.०	४४.७	५.०	०.२
महिला	७.३	२.३	२.९	२१.०	३५.५	०.३	२.४	१८.४	९.५	०.४

चित्र ३४: विदेशबाट यस पालिकामा बसोबास गर्न आउनुको कारण (% मा)

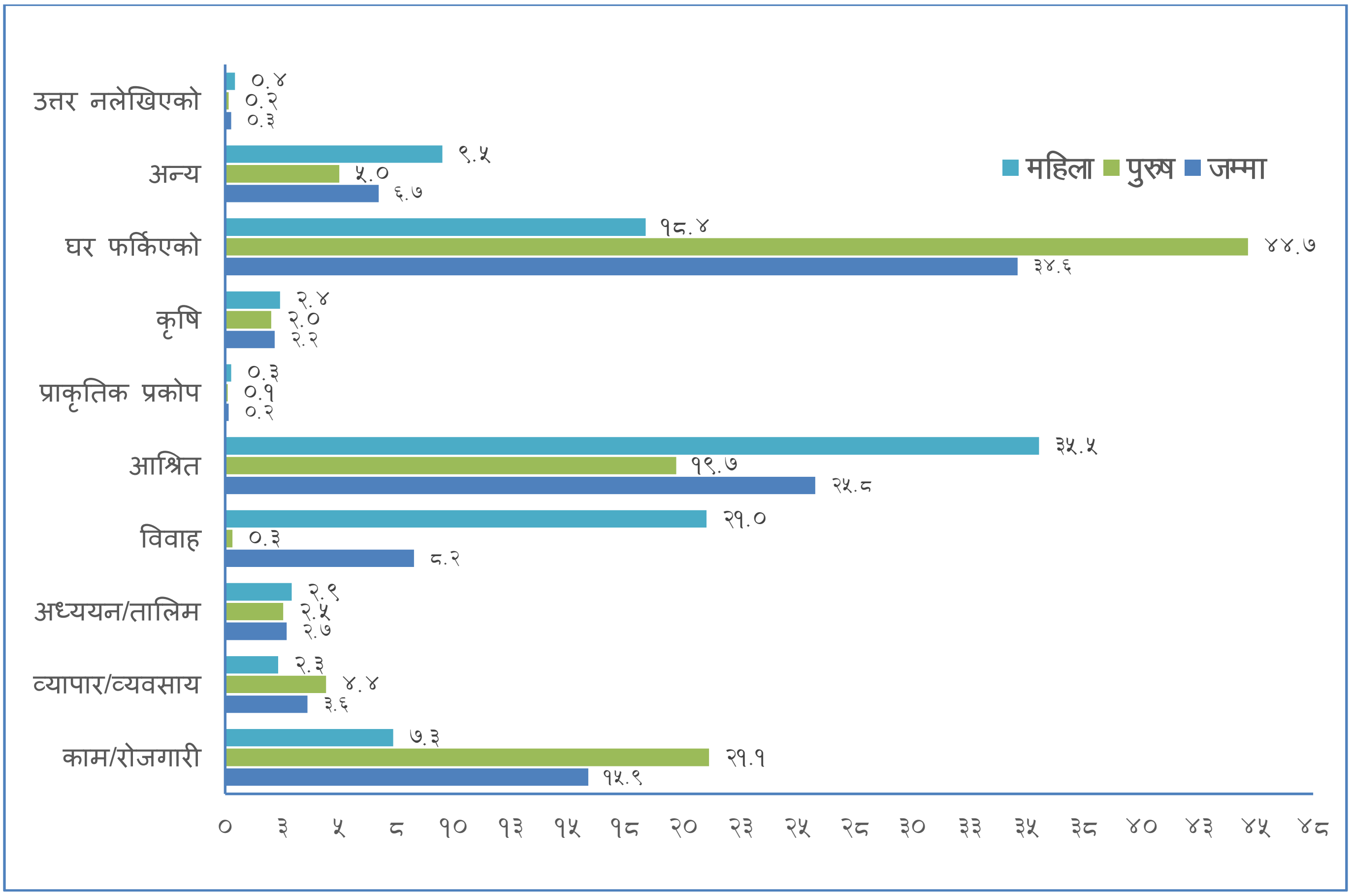

खण्ड १०: प्रजननसम्बन्धी विवरण

१०.१ जीवनकालभरि जन्माएका बच्चाको सङ्ख्याअनुसारको महिला

प्रजननसम्बन्धी विवरण जन्मदर, मृत्युदर, सुरक्षित मातृत्व, जनसङ्ख्या वृद्धिदर र जनसङ्ख्या प्रक्षेपणका लागि समेत अत्यन्त उपयोगी हुदै आएको छ ।पन्ध्रदेखि ४६ वर्षसम्मका विवाहित महिलाहरूले आफ्नो प्रजननकालमा जीवितै जन्माएका बच्चा, यसरी जन्मिएका कुल बच्चाहरूको सङ्ख्या, प्रत्येक विवाहित महिलाबाट प्रजनन कालमा जन्मेका बच्चाहरूको सङ्ख्या जस्ता सूचकहरू जनसङ्ख्या अध्ययन र नीतिनिर्माताका लागि निकै महत्वपूर्ण हुन्छन् ।

गणनाको दिनमा १५ देखि ४६ वर्षसम्मका विवाहित महिलाले उमेर समूहअनुसार कति जना बच्चालाई जन्म दिएका रहेछन् भन्ने सवालमा यो उपखण्ड केन्द्रित रहेको छ ।यस उप–महानगरपालिकामा १५–४६ वर्षसम्मका कुल ७६५० जना महिलामध्ये सर्वाधिक सङ्ख्या (१८.३%) २५–२६ वर्ष उमेर समूहमा रहेको देखिन्छ ।दोस्रो ठुलो (१७.३%) समूह २०–२४ वर्षसम्मका महिलाको छ भने तेस्रो (१६.५%) ठुलो समूह ३०–३४ वर्षका महिलाको रहेको छ ।पैतिस देखि ३६ वर्षसम्मका महिलाहरूको हिस्सा (१५.५%) र ४० देखि ४४ उमेर समुहका एक पटक विवाहित महिला १३.७ प्रतिशत छन् ।प्रजनन उमेरको सबैभन्दा तल्लो सिंढी अर्थात् १५–१६ वर्षको उमेर समूहमा रहेका महिलाहरूको अंश यस नगरपालिकामा ७.० प्रतिशत रहेको छ ।

आफ्नो प्रजनन उमेरमा रहेका तर गणनाको दिनसम्म एक जना पनि बच्चा नजन्माएका महिलाको अंश ११.२ प्रतिशत छ भने कम्तीमा एक जना बच्चा जन्माएका विवाहित महिलाको कुल हिस्सा ८८.८ प्रतिशत रहेको छ ।बच्चा जन्माएका महिलामध्ये सर्वाधिक (३४.६%) ले २ जना बच्चा जन्माएको देखिन्छ ।एक जना मात्र बच्चा जन्माएका महिलाको अंश २१.६ प्रतिशत छ भने १६.७ प्रतिशत महिलाले ३ जना बच्चा जन्माएको तथ्याङ्क छ ।वर्तमान समयमा २ भन्दा बढी सन्तान जन्माउने दम्पती न्यून हुदै गएको देखिन्छ तथापि यस नगरपालिकामा एकपटक विवाह भएको ७.८ प्रतिशत महिलाले ४ जना बच्चा जन्माएको देखिन्छ भने ५ जना बच्चा जन्माउने महिलाको हिस्सा ३.६ प्रतिशत रहेको छ ।

यसै उमेर समूहमा पर्ने विवाहित महिलाले ६, ७, ८ र ६ जनासम्म बच्चा जन्माएको देखिन्छ भलै त्यो सङ्ख्या समग्रमा करिब १.५ प्रतिशत मात्र रहेको छ ।यससम्बन्धी विस्तृत विवरण तालिका ४७ मा दिइएको छ ।उक्त तालिकामा उल्लेख भए अनुसार यहा एउटा रोचक प्रवृत्ति स्पष्ट देखिएको छ ।पाच पाच वर्षको उमेर समूह क्रमशः बढ्दै जादा कम्तीमा १ देखि ५ र ५ जनाभन्दा बढी बच्चा जन्माएका महिलाको उमेर समूह पनि माथि माथि सरिरहेको छ ।

तालिका ४७ : १५ वर्षदेखि ४६ वर्षको महिलाले हालसम्म जीवित जन्माएको बच्चाको सङ्ख्या र महिलाको उमेर समूहको आधारमा जनसङ्ख्या

एकपटक विवाह भएको महिला	जम्मा	प्रतिशत	महिलाको उमेर समूह						
			१५–१९ वर्ष	२०–२४ वर्ष	२५–२९ वर्ष	३०–३४ वर्ष	३५–३९ वर्ष	४०–४४ वर्ष	४५–४९ वर्ष
जम्मा महिला संख्या	७६५०	१००.०	५३७	१३२७	१४०१	१२६१	११८९	१०४९	८८६
बच्चा नजन्माएको	८५६	११.२	२८८	२९४	११३	४५	३६	२७	५३
१ ओटा बच्चा जन्माएका	१६५४	२१.६	२२४	६८१	४३८	१६६	५५	५३	३७
२ ओटा बच्चा जन्माएका	२६४४	३४.६	२५	३११	६३४	६५०	४९४	३११	२१९
३ ओटा बच्चा जन्माएका	१५०७	१९.७	०	३७	१८०	३१२	३६६	३५०	२६२
४ ओटा बच्चा जन्माएका	५९६	७.८	०	४	३२	५८	१५२	१७८	१७२
ओटा बच्चा जन्माएका	२७७	३.६	०	०	४	२१	७०	८५	९७
६ ओटा बच्चा जन्माएका	७२	०.९	०	०	०	६	१२	२६	२८
७ ओटा बच्चा जन्माएका	३०	०.४	०	०	०	१	३	१५	११
८ ओटा बच्चा जन्माएका	११	०.१	०	०	०	२	१	४	४
६ ओटा वा सोभन्दा बढी बच्चा जन्माएका	३	०.०	०	०	०	०	०	०	३

१०.२ महिलाको उमेर समूहअनुसार जीवितै जन्मिएका, जीवितै जन्मिएर मरेका र हालसम्म जीवित बच्चाहरूको सङ्ख्या

प्रजनन उमेरका महिलाबाट जीवितै जन्मिएका बच्चाहरूमध्ये कतिको निश्चित समयपछि मृत्यु भयो र तीमध्ये कति हालसम्म पनि जीवितै छन् भन्ने तथ्याङ्कले शिशु मृत्युदर (Infant mortality rate), बाल मृत्युदर (Child mortality rate), जीवन प्रत्याशा (Life expectancy) र जीवन तालिका (Life table) आदिको मापन र तयारीमा विशेष सहयोग पुग्दछ ।

गणनाको दिनसम्म १५ देखि ४६ वर्षको उमेरभित्र पर्ने कुल महिलाले जीवितै जन्माएका कुल बच्चाको सङ्ख्या १५६८६ रहेको छ ।यी जीवित जन्मिएका सर्वाधिक ३२०० जना (२०.० %) बच्चालाई ३५–३६ वर्ष उमेर समूहका विवाहित महिलाले जन्माएका हुन् ।जीवितै जन्मिएका सबै बच्चाहरू वयस्क अवस्थासम्म पुग्ने वा बाच्ने सम्भावना कम हुन्छ ।तीमध्ये कतिपय विभिन्न कारणबाट मर्दछन् ।यस नगरपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने १५–४६ वर्षका महिलाले जन्माएका कुल १५६८६ जना (१०० %) मध्ये ७१६ जना (४.५%) को मृत्यु भएको देखिन्छ ।बाकी १५२७३ जना (६५.५%) भने हालसम्म (गणनाको दिनसम्म) पनि जीवितै रहेका देखिन्छन् ।मृत्यु भएका कुल ७१६ जना बालबालिकालाई लैङ्गिक रूपमा हेर्दा २६८ जना (४१.६%) बालिका र ४१८ जना (५८.४ %) बालकको मृत्यु भएको देखिन्छ ।यसबाट यस नगरपालिकामा शिशु अथवा बाल मृत्युदर छोरीको भन्दा छोराको बढी हुने गरेको देखिन्छ ।

तालिका ४८ : १५ देखि ४६ वर्षको महिलाले अहिलेसम्म जन्माएका जीवित बच्चा, जीवित जन्मेर मरेका बच्चा र अहिलेसम्म जीवित रहेका बच्चाको सङ्ख्या

	बच्चाको अवस्था र लिङ्ग	जम्मा	महिलाको उमेर समूह						
			१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५-३९ वर्ष	४०-४४ वर्ष	४५-४९ वर्ष
हालसम्म जीवितै जन्मेका बच्चाको संख्या (CEB)									
	जम्मा	१५९८९	२७४	१४३०	२३९४	२७९८	३२००	३१५५	२७३८
	बालक	८३३०	१४१	७२६	१२३८	१५०८	१६६४	१५९६	१४५७
	बालिका	७६५९	१३३	७०४	११५६	१२९०	१५३६	१५५९	१२८१
हालसम्म जीवितै रहेका बच्चाको संख्या (Children Still Alive)									
	जम्मा	१५२७३	२६८	१४०४	२३१५	२६९४	३०४०	२९८३	२५६९
	बालक	७९१२	१३९	७१३	११९७	१४४६	१५७२	१४९१	१३५४
	बालिका	७३६१	१२९	६९१	१११८	१२४८	१४६८	१४९२	१२१५
जीवितै जन्मेर मृत्यु भएको बच्चाको संख्या (Children Dead)									
	जम्मा	७१६	६	२६	७९	१०४	१६०	१७२	१६९
	बालक	४१८	२	१३	४१	६२	९२	१०५	१०३
	बालिका	२९८	४	१३	३८	४२	६८	६७	६६
मृतकको प्रतिशत									
	जम्मा	४.७	२.२	१.९	३.४	३.९	५.३	५.८	६.६
	बालक	५.३	१.४	१.८	३.४	४.३	५.९	७.०	७.६
	बालिका	४.०	३.१	१.९	३.४	३.४	४.६	४.५	५.४

१०.३ विगत १२ महिनामा जीवितै बच्चा जन्माएका महिलाहरूको सङ्ख्या र जीवितै जन्मिएका बच्चा

यसअघिको उपखण्डमा १५ देखि ४६ वर्षभित्रका महिलाले गणनाको दिनसम्म जीवितै जन्माएका बच्चा र ती हाल जीवित रहे वा नरहेको तथ्याङ्कमा आधारित भई विश्लेषण गरियो भने यस खण्डमा सोही उमेर समूहका कुल विवाहित महिलामध्ये विगत

१२ महिनामा जीवित बच्चा जन्माउने महिला र तिनले जीवितै जन्माएका बच्चाहरूको सङ्ख्याउपर विश्लेषण गरिएको छ । यसले यस उप–महानगरपालिकामा प्रतिवर्ष प्रजनन उमेरका कति जना महिलाले जीवित बच्चा जन्माउछन् भन्ने तथ्याङ्क उपलब्ध हुन्छ ।साथसाथै, एक वर्ष अवधिमा यस स्थानीय तहमा कति जना जीवित शिशुहरूको जन्म हुदोरहेछ भन्ने तथ्याङ्क पनि अवगत गर्न सकिन्छ ।

लेकबेशी नगरपालिकामा एकपटक विवाह भएका १५–४६ वर्षका महिलाको कुल जनसङ्ख्या ७,६५० जना छन् भने तीमध्ये ५०६ जना (६.७%) ले एक जना बच्चा जन्माएका रहेछन् भने ३ जना महिलाहरूले २ जना बच्चा जन्माएको देखिन्छ ।बच्चा जन्माएका ५१२ जना महिलाले कुल ५१५ जना बालबालिकालाई जन्माएको देखिन्छ जसमा ४६.४ प्रतिशत छोरा र ५३.६ प्रतिशत छोरीहरू रहेको थिए ।

तालिका ४९ : १५ वर्ष देखि ४६ वर्षका महिलाले विगत १ वर्षमा जीवित जन्माएको बच्चाको सङ्ख्याको आधारमा उमेर समूहअनुसार महिलाको सङ्ख्या

एक पटक विवाह भएको महिला	जम्मा	महिलाको उमेर समूह						
		१५–१९ वर्ष	२०–२४ वर्ष	२५–२९ वर्ष	३०–३४ वर्ष	३५–३९ वर्ष	४०–४४ वर्ष	४५–४९ वर्ष
एक पटक विवाह भएको महिला								
जम्मा महिला संख्या	**७६५०**	**५३७**	**१३२७**	**१४०१**	**१२६१**	**११८९**	**१०४९**	**८८६**
बच्चा नजन्माएको	७१३८	४२३	११२६	१२७६	१२१८	११७२	१०४२	८८१
एक ओटा बच्चा जन्माएको	५०९	११४	२००	१२५	४२	१७	६	५
दुई ओटा बच्चा जन्माएको	३	०	१	०	१	०	१	०
एक वर्ष भित्र जीवितै जन्मेका बच्चाको संख्या								
जम्मा	**५१५**	**११४**	**२०२**	**१२५**	**४४**	**१७**	**८**	**५**
छोरा	२३९	५७	८१	६२	२५	७	४	३
छोरी	२७६	५७	१२१	६३	१९	१०	४	२

खण्ड ११: आर्थिक क्रियाकलापसम्बन्धी विवरण

११.१ आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या

परिवारका विभिन्न उमेर समूहका सदस्यहरूले कुनै न कुनै आर्थिक काम गरेका हुन्छन् ।राष्ट्रिय जनगणनामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्याले गत १२ महिनामा कति अवधि आर्थिक काम गरेका थिए भनेर सोधिएको थियो ।कुनै व्यक्तिले गरेको आर्थिक कामलाई अवधिका आधारमा विभिन्न वर्गमा वर्गीकरण गरेर आर्थिक रूपले सक्रिय वा निष्क्रिय जनसङ्ख्याको अनुपात निकाल्ने गरिन्छ ।यस्तो अभ्यास कतिपय देशले फरक फरक आधारमा अवलम्बन गरेको हुनसक्छ भने अधिकांश देशले संयुक्त राष्ट्रसंघको तथ्याङ्कीय नियोग (United Nations Statistical Commission) र अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनले निश्चित गरेका मानक र स्तरअनुसार अपनाएको पाइन्छ ।कानुनी रूपमा १८ वर्षमुनिका बालबालिकालाई कुनै पनि आर्थिक काम गराउन निषेध गरिएको भए तापनि अधिकांश समाजमा यो कायमै रहेको देखिन्छ ।

यस लेकबेशी नगरपालिकामा १० वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल २६०१२ जनामध्ये ४१.५ प्रतिशतले ६ महिना वा सोभन्दा बढी अवधि काम गरेका छन् ।त्यसै गरी १३.५ प्रतिशतले ३ देखि ६ महिनासम्म काम गरेका छन् भने १०.३ प्रतिशतले ३ महिनाभन्दा कम अवधि काम गरेका छन् ।कुनै पनि आर्थिक काम नगरेको जनसङ्ख्या ३४.७ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ४७) ।महिला र पुरुषले आर्थिक काम गरेको अवधिमा स्पष्ट भिन्नता रहेको देखिन्छ ।उदाहरणका लागि ४७.० प्रतिशत पुरुषले ६ महिनाभन्दा बढी आर्थिक काम गरेको देखिन्छ भने महिलाका हकमा यो ३६.८ प्रतिशत मात्र रहेको छ ।कुनै पनि आर्थिक काम नगरेका पुरुष ३२.४ प्रतिशत छन् भने महिला ३६.६ प्रतिशत रहेका छन् (चित्र ३५) ।

तालिका ५० : आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्याको वितरण
(१० वर्ष वा सोभन्दा बढी)

विवरण	६ महिना वा सोभन्दा बढी	३ देखि ६ महिनासम्म	३ महिनाभन्दा कम	कुनै पनि आर्थिक काम नगर्ने	जम्मा
जनसङ्ख्या					
पुरुष	५,६१५	१,४२९	१,०२४	३,८७०	११,९३८
महिला	५,१७८	२,०९०	१,६५६	५,१५०	१४,०७४
जम्मा	१०,७९३	३,५१९	२,६८०	९,०२०	२६,०१२
प्रतिशत					
पुरुष	४७.०	१२.०	८.६	३२.४	१००.०
महिला	३६.८	१४.९	११.८	३६.६	१००.०
जम्मा	४१.५	१३.५	१०.३	३४.७	१००.०

चित्र ३५: अवधिका आधारमा आर्थिक काममा सक्रिय र निष्क्रिय जनसङ्ख्या (%)

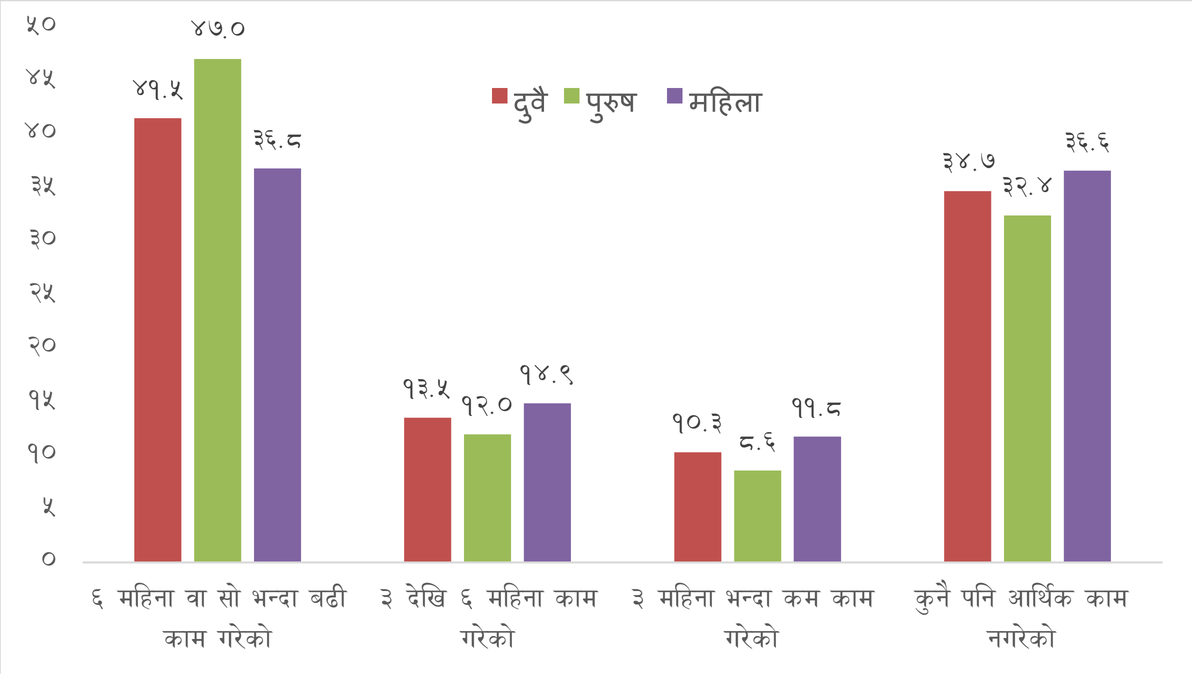

११.२ आर्थिक क्रियाकलापसम्बन्धी विवरण

आर्थिक काम गरेको अवधिका आधारमा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्यालाई अक्सर रोजगार, अक्सर बेरोजगार, अक्सर निष्क्रिय, आर्थिक रूपले निष्क्रिय आदि उपवर्गमा विश्लेषण गर्ने गरिन्छ ।तालिका (४८) मा प्रस्तुत तथ्याङ्कलाई व्याख्या गर्नुभन्दा अगाडि केही आधारभूत अवधारणासँग परिचित हुनु जरुरी छ ।

आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या: सन्दर्भ अवधिमा जुनसुकै आर्थिक काम जतिसुकै अवधिको लागि गरेका वा कुनै पनि आर्थिक कामको खोजी गरेका १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरू आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याअन्तर्गत पर्दछन् ।

आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्या: सन्दर्भ अवधिमा कुनै पनि आर्थिक काम नगरेका र आर्थिक काम नखोजेका व्यक्तिहरू आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्या अन्तर्गत पर्दछन् ।

अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या: सन्दर्भ अवधिमा कुनै पनि आर्थिक काम गरेको वा आर्थिक काम खोजेको समयावधिको जोड ६ महिना वा सोभन्दा बढी भएको व्यक्तिलाई अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याभित्र समावेश गरिन्छ ।

अक्सर आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्या: आर्थिक काम गरेको अवधि र आर्थिक काम खोजेको अवधिको जोड ६ महिनाभन्दा कम भएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई अक्सर आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्यामा समावेश गरिन्छ ।

यस लेकबेशी नगरपालिकामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको कुल २६०१२ जनसङ्ख्यामध्ये १२५७६ जना आर्थिक रूपले अक्सर सक्रिय र ५१५८ जना आर्थिक रूपले अक्सर निष्क्रिय रहेको देखिन्छ ।

अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय १२५७६ जनसङ्ख्यामध्ये ६१.४ प्रतिशत अक्सर रोजगार र ८.६ प्रतिशत अक्सर बेरोजगार रहेका छन् ।आर्थिक रूपले सक्रिय तर अक्सर निष्क्रिय (६ महिनाभन्दा कम समय काम गर्नेहरू) रहेको जनसङ्ख्या ५१५८ (२९.१%) रहेको छ ।सन्दर्भ अवधिभित्र कुनै पनि आर्थिक काम नगरेको जनसङ्ख्या ८,०८६ रहेको छ जुन १० वर्ष र सोभन्दा माथिका जनसङ्ख्याको करिब ३१.१ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ४८) ।नगरपालिकाका विभिन्न वडामा आर्थिक रूपले सक्रिय, निष्क्रिय, रोजगार र बेरोजगार जनसङ्ख्या फरक फरक रहेको छ ।खास वडाको आर्थिक रूपले सक्रिय र निष्क्रिय जनसङ्ख्यालाई आवश्यकतानुसार विस्तृत विश्लेषण गर्न सकिन्छ ।

तालिका ५१ : आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नता अनुसारको जनसङ्ख्या (१० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरका

वडा	दश वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नता									
		आर्थिक रुपले सक्रिय						आर्थिक रुपले निष्क्रिय		आर्थिक क्रियाकलाप नखुलेको	
		अक्सर सक्रिय				अक्सर निष्क्रिय					
		अक्सर रोजगार		अक्सर बेरोजगार							
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
लेकबेंसी	२६०१२	११४८९	९१.४	१०८७	८.६	५१५८	२९.१	८०८९	३१.१	१८९	०.७
१	३५८६	९४२	८०.३	२३१	१९.७	५८१	३३.१	१८२५	५०.९	७	०.२
२	१६९७	५०९	८९.६	५९	१०.४	७८९	५८.१	३३९	२०.०	१	०.१
३	१९०८	७७४	९४.६	४४	५.४	५८९	४१.९	४९९	२६.२	२	०.१
४	२७२६	१४७२	९५.८	६४	४.२	३२०	१७.२	८७०	३१.९	०	०.०
५	२८०५	१७६८	९५.८	७८	४.२	२६७	१२.६	६९२	२४.७	०	०.०
६	२८७५	१४१४	९२.७	१११	७.३	४६२	२३.३	७५८	२६.४	१३०	४.५
७	२३११	९२४	८४.२	१७३	१५.८	४८३	३०.६	७२९	३१.५	२	०.१
८	१७७२	११४८	९७.७	२७	२.३	१६४	१२.२	४२८	२४.२	५	०.३
९	३२६५	१०७२	८५.४	१८३	१४.६	९४७	४३.०	१०२३	३१.३	४०	१.२
१०	३०६७	१४६६	९२.६	११७	७.४	५५६	२६.०	९२६	३०.२	२	०.१

११.३ आर्थिक कामको पेसागत वर्गीकरण अनुसारको जनसङ्ख्या

आर्थिक काम गरेका जनसङ्ख्याको पेसाअनुसार वर्गीकरण र विश्लेषण महत्वपूर्ण हुन्छ ।आर्थिक काम गर्दा व्यक्तिको भूमिका कस्तो प्रकारको थियो भन्ने प्रश्न पनि उत्तिकै सरोकारको विषय हो ।आर्थिक काम कृषि वा गैरकृषि क्षेत्रमा हुनसक्दछ ।त्यस्तै औद्योगिक, व्यापारिक, सेवामूलक र सामान्य प्राथमिक पेसासग सम्बन्धित आर्थिक कामहरू हुन्छन् ।जनसङ्ख्याको पेसा र व्यवसायले त्यहाको आर्थिक अवस्था र संरचनालाई प्रतिविम्बित गर्दछन् ।

यस नगरपालिकाका १० वर्षमाथिका आर्थिक रूपले सक्रिय कुल १६६९२ जनसङ्ख्यामध्ये ८०६८ जना पुरुष रहेका छन् भने ८६२४ जना महिला रहेका छन् ।यस नगरपालिकाका ६७.८ प्रतिशत आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या कृषि, वन र माछापालनसम्बन्धी पेसाका दक्ष कामदार रहेका छन् ।दोस्रो ठुलो (१७.८%) समूह सामान्य वा प्राथमिक पेसाका कामदारहरूको रहेको छ भने तेस्रो ठुलो (३.१%) समूहमा शिल्पकला तथा कालिगढ र यससम्बन्धी व्यापार गर्ने कामदार रहेको छन् ।पेसाका दृष्टिबाट सबैभन्दा कम ०.२(%) सैनिक अधिकारी रहेको देखिन्छ (तालिका ५२, चित्र ३६) ।

तालिका ५२: आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको मुख्य पेसा अनुसारको विवरण
(१० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरका)

पेशा	दुवै		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	१६९९२	१००.०	८०६८	१००.०	८९२४	१००.०
सैनिक अधिकारी	२८	०.२	२५	०.३	३	०.०
व्यवस्थापक	४३१	२.५	२५०	३.१	१८१	२.०
पेशाविद्	३९२	२.३	२२०	२.७	१७२	१.९
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्	१२८	०.८	७४	०.९	५४	०.६
कार्यालय सहायक	८७	०.५	५३	०.७	३४	०.४
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	४६७	२.७	२५६	३.२	२११	२.४
कृषि, वन र माछापालन कार्यका दक्ष कामदार	११५२६	६७.८	५०६२	६२.७	६४६४	७२.४

पेशा	दुवै		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
शिल्पकला तथा कालिगढ र यससम्बन्धी व्यापार गर्ने कामदार	५३२	३.१	४५८	५.७	७४	०.८
यन्त्र तथा मेसिन अपरेटर र जडान गर्ने कामदार	३६३	२.१	३४१	४.२	२२	०.२
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदार	३०१७	१७.८	१३१६	१६.३	१७०१	१९.१
उल्लेख नभएका	२१	०.१	१३	०.२	८	०.१

चित्र ३६ : आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको मुख्य पेसा अनुसारको विवरण प्रतिशतमा

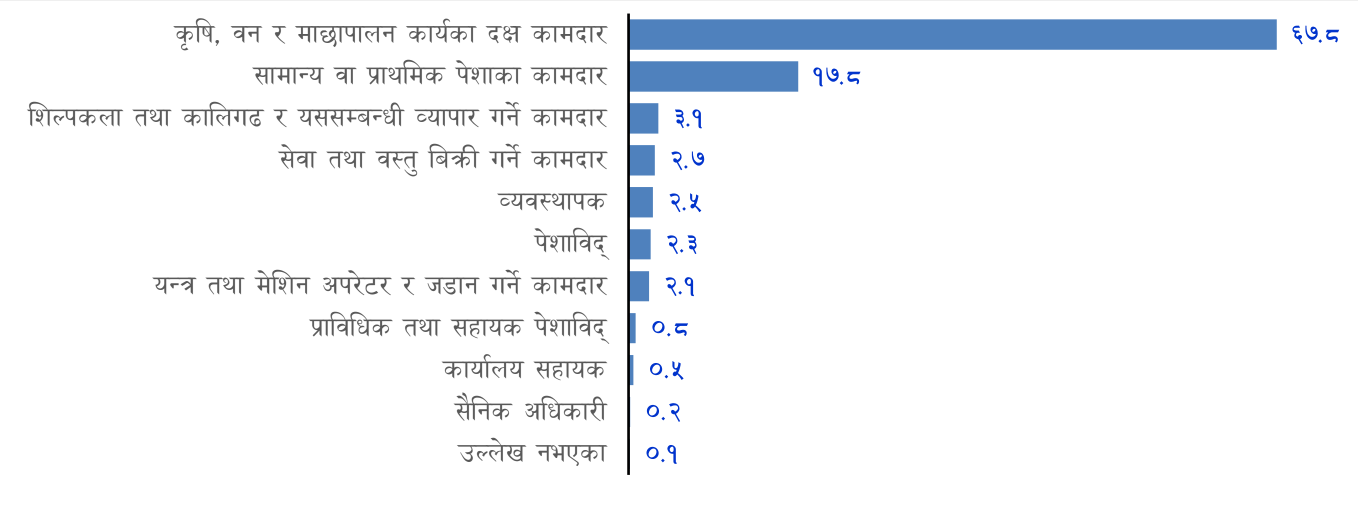

११.४ आर्थिक कामको औद्योगिक क्षेत्र वर्गीकरणअनुसारको जनसङ्ख्या

देशको अर्थतन्त्रलाई विभिन्न उपक्षेत्रमा वर्गीकरण गरिएको हुन्छ ।पछिल्लो जनगणनामा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याले गरेको कामलाई विभिन्न २१ ओटा औद्योगिक क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिएको छ ।देश, प्रदेश र स्थानीय तहको आर्थिक अवस्था र विकासअनुसार यी २१ ओटा औद्योगिक क्षेत्र उन्नत वा पिछडिएको अवस्थामा रहेका हुनसक्छन् ।यस नगरपालिकाका १० वर्ष र सोभन्दा माथिका र आर्थिक रूपले सक्रिय कुल १६६६२ जनसङ्ख्यामध्ये ७२.० प्रतिशत कृषि, वन र माछापालन क्षेत्रमा सक्रिय देखिएका छन् ।यस क्षेत्रको मुख्य आम्दानीको स्रोत कृषि क्षेत्र नै देखिएको छ ।

आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या आबद्ध भएको दोस्रो ठुलो औद्योगिक क्षेत्र 'थोक एवं खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मतका कार्यहरू' रहेको छ जसले ८.४ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ ।यस नगरपालिकाको आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या आबद्ध भएको तेस्रो ठुलो (५.७%) औद्योगिक क्षेत्र निर्माण रहेको छ ।अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलापले २.४ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ भने शिक्षाले २.३ प्रतिशत अंश र यातायात तथा भण्डारण क्षेत्रले १.७ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ (तालिका ५३, चित्र ३७) ।

तालिका ५३ : आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको मुख्य औद्योगिक क्षेत्र अनुसारको विवरण
(१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका)

आर्थिक कामको क्षेत्र वा उद्योग	प्रतिशत	आर्थिक कामको क्षेत्र वा उद्योग	प्रतिशत
कृषि, वन र माछापालन	७२.०	घरजग्गा कारोबारका व्यवसायिक क्रियाकलाप	०.०
खानी तथा उत्खनन्	०.८	पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलाप	०.१
औद्योगिक उत्पादन	१.४	प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलाप	०.१
विद्युत, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	०.१	सार्वजनिक प्रशासन र सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलाप	०.८
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलाप	०.१	शिक्षा	२.३

आर्थिक कामको क्षेत्र वा उद्योग	प्रतिशत	आर्थिक कामको क्षेत्र वा उद्योग	प्रतिशत
निर्माण	५.७	मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलाप	०.३
थोक एवं खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मतका कार्य	८.४	कला, मनोरञ्जन तथा मनोविनोद	०.०
यातायात तथा भण्डारण	१.७	अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलाप	२.४
आवास तथा भोजनसम्बन्धी क्रियाकलाप	०.९	घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलाप	२.२
सूचना तथा सञ्चार	०.०	बाह्य संघसंस्था एवं यसका अङ्गहरुका क्रियाकलाप	०.०
वित्तीय तथा बिमासम्बन्धी क्रियाकलाप	०.४	उल्लेख नभएका	०.१

चित्र ३७: औद्योगिक क्षेत्रअनुसार आर्थिक काममा संलग्न जनसङ्ख्या (%)

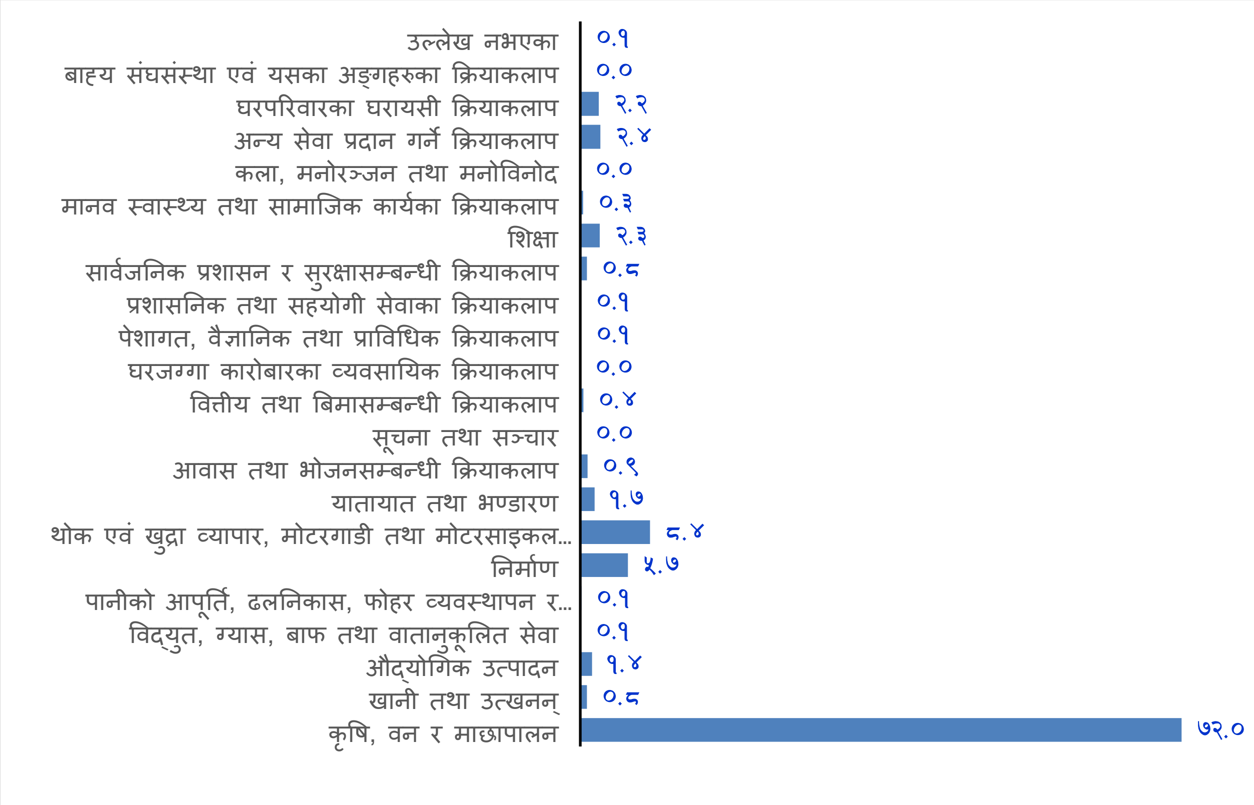

११.५ कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या

आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या मूलतः दुई प्रकारका काममा संलग्न रहेका हुन्छन् ।पहिलो, कृषिसाग जोडिएको आर्थिक क्षेत्र हो र दोस्रो गैरकृषिसाग जोडिएको आर्थिक क्षेत्र ।लेकबेशी नगरपालिकाका वडाहरू सहरी क्षेत्रभन्दा अर्धसहरी क्षेत्र भएका अधिक हुनाले गैरकृषि क्षेत्रमा भन्दा कृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या अधिकतम हुनु मनासिब मान्न सकिन्छ ।

यस नगरपालिकाका आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या (१० वर्ष र सोभन्दा माथिको) मध्ये गैरकृषि आर्थिक क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या २७.६ प्रतिशत छ भने कृषिसाग जोडिएको आर्थिक क्षेत्रमा काम गर्ने जनसङ्ख्या ७२.० प्रतिशत रहेको छ ।वडास्तरमा तुलना गर्दा गैरकृषिसाग जोडिएको क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या सर्वाधिक (५६.० %) वडा नं. १ मा रहेको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम (१२.४ %) वडा नं. ५ मा रहेको छ ।त्यसै गरी कृषिसाग जोडिएको आर्थिक क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या सबैभन्दा धेरै (८७.६%) वडा नं. ५ मा रहेको छ भने सबैभन्दा कम (४३.६ %) वडा नं. १ मा रहेको छ (तालिका ५४ चित्र ३८) ।

तालिका ५४: वडाअनुसार कृषि तथा गैरकृषि काममा संलग्न जनसङ्ख्या (%)

वडा	जम्मा	गैरकृषि आर्थिक काममा संलग्नको %	कृषि क्षेत्रमा संलग्नको प्रतिशत
१	१,५३४	५६.०	४३.९
२	१,२८६	२०.८	७९.२
३	१,३९५	४१.१	५८.९
४	१,७४७	२३.९	७६.१
५	२,०६८	१२.४	८७.६
६	२,०१३	२३.३	७५.९
७	१,५२५	२७.३	७२.७
८	१,२८९	२१.५	७८.५
९	२,१२९	३१.१	६८.९
१०	२,००६	२६.७	७३.३
लेकबेशी	१६,९९२	२७.९	७२.०

चित्र ३८ : वडाअनुसार गैरकृषि क्षेत्रका आर्थिक काममा संलग्न जनसङ्ख्या (%)

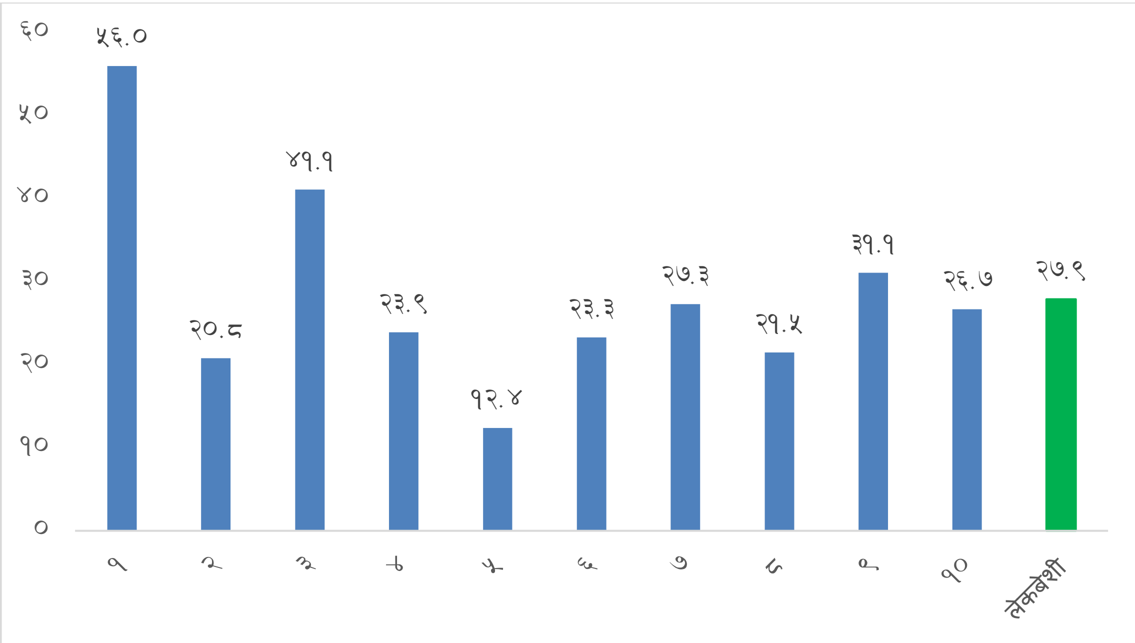

११.६ आर्थिक काममा संलग्नताको प्रकार अनुसारको विवरण

आर्थिक काममा संलग्न १० वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल १६६६२ जनसङ्ख्यामध्ये कसले कुन हैसियतमा काम गऱ्यो अथवा कस्तो प्रकारको काम गऱ्यो भन्ने प्रश्न पनि नीतिनिर्माता र निर्णयकर्ताको लागि महत्वपूर्ण हुन्छ ।त्यस्तै खास प्रशासनिक एकाइको आर्थिक काममा संलग्न जनशक्ति कसरी संरचित छ भनेर बुझ्न पनि सघाउ पुग्दछ ।जनगणनामा आर्थिक रूपले सक्रिय प्रत्येक व्यक्तिलाई उसले आर्थिक काम गर्दाको हैसियत के हो भनेर सोधिएको थियो ।

वि.सं. २०७८ को जनगणनाको तथ्याङ्कअनुसार लेकबेशी नगरपालिकामा सर्वाधिक ११,८४८ (६६.७%) आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या आफ्नै काम गर्ने समूहमा पर्दछन् भने २३६५ जना (१५.५%) अरूको काम गर्ने समूहमा पर्दछन् ।परिवारमा सघाउने मात्र समूहअन्तर्गत २४०३ जना (१४.१%) आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या रहेका छन् भने रोजगारदाता न्यून अर्थात् ९१ जना (०.५%) मात्र रहेको छन् (तालिका ५५) ।

तालिका ५५ .: रोजगारीको अवस्थाअनुसार आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको विवरण

(१० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरका)

नगरपालिका	सङ्ख्या/%	जम्मा	रोजगारीको अवस्था				
			अरूको काम गर्ने	रोजगारदाता	आफ्नै काम गर्ने	परिवारमा सघाउने मात्र	उल्लेख नभएको
जम्मा	सङ्ख्या	१६९९२	२६३५	९१	११८४८	२४०३	१५
	%	१००.०%	१५.५%	०.५%	६९.७%	१४.१%	०.१%
पुरूष	सङ्ख्या	८०६८	१७४४	५१	५४०९	८५६	८
	%	१००.०%	२१.६%	०.६%	६७.०%	१०.६%	०.१%
महिला	सङ्ख्या	८९२४	८९१	४०	६४३९	१५४७	७
	%	१००.०%	१०.०%	०.४%	७२.२%	१७.३%	०.१%

११.७ घरायसी तथा गैरघरायसी क्षेत्रानुसार आर्थिक काममा संलग्नताअनुसार जनसङ्ख्या

आर्थिक कामलाई घरायसी र गैरघरायसी गरी दुई वर्गमा विभाजन गर्ने प्रचलन रहेको छ ।घरायसी काम अक्सर घरपरिवारकै उपभोग र सुविधाका लागि हुने गर्दछ भने गैरघरायसी काम सामान्यतः आय आर्जनका लागि सहायक हुने गर्दछ ।पछिल्लो बाह्रौं राष्ट्रिय जनगणनामा १० वर्ष र सोभन्दा माथिका प्रत्येक व्यक्तिले गरेको कामलाई घरायसी र गैरघरायसी वर्गमा विभाजन गर्दा यस नगरपालिकामा ४६.६ प्रतिशतले घरायसी क्षेत्रमा काम गरेको देखिन्छ ।गैरघरायसी क्षेत्रमा आर्थिक काम गर्ने जनसङ्ख्याको हिस्सा १५.४ प्रतिशत रहेको छ ।

यहा गैरघरायसी क्षेत्र भन्नाले सरकारी, वित्तीय, गैरवित्तीय तथा नाफा नकमाउने संस्था पर्दछ ।घरायसी क्षेत्र भन्नाले असंगठित रूपमा परिवारले संचालन गरेका सबैप्रकारसरका आर्थिक क्रियाकलापहरू पर्दछन् जस्तै कृषि, अनौपचारिक र असंगठित रूपमा व्यक्ति वा परिवारले संचालन गरेका व्यापार, उद्योग, व्यवसाय, सडक किनारमा बिक्री गर्ने आदि पर्दछन् ।

वडास्तरमा तुलना गर्दा घरायसी क्षेत्रसाग जोडिएको आर्थिक काममा संलग्न जनसङ्ख्या सर्वाधिक (६४.५%) वडा नं. ५ मा रहेको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम (२१.७%) वडा नं. १ मा रहेको छ ।त्यसैगरी गैरघरायसी क्षेत्रको आर्थिक काम गर्ने जनसङ्ख्या सबैभन्दा धेरै (२१.१%) वडा नं. १ मा रहेको छ भने सबैभन्दा कम (९.२%) वडा नं. ५ मा रहेको छ (तालिका ५६ र चित्र ३६) ।

तालिका ५६ : घरायसी तथा गैरघरायसी क्षेत्रानुसार आर्थिक काममा संलग्नताअनुसार जनसङ्ख्या विवरण
(१० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरका)

वडा नं.	जनसङ्ख्या					प्रतिशत	
	गैरघरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	उल्लेख नभएको	काम नगर्ने	जम्मा	गैरघरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र
१	७५५	७७९	०	२,०५२	३,५८६	२१.१	२१.७
२	२१३	१,०७२	१	४११	१,६९७	१२.६	६३.२
३	४००	९९५	०	५१३	१,९०८	२१.०	५२.१
४	३७४	१,३७३	०	९७९	२,७२६	१३.७	५०.४
५	२५९	१,८०९	०	७३७	२,८०५	९.२	६४.५
६	३७७	१,६१५	२१	८६२	२,८७५	१३.१	५६.२
७	३८९	१,१३६	०	७८६	२,३११	१६.८	४९.२
८	२०३	१,०८६	०	४८३	१,७७२	११.५	६१.३
९	६०४	१,५२५	०	१,१३६	३,२६५	१८.५	४६.७
१०	४२०	१,५८६	०	१,०६१	३,०६७	१३.७	५१.७
लेकबेशी	३,९९४	१२,९७६	२२	९,०२०	२६,०१२	१५.४	४९.९

चित्र ३९ : घरायसी तथा गैरघरायसी क्षेत्रानुसार आर्थिक काममा संलग्नताअनुसार जनसङ्ख्या जनसङ्ख्या (%)

खण्ड १२: घरको संरचना तथा प्रयोग

१२.१ घरको मुख्य प्रयोग

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा देशका सम्पूर्ण घरहरूको समेत गणना गरिएको थियो ।गणना गरिएका घरको प्रयोग कुन रूपमा भएको छ भन्ने विषयले आवासीय घर र गैरआवासीय घरको वितरणलाई विभिन्न तहमा (नेपाल, प्रदेश, भौगोलिक क्षेत्र, आदि) विश्लेषण गर्न मद्दत पुग्दछ ।लेकबेशी नगरपालिकामा पछिल्लो जनगणनाले कुल १०,२४८ ओटा घर रहेको देखाएको छ जसमध्ये करिब ६७ प्रतिशत घर आवासीय प्रयोगमा रहेका छन् ।गोठ वा धनसारका लागि प्रयोग भएका घरले १८.७ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ भने ५.७ प्रतिशत घर खाली रहेको देखिन्छ ।व्यापार/व्यवसायका लागि प्रयोग भएका घर २.३ प्रतिशत छन् । स्वास्थ्य तथा शिक्षासम्बन्धी घरहरू १.५ प्रतिशत, उद्योग, बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रले प्रयोग गरेका घरहरूको अंश ०.५ प्रतिशत र सरकारी र संस्थागत क्षेत्रले प्रयोग गरेका घरको अंश ०.५ प्रतिशत रहेको छ ।अन्य प्रकारका घरहरूको अंश ३.९ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ५७) ।

तालिका ५७ : घरको मुख्य प्रयोग अनुसारको विवरण (% मा)

क्षेत्र	आवासीय	गोठ / धनसार	खाली	व्यापार व्यवसाय	स्वास्थ्य तथा शिक्षा	उद्योग, बैंक तथा वित्तीय	सरकारी, संस्थागत	होटेल तथा लज	अन्य
नेपाल	७१.७	१०.१	६.३	३.१	१.३	०.५	०.८	०.३	५.९
सुर्खेत	७२.५	१०.५	६.७	२.९	१.९	०.५	०.९	०.४	३.९
लेकबेशी	६६.९	१८.७	५.७	२.३	१.५	०.५	०.५	०.०	३.९

आवास, व्यापार/व्यवसाय, उद्योग, संस्थागत प्रयोजन र खाली रहेका घरको अनुपातलाई राष्ट्रिय र सुर्खेत जिल्लाको सन्दर्भमा हेर्दा केही विषमता देखिन्छ यद्यपि कुनै मान उल्लेखनीय रूपले फरक छन् भने कुनै मानमा सामान्य भिन्नता रहेको छ ।नेपालमा आवासीय प्रयोगमा रहेका घरको अनुपात ७२.५ प्रतिशत छ भने लेकबेशी नगरपालिकामा यो करिब ६७ प्रतिशत रहेको छ ।गोठ वा धनसारको लागि प्रयोग भएका घर सुर्खेत जिल्लामा १०.५ प्रतिशत छन् भने यस नगरपालिकामा १८.७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।यस नगरपालिकामा नेपालको (६.३%) तुलनामा कम (५.७%) घरहरू खाली अवस्थामा रहेको देखिन्छ तर यी खाली घरले थप अध्ययनको आवश्यकतालाई सङ्केत गरेका छन् ।घरहरू जुनसुकै कारणले खाली भएका हुनसक्छन् तथापि बसाइसराइ गरेर वा असुरक्षित भएर खाली रहन गएको अवस्थामा जनसङ्ख्या वृद्धिदर र सुरक्षित आवासको आपूर्तिमा प्रभाव पार्ने देखिन्छ ।अन्य कारण पनि विद्यमान रहेका हुनसक्छन् र तिनका प्रभावलाई तदनुरूप व्याख्या गर्नुपर्ने हुन्छ ।

चित्र ४० : प्रमुख प्रयोगअनुसार घरको वितरण (%)

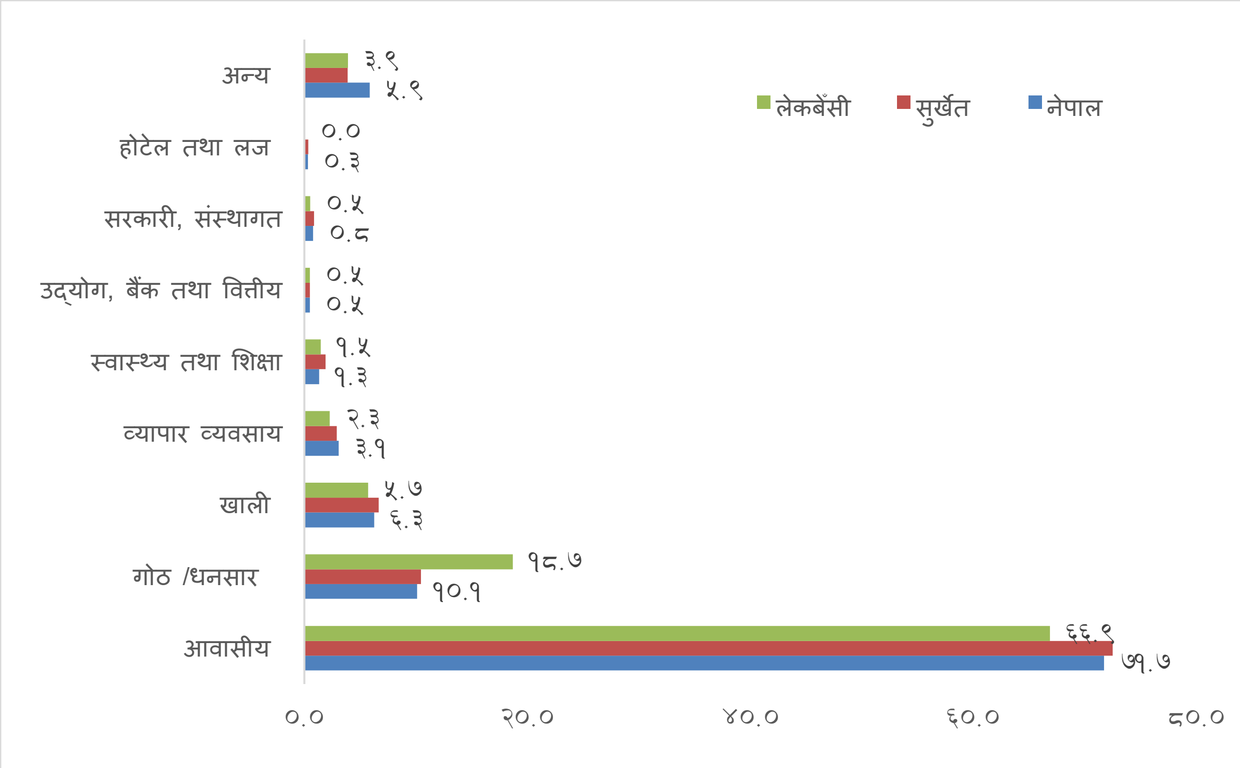

१२.२ घरको तला

जनगणनामा प्रत्येक घर कति तलाको छ भनेर विवरण सङ्कलन गरिएको थियो ।घरको तला सङ्ख्याको उपयोग कहा कहा हुनसक्छ भन्ने प्रश्न महत्वपूर्ण छ ।आवासको उपलब्धतामा यसले एक सूचकका रूपमा कार्य गर्दछ ।घरको कुल निर्मित क्षेत्रफल (Built-up area) गणनामा पनि यसले महत्वपूर्ण गुणक (Multiplier) प्रदान गर्दछ ।घर पुजीगत सम्पत्ति हो ।यसको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा पनि गणना भएको हुन्छ ।समग्र नेपाल र प्रदेशअनुसारको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुमानमा घरको तला सङ्ख्याले एकप्रकारको दर वा अनुपात दिने हुनाले यो तथ्याङ्कको विशेष महत्व रहेको छ ।

नेपाल भूकम्पको उच्च जोखिममा रहेको देश हो ।भूकम्पको केन्द्रविन्दुअनुसार क्षति र प्रभाव कम वा बढी हुने गर्दछ ।भौगोलिक क्षेत्र (हिमाल, पहाड तथा तराई, ग्रामीण र सहरी) अनुसार पनि तला सङ्ख्या असमान रहनु स्वाभाविक देखिन्छ ।नेपालमा करिब ६० प्रतिशत घर एक तले, झण्डै २९ प्रतिशत घर दुई तले र ९ प्रतिशत घर तीन तले रहेका छन् भने सुर्खेत जिल्ला र लेकबेशी नगरपालिकाको तुलना गर्दा पनि तथ्याङ्कमा स्पष्ट असमानता रहेको देखिन्छ ।सुर्खेत जिल्लामा ४८.८ प्रतिशत घर एक तले र करिब ४१ प्रतिशत घर दुई तले छन् भने लेकबेशी नगरपालिकामा एक तले घर ४०.५ प्रतिशत र दुई तले घर ४९.१ प्रतिशत रहेका छन् ।त्यस्तै तीन तले घर समग्र सुर्खेत जिल्लामा ९.२ प्रतिशत छन् भने लेकबेशीमा १० प्रतिशत विन्दुले बढी अर्थात् १०.२ प्रतिशत रहेका छन् (तालिका ५८) ।

तालिका ५८ : घरको तला अनुसारको विवरण (% मा)

क्षेत्र	जम्मा घर संख्या	घरको तलाको प्रतिशत							
		१	२	३	४	५–७	८–९	१०+	नखुलेको
नेपाल	७५५२०६६	५९.८२	२८.७८	९.१७	१.३०	०.६४	०.०१	०.००	०.२८
सुर्खेत	११७२९९	४८.८३	४०.९७	९.२०	०.५०	०.२७	०.००	०.००	०.२३
लेकबेशी	१०२४८	४०.४६	४९.१०	१०.२२	०.००	०.१७	०.००	०.००	०.०६

१२.३ घरको आयु

जनगणनामा घरपरिवारले बसोबास गरिरहेको प्रत्येक घरको आयु (निर्माण भएको मितिका आधारमा) सङ्कलन गरिएको थियो । यो तथ्याङ्कले भवनजस्तो मूल्यवान स्थिर पुजीगत सम्पत्तिको वर्तमान मूल्य कति छ ? ती भवनहरूको बाक्री आयु कति हुनसक्छ ? भवनको संरचना र मूल्यमा ह्रास कति भएको हुनसक्छ लगायतका प्रश्नका साथसाथै वर्तमान र भावी जनसङ्ख्याको लागि भविष्यमा निर्माण वा पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने भवन कति हुनेछन् भनेर अनुमान गर्न सहयोग गर्दछ ।कतिपय घरको आयु १०० वर्षभन्दा माथि हुने र ती राज्यको पुरातात्विक सम्पदाका रूपमा समेत रहन्छन् ।

लेकबेशी नगरपालिकामा सर्वाधिक (१६.६ %) घरहरू देखि ६ वर्षभित्र बनेका देखिन्छन् ।दोस्रो (१६.६%) मा १ देखि ४ वर्षभित्र बनेका घर रहेका छन् भने तेस्रो (१६.३%) मा १० देखि १४ वर्षभित्र बनेका घर रहेका छन् ।यस नगरपालिकामा ० वर्ष र सोभन्दाअघि बनेका घरको हिस्सा २.१ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ५६) ।

तालिका ५९ : घरको आयु अनुसारको विवरण (% मा)

क्षेत्र	जम्मा घर संख्या	घरको आयुअनुसार प्रतिशत								
		० वर्ष	१-४ वर्ष	५-९ वर्ष	१०-१४ वर्ष	१५-१९ वर्ष	२०-२९ वर्ष	३०-४९ वर्ष	५० वर्षभन्दा माथि	नखुलेको
नेपाल	७५५२०६६	३.५	२४.४	२०.७	१५.३	९.६	१२.५	८.१	३.५	२.४
सुर्खेत	११७२९९	३.३	२३.६	२२.१	१७.०	१२.०	१२.४	६.४	१.७	१.५
लेकबेशी	१०२४८	३.६	१९.६	१९.९	१६.३	१२.६	१५.३	७.५	२.१	३.१

यस नगरपालिकामा रहेका घरहरूलाई तिनीहरूको आयुका आधारमा विभिन्न ७ ओटा उमेर समूहमा राखेर हेर्दा सर्वाधिक (४३.१%) घरहरू १० वर्षभन्दा कम आयु भएका अर्थात् विगत १० वर्षभित्र बनेका देखिन्छन् ।दोस्रो ठुलो आयु समूह अर्थात् १० देखि १९ वर्षभित्र निर्माण भएका घरहरूको अंश २८.६ प्रतिशत रहेको छ भने २० देखि २९ वर्षभित्र बनेका घरहरू १.३ प्रतिशत रहेका छन् ।चौथो समूहमा विगत ३० देखि ४९ वर्षभित्र बनेका घरहरू रहेका छन् जसले ७.५ प्रतिशत हिस्सा ओगटेका छन् । नगरपालिकामा जीर्ण अर्थात् ० वर्षभन्दा माथि आयु भएका घर २.१ प्रतिशत रहेका छन् (चित्र ४१) ।

चित्र ४१ : उमेर समूहअनुसार घरको आयु (%)

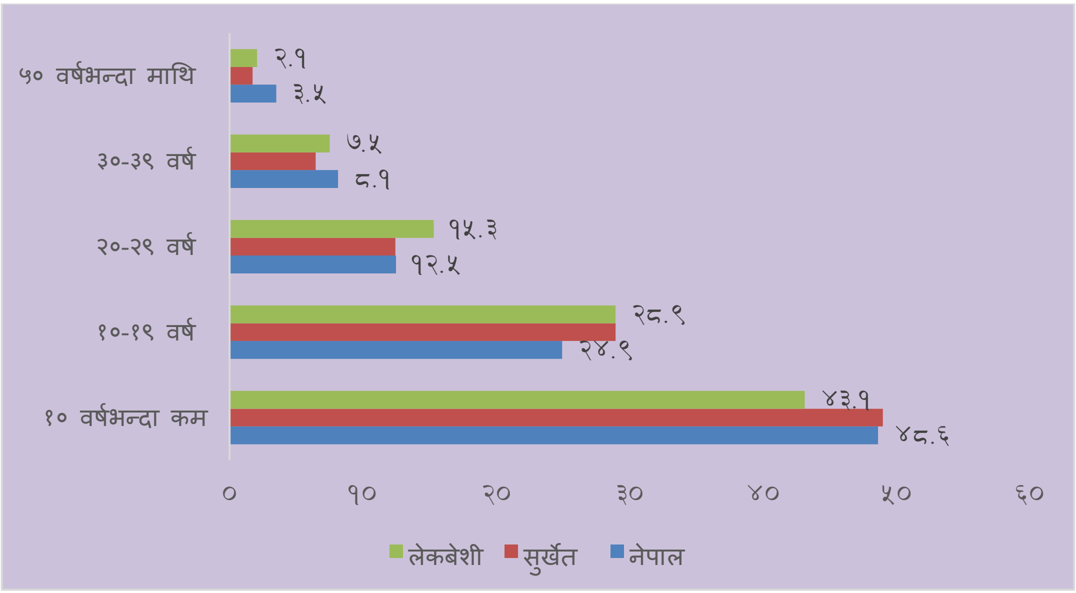

१२.४ घरको स्वामित्व

आवास परिवारको लागि आधारभूत आवश्यकता हो ।जनगणनाको तथ्याङ्कबाट अधिकांश परिवार आफ्नै घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ ।रोजगारी, काम, व्यापार–व्यवसाय, अध्ययन आदिका कारणले व्यक्ति वा परिवार भाडामा वा अन्य प्रकारका आवासीय सुविधा उपभोग गरिरहेको पनि हुन्छन् ।घरको स्वामित्वले एकातिर परिवारको सम्पन्नताको सूचकका रूपमा पनि केही हदसम्म काम गर्दछ भने अर्कातिर पेसा, व्यवसाय, अध्ययन, आदि कारणले भाडा वा गैरभाडाका आवासीय अवस्थाको सूचना पनि उपलब्ध गराउद्दछ ।

यस लेकबेशी नगरपालिकामा ६७.६ प्रतिशत परिवार आफ्नै स्वामित्वको घरमा बसोबास गर्दछन् ।भाडाको घर वा कोठामा बसोबास गर्ने परिवारको अंश १६ प्रतिशत रहेको छ ।संस्थागत घर (कार्यालयको क्वार्टर, छात्राबास, ब्यारेक, बृद्धाश्रम, बालगृह, धर्मशाला, गुम्बा आदि) मा बसोबास गर्ने परिवारको हिस्सा ०.२ प्रतिशत रहेको छ भने ०.३ प्रतिशत परिवार यीदेखि बाहेकका अन्य घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ (तालिका ६०) ।

तालिका ६० : घरको स्वामित्वअनुसार पारिवारिक विवरण (%)

वडा नं.	संख्या /	जम्मा परिवार संख्या	घरको स्वामित्व			
			आफ्नै	भाडामा	संस्थागत	अन्य
१	संख्या	१०४१	१०१७	२१	०	३
	%	१००.०	९७.७	२.०	०.०	०.३
२	संख्या	४६९	४६६	३	०	०
	%	१००.०	९९.४	०.६	०.०	०.०
३	संख्या	५८८	५७६	४	१	७
	%	१००.०	९८.०	०.७	०.२	१.२
४	संख्या	७५८	७१५	३०	१०	३
	%	१००.०	९४.३	४.०	१.३	०.४
५	संख्या	७२२	७१६	६	०	०
	%	१००.०	९९.२	०.८	०.०	०.०
६	संख्या	९०१	८७२	२९	०	०
	%	१००.०	९६.८	३.२	०.०	०.०
७	संख्या	६४२	६३४	६	०	२
	%	१००.०	९८.८	०.९	०.०	०.३
८	संख्या	५४९	५४०	६	३	०
	%	१००.०	९८.४	१.१	०.५	०.०
९	संख्या	९२५	९०९	१४	१	१
	%	१००.०	९८.३	१.५	०.१	०.१
१०	संख्या	८४६	८३७	३	१	५
	%	१००.०	९८.९	०.४	०.१	०.६
जम्मा	संख्या	७४४१	७२८२	१२२	१६	२१
	%	१००.०	९७.९	१.६	०.२	०.३

चित्र ४२: घरको स्वामित्वअनुसार पारिवारिक विवरण

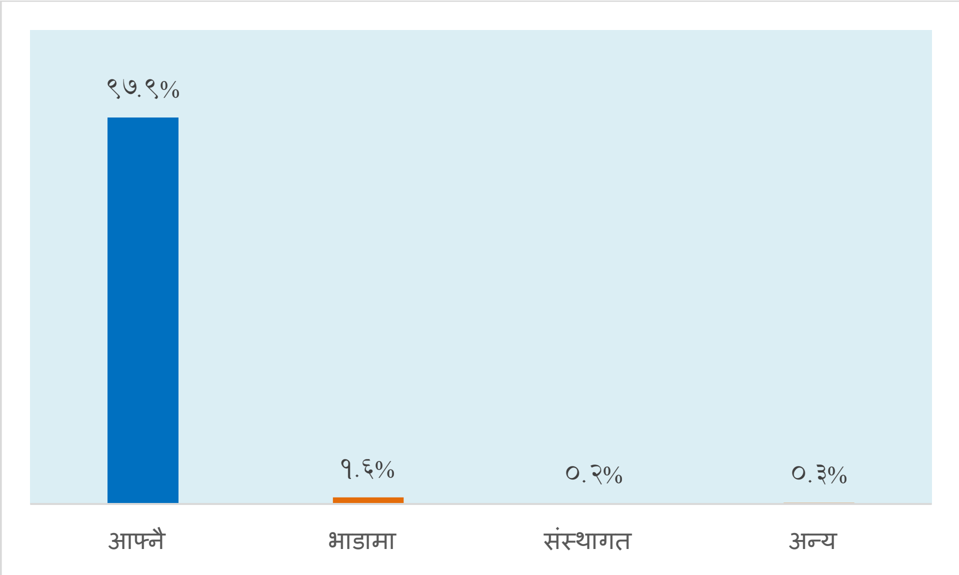

१२.५ घरको जग

घरको जग सुरक्षित आवाससँग जोडिएको विषय हो ।नेपाल भूकम्पको अत्यधिक जोखिम भएका देशहरूमध्ये एक भएको हुँदा घरको जग के कस्ता निर्माण सामग्रीबाट बनेको छ भन्ने विषयले विशेष महत्व राख्दछ ।निर्माण सामग्री र त्यसको बनावट, प्राविधिक परामर्शलगायतका विषयले घरको सुरक्षालाई निर्देशित गर्दछन् ।

यस नगरपालिकाका कुल ७४४१ परिवारमध्ये ७३.४ प्रतिशत बसोबास गर्ने घरको जग माटोजडित ढुंगा माटोको छ ।दोस्रो (११.२ %) क्रममा काठ/बाँसको खम्बा गाडेको जग हुने घरपरिवार रहेका छन् भने तेस्रो (६.५%) क्रममा सिमेन्टजगित इट्ट वा ढुंगाको जग हुने घरमा बसोबास गर्ने परिवार रहेका छन् ।ढलान पिल्लरसहितको संरचनायुक्त जग हुने घरमा बसोबास गर्ने परिवार ५.७ प्रतिशत रहेको छन् (तालिका ५८) ।

माटोजडित ढुंगा माटोको जग हुने घरमा बसोबास गर्ने परिवार सबैभन्दा धेरै (६७%) वडा नं. ५ मा रहेका छन् ।सिमेन्टजडित ढुंगा माटोको घरमा बसोबास गर्ने परिवार सबैभन्दा धेरै (२२.७%) वडा नं. ७ मा छन् भने ढलान पिल्लरसहितको जग हुने घरमा सर्वाधिक (११%) वडा नं. ६ मा रहेको छ ।काठ वा बाँसको खम्बाको जग भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवार सर्वाधिक (३७.४%) वडा नं. ३ मा रहेको देखिन्छ (तालिका ६१) ।

तालिका ६१: घरको जगअनुसार पारिवारिक वितरण

वडा नं.	संख्या /	जम्मा परिवार संख्या	घरको जग				
			माटोजडित इट्टा ढुंगा	सिमेन्ट जडित इट्टा ढुंगा	ढलान पिल्लर सहितको	काठ/बाँसको खम्बा गाडेको	अन्य
१	संख्या	१०४१	६५५	२१०	५३	१२३	०
	%	१००.०	६२.९	२०.२	५.१	११.८	०.०
२	संख्या	४६९	३८६	१४	४०	२८	१
	%	१००.०	८२.३	३.०	८.५	६.०	०.२
३	संख्या	५८८	२५६	५६	५६	२२०	०
	%	१००.०	४३.५	९.५	९.५	३७.४	०.०
४	संख्या	७५८	५४८	६३	८०	६७	०
	%	१००.०	७२.३	८.३	१०.६	८.८	०.०

वडा नं.	संख्या /	जम्मा परिवार संख्या	घरको जग				
			माटोजडित इट्टा ढुंगा	सिमेन्ट जडित इट्टा ढुंगा	ढलान पिल्लर सहितको	काठ/बाँसको खम्बा गाडेको	अन्य
५	संख्या	७२२	७००	१४	६	२	०
	%	१००.०	९७.०	१.९	०.८	०.३	०.०
६	संख्या	९०१	५०७	६४	९९	२२३	८
	%	१००.०	५६.३	७.१	११.०	२४.८	०.९
७	संख्या	६४२	३८९	१४६	२०	८५	२
	%	१००.०	६०.६	२२.७	३.१	१३.२	०.३
८	संख्या	५४९	५१३	२८	१	६	१
	%	१००.०	९३.४	५.१	०.२	१.१	०.२
९	संख्या	९२५	७५५	५४	५१	६५	०
	%	१००.०	८१.६	५.८	५.५	७.०	०.०
१०	संख्या	८४६	७५३	५९	१८	१६	०
	%	१००.०	८९.०	७.०	२.१	१.९	०.०
जम्मा	संख्या	७४४१	५४६२	७०८	४२४	८३५	१२
	%	१००.०	७३.४	९.५	५.७	११.२	०.२

चित्र ४३ : घरको जगअनुसार पारिवारिक वितरण (%)

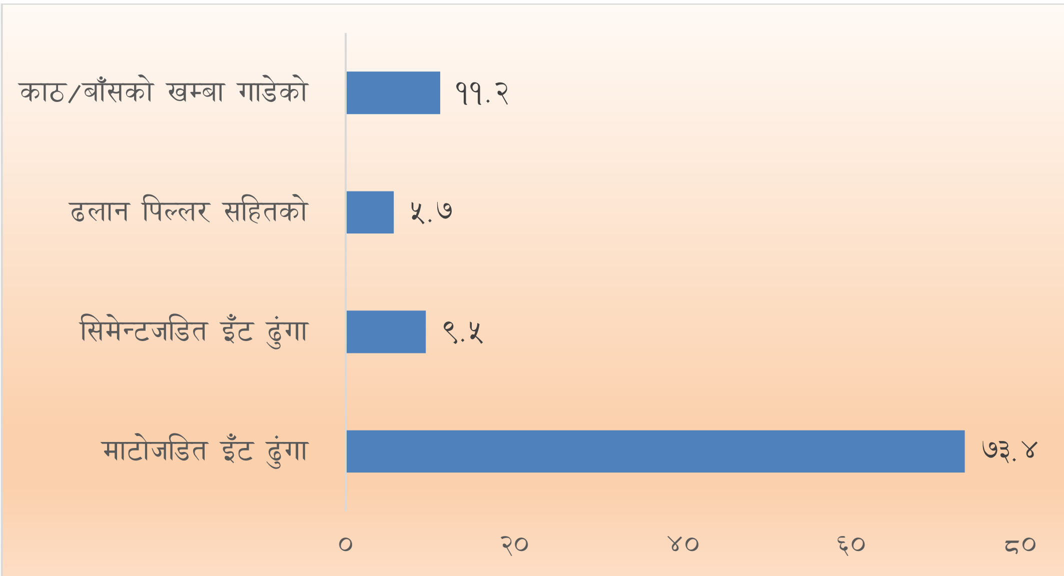

१२.६ घरको बाहिरी गारो

घरको बाहिरी गारो निर्माणमा प्रयुक्त निर्माण सामग्री पनि घरको सुरक्षासँग प्रत्यक्ष जोडिएको विषय हो ।कतिपय घरमा बाहिरी गारोले घरको भार लिएको हुन्छ भने कतिपय घरमा पिल्लरले मात्र भार वहन गरेको हुन्छ ।तथापि, बाहिरी गारो कस्तो प्रकारको निर्माण सामग्रीले बनेको छ भन्ने विषयले परिवारको सम्पन्नता र जीवनस्तरको सूचकको रूपमा समेत काम गर्दछ ।

यस नगरपालिकामा ७०.८ प्रतिशत परिवार माटोको जडान भएका इट्टाढुंगाको बाहिरी गारो भएको घरमा बसोबास गर्दछन् । सिमेन्टको जडानमा इट्टा ढुंगाको गारो भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवार २१.३ प्रतिशत रहेको छ ।बाँसजन्य सामग्री र काँचो इट्टाबाट बनेको घरमा बसोबास गर्ने परिवार यस नगरपालिकामा १.१ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ६, चित्र ४०) ।

विभिन्न वडाहरूमा सहरीकरणको अवस्था र परिवारको आर्थिक एवम् सामाजिक अवस्थाअनुसार घरको बाहिरी गारोको निर्माणमा भिन्नताहरू रहेका छन् ।

तालिका ६२ : घरको बाहिरी गारोअनुसार पारिवारिक वितरण

वडा	माटोजडित ईंट/ढुंगा	सिमेन्टजडित ईंट/ढुंगा	काठ/फल्याक	बाँसजन्य सामग्री र माटो
१	६७.८	२५.५	१.०	५.८
२	७५.९	२२.८	०.२	१.१
३	७४.७	२२.१	३.२	०.०
४	७०.१	२०.६	८.८	०.५
५	९४.६	४.२	१.२	०.०
६	४७.९	२५.९	२४.९	१.२
७	५०.६	३७.२	१२.१	०.०
८	७४.७	२३.९	०.९	०.४
९	७९.९	१२.३	७.४	०.४
१०	७६.१	२१.५	०.९	१.१
लेकबेशी	७०.८	२१.३	६.६	१.३

चित्र ४४ : घरको बाहिरी गारोअनुसार पारिवारिक वितरण

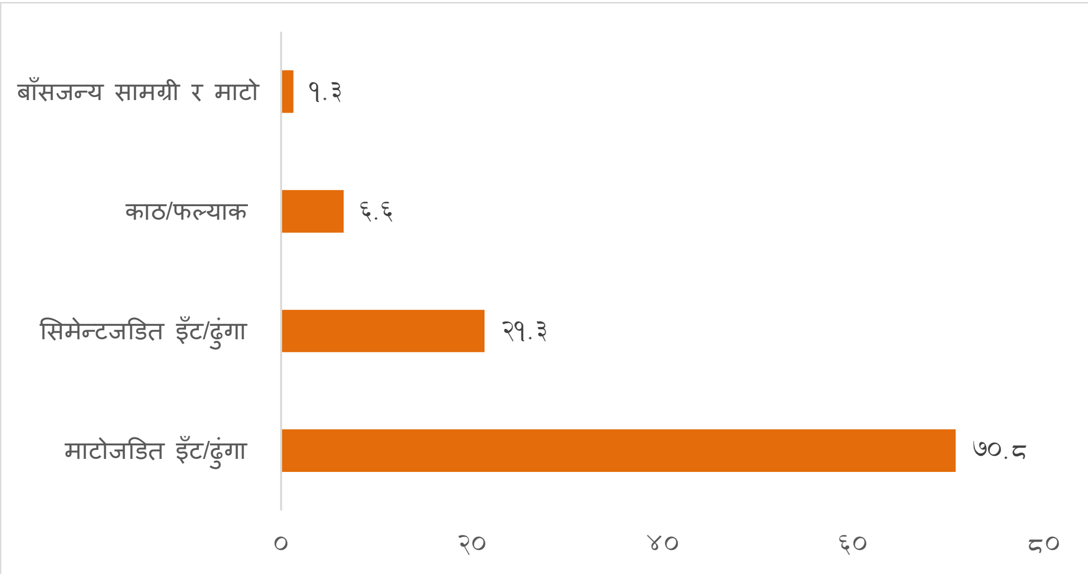

१२.७ घरको छानो

घरको छानो सामान्यतः घरको जग र बाहिरी गारोको निर्माण सामग्रीसँग अन्तरसम्बन्धित रहेको हुन्छ ।तथापि, घरको छानो कतिपय अवस्थामा स्थानीय हावापानी, भौगोलिकता, आर्थिक–सामाजिक प्रभावसँग पनि अन्तरसम्बन्धित हुन्छ ।घरको छानोले परिवारको सम्पन्नता र जीवनस्तरको पनि केही हदसम्म प्रतिनिधित्व गर्दछ ।

लेकबेशी नगरपालिकाका कुल ४६२१ परिवारमध्ये ६२.१ प्रतिशत परिवार जस्ता/टिनको छाना भएको घरमा बसोबास गर्दछन् । सिमेन्ट ढलानयुक्त छानो भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवार ११.० प्रतिशत रहेका छन् ।सिमेन्टको ढलानयुक्त छानो भएको

घरमा बसोबास गर्ने परिवार सर्वाधिक (१९.५%) वडा नं. १ मा रहेका छन् ।यस नगरपालिकामा अझै पनि १२.१ प्रतिशत परिवार खर वा परालको छानोयुक्त घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ भने टायल र खपडाबाट बनेको छानोयुक्त घरमा बसोबास गर्ने परिवार १४.७ प्रतिशत रहेका छन् ।वडा नं. ५ मा खर वा परालको छानोयुक्त घरमा बसोबास गर्ने परिवार सर्वाधिक (३४.८%) रहेका छन् (तालिका ६३, चित्र ४५) ।

तालिका ६३ : नगरपालिकामा घरको छानोको प्रकारअनुसार परिवारको विवरण

वडा	जस्ता /टिन	सिमेन्ट ढलान	छवाली /पराल	टायल	अन्य
१	३५.४	१९.५	२.९	४२.३	०
२	५३.५	१०.७	११.५	२४.१	०.२
३	४५.१	९.४	१०.२	३५.२	०.२
४	६८.१	१४.५	६.२	११.२	०
५	५९.६	५.५	३४.८	०	०.१
६	५३.८	१५.५	१२	१८.३	०.३
७	८०.७	६.७	७.२	५.३	०.२
८	७७.४	५.३	११.७	५.६	०
९	७३.१	९.१	१५.८	१.८	०.२
१०	८१.२	७.२	११.१	०.२	०.२
लेकबेशी	६२.१	११	१२.१	१४.७	०.१

यहा स्मरणीय छ कि काठ/फल्याक, ढुंगा/स्लेट र माटोका छाना समेतलाई 'अन्य' मा समावेश गरिएको छ जसको मान नगण्य छ ।

चित्र ४५: नगरपालिकामा घरको छानोको प्रकारअनुसार परिवारको विवरण (% मा)

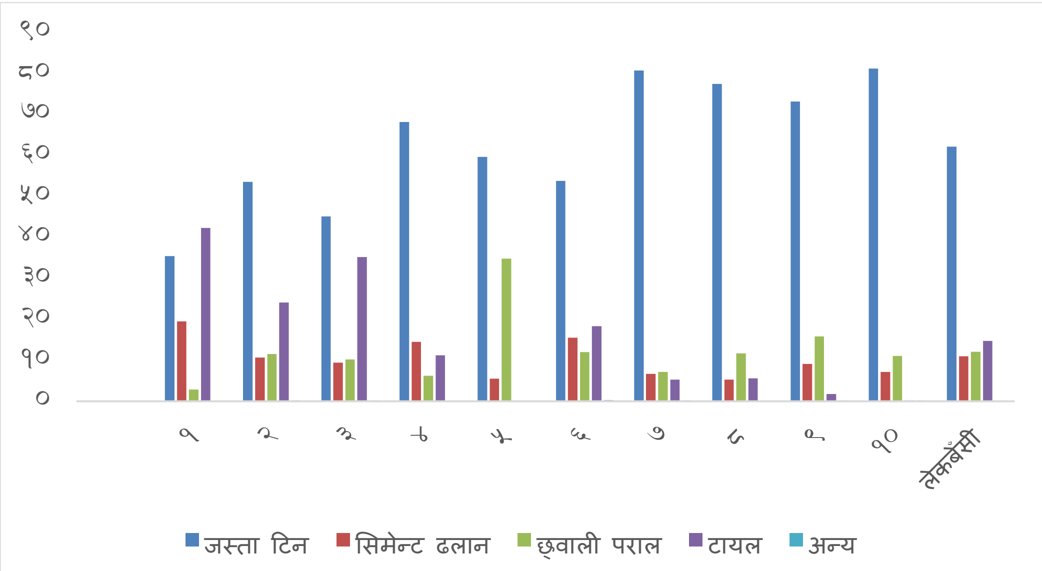

१२.८ घरको भुइँ

कुनै पनि घरको भुइ परिवारको आर्थिक–सामाजिक परिवेश, स्थानीय परम्परा, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता र समग्र घरको निर्माण संरचनासँग समेत जोडिएको हुन्छ ।नेपालमा घरको भुइ माटो, काठ, सिमेन्ट ढलान, इँट/ढुंगा, टायल आदि सामग्रीबाट निर्माण गरिएको हुन्छ ।घरको भुइको प्रकार परिवारको सम्पन्नताको सूचक निर्माण गर्ने प्रयोजनका लागि पनि उपयोगी हुन्छ ।

जनगणना २०७८ अनुसार यस नगरपालिकाका ७७.६ प्रतिशत परिवार माटोबाट निर्मित भुइ भएको घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ ।त्यसै गरी सिमेन्ट ढलान गरिएको भुइ भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवारको हिस्सा १७.८ प्रतिशत रहेको छ ।सीमित परिवार अर्थात् २.५ प्रतिशत काठ, फल्याक र बाँसबाट निर्मित भुइ भएको घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ भने सेरामिक टायलको भुइ भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवार केवल ०.४ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ६४, चित्र ४६) ।

वडास्तरमा तुलना गर्दा माटोको भुइयुक्त आवासीय घरमा बसोबास गर्ने परिवार सर्वाधिक (९०.३%) वडा नं. ८ मा र सिमेन्ट ढलानयुक्त भुइ भएका आवासीय घरमा बसोबास गर्ने परिवार सबैभन्दा धेरै (३३.० %) वडा नं. ७ मा रहेको देखिन्छ ।वडा नं. ९ मा काठको फल्याक वा बाँसबाट निर्मित भुइ भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवारको हिस्सा ५.३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

तालिका ६४: घरको भुइको बनोटअनुसार परिवारको विवरण

वडा	माटो	काठको फल्याक/बाँस	इट्टा/ढुंगा	सेरामिक टायल	सिमेन्ट ढलान	अन्य
१	६७.९	१.२	०.०	०.५	३०.१	०.४
२	८०.८	१.५	०.२	०.२	१७.१	०.२
३	७९.६	०.३	०.२	०.७	१९.०	०.२
४	७८.०	०.८	०.५	०.४	२०.१	०.३
५	८६.८	७.३	४.३	०.०	१.५	०.०
६	७३.३	१.२	२.०	१.०	२०.९	१.७
७	६५.६	०.०	०.३	०.८	**३३.०**	०.३
८	**९०.३**	१.१	०.२	०.०	८.२	०.२
९	८०.०	**५.३**	०.३	०.२	१३.९	०.२
१०	८३.८	४.८	०.६	०.०	९.३	१.४
लेकबेशी	**७७.९**	**२.५**	**०.९**	**०.४**	**१७.८**	**०.५**

चित्र ४६ : घरको भुइको बनोटअनुसार परिवारको विवरण (% मा)

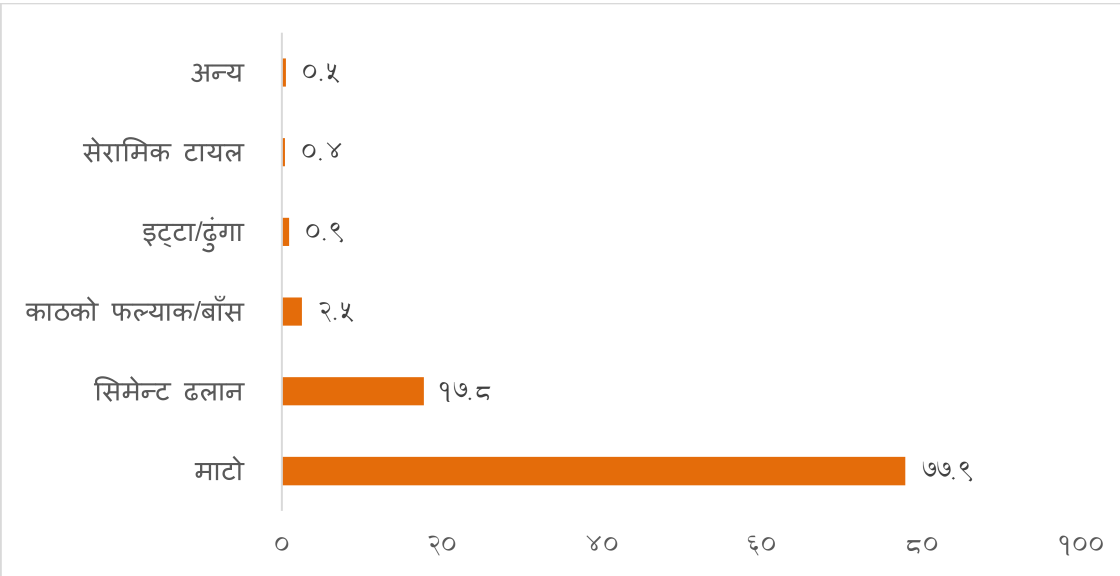

१२.९ घरको गुणस्तरीयता वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण

परिवारले बसोबास गरेका घरको आकार, बनोट र संरचना, उपलब्ध सेवा सुविधा जस्तैः सुधारिएको पिउने पानी, आधुनिक शौचालय र सुधारिएको ऊर्जा आदिका हिसाबले परिवारको न्यूनतम जीवनस्तर कायम गर्न उक्त घर र त्यसमा उपलब्ध सुविधाहरु पर्याप्त भए नभएको अवस्थाको जनगणना २०७८ मा सङ्कलन गरिएका विवरणका आधारमा मापन गर्दा लेकबेशी नगरपालिकामा ३.९ प्रतिशत परिवार अति उच्च गुणस्तरयुक्त आवासीय एकाइमा बसोबास गर्ने गरेको देखिन्छ। त्यस्तै ६४.५ प्रतिशत परिवार मध्यम गुणस्तरयुक्त घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ। अति न्यून गुणस्तरका घर भएका परिवार केवल ०.६ प्रतिशत रहेको पाइएको छ।

वडास्तरमा तुलना गर्दा अति उच्च गुणस्तरयुक्त घरमा बसोबास गर्ने परिवार सर्वाधिक (९.२%) वडा नं. १ मा रहेको देखिन्छ । अति न्यून गुणस्तरयुक्त घरमा बसोबास गर्ने परिवारको सबैभन्दा ठुलो (१.२%) वडा नं. ९ मा रहेको छ ।मध्यम गुणस्तरयुक्त घरमा बसोबास गर्ने परिवारहरूको सबैभन्दा ठुलो (७६.३%) हिस्सा वडा नं. ८ मा रहेको देखिन्छ (तालिका ६५, चित्र ४७) ।

तालिका ६५ : वडाअनुसार परिवारले प्रयोग गर्ने घरको गुणस्तरीयता वर्गीकरण

वडा	जम्मा परिवार	अति उच्च गुणस्तरयुक्त	सामान्य गुणस्तरयुक्त	मध्यम गुणस्तरयुक्त	न्यून गुणस्तरयुक्त	अति न्यून गुणस्तरयुक्त
१	१,०४१	९.२	२४.५	५७.१	८.५	०.७
२	४६९	३.८	१७.१	६८.२	१०.७	०.२
३	५८८	२.७	१९.६	६५.८	१०.९	१.०
४	७५८	४.५	१८.५	७१.६	५.३	०.१
५	७२२	०.७	१३.२	५५.७	३०.३	०.१
६	९०१	४.८	१९.८	६१.२	१३.७	०.७
७	६४२	०.६	३४.०	५७.०	७.५	०.९
८	५४९	०.९	११.५	७६.३	११.१	०.२
९	९२५	४.९	९.१	६६.८	१८.१	१.२
१०	८४६	२.६	१९.६	७०.६	६.९	०.४
लेकबेशी	७,४४१	**३.९**	**१८.७**	**६४.५**	**१२.४**	**०.६**

घरको गुणस्तर र परिवारको जीवनस्तर अन्तरनिर्भर रहेको हुन्छ ।घरको गुणस्तरले खास स्थानीय तहको सहरीकरणको अवस्था र गतिलाई पनि इङ्गित गर्दछ ।यस नगरपालिकाका न्यून गुणस्तर र अति न्यून गुणस्तरयुक्त घरहरूको समष्टिगत वितरणलाई चित्र ४७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।यसअनुसार वडा नं. ५ मा न्यून गुणस्तरयुक्त घर सर्वाधिक अर्थात् ३०.४ प्रतिशत रहेका छन् ।दोस्रो (१९.३%) र तेस्रो (१४.४ %) स्थानमा क्रमशः वडा नं. ९ र वडा नं. ३ रहेका छन् ।

चित्र ४७ : वडाअनुसार न्यून गुणस्तरका घर भएका परिवार प्रतिशतमा

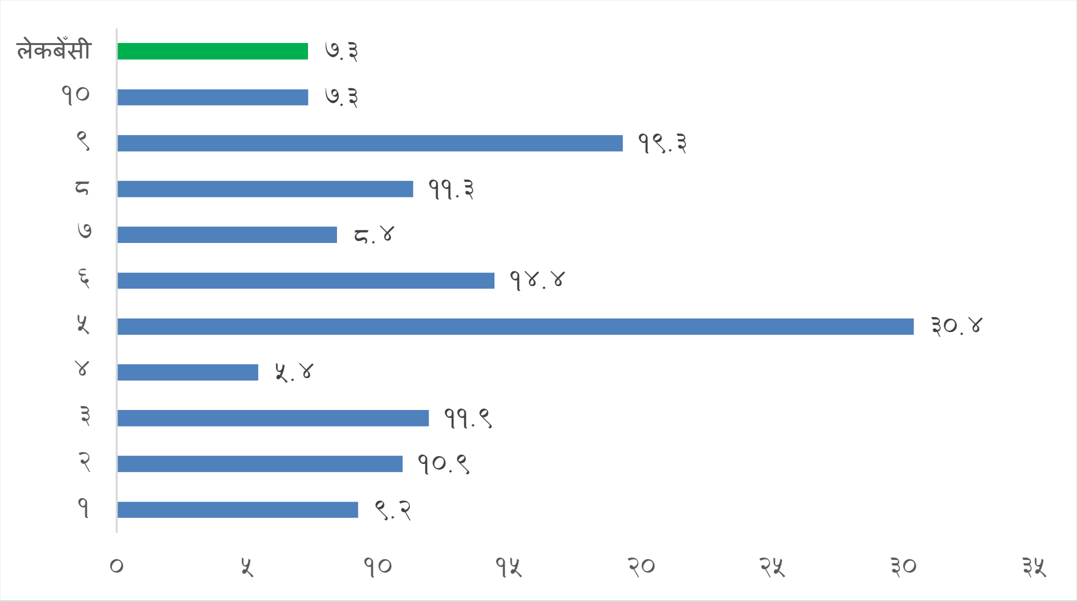

खण्ड १३: पारिवारिक सेवा सुविधा तथा पहुँच

१३.१ परिवारमा खानेपानीको मुख्य स्रोत

सुरक्षित खानेपानी मानिसको स्वास्थ्यसँग प्रत्यक्ष सरोकार रहेको विषय हो ।परिवारले उपयोग गर्ने खानेपानीको स्रोतका आधारमा त्यस स्थानमा भएको पूर्वाधारको अवस्था र परिवारको जीवनस्तरलाई प्रतिविम्बित गर्दछ ।यस नगरपालिकाका ४६.५ प्रतिशत परिवारले घरपरिसरभित्र उपलब्ध पाइपधाराबाट खानेपानी उपभोग गर्दछन् भने करिब ४०.० प्रतिशत परिवारले घरपरिसरभन्दा बाहिर रहेको पाइपधाराबाट खानेपानी प्राप्त गर्दछन् ।ट्युबवेल वा हातेपम्पबाट खानेपानी प्राप्त गर्ने परिवार नगण्य रहेकोले यहाँ प्रस्तुत गरिएको छैन ।यस लेकबेशी नगरपालिकामा ढाकिएको इनार खानेपानीको प्रमुख स्रोतहरूमध्ये पर्दैन ।

खुला इनार वा कुवालाई खानेपानीको सुरक्षित स्रोत मानिदैन ।यस्तो प्रकारको स्रोतबाट खानेपानी प्राप्त गर्ने परिवार यस नगरपालिकामा १.४ प्रतिशत रहेको छ ।मूल धाराको पानी खानेपानीको मुख्य स्रोत हुने परिवार ७.६ प्रतिशत छन् ।कुल ७१४१ परिवारमध्ये ०.३ प्रतिशत परिवारको लागि नदी वा खोलाको पानी नै खानेपानीको मुख्य स्रोत रहेको छ जुन सबैभन्दा असुरक्षित स्रोतमा पर्दछ (तालिका ६३) ।

वडास्तरमा तुलना गर्दा खानेपानीको मुख्य स्रोतमा विविधता रहेको छ ।उदाहरणको लागि घरपरिसरभित्रको पाइपधारा (जसलाई तुलनात्मक रूपमा सुरक्षित स्रोतका रूपमा लिइन्छ) बाट खानेपानी प्राप्त गर्ने परिवार सर्वाधिक (८७.६ %) वडा नं. ३ मा रहेका छन् ।घरपरिसरबाहिरको पाइपधाराबाट खानेपानी प्राप्त गर्ने सर्वाधिक (६०.८ %) परिवार वडा नं. ८ मा रहेका छन् ।नगरपालिकाका १० ओटा वडामध्ये खुला इनार/कुवाको पानी खानेपानीको स्रोत हुने अधिकतम (७.२ %) परिवार वडा नं. ७ मा रहेको देखिन्छ । नदी वा खोलाबाट खानेपानी प्राप्त गर्ने अधिकतम (१.२ %) परिवार वडा नं. १ मा रहेका छन् भने वडा नं. ४, ५, ७, ८ र १० मा यो स्रोतबाट खानेपानी प्राप्त गर्ने प्रतिशत शून्य देखिन्छ (तालिका ६६, चित्र ४८) ।

तालिका ६६ : खानेपानीको स्रोतअनुसार परिवारको वितरण

वडा नं.	संख्या / %	जम्मा परिवार संख्या	खानेपानीको मुख्य स्रोत					
			धारा/पाइप (घर परिसर भित्र)	धारा/पाइप (घर परिसर बाहिर)	खुला इनार/कुवा	मूल धारा	नदी/खोला	अन्य
१	संख्या	१०४१	७४९	२५५	३	१८	१३	३
	%	१००.०	७२.०	२४.५	०.३	१.७	१.२	०.३
२	संख्या	४६९	३०९	१५२	१	६	१	०
	%	१००.०	६५.९	३२.४	०.२	१.३	०.२	०.०
३	संख्या	५८८	५१७	४२	१७	१	४	६
	%	१००.०	८७.९	७.१	२.९	०.२	०.७	१.०
४	संख्या	७५८	४७३	२७३	१	११	०	०
	%	१००.०	६२.४	३६.०	०.१	१.५	०.०	०.०
५	संख्या	७२२	३१५	३७५	२३	६	०	०
	%	१००.०	४३.६	५१.९	३.२	०.८	०.०	०.०
६	संख्या	९०१	२४२	४२४	१	२२९	३	२
	%	१००.०	२६.९	४७.१	०.१	२५.४	०.३	०.२
७	संख्या	६४२	३१४	१७६	४६	१०१	०	२
	%	१००.०	४८.९	२७.४	७.२	१५.७	०.०	०.३
८	संख्या	५४९	२१५	३३४	०	०	०	०
	%	१००.०	३९.२	६०.८	०.०	०.०	०.०	०.०
९	संख्या	९२५	२६१	४९७	४	१५३	२	७
	%	१००.०	२८.२	५३.७	०.४	१६.५	०.२	०.८

वडा नं.	संख्या / %	जम्मा परिवार संख्या	खानेपानीको मुख्य स्रोत					
			धारा/पाइप (घर परिसर भित्र)	धारा/पाइप (घर परिसर बाहिर)	खुला इनार/कुवा	मूल धारा	नदी/खोला	अन्य
१०	संख्या	८४६	२८९	४५०	६	६३	०	३०
	%	१००.०	३४.२	५३.२	०.७	७.४	०.०	३.५
जम्मा	संख्या	७४४१	३६८४	२९७८	१०२	५८८	२३	५०
	%	१००.०	४९.५	४०.०	१.४	७.९	०.३	०.७

घरपरिसरभित्र वा बाहिर जुनसुकै स्थानमा भए पनि धारा/पाइपबाट खानेपानी प्राप्त गर्ने परिवार वडास्तरमा हेर्दा वडा नं. ८ मा शतप्रतिशत परिवारले यस स्रोतबाट पानी प्राप्त गरेको देखिन्छ ।वडा नं. ६ (७३.६ %) र वडा नं. ७ (७६.३%) मा यस्तो सुविधाप्राप्त परिवार ८० प्रतिशतभन्दा कम रहेको छ भने वडा नं. १, २, ३, ४, ५, ८, ६ र १० मा ८० प्रतिशतभन्दा बढी परिवारले पाइप/धाराबाट खानेपानी प्राप्त गरिरहेको देखिन्छ ।समग्र लेकबेशी नगरपालिकाका करिब ६० प्रतिशत परिवारले पाइप/धाराबाट खानेपानी प्राप्त गरेको देख्न्छ भने ७.६ प्रतिशत परिवारले मूल धाराबाट खानेपानी प्राप्त गर्ने गरेका छन् ।खुला इनारको पानी पिउनका लागि प्रयोग गर्ने परिवार सर्वाधिक वडा नं. ७ मा रहेका छन् ।मूलधाराको पानी पिउने अधिकतम (२५.४ %) परिवार भने वडा नं. ६ मा रहेका छन् (चित्र ४८) ।

चित्र ४८ : खानेपानीको स्रोतअनुसार परिवारको वितरण

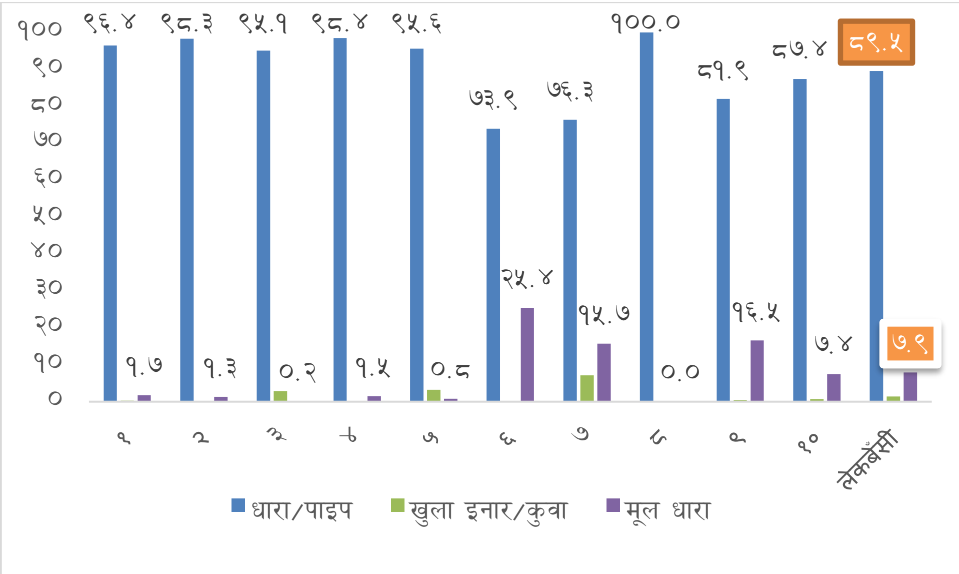

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्कबाट खानेपानीको उपभोगमा पछिल्लो दश वर्षमा यस लेकबेशी नगरपालिकामा उल्लेखनीय सुधार भएको देखिन्छ ।वि.सं. २०६८ मा धारा/पाइपको पानी उपभोग गर्ने परिवार यस नगरपालिकामा ८१.७ प्रतिशत थिए । अहिले त्यो अंक बढेर ८६.५ प्रतिशत पुगेको छ ।त्यस्तै, एक दशकअगाडि खुला इनार वा कुवाको पानी उपभोग गर्ने परिवार ०.२ प्रतिशत रहेका थिए भने अहिले त्यो घटेर शून्य प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।खोला वा नदीको असुरक्षित खानेपानी उपभोग गर्ने परिवार वि.सं. २०६८ मा ३.४ प्रतिशत थिए भने वि.सं. २०७८ मा त्यो घटेर ०.३ प्रतिशत भएको देखिन्छ (चित्र ४९) ।

Irq ४९ || vfgkfgLsf] ;[tdf ePsf]bzsLo kl/jtg -Ü_

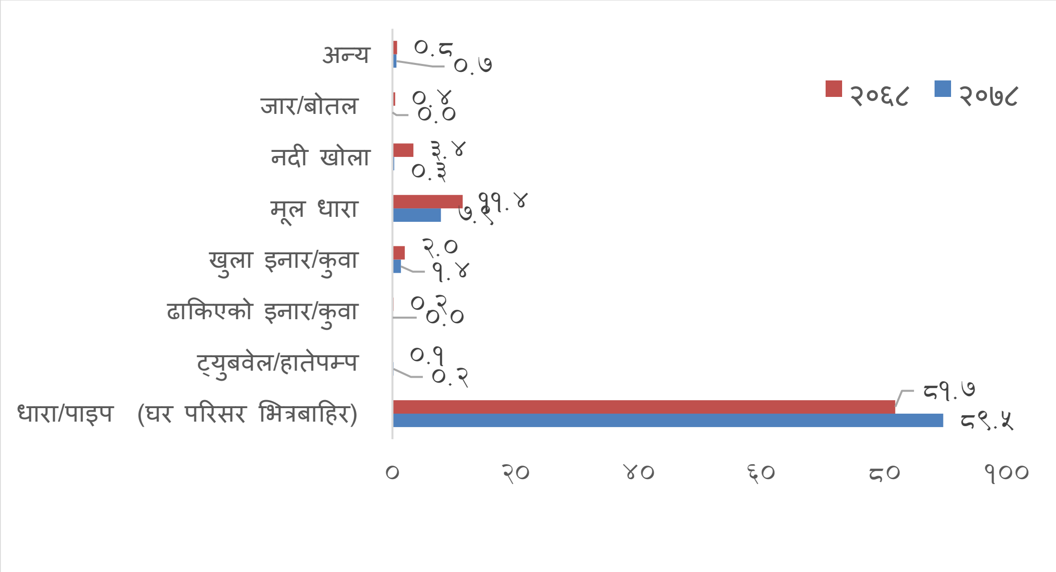

१३.२ परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन

बाह्रौं राष्ट्रिय जनगणनाको नतिजाले लेकबेशी नगरपालिकाका कुल ७४४१ परिवारमध्ये ८८ प्रतिशत परिवारले खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखाएको छ ।यसरी यस नगरपालिकामा काठ/दाउरा नै खाना पकाउने प्रमुख इन्धन रहेको देखिन्छ ।एल.पी.ग्यास प्रयोग गर्ने परिवार करिब ११ प्रतिशत रहेको छ भने बिजुली र बायोग्यास प्रयोग गर्ने परिवार १.० प्रतिशत रहेको छ ।अन्य (गोबर वा गुइठा, मटितेल आदि) प्रयोग गर्ने परिवारको हिस्सा ०.०५ प्रतिशत मात्र रहेको देखिन्छ (तालिका ६७) ।

तालिका ६७: खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धनअनुसार परिवारको विवरण

वडा नं.	काठ/दाउरा	एल. पी. ग्यास	विद्युत तथा बायो ग्यास	अन्य
१	७८.०	१९.१	२.९	०.००
२	८९.८	८.१	१.९	०.२१
३	९४.९	४.८	०.३	०.००
४	८७.३	१२.३	०.४	०.००
५	८४.३	१५.७	०.०	०.००
६	८७.१	१०.१	२.७	०.११
७	९७.०	२.६	०.३	०.००
८	९०.९	९.१	०.०	०.००
९	८८.९	१०.८	०.२	०.११
१०	८९.८	९.७	०.४	०.१२
लेकबेशी	८८.०	१०.९	१.०	०.०५

यस नगरपालिकामा अधिकांश परिवारले खाना पकाउनका लागि काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखियो ।यस नगरपालिकाका ८८.० प्रतिशत परिवारले खाना पकाउनका लागि काठ/दाउरा प्रयोग गरेको देखिन्छ ।वडा नं. ७ मा अक्सर काठ दाउरा प्रयोग गरी खाना पकाउने परिवार सर्वाधिक ९७.० प्रतिशत रहेको छ ।खाना पकाउनका लागि काठ/दाउरा सबैभन्दा न्यून (७८.०%) प्रयोग गर्ने वडा नं. १ रहेको छ ।

चित्र ५० : खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गरिने परिवारको विवरण (% मा)

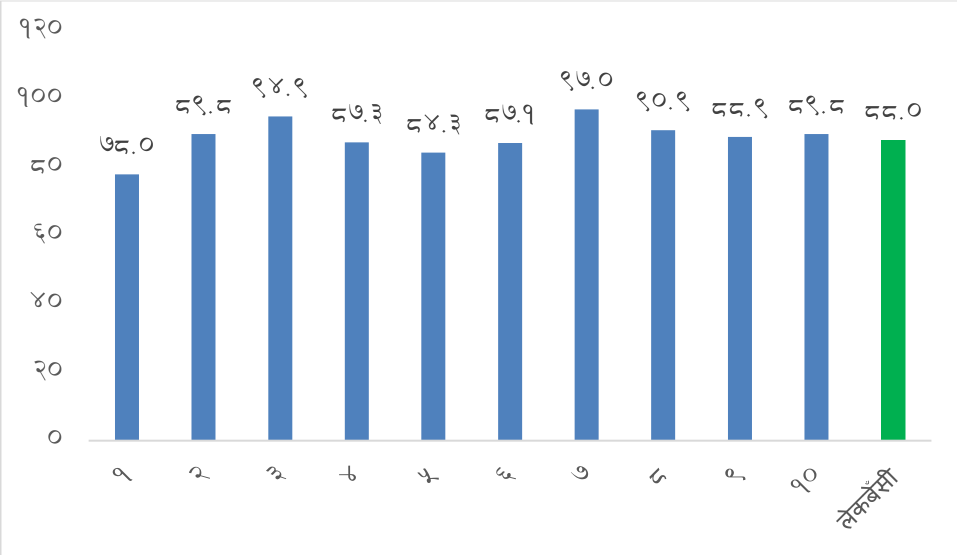

यस नगरपालिकामा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धनमा गत एक दशकमा उल्लेख्य परिवर्तन आएको देखिएको छ । वि.सं. २०६८ मा काठ/दाउरा प्रयोग गरेर खाना पकाउने परिवारको हिस्सा ६७.५ प्रतिशत थियो भने अहिले त्यो घटेर ८८.० प्रतिशत भएको छ ।दश वर्ष अगाडि खाना पकाउनका लागि अक्सर एल.पी.ग्यासको प्रयोग गर्ने परिवार ०.४ प्रतिशत थियो भने अहिले त्यो बढेर १०.६ प्रतिशत पुगेको छ (चित्र ५१) ।

Irq ५१M vfgf ksfpg]0Gwgdf ut Ps bzsdf ePsf]kl/jtg

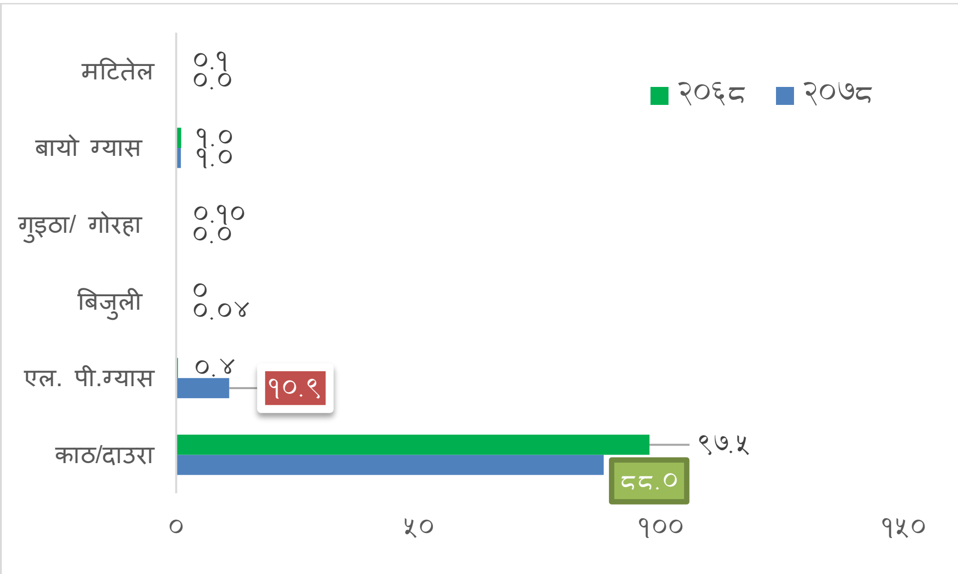

१३.३ परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत

लेकबेशी नगरपालिकामा पछिल्लो बाह्रौ जनगणनाको नतिजाअनुसार नगरपालिकाका ८२.५ प्रतिशत परिवारले आफू बसोबास गरेको घर/आवासीय एकाइमा बत्ती बाल्नका लागि अक्सर बिजुली प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ ।सौर्य ऊर्जा प्रगोग गर्ने परिवार १४.७ प्रतिशत रहेका छन् भने मटितेल प्रयोग गर्ने परिवार ०.३ प्रतिशत देखिएको छ ।नगण्य मात्रामा बायोग्यास र अन्य स्रोत उपयोग भएको देखिन्छ (तालिका ६८, चित्र ५२) ।

गत २०६८ को जनगणनाअनुसार बिजुली प्रयोग गर्ने परिवार ५६.२ प्रतिशत रहेकोमा हाल सो अंशमा उल्लेख्य वृद्धि भएको देखिन्छ ।बत्ती बाल्नका लागि १० वर्षअगाडि सौर्य ऊर्जा प्रयोग गर्ने परिवार ६.५ प्रतिशत थिए भने अहिले त्यो १४.७ प्रतिशत पुगेको छ ।

तालिका ६८ : बत्ती बाल्ने स्रोतको आधारमा परिवारको वितरण

वडा	संख्या / %	जम्मा परिवार संख्या	बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको मुख्य स्रोत				
			बिजुली	सोलार/सौर्य उर्जा	मटितेल	बायोग्यास	अन्य
१	संख्या	१०४१	९८१	२१	७	०	३२
	%	१००.०%	९४.२%	२.०%	०.७%	०.०%	३.१%
२	संख्या	४६९	२७४	१८३	०	०	१२
	%	१००.०%	५८.४%	३९.०%	०.०%	०.०%	२.६%
३	संख्या	५८८	५४८	१२	०	०	२८
	%	१००.०%	९३.२%	२.०%	०.०%	०.०%	४.८%
४	संख्या	७५८	७४१	६	१	०	१०
	%	१००.०%	९७.८%	०.८%	०.१%	०.०%	१.३%
५	संख्या	७२२	१८२	५२८	८	०	४
	%	१००.०%	२५.२%	७३.१%	१.१%	०.०%	०.६%
६	संख्या	९०१	८३२	५७	१	०	११
	%	१००.०%	९२.३%	६.३%	०.१%	०.०%	१.२%
७	संख्या	६४२	६००	३८	०	०	४
	%	१००.०%	९३.५%	५.९%	०.०%	०.०%	०.६%
८	संख्या	५४९	३७३	१२७	०	०	४९
	%	१००.०%	६७.९%	२३.१%	०.०%	०.०%	८.९%
९	संख्या	९२५	८१२	८१	५	०	२७
	%	१००.०%	८७.८%	८.८%	०.५%	०.०%	२.९%
१०	संख्या	८४६	७९५	३९	०	०	१२
	%	१००.०%	९४.०%	४.६%	०.०%	०.०%	१.४%
जम्मा	संख्या	७४४१	६१३८	१०९२	२२	०	१८९
	%	१००.०%	८२.५%	१४.७%	०.३%	०.०%	२.५%

चित्र ५२ : बत्ती बाल्ने स्रोतको आधारमा परिवारको दशकीय वितरण

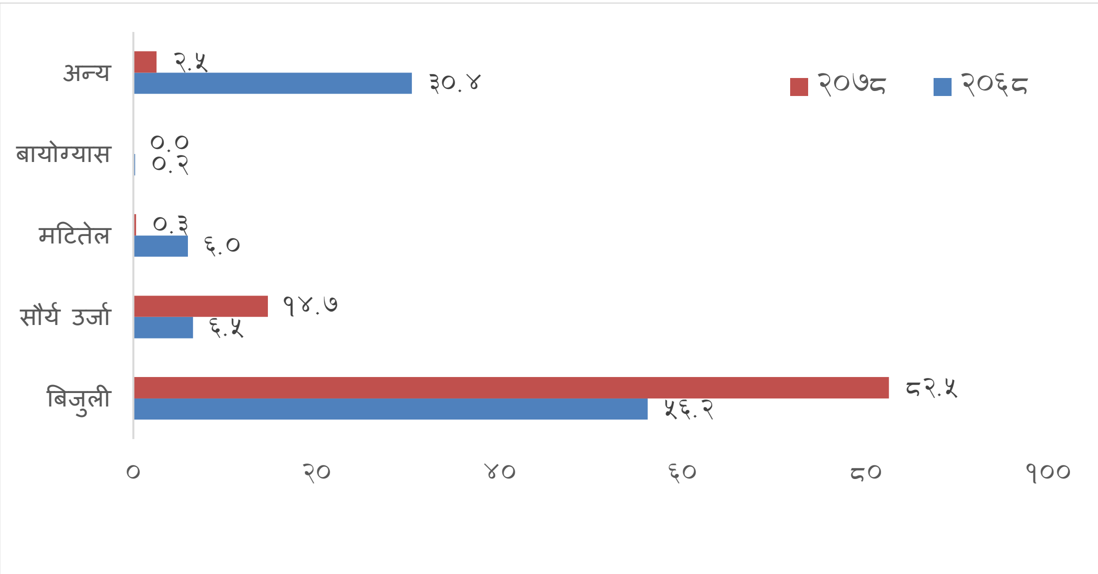

१३.४ परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालय

जनगणनाको नतिजाअनुसार यस नगरपालिकाका कुल ७४४१ परिवारमध्ये अधिकांश ६८.२ प्रतिशत परिवारले कुनै न कुनै प्रकारको शौचालयको प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने १.८ प्रतिशत परिवारको आफ्नो चर्पी नै नभएको देखिन्छ ।सार्वजनिक ढल तथा सेप्टिक ट्यांकमा फ्लस सुविधायुक्त शौचालय भएका कुल परिवार ६१.४ प्रतिशत रहेका छन् ।साधारण शौचालय प्रयोग गर्ने घरपरिवारको अंश ३६.६ प्रतिशत रहेको छ ।यस नगरपालिकामा सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्ने परिवार ०.३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ (तालिका ६६) ।

गत जनगणना २०६८ मा शौचालयको पहुँच नभएको परिवार २०.३ प्रतिशत थियो भने ४२.५ प्रतिशत परिवारले फ्लस भएको र ३६.४ प्रतिशतले साधारण शौचालय प्रयोग गर्ने गरेका थिए (चित्र ५३) ।

तालिका ६९: परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकार

वडा नं	फ्लसयुक्त (सार्वजनिक ढल)	फ्लसयुक्त (सेप्टिक ट्यांक)	साधारण	सार्वजनिक	शौचालय नभएको
१	०.८	४७.३	४८.८	०.००	३.२
२	०.४	८९.८	७.०	०.६४	२.१
३	१.९	३९.३	५७.१	०.००	१.७
४	४.१	४७.५	४७.१	०.४०	०.९
५	१.९	९०.४	५.३	१.२५	१.१
६	०.९	६६.१	३०.०	०.२२	२.८
७	०.५	७६.९	२०.७	०.००	१.९
८	०.२	१७.७	८१.४	०.००	०.७
९	१.३	४५.०	५२.२	०.००	१.५
१०	४.१	८०.४	१३.९	०.५९	०.९
लेकबेशी	१.७	५९.७	३६.६	०.३०	१.८

वडास्तरमा आफ्नै शौचालय नभएका परिवार सबैभन्दा धेरै (३.२%) वडा नं. १ रहेको छ भने वडा नं. ८ मा केवल ०.७ प्रतिशत परिवारमात्र शौचालयविहीन अवस्थामा रहेका छन् (चित्र ५४) ।

चित्र ५३ : शौचालय प्रयोग गर्ने परिवारको दशकीय परिवर्तन (%)

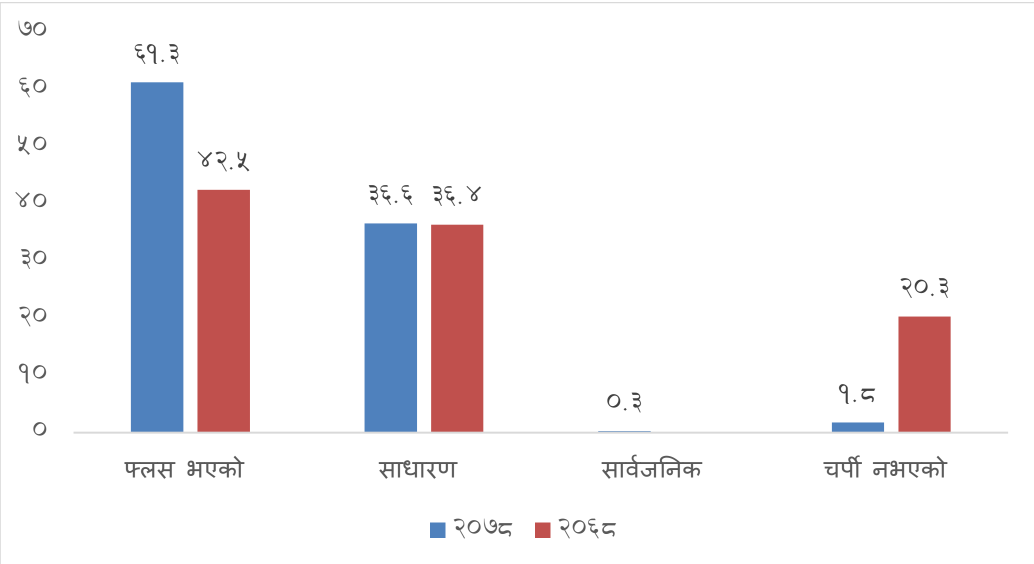

lrq ५४M cfkm\g}zf}rfno gePsf kl/jf/sf] j8fut ljj/0f -Ü_

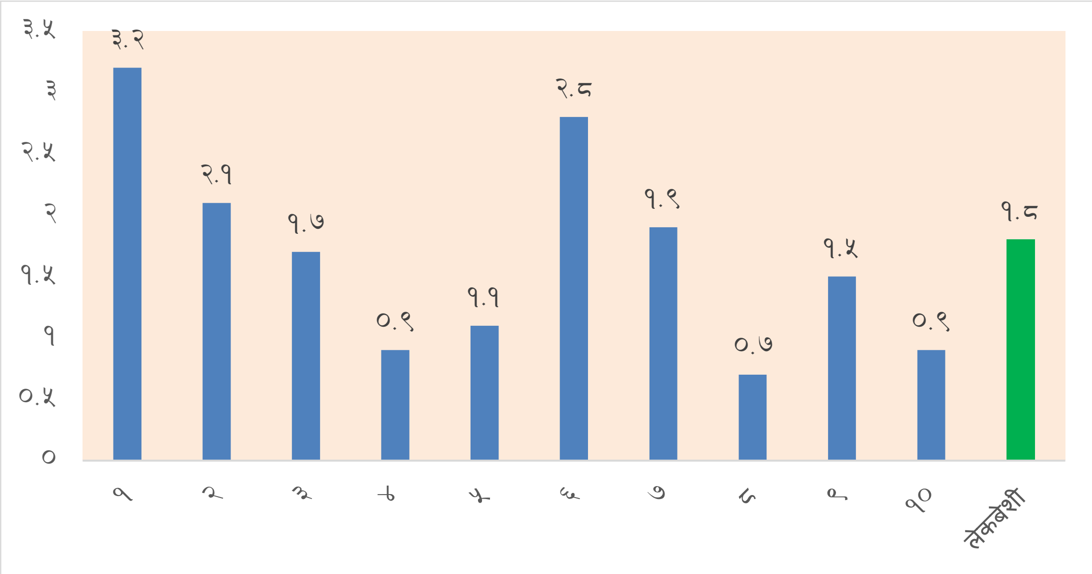

१३.५ परिवारमा उपलब्ध साधन/सुविधा

जनगणनामा देशभित्र अक्सर बसोबास गर्ने हरेक परिवारमा भएका साधन तथा सेवा सुविधाहरूको विवरण सङ्कलन गरिएको थियो ।सङ्कलित विवरणअनुसार यस नगरपालिकामा ७०.३ प्रतिशत परिवारसँग स्मार्ट मोबाइल फोन रहेको देखिन्छ भने ७६.७ प्रतिशत परिवारसँग साधारण मोबाइल फोन रहेको छ ।सूचना र मनोरञ्जनको साधन टेलिभिजन भएका परिवार करिब ३३ प्रतिशत रहेका छन् ।मानिसहरूको आवश्यकताका रूपमा विस्तार हुँदै गरेको इन्टरनेट सुविधा हुने १७.० प्रतिशत र रेडियो सुविधा प्राप्त परिवार ३. प्रतिशत रहेका छन् ।अक्सर मध्यम वा उच्च आयस्तर हुने परिवारले उपयोग गर्ने रेफ्रिजेरेटर, कम्प्युटर/ल्यापटप र वासिङ मेसिन क्रमशः ७.२, ३. र ०.१ प्रतिशत परिवारमा उपलब्ध देखिन्छ ।मोटरसाइकल/स्कुटर भएका घरपरिवार ८.० प्रतिशत रहेको देखिन्छ भने कार/जिप र भ्यानजस्ता सवारी साधन भएका घरपरिवारको अंश ०. प्रतिशत रहेको छ (तालिका ७०) ।

तालिका ७० : परिवारमा उपलब्ध सेवा सुविधाको अवस्था

वडा नं.		संख्या /	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	लेकबेशी
जम्मा परिवार		संख्या	१०४१	४६९	५८८	७५८	७२२	९०१	६४२	५४९	९२५	८४६	७४४१
कुनै सुविधा नभएको परिवार		संख्या	६५	२५	१०	३०	६७	५०	२४	६	४०	२०	३३७
		%	६.२	५.३	१.७	४.०	९.३	५.५	३.७	१.१	४.३	२.४	४.५
कम्तीमा एक सुविधा भएको परिवार		संख्या	९७६	४४४	५७८	७२८	६५५	८५१	६१८	५४३	८८५	८२६	७१०४
		%	९३.८	९४.७	९८.३	९६.०	९०.७	९४.५	९६.३	९८.९	९५.७	९७.६	९५.५
घरा	रेडियो सुविधा	संख्या	२८७	८६	१२५	२८१	५३४	५४	२१९	३५५	३३७	३६१	२६३९
		%	२७.६	१८.३	२१.३	३७.१	७४.०	६.०	३४.१	६४.७	३६.४	४२.७	३५.५
	टेलिभिजन	संख्या	४१७	१२९	२८१	३५७	१४२	३२९	१६६	८५	२५५	२८९	२४५०
		%	४०.१	२७.५	४७.८	४७.१	१९.७	३६.५	२५.९	१५.५	२७.६	३४.२	३२.९
	ल्याण्डलाइन टेलिफोन	संख्या	३	२	०	१	१	२	४	१	१५	२	३१
		%	०.३	०.४	०.०	०.१	०.१	०.२	०.६	०.२	१.६	०.२	०.४
	मोबाइल फोन (साधारण)	संख्या	७२३	३९५	४४२	६२०	६१०	४८४	६१३	५१५	८१३	७१७	५९३२
		%	६९.५	८४.२	७५.२	८१.८	८४.५	५३.७	९५.५	९३.८	८७.९	८४.८	७९.७
	स्मार्ट मोबाइल फोन	संख्या	७४१	३५७	४२८	६०१	२५८	५९७	४३७	४९४	६४४	६७६	५२३३
		%	७१.२	७६.१	७२.८	७९.३	३५.७	६६.३	६८.१	९०.०	६९.६	७९.९	७०.३
	कम्प्युटर/ल्यापटप	संख्या	४४	१६	२६	४१	८	१८	१८	१०	५०	२६	२५७
		%	४.२	३.४	४.४	५.४	१.१	२.०	२.८	१.८	५.४	३.१	३.५
	इन्टरनेट सुविधा	संख्या	३७०	१७	४९	२०५	८०	४३	२४	८	११०	३९९	१३०५
		%	३५.५	३.६	८.३	२७.०	११.१	४.८	३.७	१.५	११.९	४७.२	१७.५
	कार/जिप/भ्यान	संख्या	२	०	०	१	१	३	४	२	१३	११	३७
		%	०.२	०.०	०.०	०.१	०.१	०.३	०.६	०.४	१.४	१.३	०.५

वडा नं.		संख्या /	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	लेकबेशी
	मोटरसाइकल/ स्कुटर	संख्या	१४५	३४	४९	७३	१३	६७	३७	२९	७७	७५	५९९
		%	१३.९	७.२	८.३	९.६	१.८	७.४	५.८	५.३	८.३	८.९	८.०
	साइकल	संख्या	३३	४	९	४	०	८	३	०	८१	९	१५१
		%	३.२	०.९	१.५	०.५	०.०	०.९	०.५	०.०	८.८	१.१	२.०
	विद्युतीय पंखा	संख्या	५७८	१५०	२८७	२७०	०	३९७	१८५	१०३	२७९	१६१	२४१०
		%	५५.५	३२.०	४८.८	३५.६	०.०	४४.१	२८.८	१८.८	३०.२	१९.०	३२.४
	रेफ्रिजरेटर	संख्या	१४७	४२	१८	३५	१	६४	३०	२०	११४	६२	५३३
		%	१४.१	९.०	३.१	४.६	०.१	७.१	४.७	३.६	१२.३	७.३	७.२
	वासिङ मेसिन	संख्या	४	०	०	०	०	०	०	०	०	१	५
		%	०.४	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.१	०.१
	एयर कन्डिसनर	संख्या	१	०	०	०	०	०	०	०	०	१	२
		%	०.१	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.१	०.०

परिवारहरूको लागि अत्यावश्यक हुदै गएका प्रमुख घरायसी साधन र सुविधा स्थान र समयअनुसार फरक फरक हुने भए तापनि वर्तमान अवस्थामा फोन (मोबाइल वा ल्याण्डलाइन) टेलिभिजन, इन्टरनेट, दुई पाङ्ग्रे सवारी साधन, रेफ्रिजेरेटर, पंखा आदि अपरिहार्य घरायसी साधनका रूपमा ग्रहण गरिन थालेका छन् ।माथिल्लो तालिकामा समाविष्ट कुनै पनि घरायसी साधन र सुविधा नभएका र भएका परिवारलाई चित्र ५४ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।चित्रमा देखिएअनुसार ६० प्रतिशतभन्दा बढी परिवारमा उपरोक्तमध्ये कम्तीमा एक सुविधा रहेको देखिन्छ भने यस नगरपालिकाका ४.५ प्रतिशत परिवारमा कुनै पनि सुविधा विद्यमान नरहेको देखिन्छ ।

चित्र ५५: घरपरिवारमा उपलब्ध सेवा सुविधाको अवस्था

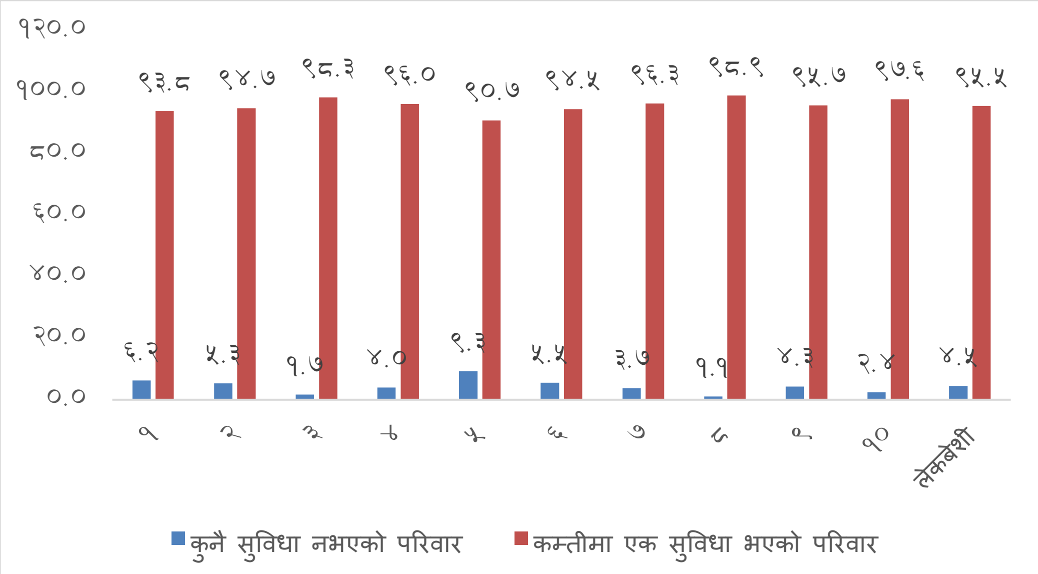

१३.६ सम्पन्नताको वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ ले सङ्कलन गरेका घरको बनोट संरचना र किसिम (जग, पर्खाल, छानो, भुइ आदि), खानेपानीको मुख्य स्रोत, खाना पकाउन र बत्ती बाल्न प्रयोग हुने इन्धन, शौचालयको सुविधा र अन्य घरायसी सम्पतिको आधारमा हाल देशका विभिन्न भूभागमा बसोबास गर्ने परिवारलाई पाच बरावर भागमा विभाजन गरी सम्पन्नताको पञ्चमक (Wealth quintile) निर्धारण गरिएको छ ।यसरी सूचक निर्माण गर्दा घरायसी उपभोग, साधन तथा सुविधामा न्यून पहुच भएका पहिलो (तल्लो %) वर्गमा र साधन तथा सुविधामा सहज पहुच रहेका परिवार पाचौ (माथिल्लो %) वर्गमा पर्ने गरी गरिएको छ ।

यस वर्गीकरणले देशका सबै परिवारलाई समान २० /२० प्रतिशतमा विभाजन गर्ने हुनाले तल्लोदेखि माथिल्लो तहसम्मका पाचै भागमा २० प्रतिशत नै परिवार भएको देखिन्छ ।समग्र देशभरिका परिवारलाई समान भागमा वितरण गर्दा यस नगरपालिकामा भएको घरपरिवार कुन तहमा रहेका छन् र तिनको वितरण कस्तो छ भनी यस उपखण्डमा विश्लेषण गरिएको छ।

जनगणना २०७८ अनुसार यस नगरपालिकामा न्यून आर्थिक अवस्था भएका तल्लो वर्गमा ३६.३ प्रतिशत र सबैभन्दा माथिल्लो अर्थात् अति उच्च वर्गमा २.२ प्रतिशत परिवार रहेका छन् भने मध्यम वर्गमा पर्ने परिवार १९.२ प्रतिशत छन् (तालिका ७१, चित्र ५६) ।

वडास्तरमा तुलना गर्दा अति न्यून वर्गभित्र सर्वाधिक ठुलो (८.७%) संख्या वडा नं. ८ मा रहेको छ भने अति उच्च वर्गभित्र सर्वाधिक ठुलो हिस्सा (६.६%) वडा नं. १ मा रहेको छ ।मध्यम वर्गभित्र सबैभन्दा धेरै परिवार (३१.७%) वडा नं. ७ मा रहेको देखिन्छ ।

तालिका ७१ : सम्पन्नताको पञ्चमकअनुसार परिवारको वितरण (%)

वडा	अति न्यून वर्ग	न्यून वर्ग	मध्यम वर्ग	उच्च वर्ग	अति उच्च वर्ग
१	२८	३०.१	२३.७	११.२	६.९
२	२३.७	४९.६	१९.३	६.४	१
३	३७.८	३६.३	१७.४	७.५	१.१

वडा	अति न्यून वर्ग	न्यून वर्ग	मध्यम वर्ग	उच्च वर्ग	अति उच्च वर्ग
४	२८.५	३९.१	१८.३	११.४	२.७
५	५१.६	४१.३	६.७	०.४	०
६	३८.८	३४.१	१९.१	६.६	१.५
७	३१.९	३२.१	३१.७	३.९	०.३
८	५८.७	२६.४	१२.५	२	०.४
९	४६.९	३२.६	१२	४.६	४
१०	२१.५	४२.५	२८.९	६.१	१
लेकबेशी	३६.३	३६.१	१९.२	६.३	२.२

चित्र ५६ : सम्पन्नताको वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण (प्रतिशत)

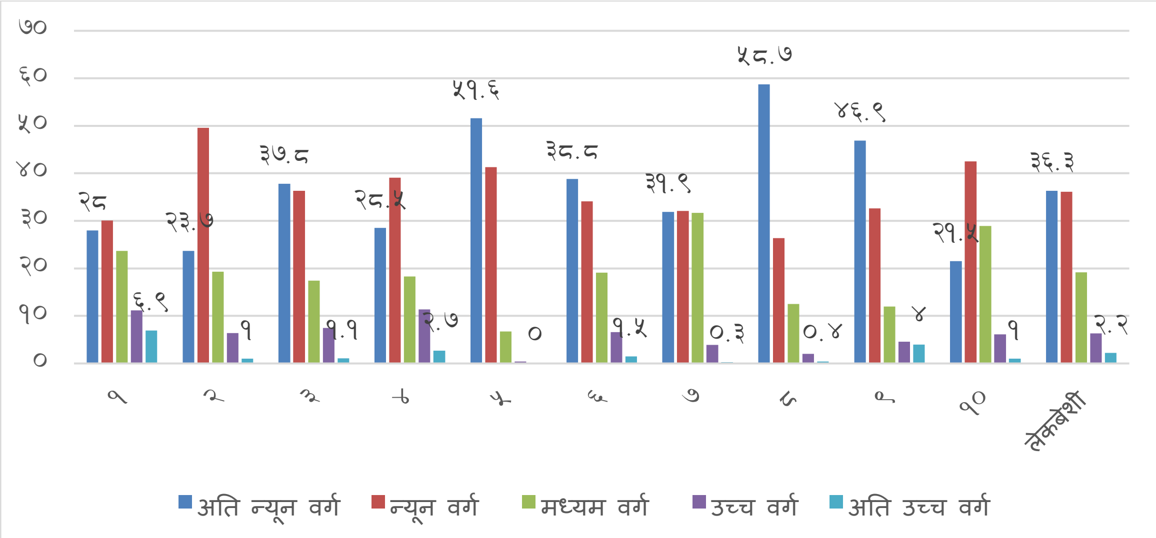

१३.७ आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदानप्राप्त परिवार

वि.सं. २०७२ को शक्तिशाली महाभूकम्पबाट देशका विभिन्न जिल्लामा पूर्ण वा आंशिक रूपमा क्षति भएका घरहरूको पुनर्निर्माण गर्नका लागि नेपाल सरकारले निश्चित आधार पूरा गरेका घरपरिवारलाई अनुदान प्रदान गरेको थियो ।गत १२ औं राष्ट्रिय जनगणना वि.सं. २०७८ मङ्सिरमा सञ्चालन गर्दा भूकम्पबाट आंशिक वा पूर्ण क्षति भएका अधिकांश घरहरूको निर्माण वा पुनर्निमाण भइसकेको थियो ।सरकारी अनुदान लिई भूकम्पबाट प्रभावित आफ्नो आवासीय घर पुनर्निर्माण गर्ने घरपरिवार नेपालभरि १०.२७ प्रतिशत रहेका थिए भने सुर्खेत जिल्लामा यस्तो सरकारी सुविधा प्राप्त गर्ने घरपरिवार २.७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।लेकबेशी नगरपालिका आवासीय घर पुनर्निर्माणका लागि सरकारी अनुदान प्राप्त गर्ने घरपरिवारको हिस्सा २.३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

तालिका ७२ : आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदानप्राप्त परिवारको विवरण (% मा)

क्षेत्र	परिवार संख्या (संथागतबाहेक)	आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदानप्राप्त परिवारको प्रतिशत		
		लिएका	नलिएका	नखुलेको
नेपाल	६६६०८४१	१०.२७	८९.३३	०.४०
सुर्खेत	९७८२२	२.५७	९७.२६	०.१७
लेकबेशी	७४४१	२.५३	९७.३४	०.१४

१३.८ बैंक तथा वित्तीय संस्थामा बैंक खातासम्बन्धी विवरण

पहिलोपटक वि.सं. २०७८ को बाह्रौ राष्ट्रिय जनगणनामा घरपरिवारका कति सदस्यको बैंक वा वित्तीय संस्थामा कम्तीमा एउटा खाता छ भनेर विवरण सङ्कलन गरिएको थियो ।यसको मुख्य उद्देश्य भनेको घरपरिवारको बैंक तथा वित्तीय संस्थामा रहेको पहुँच

पहिचान गर्नु र डिजिटल कारोबार विस्तार गर्ने राज्यको नीति कति प्रभावकारी भएको छ भनेर सूचना सङ्कलन गर्नु रहेको थियो ।लेकबेशी नगरपालिकामा कम्तीमा एउटा बैंक खाता भएको परिवार ३४.८ प्रतिशत रहेको छ ।नेपालमा बैंक खाता हुने परिवारको हिस्सा करिब ६१.९ प्रतिशत रहेको छ ।त्यससँग तुलना गर्दा लेकबेशीमा बैंक खाता हुने परिवार करिब २७.१ प्रतिशत विन्दुले कम छ ।समग्र सुर्खेत जिल्लासँग तुलना गर्दा पनि लेकबेशी नगरपालिकाका परिवारमध्ये कम्तीमा एउटा बैंक खाता हुने परिवार १९.१ प्रतिशत विन्दुले कम रहेको छ ।यसका पछाडि मूलतः दुईओटा कारणहरू विद्यमान हुनसक्छ ।परिवारहरूको बैंकिङ्ग अभ्यास र बैंक तथा वित्तीय संस्थाको उक्त नगरपालिकामा कत्तिको उपस्थिति छ त्यस अवस्थाले यसलाई धेरै हदसम्म निर्धारण गर्दछ ।

आवश्यकता, उमेर र आर्थिक सक्षमताअनुसार परिवारका सबै सदस्यको कम्तीमा एउटा वा एकभन्दा बढी बैंक खाता हुनसक्दछ ।जनगणनाको नतिजाअनुसार यस नगरपालिकामा परिवारका लगभग ११.९ प्रतिशत सदस्यको मात्र बैंक वा वित्तीय संस्थामा खाता रहेको देखिन्छ (तालिका ७३) ।बैंक खाता हुने परिवारका सदस्यमध्ये पनि पुरुषको अंश १३.० प्रतिशत छ भने महिलाको अंश १०.९ प्रतिशत छ ।यसबाट नगरपालिकामा पुरुष सदस्यभन्दा महिला सदस्यको बैंकमा पहुँच बढी रहेको देखिन्छ ।

तालिका ७३ : बैक तथा वित्तीय संस्थामा बैंक खातासम्बन्धी विवरण (% मा)

क्षेत्र	परिवार संख्या (संथागत बाहेक)	जनसङ्ख्या (संथागतबाहेक)			कम्तीमा एउटा खाता भएको परिवारको प्रतिशत	बैंक खाता भएको व्यक्तिको प्रतिशत		
		जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
नेपाल	६६६०८४१	२८९८५३६४	१४११८९९१	१४८६६३७३	६१.९	२५.६	२६.४	२४.७
सुर्खेत	९७८२२	४१०४०७	१९५६४५	२१४७६२	५३.९	२१.३	२२.२	२०.४
लेकबेशी	७४४१	३१७१०	१४८७७	१६८३३	३४.८	११.९	१३.०	१०.९

१३.९ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम

देशमा उपलब्ध जनशक्तिमध्ये कति सङ्ख्यामा प्राविधिक विषय अध्ययन गरेका छन् र अन्य कतिले व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम लिएका छन् ? यस विषयसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संघ, प्रदेश र प्रत्येक स्थानीय तहका लागि महत्वपूर्ण हुन्छ ।विकासका विभिन्न चरणमा प्राविधिक एवम् व्यावसायिक सिपयुक्त जनशक्तिको आवश्यकता रहन्छ ।राष्ट्रिय शिक्षा नीतिलाई समयानुकूल बनाउनका लागि पनि यस्तो तथ्याङ्क अपरिहार्य मानिन्छ ।

वि.सं. २०७८ को जनगणनामा पहिलोपटक यससम्बन्धी विवरण प्रत्येक घरपरिवारबाट सङ्कलन गरिएको थियो ।नेपालमा १८ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यामध्ये १२.६ प्रतिशत जनसङ्ख्याले प्राविधिक शिक्षा वा व्यावसायिक तालिम प्राप्त गरेको देखिन्छ ।लेकबेशी नगरपालिकामा ६.६ प्रतिशत जनसङ्ख्याले यस्तो शिक्षा र तालिम प्राप्त गरेका छन् ।तथ्याङ्कबाट लेकबेशी नगरपालिकाका कुल ७४४१ परिवारमध्ये १२.२ प्रतिशत घरपरिवारमा १८ वर्षमाथिका कम्तीमा एक जना सदस्यले प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्राप्त गरेको वा त्यसप्रकारको तालिम लिएको देखिन्छ ।यसप्रकारको जनशक्ति समग्र नेपालको तुलनामा यस स्थानीय तहमा ०.४ प्रतिशत विन्दुले बढी रहेको छ भने सुर्खेत जिल्लाको समग्र मानसँग तुलना गर्दा ०.७१ प्रतिशत विन्दुले उच्च छ (तालिका ७१) ।

तालिका ७४: प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम लिएको परिवार तथा जनसङ्ख्या विवरण (% मा)

क्षेत्र	परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	१८ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या	व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको परिवार तथा जनसङ्ख्या			
			व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको कम्तीमा १ जना भएको परिवार		जनसङ्ख्या	
			संख्या	प्रतिशत	व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको जनसङ्ख्या	प्रतिशत (१८ वर्ष र सो भन्दा माथिको)
नेपाल	६६६०८४१	१९२९४९९५	८३६१२७	१२.५५	१०८१६४६	५.६१
सुर्खेत	९७८२२	५०५८२०	११३९१	११.६४	१३९९५	५.३५

क्षेत्र	परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	१८ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या	व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको परिवार तथा जनसङ्ख्या			
			व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको कम्तीमा १ जना भएको परिवार		जनसङ्ख्या	
			संख्या	प्रतिशत	व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको जनसङ्ख्या	प्रतिशत (१८ वर्ष र सो भन्दा माथिको)
लेकबेशी	७४४१	६५०७९	९०९	१२.२२	१२३३	६.०६

१३.१० बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएको विवरण

बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट घरपरिवारले विभिन्न प्रयोजनका लागि ऋण लिएका हुन्छन् ।पछिल्लो बाह्रौं जनगणना (वि.सं. २०७८) मा गणनाको दिनभन्दा अगाडिको कुनै समयमा घरपरिवारले ऋण लिएको र गणनाको दिनसम्म उक्त ऋण पूर्ण वा आंशिक रूपमा बाँकी रहेको भए ऋण लिएको मानी विवरण सङ्कलन गरिएको थियो ।यसबाट केही महत्वपूर्ण सूचक प्राप्त हुन्छन् । पहिलो, घरपरिवारको संगठित संस्थाबाट प्रवाह गरिने कर्जामा रहेको पहुँच सम्बन्धमा वडा तहसम्मको तथ्याङ्क प्राप्त हुन्छ । दोस्रो, ऋण लिनुका पछाडि जुनसुकै कारण भए पनि त्यसले मूलतः उपभोग वा व्यावसायिक प्रयोजनका लागि घरपरिवारको आवश्यकतालाई दर्शाउँदछ ।

यस लेकबेशी नगरपालिकामा कुनै पनि बैंक तथा वित्तीय संस्था (सहकारी संस्थासमेत) बाट ऋण लिएका घरपरिवार ४३.४ प्रतिशत रहेका छन् ।सुर्खेत जिल्लामा यस सूचकको मान ३२.९ प्रतिशत छ भने समग्र नेपालमा ऋण लिएका घरपरिवारको हिस्सा २.६ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ७५) ।यस तथ्याङ्कले यस स्थानीय तहमा बसोबास गर्ने परिवारहरूको ऋण लिने प्रवृत्ति सुर्खेत जिल्ला र नेपालको भन्दा पनि उच्च रहेको देखिन्छ ।

तालिका ७५: बैक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएका परिवारको विवरण (% मा)

क्षेत्र	परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	ऋण लिएका परिवारको प्रतिशत	
		लिएका	नलिएका
नेपाल	६६६०८४१	२५.६	७४.४
सुर्खेत	९७८२२	३२.९	६७.१
लेकबेशी	७४४१	४३.४	५६.६

१३.११ घर, जग्गामा महिलाको स्वामित्व

यस नगरपालिकाका कुल ७४४१ परिवारमध्ये ५.८ प्रतिशत परिवारका कम्तीमा एक जना महिला सदस्यको घर र जग्गा दुवैमा स्वामित्व रहेको छ भने ६.५ प्रतिशत परिवारका महिलाहरूको जग्गामा मात्र स्वामित्व रहेको छ ।त्यसैगरी ०.५ प्रतिशत परिवारमा महिला सदस्यको स्वामित्वमा घरमात्र रहेको छ ।घर वा जग्गा कुनै पनि सम्पत्तिमाथि स्वामित्व नभएका महिला भएका घरपरिवारको अंश करिब ८३ प्रतिशत रहेको छ (चित्र ५७) ।

चित्र ५७: घर र जग्गामा महिलाको स्वामित्व (%)

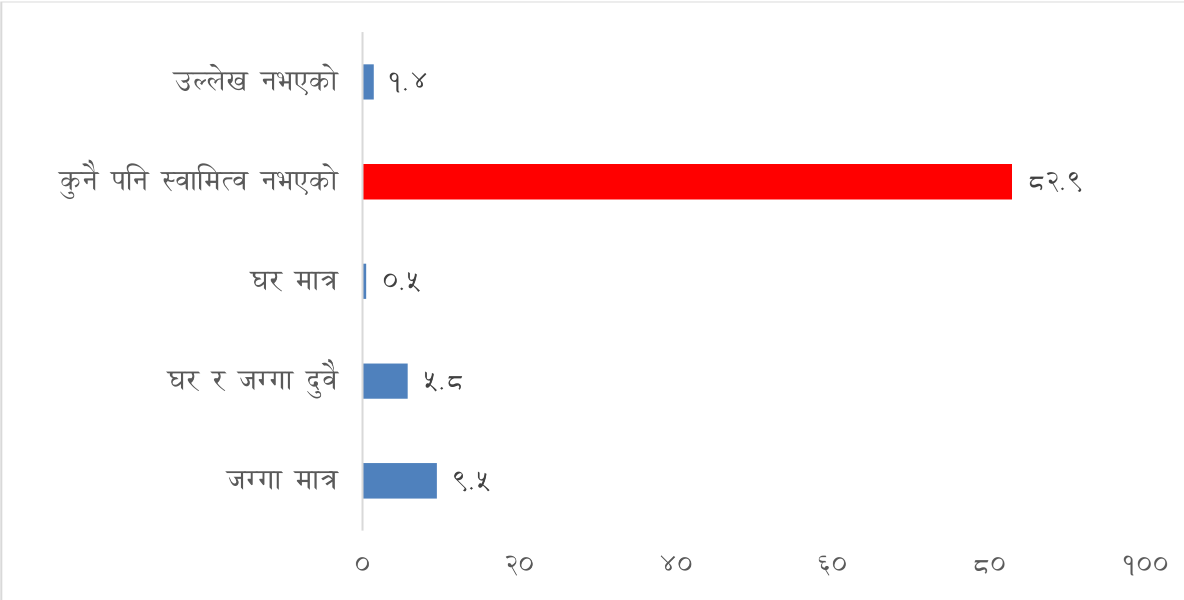

१३.१२ कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवारको विवरण

जनगणनाको नतिजाअनुसार यस नगरपालिकामा कुनै पनि सरकारी निकायमा दर्ता नभएका र एक जना पनि तलबी कामदार नराखिएका कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गरेका परिवार केवल ६.५ प्रतिशत रहेका छन् (तालिका ७६)।

तालिका ७६: साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवारको वितरण

विवरण	संख्या	प्रतिशत
जम्मा परिवार संख्या	७४४१	१००
साना घरेलु व्यवसाय भएका परिवार संख्या	४८६	६.५
साना घरेलु व्यवसाय नभएका परिवार संख्या	६९२७	९३
उल्लेख नभएको	२८	०.४

साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गरेका कुल ४८६ परिवारमध्ये ६.१ प्रतिशतले व्यापार व्यवसाय सञ्चालन गरेको देखिन्छ भने यातायात क्षेत्रमा ११.१ प्रतिशत परिवार संलग्न रहेका छन् ।घरेलु उद्योगमा ६.५ प्रतिशत परिवार संलग्न देखिन्छ ।सेवा क्षेत्रमा ६.३ प्रतिशत परिवार संलग्न देखिएका छन् ।उपरोक्त बाहेकका अन्य क्षेत्रमा ११.१ प्रतिशत परिवार संलग्न देखिन्छन् (तालिका ७७, चित्र ५८) ।यी प्रत्येक प्रकारका साना घरेलु व्यवसायमा पुरूष र महिलाको संलग्नता अनुपात फरक छ ।उदाहरणका लागि यातायात क्षेत्रमा महिलाको अनुपात पुरूषको भन्दा ८.६ प्रतिशत विन्दुले न्यून अर्थात् ६.४ प्रतिशत छ भने व्यापार व्यवसायमा महिलाभन्दा पुरूषको अनुपात २३.३ प्रतिशत विन्दुले कम अर्थात् ४८.५ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका ७७: क्षेत्रअनुसार साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवार

साना घरेलु व्यवसाय	जम्मा	%	पुरुष	%	महिला	%
घरेलु उद्योग	४६	९.५	३४	१२.८	१२	५.५
व्यापार/ व्यवसाय	२८७	५९.१	१२९	४८.५	१५८	७१.८
यातायात	५४	११.१	४०	१५.०	१४	६.४
सेवा	४५	९.३	२६	९.८	१९	८.६
न्य	५४	११.१	३७	१३.९	१७	७.७

साना घरेलु व्यवसाय	जम्मा	%	पुरुष	%	महिला	%
जम्मा	४८६	१००.०	२६६	१००.०	२२०	१००.०

चित्र ५८ : कृषिबाहेक साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गरेका परिवार (Ü)

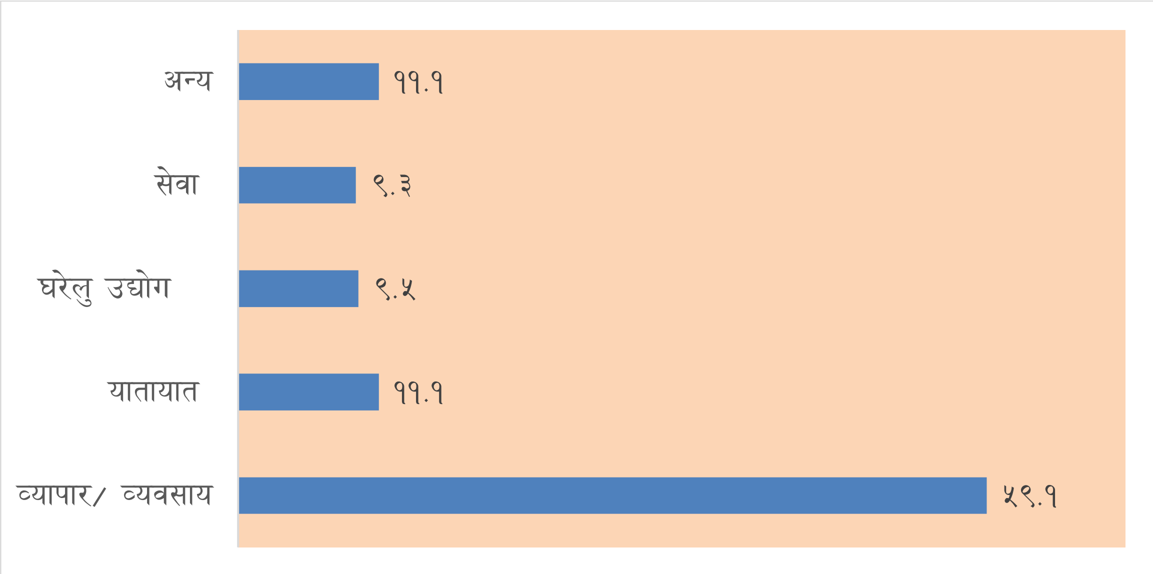

खण्ड १४ : अक्सर विदेश बस्ने जनसङ्ख्या

१४.१ परिवारमा अनुपस्थित विदेश

यस लेकबेशी नगरपालिकामा कुल ७४४१ परिवार मध्येमा १८१ (२४.४ %) परिवारमा अनुपस्थित भई कम्तीमा एक जना सदस्य अक्सर विदेशमा बसोबास गरेका छन् ।कुल 'अनुपस्थित विदेश' रहेका २२२ जना मध्येमा २२१२ जना (८७.७ %) पुरूष र ३१० जना (१२.३%) महिला रहेका छन् ।समग्र सुर्खेत जिल्लामा हेर्ने हो भने परिवारबाट कम्तीमा एक जना 'विदेश अनुपस्थित' हुने घरपरिवार २१.२ प्रतिशत रहेका छन् (तालिका ७८) ।

तालिका ७८ : परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका परिवारको सङ्ख्या

क्षेत्र	जम्मा परिवार	कम्तीमा एक जना विदेश अनुपस्थित भएको परिवार	अनुपस्थित विदेश सङ्ख्या		
			जम्मा	पुरुष	महिला
सुर्खेत जिल्ला	९७८२२	२०७४०	३०९९३	२५४३५	५५५८
प्रतिशत		२१.२	१.५	२.५	०.६
लेकबेशी नगरपालिका	७४४१	१८१५	२५२२	२२१२	३१०
प्रतिशत		२४.४	१.४	२.५	०.३

१४.२ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको उमेर समूहअनुसारको विवरण

परिवारको कम्तीमा एक जना सदस्य अक्सर विदेशमै बसोबास गर्ने भएमा ती विदेश अनुपस्थितअन्तर्गत गणना हुने सन्दर्भमा कुन उमेर समूहका मानिसहरू यस नगरपालिकाबाट विदेश गएका रहेछन् भन्ने तथ्याङ्क उपयोगी हुन्छ ।

यस नगरपालिकाबाट 'विदेशमा अनुपस्थित' सबैभन्दा धेरै अर्थात् ३१.६ प्रतिशत व्यक्तिहरू १५–२४ वर्ष उमेर समूहका रहेका छन् ।दोस्रो (२६.८ %) र तेस्रो (%) स्थानमा क्रमशः १४ वर्षभन्दा कम र २५–३४ उमेर समूहका व्यक्तिहरू रहेका छन् ।उमेर समूहको बढोत्तरी सागसागै विदेशमा अनुपस्थित हुने जनसङ्ख्या क्रमशः घटिरहेको देखिन्छ ।यसको सङ्केत २५–३४ उमेर समूहबाट ३५–४४ उमेर समूहमा पुग्दा विदेश जाने जनसङ्ख्याको अनुपात २६.८ प्रतिशतबाट १२.३ प्रतिशतमा झरेको छ ।कुल जनसङ्ख्यामा विदेश जाने उमेर समूहको संरचना जस्तो छ त्यसलाई पुरूष र महिलाअनुसार खण्डीकृत गरेर हेर्दा पनि उस्तै उस्तै नै प्रवृत्ति रहेको देख्न सकिन्छ (तालिका ७९, चित्र ५६) ।

तालिका ७९ : परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिहरूको विदेश जाँदाको उमेर तथा लिङ्गअनुसारको विवरण

लिङ्ग	जम्मा	विदेश जाँदाको उमेर							उल्लेख नभएको
		१४ वर्षभन्दा कम	१५-२४	२५-३४	३५-४४	४५-५४	५५-६४	६५+	
जम्मा	२५२२	२३६	१०३२	७३०	३३७	८७	२५	९	६६
%	१००.०	९.४	४०.९	२८.९	१३.४	३.४	१.०	०.४	२.६
पुरुष	२२१२	१६९	९३३	६४७	२९९	७७	२२	८	५७
%	१००.०	७.६	४२.२	२९.२	१३.५	३.५	१.०	०.४	२.६
महिला	३१०	६७	९९	८३	३८	१०	३	१	९
%	१००.०	२१.६	३१.९	२६.८	१२.३	३.२	१.०	०.३	२.९

चित्र ५९ : विदेशमा अनुपस्थित पुरूष र महिलाको उमेर समूह अनुसारको वितरण

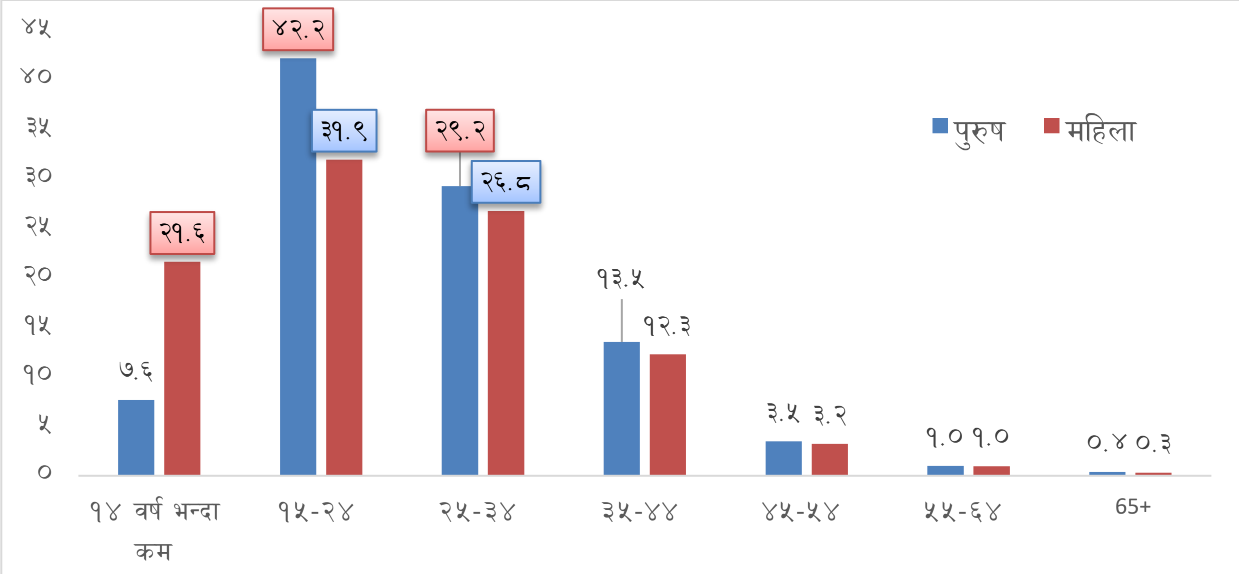

१४.३ अक्सर विदेश बसोबास गर्ने व्यक्तिको देशअनुसारको विवरण

नेपालका सबै जिल्ला र सबै स्थानीय तहबाट विभिन्न उद्देश्यका लागि विदेश जाने गरको देखिन्छ ।मानिसहरूको आर्थिक अवस्था, शैक्षिक योग्यता, सिप, पेसा, उद्देश्य, सामाजिक सम्पर्क लगायतका कारणले गन्तव्य पनि फरक फरक हुने गरेको देखिन्छ ।

यस नगरपालिकाबाट परिवारमा अनुपस्थित (विदेश) रहेका व्यक्तिमध्ये सर्वाधिक (७३.३%) भारतमा गएको देखिन्छ ।दोस्रोमा मध्यपूर्वका देश (१८.० %) र तेस्रोमा आसियान मुलुक (६.१%) मा घरपरिवारबाट अक्सर अनुपस्थित भई विदेशमा हुने व्यक्तिहरू देखिएका छन् ।चौथो (०.८ %) गन्तव्यमा अन्य एसियाली देशहरू रहेका छन् ।विदेश जाने व्यक्तिहरूको रोजाइ लिङ्गअनुसार फरक फरक रहेको देखिन्छ ।पुरुषहरूको शीर्ष रोजाइमा रहेका तीन देशहरू क्रमशः भारत (७१.४ %), मध्यपूर्व (१९.१%) र आसियान (६.९ %) भने महिलाहरूको रोजाइमा रहेका शीर्ष तीन मुलुकमा क्रमशः भारत (८६.%), मध्यपूर्वका देश (१०.० %) र उत्तर अमेरिकी देश (१.३%) रहेको छ (तालिका ८० र चित्र ६०) ।

तालिका ८०: परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको लिङ्ग तथा देशअनुसारको विवरण

लिङ्ग	जम्मा	भारत	सार्क	आसियान	मध्यपूर्व	अन्य एसियाली	युरोपियन युनियन	अन्य युरोपेली देश	उत्तर अमेरिका	दक्षिण अमेरिका	अफ्रिका	प्यासिफिक	अन्य	उल्लेख नभएको
जम्मा														
संख्या	२५२२	१८४८	३	१५५	४५३	१९	७	७	१३	०	२	२	३	१०
%	१००.०	७३.३	०.१	६.१	१८.०	०.८	०.३	०.३	०.५	०.०	०.१	०.१	०.१	०.४
पुरुष														
संख्या	२२१२	१५८०	३	१५३	४२२	१८	७	५	९	०	२	१	३	९
%	१००.०	७१.४	०.१	६.९	१९.१	०.८	०.३	०.२	०.४	०.०	०.१	०.०	०.१	०.४
महिला														
संख्या	३१०	२६८	०	२	३१	१	०	२	४	०	०	१	०	१
%	१००.०	८६.५	०.०	०.६	१०.०	०.३	०.०	०.६	१.३	०.०	०.०	०.३	०.०	०.३

चित्र ६० : पुरूष र महिलाको शीर्षस्थ तीन गन्तव्य देश/क्षेत्र (%)

पुरुष	महिला
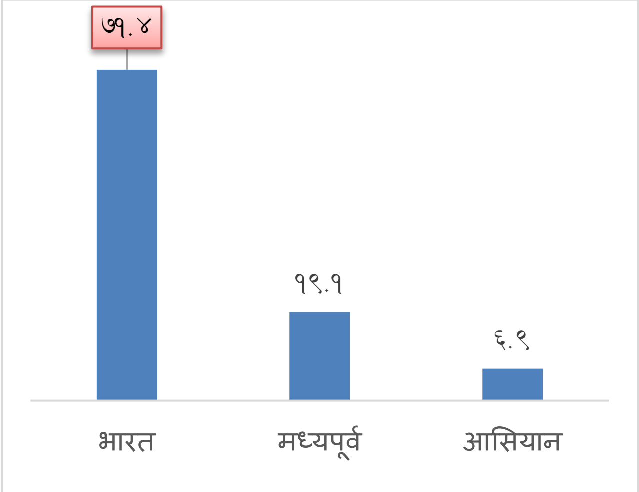	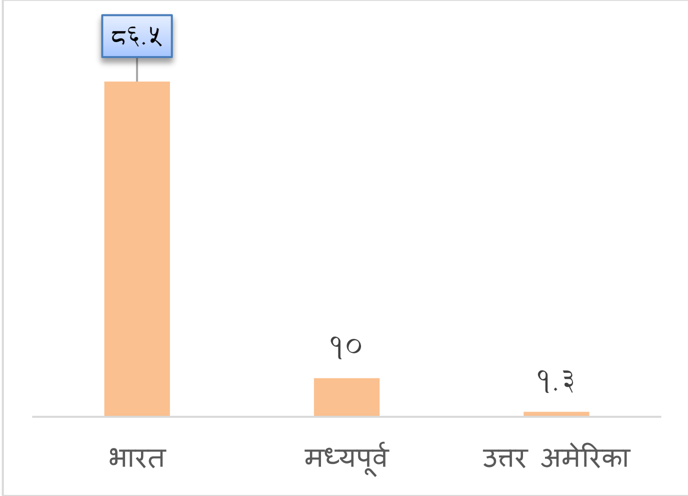

१४.४ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको विदेश जानुको कारणअनुसारको विवरण

परिवारमा अनुपस्थित व्यक्तिहरूको विदेश जानुको मुख्य (५३.३%) कारण तलब ज्याला रहेको छ ।नगरपालिकाका ३.३ प्रतिशत व्यक्तिहरू तलव वा ज्यालाका लागि विदेशिएको पाइएको छ भने दोस्रो ठुलो (३३.० %) कारणमा कामको खोजी रहेको छ ।त्यस्तै, विदेश जाने कारण आश्रित हुनेहरूको हिस्सा १०.२ प्रतिशतसहित तेस्रो स्थानमा रहेको छ ।अध्ययन र तालिमको लागि विदेश गएकाहरूको अनुपात ०.६ प्रतिशत रहेको छ ।परिवारमा अनुपस्थित भई विदेश गएका व्यक्तिहरूको विदेश जानुको मुख्य कारण लिङ्गअनुसार फरक फरक रहेको छ ।पुरूषहरू तलब /ज्याला (५५.२%), कामको खोजी (३३.० %) तथा आश्रित (७.६%) विदेश गएका देखिन्छन् भने महिलाहरू विदेश जानुको प्रमुख तीनओटा कारण क्रमशः तलब /ज्याला (३६.० %), आश्रित (२८.४ %) र कामको खोजी (२५.८ %) रहेका छन् (तालिका ८१) ।

तालिका ८१: परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको लिङ्ग तथा कारण अनुसारको विवरण

लेकबेशी नगरपालिका	जम्मा	परिवारमा अनुपस्थित रहनुको कारण						उल्लेख नभएको
		तलव /ज्याला	व्यापार /व्यवसाय	अध्ययन /तालिम	कामको खोजी	आश्रित	अन्य	
जम्मा								
संख्या	२५२२	१३४३	४	२३	८३१	२५६	२६	३९
%	१००.०	५३.३	०.२	०.९	३३.०	१०.२	१.०	१.५
पुरुष								
संख्या	२२१२	१२२२	४	१९	७५१	१६८	१४	३४
%	१००.०	५५.२	०.२	०.९	३४.०	७.६	०.६	१.५
महिला								
संख्या	३१०	१२१	०	४	८०	८८	१२	५
%	१००.०	३९.०	०.०	१.३	२५.८	२८.४	३.९	१.६

चित्र ६१ : नगरपालिकाबाट परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिहरूको विदेश जाने प्रमुख कारण (%)

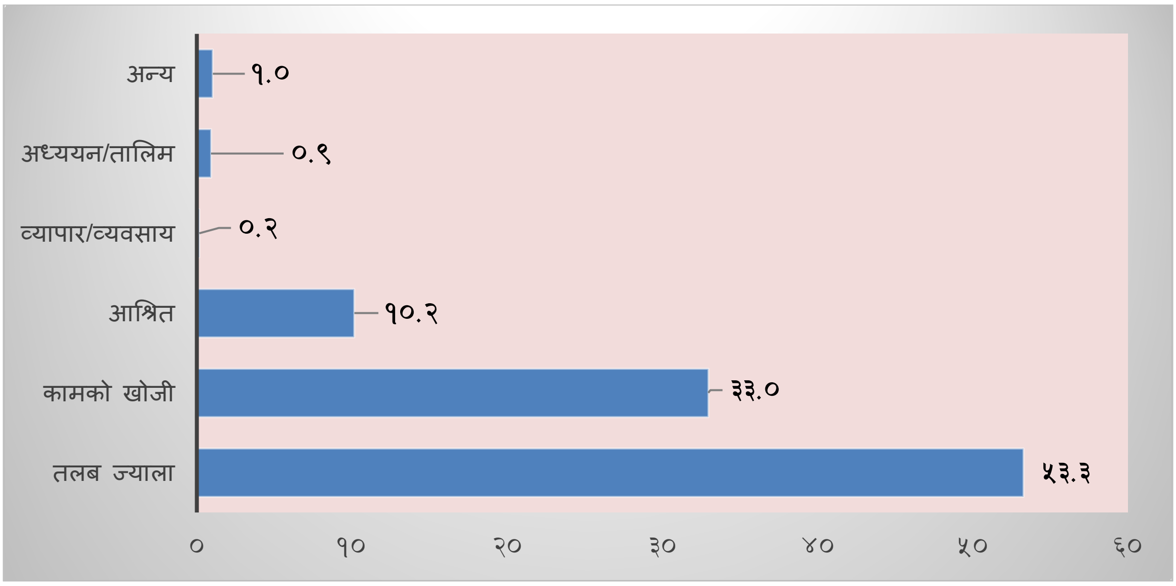

१४.५ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाँदाको अवस्थामा उत्तीर्ण गरेको तहअनुसारको विवरण

यस नगरपालिकाबाट परिवारमा अनुपस्थित (विदेशमा) रहेका व्यक्तिहरू मध्येमा ३१.७ प्रतिशत व्यक्तिहरूले निम्नमाध्यमिक तह वा सोसरह उत्तीर्ण गरेर गएको पाइएको छ ।त्यस्तै २.६ प्रतिशतले प्राथमिक तह, २१.६ प्रतिशतले माध्यमिक तह र ६.२ प्रतिशतले प्रमाणपत्र वा सोसरह पूरा गरेर गएको देखिन्छ ।एस.एल.सी./एस.ई.ई. उत्तीर्ण गरेर जानेको अनुपात ४.६ प्रतिशत, स्नातक वा सोसरह ०.६ प्रतिशतले, एस.एल.सी./एस.ई.ई, प्रतिशतले र ०.५ प्रतिशतले स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण गरी विदेश गएको पाइएको छ (तालिका ८२, चित्र ६२) ।

तालिका ८२ : परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाद्दाको अवस्थाको शैक्षिक तह

उत्तीर्ण गरेको तह	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
जम्मा	२४३७	१००.०	२१६६	१००.०	२७१	१००.०
पूर्व प्राथमिक	५३	२.२	३३	१.५	२०	७.४
प्राथमिक	६३२	२५.९	५५१	२५.४	८१	२९.९
निम्न माध्यामिक	७७२	३१.७	६९७	३२.२	७५	२७.७
माध्यमिक	५३३	२१.९	४९४	२२.८	३९	१४.४
एस.एल.सी/एस.ई. ई.	१२०	४.९	१११	५.१	९	३.३
प्रमाणपत्र तह वा सोसरह	१५१	६.२	१३५	६.२	१६	५.९
स्नातक वा सोसरह	१५	०.६	१४	०.६	१	०.४
स्नातकोत्तर वा सोसरह	११	०.५	१०	०.५	१	०.४
तह नखुलेको	११	०.५	७	०.३	४	१.५
नखुलेको	१३९	५.७	११४	५.३	२५	९.२

चित्र ६२ : परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाँदाको अवस्थाको शैक्षिक तह

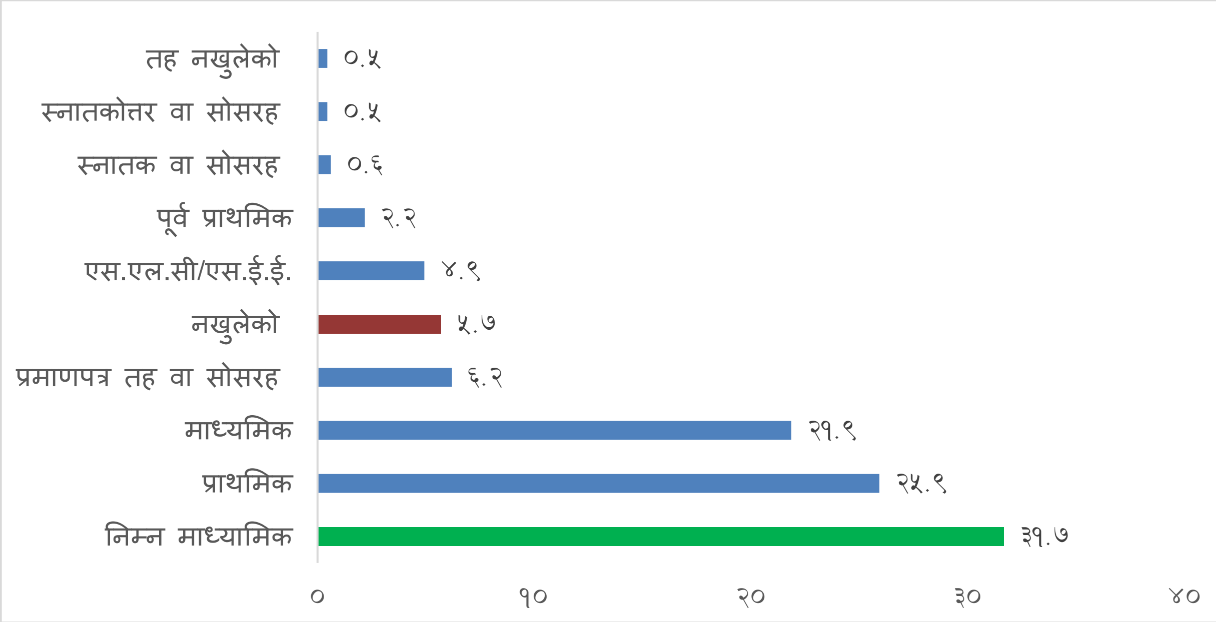

खण्ड १५ः मृत्युसम्बन्धी विवरण

१५.१ मृत्युसम्बन्धी विवरण

नगरपालिकामा रहेका कुल ७,४४१ परिवारमध्ये १७१ (२.३%) परिवारमा जनगणना गरिएको दिनभन्दा १२ महिना अगाडि कम्तीमा एक जनाको मृत्यु भएको पाइएको छ ।सो अवधिमा मृत्यु भएका १७ जना मध्येमा ९८ (६%) जना पुरूष र ७७ (४४ %) जना महिला रहेका छन् (तालिका ५६) ।

मृत्यु भएको कुल जनसङ्ख्यालाई उमेर समूहअनुसार विश्लेषण गर्दा सर्वाधिक मृत्यु ८० वर्ष र सोभन्दा माथिको उमेर समूहमा विद्यमान देखिन्छ ।यस उमेर समूहमा मृत्यु भएका कुल महिलामध्ये २३.४ प्रतिशतको मृत्यु भएको देखिन्छ भने पुरुषतर्फ यो मान १४.३ प्रतिशत मात्र रहेको छ ।अत्यधिक मृत्यु भएको दोस्रो ठुलो उमेर समूह ५–६ रहेको छ जहा समग्र मृत्यु अनुपात १०.६ रहेको छ ।पुरुषतर्फ यो मान ६.२ प्रतिशत र महिलातर्फ १३.० प्रतिशत रहेको छ ।मृत्यु उच्च रहेको अर्को ठुलो उमेर समूह ७५–७६ हो जहा यस नगरपालिकामा मृत्यु भएकामध्ये १०.३ प्रतिशत रहेका थिए ।नीतिनिर्माताका लागि अत्यधिक चासोको विषय १ वर्षमुनिका कति शिशुको मृत्यु भयो भन्ने रहेको छ ।कुल मृत्युमध्ये १.७ प्रतिशत मृत्यु शिशुहरूतर्फ रहेको छ भने पाच वर्षमुनिको मृत्यु २.३ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ८३) ।

तालिका ८३: मृत्यु भएका पुरूष तथा महिलाको विवरण (% मा)

उमेर समूह	मृत्यु भएको संख्या					
	जम्मा	%	पुरुष	%	महिला	%
जम्मा	१७५	१००	९८	१००	७७	१००
< १	३	१.७	२	२.०	१	१.३
०१ – ०४	१	०.६	१	१.०	०	०.०
०५ – ०९	५	२.९	१	१.०	४	५.२
१० – १४	२	१.१	१	१.०	१	१.३
१५ – १९	४	२.३	१	१.०	३	३.९
२० – २४	८	४.६	३	३.१	५	६.५
२५ – २९	२	१.१	१	१.०	१	१.३
३० – ३४	६	३.४	६	६.१	०	०.०
३५ – ३९	११	६.३	७	७.१	४	५.२
४० – ४४	७	४.०	५	५.१	२	२.६
४५ – ४९	७	४.०	३	३.१	४	५.२
५० – ५४	९	५.१	६	६.१	३	३.९
५५ – ५९	१९	१०.९	९	९.२	१०	१३.०
६० – ६४	१४	८.०	९	९.२	५	६.५
६५ – ६९	११	६.३	७	७.१	४	५.२
७० – ७४	१२	६.९	९	९.२	३	३.९
७५ – ७९	१८	१०.३	१०	१०.२	८	१०.४
८० +	३२	१८.३	१४	१४.३	१८	२३.४
उल्लेख नभएको	४	२.३	३	३.१	१	१.३

१५.२ विगत १२ महिनामा मृत्यु भएको कारण

जनगणना भएको समयदेखि १२ महिना अधिसम्म लेकबेशी नगरपालिकामा १७५ जनाको मृत्यु भएको थियो ।मृत्यु हुनेमा पुरूष ५६ प्रतिशत र महिला मृत्यु ४४ प्रतिशत रहेका थिए ।कुल मृत्यु हुनेमध्ये ५६.६ प्रतिशत नसर्ने रोगबाट, १३.१ प्रतिशतको सरुवा रोगबाट, १२.० प्रतिशतको अन्य कारणबाट, ८.० प्रतिशतको अन्य दुर्घटनाबाट र ३.४ प्रतिशतको आत्महत्याका कारणबाट मृत्यु

भएको देखियो ।त्यसैगरी २.३ प्रतिशतको यातायात दुर्घटना र २.६ प्रतिशत मृतकहरू प्राकृतिक प्रकोपका कारणले भएका देखिन्छन् (तालिका ८१) ।

पुरूषको मृत्युका कारणमा नसर्ने रोगबाट ५०.० प्रतिशत, अन्य कारणबाट १६.३ प्रतिशत, सरूवा रोगबाट १३ प्रतिशत, अन्य दुर्घटनाबाट ८.२ प्रतिशत, यातायात दुर्घटनाबाट ४.१ प्रतिशत, प्राकृतिक प्रकोपबाट २.० प्रतिशत र आत्महत्या २.० प्रतिशत देखिन्छ ।महिलाको मृत्युको कारणमा नसर्ने रोगबाट ६४.६ प्रतिशत, सरुवा रोगबाट १०.४ प्रतिशत, अन्य दुर्घटनाबाट ७.८ प्रतिशत, अन्य कारणबाट ६.५ प्रतिशत, आत्महत्याबाट ५.२ प्रतिशत, प्राकृतिक प्रकोपबाट ३.६ प्रतिशत र अपराध वा हत्याबाट १३ प्रतिशतको मृत्यु भएको देखिन्छ (तालिका ८४) ।

तालिका ८४: मृत्यु भएका व्यक्तिको मृत्युको कारण

विवरण	जम्मा	मृत्युको कारण								
		सरुवा रोग	नसर्ने रोग	यातायात दुर्घटना	अन्य दुर्घटना	गर्भवती सम्बन्धी	अपराध/ हत्या	आत्महत्या	प्राकृतिक प्रकोप	अन्य
जम्मा	१७५	२३	९९	४	१४	०	३	६	५	२१
%	१००.०	१३.१	५६.६	२.३	८.०	०.०	१.७	३.४	२.९	१२.०
पुरुष	९८	१५	४९	४	८	०	२	२	२	१६
%	१००.०	१५.३	५०.०	४.१	८.२	०.०	२.०	२.०	२.०	१६.३
महिला	७७	८	५०	०	६	०	१	४	३	५
%	१००.०	१०.४	६४.९	०.०	७.८	०.०	१.३	५.२	३.९	६.५

१५.३ पन्ध्रदेखि ४९ वर्षका महिलाको मृत्यु हुँदाको अवस्था

जनगणना भएको समयदेखि १२ महिना अघिसम्म लेकबेशी नगरपालिकामा १५ देखि ४६ वर्षका महिलाको मृत्यु हुदाको अवस्था अध्ययन गर्दा कुनै पनि महिलाको मृत्यु गर्भावस्थासग सम्बन्धित कारणबाट भएको देखिएन ।प्रजनन उमेरभित्र मृत्यु भएका १६ जना सबै महिलाको अन्य कारणबाट मात्र मृत्यु भएको देखिन्छ (तालिका ८५) ।

tflnsf ८५ ∥ !% b]v $(jif{sf dlxnfsf]d[o'xF+bfsf] sf/0fhGo cj:yf

उमेर समूह	जम्मा	मृत्यु हुँदाको अवस्था			
		गर्भवती	प्रसुती	प्रसुतीपछिको ६ हप्ता	अन्य
जम्मा	१९	०	०	०	१९
१५ - २४ वर्ष	८	०	०	०	८
२५ - ३४ वर्ष	१	०	०	०	१
३५ - ४९ वर्ष	१०	०	०	०	१०

खण्ड १६: कृषिसम्बन्धी विवरण

१६.१ कृषिसम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा राष्ट्रिय कृषिगणना सञ्चालनको लागि प्रत्येक परिवारमा जग्गाजमिन तथा पशुपन्छीको विवरणसहित कृषक परिवार विवरणका आधारमा नमुना फ्रेम (Sample Frame) तयार गरिएको थियो ।उक्त फ्रेमका आधारमा वडा वा गणनाक्षेत्र छनोट गरी कृषि परिवारको विस्तृत विवरण सङ्कलन गरिएको थियो ।राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजाअनुसार लेकबेशी नगरपालिकामा कृषक परिवारको जम्मा सङ्ख्या ६५१९ रहेको छ ।

यस नगरपालिकामा रहेका ६५१९ कृषक परिवारले जम्मा ११८६ ओटा कित्ता जग्गामा २७७६.० हेक्टर जमिनमा कृषि चलन गरेको देखिन्छ ।यस हिसाबले औसतमा एउटा कृषक परिवारले १.८ कित्ता जग्गामा खेती गरेको देखिन्छ ।यहा कुल सिञ्चित क्षेत्रफल १६६.६ हेक्टर रहेको छ ।

तालिका ८६: कृषक सङ्ख्या, चलन गरेको जग्गाको क्षेत्रफल, कित्ता सङ्ख्या र सिंचित क्षेत्रफल

क्षेत्र	सुर्खेत	लेकबेशी नगरपालिका
कृषक परिवारको जम्मा संख्या	६२५२६	६५१९
कृषक परिवारले प्रयोग गरेको जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टर)	२४१३९.२	२७७६.०
जम्मा कित्ता संख्या	१३३८७९	११८५९
औसत कित्ता संख्या	२.१	१.८
सिञ्चित क्षेत्रफल (हेक्टर)	१०९८२.८	१५६९.९

१६.२ जग्गाको उपभोग

राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजाअनुसार यस नगरपालिकामा जग्गाको उपभोगसम्बन्धी विवरण हेर्दा कृषक परिवारले परिवारको स्वामित्वको जग्गामा मात्र कृषिचलन गर्ने परिवार सङ्ख्या ६६२ (६६.८%) रहेको देखिन्छ जसले २४६७.२ हेक्टर (६६.८%) जग्गामा कृषि चलन गरेको पाइन्छ ।त्यस्तै अरूको स्वामित्वको जग्गामा मात्रै कुनै सर्तनामा लिई खेतीपाती गर्ने कृषक परिवारको सङ्ख्या १५ (०.२%) रहेको देखिन्छ जसले ४.१ हेक्टर (०.२%) जग्गामा खेतीपाती गरेको देखिन्छ ।त्यस्तै एकभन्दा बढी प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने कृषक परिवार सङ्ख्या ४३ (८.३%) रहेको र यस्तो जग्गाको क्षेत्रफल ३०४.७ हेक्टर (११.० %) रहेको छ (तालिका ८७) ।

तालिका ८७ : कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको उपभोग

कृषक परिवारको किमिस	परिवार संख्या		क्षेत्रफल (हेक्टर)	
जम्मा	६५१९	१००	२७७६.०	१००
एक प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने	५,९७६	९१.७	२,४७१.२६	८९.०
परिवारको हकको जग्गा मात्र कमाउने	५९६२	९९.८	२४६७.२	९९.८
अरूको हकको जग्गा मात्र कमाउने	१५	०.२	४.१	०.२
अन्य प्रकारको उपभोगअन्तर्गत	०		०.०	०.०
एकभन्दा बढी प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने	५४३	८.३	३०४.७	११.०

१६.३ जग्गाको उपयोग

कृषिचलनले के कस्ता बाली कति क्षेत्रफलमा लगाएको छ भन्ने विश्लेषण गर्दा राष्ट्रिय कृषि गणनाको नतिजाअनुसार यस नगरपालिकामा खेतीयोग्य जग्गामा कृषिचलन गर्ने परिवार सङ्ख्या ६० छ भने खेतीयोग्य जमिनको कुल क्षेत्रफल २१६०.१ हेक्टर रहेको छ जुन ७७.८ प्रतिशत हुन आउछ ।यसप्रकार १४ कृषक परिवारले खेतीयोग्य नभएको अर्थात् पशुपन्छी पालन गरिरहेको निचोडमा पुग्न सकिन्छ जसमा खेती नगरिएको जग्गाको क्षेत्रफल १.६ हेक्टर हुन आउछ ।

खेतीयोग्य जग्गामा खेतीपाती गरिरहेका सबै ६० परिवारले २१४०.४ हेक्टर (७७.१%) जग्गामा अस्थायी बाली लगाएको पाइन्छ । त्यस्तै अन्य खेतीयोग्य जग्गामा बाली लगाउने ३५३ कृषक परिवारको जग्गाको क्षेत्रफल १६.७ हेक्टर (०.७%) रहेको छ ।यसैगरी २२१० कृषक परिवारले १६६.० हेक्टर जमिन (६.१%) मा स्थायी बाली लगाएको पाइन्छ ।त्यस्तै, स्थायी चौरचरन, निजी बनबनेलो, पोखरी तथा अन्य जग्गाको क्षेत्रफल ४४६.६ हेक्टर रहेको देखिन्छ (तालिका ८८) ।

तालिका ८८: कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको उपयोग

कृषक परिवारको किमिस	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	क्षेत्रफल (%)
जम्मा	६५१९	२७७६.०	१००
जम्मा खेतीयोग्य जग्गा	६५०५	२१६०.१	७७.८
अस्थायी बाली लागेको जग्गा	६५०५	२१४०.४	७७.१
अन्य खेतीयोग्य जग्गा	३५३	१९.७	०.७
स्थायी बाली लागेको जग्गा	२२१०	१६९.०	६.१
स्थायी चौरचरन, निजी बनबनलो, पोखरी तथा अन्य जग्गा	६५१९	४४६.९	१६.१

१६.४ पशुपन्छीको विवरण

राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजाअनुसार पशु चौपाया पाल्ने कृषक परिवार र पशु चौपायाको सङ्ख्या हेर्दा यस लेकबेशी नगरपालिकाका कुल २२१६ कृषक परिवारहरूमध्ये जम्मा २०८४६ कृषक परिवार (८२.७ %) ले पशुचौपाया पालन गरेको देखिन्छ ।

नगरपालिकामा कुल चौपाया संख्या ४७२६८ (१०० %) पशुपालन गर्ने २०८४६ कृषक परिवारमध्ये ३६३८ कृषक परिवारले १००६७ (२१%) ओटा गाई/गोरू पालेको र १७०३ कृषक परिवारलले ३१८८ (६.७%) ओटा रागा/भैंसी पालेको देखिन्छ ।त्यसै गरी १८७ कृषक परिवारले ३१६८३ (६६.७%)ओटा बाख्रा/च्याङ्ग्रा पालेको, १०७० कृषक परिवारले २४४७ (५.१%)ओटा सुगुर/बंगुर पालेको देखिन्छ ।त्यस्तै गरी ४६ कृषक परिवारले २२८ (०.५%) ओटा भेडा पालेको देखिन्छ ।अन्य पशुचौपाया पाल्ने कृषक परिवारको सङ्ख्या १५ र अन्य पशु चौपायाको सङ्ख्या १५ रहेको देखिन्छ ।

नगरपालिकामा राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८/७६ अनुसार कुल ८३४७ ओटा कुखुरा तथा अन्य पन्छीहरू रहेको देखिन्छ ।पन्छीतर्फ हेर्दा ४३२४ जना कृषक परिवारसँग ८२२१६ (६८.४ %) ओटा कुखुरा र २६३ कृषक परिवारले १३२८ (१.६%) ओटा अन्य पन्छीहरू रहेको देखिन्छ (तालिका ८९, तालिका ९०) ।

tflnsf ८९ M kzkG5L kfng u/]sf] s[fssf]lj j/0f

विवरण	संख्या	%
जम्मा कृषक परिवार	२५२१६	१००
पशु चौपाया पाल्ने कृषक परिवार	२०८४९	८२.७

तालिका १०: पाल्तु चौपाया र पन्छीको सङ्ख्या र कृषक परिवार

चौपाया/पन्छीको किसिम	पाल्तु चौपाया/पन्छी पाल्ने कृषक परिवार	पाल्तु चौपाया/पन्छीको	
	संख्या	संख्या	%
पशु	६०८९	४७९२८	१००
गाईगोरु	३९३८	१००६७	२१.०
राँगा/भैंसी	१७०३	३१८८	६.७
बाखा/च्याङ्ग्रा	५१८७	३१९८३	६६.७
भेंडा/भेंडी	४६	२२८	०.५
सुगुँर/बंगुर	१०७०	२४४७	५.१
अन्य पशु	१५	१५	०.०
पन्छी		८३५४७	१००
कुखुरा	४३२४	८२२१९	९८.४
अन्य पन्छी	२६३	१३२८	१.६

खण्डः १७ सारांश तथा निष्कर्ष

जनसङ्ख्या

लेकबेशी नगरपालिकाको जनसाङ्ख्यिक प्रतिवेदन २०८१ मा विभिन्न खण्डमा प्रस्तुत तथा विश्लेषण गरिएका विषयक्षेत्रको सारांशलाई देहायानुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ ।

जनसङ्ख्याः वि.सं. २०७८ को राष्ट्रिय जनगणनाअनुसार यस नगरपालिकामा कुल ७४४१ परिवार र ३१७१० जनसङ्ख्या रहेको छ ।कुल जनसङ्ख्यामा पुरुष १४८७७ (४६.९ %) र महिला १६८३३ (५३.१%) रहेका छन् ।नगरपालिकाको औसत परिवार सङ्ख्या ४.२६ जना रहेको छ र लैङ्गिक अनुपात ८८.४ रहेको छ ।पछिल्लो १० वर्षमा जनसंख्या बढेका वडाहरु क्रमशः १, ४, ९ र १० हुन् ।बाकी जनसंख्या घटेका वडाहरुमा ३, ५, ६, ७ र ८ रहेका छन् ।

यस नगरपालिकामा १ ओटा संस्थागत परिवारहरूमा कुल ७९ जनसङ्ख्या रहेको देखिन्छ जसमध्ये ७६ जना पुरुष र ३ जना महिला रहेका छन् ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस नगरपालिकाको वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर ०.४४ प्रतिशत रहेको छ र जनघनत्व जना प्रतिवर्ग किलोमिटर रहेको छ ।

नगरपालिकाका १८१५ परिवारबाट कम्तीमा जना व्यक्ति विदेशमा अक्सर बसोबास गर्ने गएको देखिएको छ ।विदेश गएको कुल जनसङ्ख्या २५२२ जना रहेको छ ।विदेशमा अनुपस्थित हुनेमध्ये सर्वाधिक (५२३ जना) वडा नं. १ का रहेका छन् ।लेकबेशी नगरपालिकामा एकल उमेर समूहअनुसार सर्वाधिक (२.५%) जनसङ्ख्या १४ वर्ष उमेर समूहको छ भने त्यसपछिका चार स्थान क्रमशः १५ (२.४ %), १३ (२.३%), १६ (२.३%) र १८ (२.३%) नं. वडा रहेका छन् ।

ग्रामीण तथा सहरी जनसङ्ख्या

यस लेकबेशी नगरपालिकाको समग्र जनसङ्ख्यालाई सहरीकरणको अवस्थानुसार वगीकृत गर्दा शतप्रतिशत जनसङ्ख्या ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गरिरहेको छ ।

पारिवारिक संरचना

यहाको कुल जनसङ्ख्यामध्ये ४२.५ प्रतिशत एकल परिवारमा बसोबास गर्दछन् भने बाकी ५७.५ प्रतिशत जनसङ्ख्या संयुक्त परिवारभित्र अक्सर बसोबास गर्दछन् ।

महिला परिवारमुली

कुल ७४४१ परिवारमध्ये (३४.९ %) परिवारमा महिला परिवारमुली रहेका छन् ।महिला परिवारमुली सर्वाधिक (५१.० %) वडा नं. ३ मा रहेको देखियो भने वडा नं. ५ मा सबैभन्दा न्यून (१२.३%) रहेको देखियो ।

साक्षरतादर

लेकबेशी नगरपालिकाको समग्र साक्षरतादर ८२.२ प्रतिशत रहेको छ जुन अघिल्लोको तुलनामा ६.१ प्रतिशत विन्दुले बढी हो । उच्च साक्षरतादरका आधारमा प्रमुख तीन जातजाति क्रमशः सुनुवार (८५.८ %), ठकुरी (८५.२ %) र ब्राह्मण पहाड (८४.४ %) रहेका छन् ।नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्यामा पहिलो ठुलो स्थानमा रहेका मगर जनजातिको साक्षरतादर ८२.५ प्रतिशत रहेको छ ।

नगरपालिकाका १० ओटा वडामध्ये सबैभन्दा उच्च साक्षरतादर भएका पाचओटा वडाहरू क्रमशः २ (८७.४ %), १ (८४.२%), ४ (८३.%), ७ (८३.%) र ९ (८२.८ %) रहेका छन् ।त्यसैगरी साक्षरतादर न्यून रहेका तीनओटा वडाहरू क्रमशः ८ (७६.४ %), ६ (८०.३%) र १० (८१.३%) रहेका छन् ।समग्र नगरपालिकाको औसत साक्षरतादर (८२.२ %) भन्दा कम साक्षरतादर भएका चारओटा वडाहरू (५, ६, ८ र १०) रहेका छन् ।

अध्ययन गरेको विषयक्षेत्र

लेकबेशी नगरपालिकामा १० जोड दुई वा सोभन्दा माथि अध्ययन गरेका व्यक्तिको तथ्याङ्क हेर्दा समग्र (पुरुष तथा महिला) मा ४७.७ प्रतिशत जनसङ्ख्याले व्यवस्थापन अध्ययन गरेको देखिन्छ ।दोस्रोमा शिक्षा (२२.७%) र तेस्रोमा मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र (११.६%) रहेको छ ।विज्ञान तथा प्रविधितर्फ ६.८ प्रतिशत शिक्षित जनसङ्ख्या छ भने स्वास्थ्य/चिकित्साशास्त्रमा ३.४ प्रतिशतले उच्च शिक्षा अध्ययन गरेको देखिन्छ ।इन्जिनियरिङ अध्ययन गरेको जनसङ्ख्या १.६ प्रतिशत छ ।

मातृभाषा

कुल जनसङ्ख्याले ८ ओटाभन्दा बढी मातृभाषा व्यवहार गरेको देखिन्छ ।कुल जनसङ्ख्यामा नेपाली मातृभाषा हुने जनसङ्ख्याको हिस्सा ८६.६ प्रतिशत रहेको छ ।दोस्रो ठुलो (६.५%) मातृभाषा मगर ढुट रहेको छ ।

धर्म

कुल जनसङ्ख्यामध्ये ८८.२ प्रतिशतले हिन्दु धर्म अवलम्बन गरेको देखिन्छ भने बौद्धमार्गीहरूको हिस्सा ४.६ प्रतिशत रहेको छ । क्रिस्चियन धर्म अनुशरण गर्नेको सङ्ख्या ६.२ प्रतिशत रहेको छ ।प्रकृति धर्म अनुशरण गर्ने जनसङ्ख्या ०.५ प्रतिशत देखिएको छ ।

वैवाहिक स्थिति

नगरपालिकामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका ६५.३ प्रतिशत जनसङ्ख्याको विवाह भएको देखिन्छ ।सोही उमेर समूहमा विवाह नभएको जनसंख्याको प्रतिशत २६.१ रहेको छ ।नगरपालिकामा विधुर/विधवाको अंश समग्रमा ४.६ प्रतिशत, पुरुषतर्फ २.० प्रतिशत र महिलातर्फ ६.८ प्रतिशत रहेको छ ।एकपटक विवाह भई पारपाचुके भएको जनसङ्ख्या समग्रमा ०.३ प्रतिशत छ ।

उमेर समूहअनुसार विवाहलाई विश्लेषण गर्दा विवाह भएकामध्ये सर्वाधिक अर्थात् ३६.२ प्रतिशत १८–२० वर्ष उमेर समूहका देखिन्छन् ।

विवाहको औसत उमेर

लेकबेशी नगरपालिकामा विवाहको औसत (पुरुष तथा महिला) उमेर १९ वर्ष रहेको छ ।एकपटक विवाह गरेका पुरुष र महिलाको औसत उमेर क्रमशः २०.३ र १८ वर्ष रहेको छ ।

एकल महिला

यस नगरपालिमा महिलाको कुल जनसङ्ख्या १६८३३ मध्ये ११६९ जना अर्थात् ८.३ प्रतिशत एकल महिला रहेका छन् ।

ज्येष्ठ नागरिक

लेकबेशी नगरपालिकामा ६० वर्ष वा सोभन्दा माथि (ज्येष्ठ नागरिक) को कुल जनसङ्ख्या ३००७ रहेको छ जुन यहाँको कुल जनसङ्ख्या ३१७१० को ६.५ प्रतिशत हुन आउछ ।

वडा तहमा हेर्दा अनुपातका दृष्टिले सबैभन्दा धेरै (१०.८%) ज्येष्ठ नागरिक वडा नं. १ मा रहेका छन् भने सबैभन्दा न्यून (७.७%) अनुपात वडा नं.७ मा रहेको छ ।सङ्ख्यात्मक हिसाबले सबैभन्दा धेरै अर्थात् ३८० जना ज्येष्ठ नागरिक वडा नं. ६ मा रहेका छन् भने सबैभन्दा कम २०८ जना वडा नं. ८ मा रहेका छन् ।

लेकबेशी नगरपालिकामा ६८ वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या ४.८ प्रतिशत रहेको छ ।यो जनसङ्ख्या सामाजिक भत्ता प्राप्त गर्न योग्य जनसङ्ख्या हो ।

बुढ्यौली जनसङ्ख्या

लेकबेशी नगरपालिकामा ६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या रहेको छ भने बुढ्यौली सूचकाङ्क ०.२२१ अर्थात् २२.१ प्रतिशत रहेको छ ।

बालबालिका

नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्यामा हेर्ने हो भने १८.४ प्रतिशत बालक र १७.५ प्रतिशत बालिका रहेका छन् ।कुल जनसंख्यामा बालबालिकाको हिस्सा ३५.६ प्रतिशत रहेका छ भने यहा बालबालिकाको समग्र लैङ्गिक अनुपात १०५.५ रहेको छ ।

बालआश्रित अनुपात

लेकबेशी नगरपालिकाको समग्र बालआश्रित अनुपात ४५.० प्रतिशत रहेको छ ।वडास्तरमा बाल-आश्रित अनुपात न्यूनतम ३६.० प्रतिशत (वडा नं. २) देखि अधिकतम ५४.६ प्रतिशत (वडा नं. ३) सम्म रहेको छ ।बाल-आश्रित अनुपात ४५ प्रतिशतभन्दा बढी भएका वडाहरूमा १, ३, ६, ७ र ८ रहेका छन् ।बाकी वडाहरूको बाल-आश्रित अनुपात ३६ प्रतिशतदेखि ४५ प्रतिशतसम्म रहेको छ ।

बाल विवाह

लेकबेशी नगरपालिकामा १८ वर्षभन्दा कम उमेरमा विवाह हुने पुरुष र महिलाको समग्र अनुपात २५.३ प्रतिशत रहेको छ ।सोही उमेर समूहका महिलामध्ये १८ वर्ष उमेर नपुगी विवाह हुनेको अनुपात ३५.८ प्रतिशत छ भने पुरुषका हकमा यो मान ११.२ प्रतिशत रहेको छ ।

वडा तहमा बाल विवाहको विद्यमानतादर तुलना गर्दा सबैभन्दा धेरै अर्थात् ३३.६ प्रतिशत वडा नं. ६ मा छ र सबैभन्दा न्यून अर्थात् १६.५ प्रतिशत वडा नं. ४ मा रहेको छ ।

बालबालिकाको साक्षरतादर

लेकबेशी नगरपालिकामा बालक तथा बालिकाको समग्र साक्षरतादर ६८.४ प्रतिशत रहेको छ ।वडागत रूपमा बाल साक्षरतादरलाई तुलना गर्दा सर्वाधिक (६६.६%) साक्षरतादर वडा नं. ३ मा रहेको छ ।वडा नं. ४ र ६ को बालबालिका साक्षरतादर समान अर्थात् ६६.५ प्रतिशत छ ।वडा नं. २ र १० को साक्षरतादर पनि समान अर्थात् ६६.४ प्रतिशत रहेको छ ।

विद्यालय गइरहेका र विद्यालयभन्दा बाहिर रहेका बालबालिका

यस नगरपालिकाका ५ देखि १७ वर्षसम्मका कुल ८११६ जनामध्ये ६३.४ प्रतिशत हाल स्कुल गइरहेको देखिन्छ भने ५.१ प्रतिशत विगतमा गएको तर हाल स्कुल नगएको तथ्याङ्कले देखाएको छ ।कहिल्यै स्कुल नगएका बालबालिकाको हिस्सा १.३ प्रतिशत रहेको छ ।

बालश्रम

लेकबेशी नगरपालिकामा समग्र बालश्रम विद्यमानतादर घरायसी क्षेत्रमा ७.६ प्रतिशत र गैरघरायसी क्षेत्रमा १३.८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

वडास्तरमा बालश्रम विद्यमानतादर तुलना गर्दा घरायसी क्षेत्रमा सर्वाधिक (१६.६%) वडा नं. ३ मा देखिन्छ भने सबैभन्दा कम (३.५%) वडा नं. १ मा रहेको छ ।गैरघरायसी क्षेत्रको सर्वाधिक बालश्रम विद्यमानतादर सर्वाधिक ((१५.०%) वडा नं. ६ मा र सबैभन्दा कम (१२.६%) वडा नं. ३ मा रहेको छ ।

जन्मदर्ताको अवस्था

लेकबेशी नगरपालिकामा ५ वर्ष वा सोभन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरूको समग्र जन्मदर्ताको अवस्था ७१.० प्रतिशत रहेको छ ।वडा तहमा तुलना गर्दा जन्मदर्ताको अधिकतम (८०.१%) उपलब्धि वडा नं. ५ र वडा नं. ७ ले हासिल गरेको देखिन्छ ।न्यून जन्मदर्ता भएका तीनओटा वडाहरू क्रमशः वडा नं. २ (५०.२%), वडा नं. ६ (६४.०%) र वडा नं. १० (६८.२%) रहेका छन् ।

अपाङ्गता भएका व्यक्ति

लेकबेशी नगरपालिकामा कुल ३१७१० जनसङ्ख्यामध्ये ९५४ जनामा अपाङ्गता रहेको छ । यो संख्या नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्याको ३.० प्रतिशत हुन आउँछ । कुल जनसङ्ख्यामा ५६.० प्रतिशत पुरूषमा अपाङ्गता रहेको छ भने ४४.० प्रतिशत महिलामा यो मान प्रतिशत रहेको छ ।

अपाङ्गताको प्रकारमध्ये यस नगरपालिकामा सबैभन्दा धेरै (४०.६%) शारीरिक अपाङ्गता रहेको छ ।दोस्रो र तेस्रोमा क्रमशः न्यून दृष्टियुक्त (११.७%) र सुस्तश्रवण (१०.८%) रहेका छन् ।

वडागत रुपमा अपाङ्गता विद्यमानतादर तुलना गर्दा सर्वाधिक (६.५%) वडा नं. २ मा देखिन्छ ।वडा नं. १० दोस्रोमा (४.२%) र तेस्रोमा (३.८%) वडा नं. ८ रहेको छ ।अपाङ्गता विद्यमानतादर सबैभन्दा न्यून (१.७%) वडा नं. ३ मा रहेको छ

लेकबेशी नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको समग्र साक्षरतादर ५५.७ प्रतिशत रहेको छ ।

बसाईंसराइ

नगरपालिकाको वि.सं. २०७८ को जनगणनाअनुसार कायम रहेको कुल जनसङ्ख्या ३१७१० मध्ये ९८.७ प्रतिशत नेपालमा जन्मेका र १.३ प्रतिशत जनसङ्ख्या विदेशमा जन्मेका देखिन्छ ।नेपालमा जन्म भएकामध्ये ६६.० प्रतिशत लेकबेशी नगरपालिकामा नै जन्मेका हुन् भने ६.१ प्रतिशत जनसङ्ख्या सुर्खेत जिल्लाकै कुनै अर्को स्थानीय तहमा जन्म भई जनगणनाको समयमा लेकबेशी नगरपालिकाभित्र अक्सर बसोबास भएका व्यक्ति हुन् ।यो ६.१ प्रतिशत जनसङ्ख्यालाई जिल्लाभित्रकै एक स्थानीय तहबाट अर्को स्थानीय तह (लेकबेशी नगरपालिका) भित्र भएको आन्तरिक जनसङ्ख्याका रूपमा लिन सकिन्छ ।
सुर्खेतबाहेक नेपालको कुनै पनि जिल्लामा जन्म भई गणनाको समयमा लेकबेशी महानगरभित्र बसोबास गर्ने जनसङ्ख्याको हिस्सा २३.६ प्रतिशत रहेको छ ।

बसाईंसराइ गर्नुको मुख्य कारण

लेकबेशी नगरपालिकामा अक्सर बसोबास गर्न आउने कुल जनसङ्ख्यामध्ये करिब ३६.७ प्रतिशत हाल अर्थात् पछिल्लो पटक काम वा रोजगारीका कारणले बसाइसराइ भएका देखिन्छन् ।करिब २६ प्रतिशत जनसङ्ख्याको बसाइसराइ हुनुको कारण व्यापार/व्यवसाय रहेको छ ।यसअघि घरपरिवारबाट अन्यत्र गई बसोबास गरेका तर गणनाको समय (वि.सं. २०७८ कार्तिक २ देखि मङ्सिर ६ सम्म) मा 'घर फर्किएको' कारण हुने जनसङ्ख्या १६.७ प्रतिशत रहेको छ ।विवाहका कारण यहा बसोबास गर्न आउने जनसङ्ख्या ७.६ प्रतिशत रहेको छ ।

प्रजननसम्बन्धी विवरण

आफ्नो प्रजनन उमेरमा रहेका तर गणनाको दिनसम्म एक जना पनि बच्चा नजन्माएका महिलाको अंश ११.२ प्रतिशत छ भने कम्तीमा एक जना बच्चा जन्माएका विवाहित महिलाको कुल हिस्सा ८८.८ प्रतिशत रहेको छ ।बच्चा जन्माएका महिलामध्ये सर्वाधिक (३४.६%) ले २ जना बच्चा जन्माएको देखिन्छ ।एक जना मात्र बच्चा जन्माएका महिलाको अंश २१.६ प्रतिशत छ भने १६.७ प्रतिशत महिलाले ३ जना बच्चा जन्माएको तथ्याङ्क छ ।

जीवितै जन्मिएका बच्चा

गणनाको दिनसम्म १५ देखि ४६ वर्षको उमेरभित्र पर्ने कुल महिलाले जीवितै जन्माएका कुल बच्चाको सङ्ख्या १५६८६ रहेको छ ।यी जीवित जन्मिएका सर्वाधिक ३२०० जना (२०.०%) बच्चालाई ३५–३६ वर्ष उमेर समूहका विवाहित महिलाले जन्माएका हुन् ।

यस नगरपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने १५–४६ वर्षका महिलाले जन्माएका कुल १५६८६ जना (१००%) मध्ये ७१६ जना (४.५%) को मृत्यु भएको देखिन्छ ।

आर्थिक काम

यस लेकबेशी नगरपालिकामा १० वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल २६०१२ जनामध्ये ४१.५ प्रतिशतले ६ महिना वा सोभन्दा बढी अवधि काम गरेका छन् ।त्यसै गरी १३.५ प्रतिशतले ३ देखि ६ महिनासम्म काम गरेका छन् भने १०.३ प्रतिशतले ३ महिनाभन्दा कम अवधि काम गरेका छन् ।कुनै पनि आर्थिक काम नगरेको जनसङ्ख्या ३४.७ प्रतिशत रहेको छ ।

अक्सर रोजगार र अक्सर बेरोजगार

लेकबेशी नगरपालिकामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको कुल २६०१२ जनसङ्ख्यामध्ये १२५७६ जना आर्थिक रूपले अक्सर सक्रिय र ५१५८ जना आर्थिक रूपले अक्सर निष्क्रिय रहेको देखिन्छ ।

अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय १२५७६ जनसङ्ख्यामध्ये ४४.२ प्रतिशत अक्सर रोजगार र ४.२ प्रतिशत अक्सर बेरोजगार रहेका छन् ।आर्थिक रूपले सक्रिय तर अक्सर निष्क्रिय (६ महिनाभन्दा कम समय काम गर्नेहरू) रहेको जनसङ्ख्या ५१५८ (१९.८%) रहेको छ ।सन्दर्भ अवधिभित्र कुनै पनि आर्थिक काम नगरेको जनसङ्ख्या ८०८६ रहेको छ जुन १० वर्ष र सोभन्दा माथिका जनसङ्ख्याको करिब ३१.१ प्रतिशत रहेको छ ।

आर्थिक काम र पेसा

नगरपालिकाका १० वर्षमाथिका आर्थिक रूपले सक्रिय कुल १६६६२ जनसङ्ख्यामध्ये ८०६८ जना पुरुष रहेका छन् भने ८६२४ जना महिला रहेका छन् ।यस नगरपालिकाका ६७.८ प्रतिशत आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या कृषि, वन र माछापालनसम्बन्धी पेसाका दक्ष कामदार रहेका छन् ।दोस्रो ठुलो (१७.८%) समूह सामान्य वा प्राथमिक पेसाका कामदारहरूको रहेको छ भने तेस्रो ठुलो (३.१%) समूहमा शिल्पकला तथा कालिगढ र यससम्बन्धी व्यापार गर्ने कामदार रहेको छन् ।

कृषि र गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या

नगरपालिकाका आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या (१० वर्ष र सोभन्दा माथिको) मध्ये गैरकृषि आर्थिक क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या २७.६ प्रतिशत छ भने कृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्रमा काम गर्ने जनसङ्ख्या ७२.० प्रतिशत रहेको छ ।

घरायसी तथा गैरघरायसी क्षेत्रमा आर्थिक काम

नगरपालिकामा ४६.६ प्रतिशतले घरायसी क्षेत्रमा काम गरेको देखिन्छ ।गैरघरायसी क्षेत्रमा आर्थिक काम गर्ने जनसङ्ख्याको हिस्सा १५.४ प्रतिशत रहेको छ ।

आवास र प्रमुख आवसीय अवस्था

लेकबेशी नगरपालिकामा पछिल्लो जनगणनाले कुल १०२४८ ओटा घर रहेको देखाएको छ जसमधये करिब ६७ प्रतिशत घर आवासीय प्रयोगमा रहेका छन् ।गोठ वा धनसारका लागि प्रयोग भएका घरले १८.७ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ भने ५.७ प्रतिशत घर खाली रहेको देखिन्छ ।

नगरपालिकामा ६७.६ प्रतिशत परिवार आफ्नै स्वामित्वको घरमा बसोबास गर्दछन् ।भाडाको घर वा कोठामा बसोबास गर्ने परिवारको अंश १.६ प्रतिशत रहेको छ ।

घरको गुणस्तर

लेकबेशी नगरपालिकामा ३.९ प्रतिशत परिवार अति उच्च गुणस्तरयुक्त आवासीय एकाइमा बसोबास गर्ने गरेको देखिन्छ। त्यस्तै ६४.५ प्रतिशत परिवार मध्यम गुणस्तरयुक्त घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ। अति न्यून गुणस्तरका घर भएका परिवार केवल ०.६ प्रतिशत रहेको पाइएको छ।

खानेपानीको मुख्य स्रोत

नगरपालिकाका ४६.५ प्रतिशत परिवारले घरपरिसरभित्र उपलब्ध पाइपधाराबाट खानेपानी उपभोग गर्दछन् भने करिब ४०.० प्रतिशत परिवारले घरपरिसरभन्दा बाहिर रहेको पाइपधाराबाट खानेपानी प्राप्त गर्दछन् ।

खुला इनार वा कुवाको खानेपानी प्राप्त गर्ने परिवार यस नगरपालिकामा १४ प्रतिशत रहेको छ ।मूल धाराको पानी खानेपानीको मुख्य स्रोत हुने परिवार ७.६ प्रतिशत छन् ।कुल ७४४१ परिवारमध्ये ०.३ प्रतिशत परिवारको लागि नदी वा खोलाको पानी नै खानेपानीको मुख्य स्रोत रहेको छ

खाना पकाउन अक्सर प्रयोग हुने इन्धन

लेकबेशी नगरपालिकाका कुल ७४४१ परिवारमध्ये ८८ प्रतिशत परिवारले खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने गरेको देखाएको छ ।यसरी यस नगरपालिकामा काठ/दाउरा नै खाना पकाउने प्रमुख इन्धन रहेको देखिन्छ ।एल.पी.ग्यास प्रयोग गर्ने परिवार करिब ११ प्रतिशत रहेको छ भने बिजुली र बायोग्यास प्रयोग गर्ने परिवार १.० प्रतिशत रहेको छ ।अन्य (गोबर वा गुइठा, मटितेल आदि) प्रयोग गर्ने परिवारको हिस्सा ०.०५ प्रतिशत मात्र रहेको देखिन्छ ।

बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने स्रोत

नगरपालिकाका ८२.५ प्रतिशत परिवारले आफू बसोबास गरेको घर/आवासीय एकाइमा बत्ती बाल्नका लागि अक्सर बिजुली प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ ।सौर्य ऊर्जा प्रगोग गर्ने परिवार १४.७ प्रतिशत रहेका छन् भने मटितेल प्रयोग गर्ने परिवार ०.३ प्रतिशत देखिएको छ ।

परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालय

नगरपालिकाका कुल ७४४१ परिवारमध्ये अधिकांश ९८.२ प्रतिशत परिवारले कुनै न कुनै प्रकारको शौचालयको प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने १.८ प्रतिशत परिवारको आफ्नो चर्पी नै नभएको देखिन्छ ।सार्वजनिक ढल तथा सेप्टिक ट्यांकमा फ्लस सुविधायुक्त शौचालय भएका कुल परिवार ६१४ प्रतिशत रहेका छन् ।साधारण शौचालय प्रयोग गर्ने घरपरिवारको अंश ३६.६ प्रतिशत रहेको छ ।यस नगरपालिकामा सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्ने परिवार ०.३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

सम्पन्नताको वर्गीकरणअनुसार परिवार

नगरपालिकामा न्यून आर्थिक अवस्था भएका तल्लो वर्गमा ३६.३ प्रतिशत र सबैभन्दा माथिल्लो अर्थात् अति उच्च वर्गमा २.२ प्रतिशत परिवार रहेका छन् भने मध्यम वर्गमा पर्ने परिवार १९.२ प्रतिशत छन् ।

बैंक तथा वित्तीय संस्थामा खाता हुने परिवार र व्यक्ति

नगरपालिकामा परिवारका लगभग ११.९ प्रतिशत सदस्यको मात्र बैंक वा वित्तीय संस्थामा खाता रहेको देखिन्छ ।बैंक खाता हुने परिवारका सदस्यमध्ये पनि पुरुषको अंश १३.० प्रतिशत छ भने महिलाको अंश १०.९ प्रतिशत छ ।

बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएका परिवार

लेकबेशी नगरपालिकामा कुनै पनि बैंक तथा वित्तीय संस्था (सहकारी संस्थासमेत) बाट ऋण लिएका घरपरिवार ४३.४ प्रतिशत रहेका छन् ।

घर, जग्गामा महिलाको स्वामित्व

यस नगरपालिकाका कुल ७,४४१ परिवारमध्ये ५.८ प्रतिशत परिवारका कम्तीमा एक जना महिला सदस्यको घर र जग्गा दुवैमा स्वामित्व रहेको छ भने ९.५ प्रतिशत परिवारका महिलाहरूको जग्गामा मात्र स्वामित्व रहेको छ ।त्यसैगरी ०.५ प्रतिशत परिवारमा महिला सदस्यको स्वामित्वमा घरमात्र रहेको छ ।घर वा जग्गा कुनै पनि सम्पत्तिमाथि स्वामित्व नभएका महिला भएका घरपरिवारको अंश करिब ८३ प्रतिशत रहेको छ ।

कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवार

नगरपालिकामा कुनै पनि सरकारी निकायमा दर्ता नभएका र एक जना पनि तलबी कामदार नराखिएका कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गरेका परिवार केवल ६.५ प्रतिशत रहेका छन् ।
साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गरेका कुल ४८६ परिवारमध्ये ९.१ प्रतिशतले व्यापार व्यवसाय सञ्चालन गरेको देखिन्छ भने यातायात क्षेत्रमा ११.१ प्रतिशत परिवार संलग्न रहेका छन् । घरेलु उद्योगमा ९.५ प्रतिशत परिवार संलग्न देखिन्छ । सेवा क्षेत्रमा ९.३ प्रतिशत परिवार संलग्न देखिएका छन् । उपरोक्त बाहेकका अन्य क्षेत्रमा ११.१ प्रतिशत परिवार संलग्न देखिन्छन् ।

परिवारमा अनुपस्थित विदेश (विदेशमा बस्ने परिवारका सदस्य)

लेकबेशी नगरपालिकामा कुल ७४४१ परिवार मध्येमा १८१ (२४.४ %) परिवारमा अनुपस्थित भई कम्तीमा एक जना सदस्य अक्सर विदेशमा बसोबास गरेका छन् ।कुल 'अनुपस्थित विदेश' रहेका २२२ जना मध्येमा २२१२ जना (८७.७ %) पुरूष र ३१० जना (१२.३%) महिला रहेका छन् ।

विदेश बस्ने व्यक्ति र गन्तव्य देश

नगरपालिकाबाट परिवारमा अनुपस्थित (विदेश) रहेका व्यक्तिमध्ये सर्वाधिक (७३.३%) भारतमा गएको देखिन्छ ।दोस्रोमा मध्यपूर्वका देश (१८.० %) र तेस्रोमा आसियान मुलुक (६.१%) मा घरपरिवारबाट अक्सर अनुपस्थित भई विदेशमा हुने व्यक्तिहरू देखिएका छन् ।

अनुपस्थित व्यक्ति विदेश जानुको कारण

अनुपस्थित व्यक्तिहरूको विदेश जानुको मुख्य (५३.३%) कारण तलब ज्याला रहेको छ ।नगरपालिकाका ३.३ प्रतिशत व्यक्तिहरू तलव वा ज्यालाका लागि विदेशिएको पाइएको छ भने दोस्रो ठुलो (३३.० %) कारणमा कामको खोजी रहेको छ ।त्यस्तै, विदेश जाने कारण आश्रित हुनेहरूको हिस्सा १०.२ प्रतिशतसहित तेस्रो स्थानमा रहेको छ ।

पुरूषहरू तलब /ज्याला (५५.२ %), कामको खोजी (३३.० %) तथा आश्रित (७.६%) विदेश गएका देखिन्छन् भने महिलाहरू विदेश जानुको प्रमुख तीनओटा कारण क्रमशः तलब /ज्याला (३६.० %), आश्रित (२८.४ %) र कामको खोजी (२५.८ %) रहेका छन् ।

मृत्युसम्बन्धी विवरण

नगरपालिकामा रहेका कुल ७४४१ परिवारमध्ये १७१ (२.३%) परिवारमा जनगणना गरिएको दिनभन्दा १२ महिना अगाडि कम्तीमा एक जनाको मृत्यु भएको पाइएको छ ।सो अवधिमा मृत्यु भएका १७ जना मध्येमा ६८ (६%) जना पुरूष र ७७ (४४ %) जना महिला रहेका छन् ।

मृत्यु भएका व्यक्ति र उनीहरूको उमेर

लेकबेशी नगरपालिकामा जनगणनाको समयअघिको १२ महिनाभित्र सर्वाधिक मृत्यु ८० वर्ष र सोभन्दा माथिको उमेर समूहमा भएको देखिन्छ ।यस उमेर समूहमा मृत्यु भएका कुल महिलामध्ये २३.४ प्रतिशतको मृत्यु भएको देखिन्छ भने पुरुषतर्फ यो मान १४.३ प्रतिशत मात्र रहेको छ ।अत्यधिक मृत्यु भएको दोस्रो ठुलो उमेर समूह ५–६ रहेको छ जहा समग्र मृत्यु अनुपात १०.६ रहेको छ ।पुरुषतर्फ यो मान ६.२ प्रतिशत र महिलातर्फ १३.० प्रतिशत रहेको छ ।मृत्यु उच्च रहेको अर्को ठुलो उमेर समूह ७५–७६ हो जहा यस नगरपालिकामा मृत्यु भएकामध्ये १०.३ प्रतिशत रहेका थिए ।

मृत्युको कारण

कुल मृत्यु हुने १७५ जनामध्ये ५६.६ प्रतिशत नसर्ने रोगबाट, १३.१ प्रतिशतको सरुवा रोगबाट, १२.० प्रतिशतको अन्य कारणबाट, ८.० प्रतिशतको अन्य दुर्घटनाबाट र ३.४ प्रतिशतको आत्महत्याका कारणबाट मृत्यु भएको देखियो ।त्यसैगरी २.३ प्रतिशतको यातायात दुर्घटना र २.६ प्रतिशत मृत्यु प्राकृतिक प्रकोपका कारणले भएका देखिन्छन् ।

कृषिसम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजाअनुसार लेकबेशी नगरपालिकामा कृषक परिवारको जम्मा सङ्ख्या ६५१६ रहेको छ ।

नगरपालिकामा रहेका ६५१६ कृषक परिवारले जम्मा ११८६ ओटा कित्ता जग्गामा २७७६.० हेक्टर जमिनमा कृषि चलन गरेको देखिन्छ ।यस हिसाबले औसतमा एउटा कृषक परिवारले १.८ कित्ता जग्गामा खेती गरेको देखिन्छ ।यहा कुल सिञ्चित क्षेत्रफल १६६.६ हेक्टर रहेको छ ।

जग्गाको उपभोग

यस नगरपालिकामा कृषक परिवारले परिवारको स्वामित्वको जग्गामा मात्र कृषिचलन गर्ने परिवार सङ्ख्या ६६२ (६६.८ %) रहेको देखिन्छ जसले २४६७.२ हेक्टर (६६.८ %) जग्गामा कृषि चलन गरेको पाइन्छ ।त्यस्तै अरूको स्वामित्वको जग्गामा मात्रै कुनै सर्तनामा लिई खेतीपाती गर्ने कृषक परिवारको सङ्ख्या १५ (०.२ %) रहेको देखिन्छ जसले ४.१ हेक्टर (०.२ %) जग्गामा खेतीपाती

गरेको देखिन्छ ।त्यस्तै एकभन्दा बढी प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने कृषक परिवार सङ्ख्या ४३ (८.३%) रहेको र यस्तो जग्गाको क्षेत्रफल ३०४.७ हेक्टर (११.० %) रहेको छ ।

जग्गाको उपयोग

नगरपालिकामा खेतीयोग्य जग्गामा कृषिचलन गर्ने परिवार सङ्ख्या ६० छ भने खेतीयोग्य जमिनको कुल क्षेत्रफल २१६०.१ हेक्टर रहेको छ जुन ७७.८ प्रतिशत हुन आउछ ।

पशुपन्छी

राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजाअनुसार पशु चौपाया पाल्ने कृषक परिवार र पशु चौपायाको सङ्ख्या हेर्दा यस लेकबेशी नगरपालिकाका कुल २२१६ कृषक परिवारहरूमध्ये जम्मा २०८४६ कृषक परिवार (८२.७ %) ले पशुचौपाया पालन गरेको देखिन्छ ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची १: वडाअनुसार महिलाको नाममा घर, जग्गा वा घर र जग्गा दुवै हुने परिवार

वडा	परिवार संख्या	घर र जग्गामा महिलाको स्वामित्व हुने परिवार
	१,०४१	२९५
२	४६९	४५
३	५८८	७९
४	७५८	९६
५	७२२	१६
६	९०१	१५९
७	६४२	४१
८	५४९	८२
९	९२५	१९०
१०	८४६	१६५
लेकबेशी	७,४४१	१,१६८

अनुसूची २ : लेकबेशी नगरपालिकामा आर्थिक रुपले सक्रिय जनसङ्ख्या

वडा	दश वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नता									
		आर्थिक रुपले सक्रिय						आर्थिक रुपले निष्क्रिय		आर्थिक क्रियाकलाप नखुलेको	
		अक्सर सक्रिय				अक्सर निष्क्रिय					
		अक्सर रोजगार		अक्सर बेरोजगार							
	संख्या	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा											
लेकबेंसी	२६०१२	११४८९	९१.४	१०८७	८.६	५१५८	२९.१	८०८९	३१.१	१८९	०.७
१	३५८६	९४२	८०.३	२३१	१९.७	५८१	३३.१	१८२५	५०.९	७	०.२
२	१६९७	५०९	८९.६	५९	१०.४	७८९	५८.१	३३९	२०.०	१	०.१
३	१९०८	७७४	९४.६	४४	५.४	५८९	४१.९	४९९	२६.२	२	०.१
४	२७२६	१४७२	९५.८	६४	४.२	३२०	१७.२	८७०	३१.९	०	०.०
५	२८०५	१७६८	९५.८	७८	४.२	२६७	१२.६	६९२	२४.७	०	०.०
६	२८७५	१४१४	९२.७	१११	७.३	४६२	२३.३	७५८	२६.४	१३०	४.५
७	२३११	९२४	८४.२	१७३	१५.८	४८३	३०.६	७२९	३१.५	२	०.१
८	१७७२	११४८	९७.७	२७	२.३	१६४	१२.२	४२८	२४.२	५	०.३
९	३२६५	१०७२	८५.४	१८३	१४.६	९४७	४३.०	१०२३	३१.३	४०	१.२
१०	३०६७	१४६६	९२.६	११७	७.४	५५६	२६.०	९२६	३०.२	२	०.१
पुरुष											
लेकबेंसी	११९३८	६०३६	९०.१	६६६	९.९	१७५२	२०.७	३४०८	२८.५	७६	०.६
१	१५७६	६२५	८१.१	१४६	१८.९	१७१	१८.२	६२८	३९.८	६	०.४
२	८०९	३४१	८९.७	३९	१०.३	२८३	४२.७	१४६	१८.०	०	०.०
३	७९२	३७१	९२.३	३१	७.७	१४८	२६.९	२४२	३०.६	०	०.०
४	१२८२	७५७	९५.२	३८	४.८	१४०	१५.०	३४७	२७.१	०	०.०
५	१४३२	९१५	९६.२	३६	३.८	१२७	११.८	३५४	२४.७	०	०.०
६	१२५७	६१६	८७.१	९१	१२.९	१४९	१७.४	३५१	२७.९	५०	४.०
७	१०४१	४२३	७८.५	११६	२१.५	१८४	२५.४	३१७	३०.५	१	०.१

वडा	दश वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नता									
		आर्थिक रुपले सक्रिय						आर्थिक रुपले निष्क्रिय		आर्थिक क्रियाकलाप नखुलेको	
		अक्सर सक्रिय				अक्सर निष्क्रिय					
		अक्सर रोजगार		अक्सर बेरोजगार							
	संख्या	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
८	७९२	५०८	९७.१	१५	२.९	६०	१०.३	२०७	२६.१	२	०.३
९	१४८८	६४५	८६.१	१०४	१३.९	३०९	२९.२	४१५	२७.९	१५	१.०
१०	१४६९	८३५	९४.४	५०	५.६	१८१	१७.०	४०१	२७.३	२	०.१
महिला											
लेकबेंसी	१४०७४	५४५३	९२.८	४२१	७.२	३४०६	३६.७	४६८१	३३.३	११३	०.८
१	२०१०	३१७	७८.९	८५	२१.१	४१०	५०.५	११९७	५९.६	१	०.०
२	८८८	१६८	८९.४	२०	१०.६	५०६	७२.९	१९३	२१.७	१	०.१
३	१११६	४०३	९६.९	१३	३.१	४४१	५१.५	२५७	२३.०	२	०.२
४	१४४४	७१५	९६.५	२६	३.५	१८०	१९.५	५२३	३६.२	०	०.०
५	१३७३	८५३	९५.३	४२	४.७	१४०	१३.५	३३८	२४.६	०	०.०
६	१६१८	७९८	९७.६	२०	२.४	३१३	२७.७	४०७	२५.२	८०	४.९
७	१२७०	५०१	८९.८	५७	१०.२	२९९	३४.९	४१२	३२.४	१	०.१
८	९८०	६४०	९८.२	१२	१.८	१०४	१३.८	२२१	२२.६	३	०.३
९	१७७७	४२७	८४.४	७९	१५.६	६३८	५५.८	६०८	३४.२	२५	१.४
१०	१५९८	६३१	९०.४	६७	९.६	३७५	३४.९	५२५	३२.९	०	०.०

अनुसूची ३: अक्सर बसोबास, स्वदेश अनुपस्थित र विदेश अनपस्थित विवरण

वडा	अक्सर बसोबास			अनुपस्थित स्वदेश			अनुपस्थित विदेश		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
१	४३८३	१९९२	२३९१	२४७	१६६	८१	५२३	४५३	७०
२	२०३७	९९३	१०४४	१००	७२	२८	९७	८८	९
३	२३५६	१०३५	१३२१	३१२	२१४	९८	२६३	२४८	१५
४	३२६६	१५६५	१७०१	२४९	१५०	९९	१६८	१५२	१६
५	३३८४	१७४१	१६४३	९३	५८	३५	७९	६१	१८
६	३५३१	१५८९	१९४२	४२३	२७२	१५१	३११	२७१	४०
७	२८१५	१२९५	१५२०	६८	४४	२४	२६३	२३२	३१
८	२२१४	९९०	१२२४	३५८	१८५	१७३	२३६	१९५	४१
९	३९७४	१८६७	२१०७	२५१	१७३	७८	३५६	३१४	४२
१०	३७५०	१८१०	१९४०	१६५	९९	६६	२२६	१९८	२८
लेकबेशी	३१७१०	१४८७७	१६८३३	२२६६	१४३३	८३३	२५२२	२२१२	३१०

अनुसूची ४ : उमेर समूहअनुसारको जनसङ्ख्या

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
लेकबेंसी नगरपालिका						
जम्मा	३१७१०	१००.०	१४८७७	१००.०	१६८३३	१००.०
००-०४ वर्ष	२७१७	८.६	१४१०	९.५	१३०७	७.८
०५-०९ वर्ष	२९८१	९.४	१५२९	१०.३	१४५२	८.६
१०-१४ वर्ष	३५०६	११.१	१८११	१२.२	१६९५	१०.१
१५-१९ वर्ष	३५३१	११.१	१७३४	११.७	१७९७	१०.७
२०-२४ वर्ष	२८५५	९.०	१२१९	८.२	१६३६	९.७
२५-२९ वर्ष	२५३१	८.०	१०५५	७.१	१४७६	८.८
३०-३४ वर्ष	२२२८	७.०	९३७	६.३	१२९१	७.७
३५-३९ वर्ष	२०९८	६.६	८८९	६.०	१२०९	७.२
४०-४४ वर्ष	१९०६	६.०	८३८	५.६	१०६८	६.३
४५-४९ वर्ष	१६७३	५.३	७७८	५.२	८९५	५.३
५०-५४ वर्ष	१५२९	४.८	७१२	४.८	८१७	४.९
५५-५९ वर्ष	११४८	३.६	५३५	३.६	६१३	३.६
६०-६४ वर्ष	९७६	३.१	४५९	३.१	५१७	३.१
६५-६९ वर्ष	७८६	२.५	३८३	२.६	४०३	२.४
७०-७४ वर्ष	६०८	१.९	२८५	१.९	३२३	१.९
७५-७९ वर्ष	३६७	१.२	१७३	१.२	१९४	१.२
८०-८४ वर्ष	१७२	०.५	८४	०.६	८८	०.५
८५-८९ वर्ष	६६	०.२	३४	०.२	३२	०.२
९०-९४ वर्ष	२१	०.१	७	०.०	१४	०.१
९५+ वर्ष	११	०.०	५	०.०	६	०.०
वार्ड नं.१						
जम्मा	४३८३	१००.०	१९९२	१००.०	२३९१	१००.०
००-०४ वर्ष	४०७	९.३	२१९	११.०	१८८	७.९
०५-०९ वर्ष	३९०	८.९	१९७	९.९	१९३	८.१
१०-१४ वर्ष	४८२	११.०	२४०	१२.०	२४२	१०.१
१५-१९ वर्ष	४६८	१०.७	२२९	११.५	२३९	१०.०
२०-२४ वर्ष	३९१	८.९	१५५	७.८	२३६	९.९
२५-२९ वर्ष	३४६	७.९	१२६	६.३	२२०	९.२
३०-३४ वर्ष	२९०	६.६	१११	५.६	१७९	७.५
३५-३९ वर्ष	३००	६.८	१२२	६.१	१७८	७.४
४०-४४ वर्ष	२६७	६.१	११३	५.७	१५४	६.४
४५-४९ वर्ष	२२२	५.१	१००	५.०	१२२	५.१
५०-५४ वर्ष	१९२	४.४	८९	४.५	१०३	४.३
५५-५९ वर्ष	१५५	३.५	६५	३.३	९०	३.८
६०-६४ वर्ष	१३६	३.१	६४	३.२	७२	३.०

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
६५-६९ वर्ष	१४०	३.२	७०	३.५	७०	२.९
७०-७४ वर्ष	९९	२.३	४७	२.४	५२	२.२
७५-७९ वर्ष	६२	१.४	२६	१.३	३६	१.५
८०-८४ वर्ष	२०	०.५	१२	०.६	८	०.३
८५-८९ वर्ष	८	०.२	३	०.२	५	०.२
९०-९४ वर्ष	७	०.२	४	०.२	३	०.१
९५+ वर्ष	१	०.०	०	०.०	१	०.०
वार्ड नं. २						
जम्मा	२०३७	१००.०	९९३	१००.०	१०४४	१००.०
००-०४ वर्ष	१७०	८.३	९१	९.२	७९	७.६
०५-०९ वर्ष	१७०	८.३	९३	९.४	७७	७.४
१०-१४ वर्ष	१८९	९.३	९९	१०.०	९०	८.६
१५-१९ वर्ष	२३२	११.४	११७	११.८	११५	११.०
२०-२४ वर्ष	१९३	९.५	८७	८.८	१०६	१०.२
२५-२९ वर्ष	१६२	८.०	७८	७.९	८४	८.०
३०-३४ वर्ष	१५७	७.७	७६	७.७	८१	७.८
३५-३९ वर्ष	१२२	६.०	५५	५.५	६७	६.४
४०-४४ वर्ष	१२५	६.१	५६	५.६	६९	६.६
४५-४९ वर्ष	९७	४.८	४४	४.४	५३	५.१
५०-५४ वर्ष	११८	५.८	५३	५.३	६५	६.२
५५-५९ वर्ष	८४	४.१	३९	३.९	४५	४.३
६०-६४ वर्ष	६८	३.३	४१	४.१	२७	२.६
६५-६९ वर्ष	५३	२.६	२६	२.६	२७	२.६
७०-७४ वर्ष	३३	१.६	११	१.१	२२	२.१
७५-७९ वर्ष	३५	१.७	१४	१.४	२१	२.०
८०-८४ वर्ष	१९	०.९	८	०.८	११	१.१
८५-८९ वर्ष	६	०.३	३	०.३	३	०.३
९०-९४ वर्ष	२	०.१	०	०.०	२	०.२
९५+ वर्ष	२	०.१	२	०.२	०	०.०
वार्ड नं. ३						
जम्मा	२३५६	१००.०	१०३५	१००.०	१३२१	१००.०
००-०४ वर्ष	२००	८.५	११२	१०.८	८८	६.७
०५-०९ वर्ष	२४८	१०.५	१३१	१२.७	११७	८.९
१०-१४ वर्ष	३३५	१४.२	१७१	१६.५	१६४	१२.४
१५-१९ वर्ष	२८१	११.९	१३३	१२.९	१४८	११.२
२०-२४ वर्ष	१६४	७.०	५४	५.२	११०	८.३
२५-२९ वर्ष	१५०	६.४	४२	४.१	१०८	८.२
३०-३४ वर्ष	१६२	६.९	४५	४.३	११७	८.९

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
३५-३९ वर्ष	१६९	७.२	६१	५.९	१०८	८.२
४०-४४ वर्ष	१२८	५.४	४२	४.१	८६	६.५
४५-४९ वर्ष	११८	५.०	४७	४.५	७१	५.४
५०-५४ वर्ष	९१	३.९	४२	४.१	४९	३.७
५५-५९ वर्ष	८४	३.६	४०	३.९	४४	३.३
६०-६४ वर्ष	७९	३.४	३७	३.६	४२	३.२
६५-६९ वर्ष	५२	२.२	२२	२.१	३०	२.३
७०-७४ वर्ष	४८	२.०	२६	२.५	२२	१.७
७५-७९ वर्ष	२१	०.९	१३	१.३	८	०.६
८०-८४ वर्ष	१७	०.७	११	१.१	६	०.५
८५-८९ वर्ष	९	०.४	६	०.६	३	०.२
९०-९४ वर्ष	०	०.०	०	०.०	०	०.०
९५+ वर्ष	०	०.०	०	०.०	०	०.०
वार्ड नं. ४						
जम्मा	३२६६	१००.०	१५६५	१००.०	१७०१	१००.०
००-०४ वर्ष	२७२	८.३	१४५	९.३	१२७	७.५
०५-०९ वर्ष	२६८	८.२	१३८	८.८	१३०	७.६
१०-१४ वर्ष	३७६	११.५	१९७	१२.६	१७९	१०.५
१५-१९ वर्ष	३९०	११.९	१९१	१२.२	१९९	११.७
२०-२४ वर्ष	२९७	९.१	१३५	८.६	१६२	९.५
२५-२९ वर्ष	२६८	८.२	१०२	६.५	१६६	९.८
३०-३४ वर्ष	२३७	७.३	११०	७.०	१२७	७.५
३५-३९ वर्ष	२१५	६.६	९०	५.८	१२५	७.३
४०-४४ वर्ष	२११	६.५	९६	६.१	११५	६.८
४५-४९ वर्ष	१७३	५.३	९३	५.९	८०	४.७
५०-५४ वर्ष	१५४	४.७	७४	४.७	८०	४.७
५५-५९ वर्ष	१०५	३.२	५२	३.३	५३	३.१
६०-६४ वर्ष	९४	२.९	४३	२.७	५१	३.०
६५-६९ वर्ष	७२	२.२	४१	२.६	३१	१.८
७०-७४ वर्ष	६४	२.०	२९	१.९	३५	२.१
७५-७९ वर्ष	४७	१.४	१९	१.२	२८	१.६
८०-८४ वर्ष	१८	०.६	७	०.४	११	०.६
८५-८९ वर्ष	४	०.१	२	०.१	२	०.१
९०-९४ वर्ष	१	०.०	१	०.१	०	०.०
९५+ वर्ष	०	०.०	०	०.०	०	०.०
वार्ड नं. ५						
जम्मा	३३८४	१००.०	१७४१	१००.०	१६४३	१००.०
००-०४ वर्ष	२९७	८.८	१४७	८.४	१५०	९.१

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
०५-०९ वर्ष	२८२	८.३	१६२	९.३	१२०	७.३
१०-१४ वर्ष	३४३	१०.१	१७८	१०.२	१६५	१०.०
१५-१९ वर्ष	३५७	१०.५	१९३	११.१	१६४	१०.०
२०-२४ वर्ष	३३६	९.९	१६०	९.२	१७६	१०.७
२५-२९ वर्ष	२९९	८.८	१५९	९.१	१४०	८.५
३०-३४ वर्ष	२५३	७.५	१४२	८.२	१११	६.८
३५-३९ वर्ष	२४३	७.२	११५	६.६	१२८	७.८
४०-४४ वर्ष	१७०	५.०	८०	४.६	९०	५.५
४५-४९ वर्ष	१८१	५.३	९०	५.२	९१	५.५
५०-५४ वर्ष	१७९	५.३	७८	४.५	१०१	६.१
५५-५९ वर्ष	१४७	४.३	८०	४.६	६७	४.१
६०-६४ वर्ष	१०६	३.१	५५	३.२	५१	३.१
६५-६९ वर्ष	७४	२.२	३३	१.९	४१	२.५
७०-७४ वर्ष	५६	१.७	३३	१.९	२३	१.४
७५-७९ वर्ष	३९	१.२	२३	१.३	१६	१.०
८०-८४ वर्ष	१५	०.४	९	०.५	६	०.४
८५-८९ वर्ष	५	०.१	४	०.२	१	०.१
९०-९४ वर्ष	०	०.०	०	०.०	०	०.०
९५+ वर्ष	२	०.१	०	०.०	२	०.१
वार्ड नं. ६						
जम्मा	३५३१	१००.०	१५८९	१००.०	१९४२	१००.०
००-०४ वर्ष	२७३	७.७	१४४	९.१	१२९	६.६
०५-०९ वर्ष	३८३	१०.८	१८८	११.८	१९५	१०.०
१०-१४ वर्ष	३८९	११.०	१८९	११.९	२००	१०.३
१५-१९ वर्ष	३५३	१०.०	१७६	११.१	१७७	९.१
२०-२४ वर्ष	३०४	८.६	११२	७.०	१९२	९.९
२५-२९ वर्ष	२७४	७.८	१०७	६.७	१६७	८.६
३०-३४ वर्ष	२६३	७.४	१००	६.३	१६३	८.४
३५-३९ वर्ष	२२९	६.५	९८	६.२	१३१	६.७
४०-४४ वर्ष	२३८	६.७	१०५	६.६	१३३	६.८
४५-४९ वर्ष	१८२	५.२	८१	५.१	१०१	५.२
५०-५४ वर्ष	१६७	४.७	७३	४.६	९४	४.८
५५-५९ वर्ष	१३१	३.७	६०	३.८	७१	३.७
६०-६४ वर्ष	१२०	३.४	५०	३.१	७०	३.६
६५-६९ वर्ष	८८	२.५	४४	२.८	४४	२.३
७०-७४ वर्ष	६३	१.८	२५	१.६	३८	२.०
७५-७९ वर्ष	४२	१.२	२१	१.३	२१	१.१
८०-८४ वर्ष	२०	०.६	८	०.५	१२	०.६

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
८५-८९ वर्ष	१०	०.३	७	०.४	३	०.२
९०-९४ वर्ष	१	०.०	०	०.०	१	०.१
९५+ वर्ष	१	०.०	१	०.१	०	०.०
वार्ड नं. ७						
जम्मा	२८१५	१००.०	१२९५	१००.०	१५२०	१००.०
००-०४ वर्ष	२२७	८.१	१०८	८.३	११९	७.८
०५-०९ वर्ष	२७७	९.८	१४६	११.३	१३१	८.६
१०-१४ वर्ष	३५४	१२.६	१७१	१३.२	१८३	१२.०
१५-१९ वर्ष	३३३	११.८	१५२	११.७	१८१	११.९
२०-२४ वर्ष	२६१	९.३	११८	९.१	१४३	९.४
२५-२९ वर्ष	२१८	७.७	९०	६.९	१२८	८.४
३०-३४ वर्ष	१९८	७.०	८२	६.३	११६	७.६
३५-३९ वर्ष	१९०	६.७	८४	६.५	१०६	७.०
४०-४४ वर्ष	१६४	५.८	७७	५.९	८७	५.७
४५-४९ वर्ष	१४२	५.०	५७	४.४	८५	५.६
५०-५४ वर्ष	१५२	५.४	७३	५.६	७९	५.२
५५-५९ वर्ष	८२	२.९	३५	२.७	४७	३.१
६०-६४ वर्ष	६७	२.४	२६	२.०	४१	२.७
६५-६९ वर्ष	६२	२.२	३०	२.३	३२	२.१
७०-७४ वर्ष	५२	१.८	२६	२.०	२६	१.७
७५-७९ वर्ष	१९	०.७	१२	०.९	७	०.५
८०-८४ वर्ष	१३	०.५	६	०.५	७	०.५
८५-८९ वर्ष	१	०.०	०	०.०	१	०.१
९०-९४ वर्ष	२	०.१	१	०.१	१	०.१
९५+ वर्ष	१	०.०	१	०.१	०	०.०
वार्ड नं. ८						
जम्मा	२२१४	१००.०	९९०	१००.०	१२२४	१००.०
००-०४ वर्ष	२१३	९.६	१०५	१०.६	१०८	८.८
०५-०९ वर्ष	२२९	१०.३	९३	९.४	१३६	११.१
१०-१४ वर्ष	२३९	१०.८	१३४	१३.५	१०५	८.६
१५-१९ वर्ष	२२२	१०.०	१०२	१०.३	१२०	९.८
२०-२४ वर्ष	१८८	८.५	६७	६.८	१२१	९.९
२५-२९ वर्ष	१७२	७.८	८२	८.३	९०	७.४
३०-३४ वर्ष	१५९	७.२	५६	५.७	१०३	८.४
३५-३९ वर्ष	१५५	७.०	७१	७.२	८४	६.९
४०-४४ वर्ष	१२६	५.७	५४	५.५	७२	५.९
४५-४९ वर्ष	१०६	४.८	४८	४.८	५८	४.७
५०-५४ वर्ष	१०७	४.८	४९	४.९	५८	४.७

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
५५-५९ वर्ष	९०	४.१	३९	३.९	५१	४.२
६०-६४ वर्ष	७७	३.५	३४	३.४	४३	३.५
६५-६९ वर्ष	५७	२.६	२७	२.७	३०	२.५
७०-७४ वर्ष	३८	१.७	१३	१.३	२५	२.०
७५-७९ वर्ष	२२	१.०	११	१.१	११	०.९
८०-८४ वर्ष	९	०.४	३	०.३	६	०.५
८५-८९ वर्ष	३	०.१	१	०.१	२	०.२
९०-९४ वर्ष	१	०.०	०	०.०	१	०.१
९५+ वर्ष	१	०.०	१	०.१	०	०.०
वार्ड नं. ९						
जम्मा	३९७४	१००.०	१८६७	१००.०	२१०७	१००.०
००-०४ वर्ष	३४५	८.७	१८३	९.८	१६२	७.७
०५-०९ वर्ष	३६४	९.२	१९६	१०.५	१६८	८.०
१०-१४ वर्ष	३९५	९.९	२१५	११.५	१८०	८.५
१५-१९ वर्ष	४३५	१०.९	१९९	१०.७	२३६	११.२
२०-२४ वर्ष	३८१	९.६	१७५	९.४	२०६	९.८
२५-२९ वर्ष	३३४	८.४	१३५	७.२	१९९	९.४
३०-३४ वर्ष	२७०	६.८	१०९	५.८	१६१	७.६
३५-३९ वर्ष	२३७	६.०	९७	५.२	१४०	६.६
४०-४४ वर्ष	२४८	६.२	१०५	५.६	१४३	६.८
४५-४९ वर्ष	२५७	६.५	१२७	६.८	१३०	६.२
५०-५४ वर्ष	१८३	४.६	८६	४.६	९७	४.६
५५-५९ वर्ष	१४५	३.६	६३	३.४	८२	३.९
६०-६४ वर्ष	१२२	३.१	६२	३.३	६०	२.८
६५-६९ वर्ष	११०	२.८	५१	२.७	५९	२.८
७०-७४ वर्ष	७१	१.८	३४	१.८	३७	१.८
७५-७९ वर्ष	४३	१.१	१८	१.०	२५	१.२
८०-८४ वर्ष	२०	०.५	९	०.५	११	०.५
८५-८९ वर्ष	११	०.३	३	०.२	८	०.४
९०-९४ वर्ष	२	०.१	०	०.०	२	०.१
९५+ वर्ष	१	०.०	०	०.०	१	०.०
वार्ड नं. १०						
जम्मा	३७५०	१००.०	१८१०	१००.०	१९४०	१००.०
००-०४ वर्ष	३१३	८.३	१५६	८.६	१५७	८.१
०५-०९ वर्ष	३७०	९.९	१८५	१०.२	१८५	९.५
१०-१४ वर्ष	४०४	१०.८	२१७	१२.०	१८७	९.६
१५-१९ वर्ष	४६०	१२.३	२४२	१३.४	२१८	११.२
२०-२४ वर्ष	३४०	९.१	१५६	८.६	१८४	९.५

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
२५-२९ वर्ष	३०८	८.२	१३४	७.४	१७४	९.०
३०-३४ वर्ष	२३९	६.४	१०६	५.९	१३३	६.९
३५-३९ वर्ष	२३८	६.३	९६	५.३	१४२	७.३
४०-४४ वर्ष	२२९	६.१	११०	६.१	११९	६.१
४५-४९ वर्ष	१९५	५.२	९१	५.०	१०४	५.४
५०-५४ वर्ष	१८६	५.०	९५	५.२	९१	४.७
५५-५९ वर्ष	१२५	३.३	६२	३.४	६३	३.२
६०-६४ वर्ष	१०७	२.९	४७	२.६	६०	३.१
६५-६९ वर्ष	७८	२.१	३९	२.२	३९	२.०
७०-७४ वर्ष	८४	२.२	४१	२.३	४३	२.२
७५-७९ वर्ष	३७	१.०	१६	०.९	२१	१.१
८०-८४ वर्ष	२१	०.६	११	०.६	१०	०.५
८५-८९ वर्ष	९	०.२	५	०.३	४	०.२
९०-९४ वर्ष	५	०.१	१	०.१	४	०.२
९५+ वर्ष	२	०.१	०	०.०	२	०.१

समाप्त

प्रकाशक:

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
थापाथली, काठमाडौँ
फोन नं.: ५३६५३२३, ५३४१८०१, ५३२८४०६, ५३४५९४६ (४७,४८) फ्याक्स नं.: ९९७-१-५३२७७२०
इमेल : info@cbs.gov.np वेबसाइट : www.cbs.gov.np
इमेल : population@cbs.gov.np वेबसाइट : www.censusnepal.cbs.gov.np